รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๑ เรื่อง
การพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล
Development of a Buddhist community saving system to support the aging society at sub-district level

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

การคุ้มครองทางสังคมวิถีพุทธกับการรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลในจังหวัดนครสวรรค์
Buddhist Social protection for the aging society at sub-district in Nakhon Sawan Province

โดย

พระครูนิวิฐศีลขันธ์, ผศ.ดร.

ดร.จรูญศักดิ์ สุนทรเดชา

ดร.ณวพงศ์ธร นิติภูวนนท์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800765014

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๑ เรื่อง
การพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล
Development of a Buddhist community saving system to support the aging society at sub-district level

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

การคุ้มครองทางสังคมวิถีพุทธกับการรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลในจังหวัดนครสวรรค์
Buddhist Social protection for the aging society at sub-district in Nakhon Sawan Province

โดย

พระครูนิวิฐศีลขันธ์, ผศ.ดร.

ดร.จรูญศักดิ์ สุนทรเดชา

ดร.ณวพงศ์ธร นิติภูวนนท์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800765014

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Research Sub-Project 1

Development of a Buddhist community saving system to support the aging society at sub-district level

Under Research plan

Buddhist Social protection for the aging society at sub-district in Nakhon Sawan Province

BY

Phrakhrunivitsinlakhan, Assist. Prof Dr.
Dr.Jaroonsak Soonthondachar
Dr. Navapongthorn Nitiphuvanon
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhonsawan Campus

B.E. 2565

Research Project Funded
By Thailand Science Research and Innovation Fund
MCU RS 800765014

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย : การพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล
ผู้วิจัย : พระครูนิวิฐศีลขันธ์, ผศ.ดร.
ดร.จรูญศักดิ์ สุนทรเดชา
ดร.ณวพงศ์ธร นิติภูวนนท์
ส่วนงาน : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์
ปีงบประมาณ : ๒๕๖๕
ทุนอุดหนุนการวิจัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) พัฒนากระบวนทัศน์และการรับรู้ของประชาชนที่มีต่อระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล ๒) พัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล และ ๓) ถอดบทเรียนการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ ๑ การวางแผน โดยการวิเคราะห์ชุมชน และการสร้างฉันทามติสู่การพัฒนาระบบการออมชุมชน โดยการเปิดเวทีสาธารณะ ผ่านเวทีชวนคิด ชวนคุยกับผู้มีส่วนได้เสีย ขั้นตอนที่ ๒ การปฏิบัติ เป็นการขับเคลื่อนการพัฒนาผ่านการออกแบบร่วมกันของชุมชน ขั้นตอนที่ ๓ สังเกต ติดตาม และประเมินผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ โดยการประเมินกระบวนการชุมชนด้วยตนเอง ๙ มิติ และการประเมินผลจากการสังเกตการณ์ของนักวิจัย และผู้ร่วมวิจัยท้องถิ่น และขั้นตอนที่ ๔ สะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ โดยถอดบทเรียนการทำงาน ผ่านเทคนิคการทบทวนหลังการขับเคลื่อนกิจกรรมเสร็จสิ้น และใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา ผลการวิจัย พบว่า

๑) การพัฒนากระบวนทัศน์และการรับรู้ของประชาชนที่มีต่อระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล พบว่า ๑.๑) การรู้ทุกข์ พบว่า ปัญหาในเชิงพื้นที่ที่ส่งผลกระทบในเชิงเศรษฐกิจ สามารถสรุปได้ใน ๔ ประเด็น ประกอบด้วย ปัญหาด้านสินค้า ปัญหาด้านหนี้สิน ปัญหาด้านอาชีพ และปัญหาด้านการตลาด ๑.๒) การรู้ทุน เป็นการรู้จักตัวตนของชุมชน เพื่อคัดเลือกตัวแทนนักจัดการชุมชนด้านการออมในการขับเคลื่อนการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล จำนวน ๒๑ คน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องที่ และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และ ๑.๓) การรู้เท่าทัน เป็นการกำหนดแนวทาง (๑) การพัฒนาระบบการออมชุมชนใน ๔ ประเด็น ประกอบด้วย การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักอุฏฐานสัมปทา (การขยันหา) เป็นการพัฒนาทักษะเดิม เพิ่มเติมทักษะใหม่ (๒) การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักอารักขสัมปทา (การรักษาไว้) เป็นกระบวนการพัฒนาเพื่อหาแนวทางในการลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นเพื่อให้เกิดความพอดี เพื่อให้มีส่วนที่เหลือก็ให้เก็บไว้หรือออมเพื่อใช้ในอนาคต (๓) การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักกัลยาณมิตตตา (การมีใจต่อกัลยาณมิตร) เป็นกระบวนการพัฒนาเพื่อสร้าง การแลกเปลี่ยนความรู้ ความเข้าใจ ความร่วมมือ เป็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และ (๔) การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักสมชีวตา (การใช้ชีวิตแบบพอเพียง) เป็นกระบวนการพัฒนาบุคคลโดยใช้ฐานความรู้ ฐานเศรษฐกิจและฐานคุณธรรม การช่วยเหลือสมาชิกชุมชนพึ่งกันและกัน

๒) การพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล เป็นกระบวนการในการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธ ผ่านการมีส่วนร่วมของประชาชนในตำบลหนองนมวัว ซึ่งเห็นควรร่วมกันในกิจกรรมการพัฒนา จำนวน ๕ ชุดกิจกรรม ประกอบด้วย ชุดกิจกรรมที่ ๑ การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การตลาดออนไลน์ เทคนิคถ่ายภาพด้วยมือถือ” ชุดกิจกรรมที่ ๒ การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การวิเคราะห์และออกแบบธุรกิจด้วย Business Model Canvas (BMC)” ชุดกิจกรรมที่ ๓ การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การทำพวงมาลัยจากผ้าขาวม้า” ชุดกิจกรรมที่ ๔ การอบรมเชิงปฏิบัติการ “งานดอกไม้” มีรายละเอียดการอบรม (๑) การกำดอกไม้ไหว้พระจากดอกไม้แถวบ้าน และ (๒) การทำบายศรีปากชาม และชุดกิจกรรมที่ ๕ การขยายผลตู้เย็นข้างบ้าน ตู้ยาข้างครัว

๓) การถอดบทเรียนการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล พบว่า ๓.๑) การประเมินกระบวนการชุมชนด้วยตนเอง ๙ มิติ พบว่า ผลการประเมินกระบวนการชุมชนด้วยตนเอง ๙ มิติ ร้อยละ ๑๐๐ ประเมินให้ผ่านในค่าเฉลี่ยมากกว่า ๔.๕๐ และการประเมินผลจากการสังเกตการณของนักวิจัย และผู้ร่วมวิจัยท้องถิ่น และ ๓.๒) การถอดบทเรียนการทำงาน (After Action Review: AAR) พบว่า ปัญหาและข้อจำกัด ประกอบด้วย (๑) ปัญหาสาธารณภัยในพื้นที่ และ (๒) การจัดการเวลาไม่ตรงกันระหว่างส่วนตัวและส่วนร่วม ส่วนปัจจัยความสำเร็จ ประกอบด้วย (๑) การบริหารจัดการ (๒) ภาคีเครือข่าย (๓) การรับฟัง ทบทวนเพื่อแก้ปัญหา และ (๔) ผู้นำ/นักจัดการชุมชน/พี่เลี้ยง

Research Title : Development of A Buddhist Community Saving System to Support the Aging Society at Sub-District Level

Researchers : Phrakhrunivitsinlakhan, Assist. Prof Dr.
Dr.Jaroonsak Soonthondachar
Dr. Navapongthorn Nitiphuvanon

Department : Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhonsawan Campus

Fiscal Year : 2565

Research Scholarship Sponsor : Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

The objective of this research is 1) to develop the process and perception of the community towards the Buddhist Community Saving System to Support the Aging Society at Sub-District Level 2) to develop the Buddhist Community Saving System to Support the Aging Society at Sub-District Level and 3) extract lessons learned from the development of the Buddhist Community Saving System to Support the Aging Society at Sub-District Level through practical research. The research consists of four stages: Stage 1, planning, involves community analysis and creating a consensus to develop the savings system through public forums and discussions with stakeholders. Stage 2, implementation, involves driving the development process through community co-design. Stage 3, is observation, monitoring, and evaluation of the community process using a 9-dimensional self-assessment and researcher and local stakeholder observation. Stage 4, reflection on the results of the activity, involves extracting lessons learned through post-implementation review techniques and content analysis. The research found that...

1) Development of Community Perception and Process for Supporting Buddhist Community Saving System to Support the Aging Society at Sub-District Level It was found that: 1.1) Awareness of Suffering: Problems that affect the economy at the local level can be summarized in four areas, including product problems, debt

problems, occupational problems, and marketing problems. 1.2) Awareness of Capital: Knowing the identity of the community to select representatives of community savings management to drive the development of the Buddhist Community Saving System to Support the Aging Society at the Sub-District Level, consisting of 21 people, including community leaders, potential leaders, and volunteer health workers from the village. 1.3) Awareness of Equality: Developing a community savings system in four areas, consisting of (1) Developing a community savings system based on the principles of self-reliance (hard work) which is a development of existing skills and adding new skills. (2) Developing a community savings system based on the principles of frugality (conservation) is a development process to find ways to reduce unnecessary expenses so that there is enough money left over to save for the future. (3) Developing a community savings system based on the principles of generosity (sharing) is a development process to create knowledge exchange, understanding, and cooperation and build a cooperation network. (4) Developing a community savings system based on the principles of simplicity (living within one's means) is a development process for individuals using the foundations of knowledge, economics, and ethics, to help members of the community rely on each other.

2) Developing A Buddhist Community Saving System to Support the Aging Society at Sub-District Level is a process of developing a community savings system with Buddhist principles, with the participation of the people in Nong Nomwua village, who see the need to work together in the development activities. There are 5 sets of activities including: practical training on "Online Marketing and Mobile Photography Techniques", practical training on "Business Analysis and Design with Business Model Canvas (BMC)", practical training on "Making Bai Sri (a traditional Thai decoration) from white horse cloth", practical training on "Flower arrangement" which includes (1) making flower wreaths to offer to the Buddha from flowers around the village, and (2) making Bai Si Pakcham (a traditional Thai flower arrangement) expanding the use of the refrigerator and medicine cabinet at home.

3) Lessons learned from developing A Buddhist Community Saving System to Support the Aging Society at The Sub-District Level found that: 3.1) Self-evaluation

of the community process using nine dimensions showed that the results of the self-evaluation of the community process using nine dimensions scored an average of over 4.50 out of 100. Additionally, the evaluation of the research team and local researchers showed positive results. 3.2) After Action Review (AAR) of the working process identified problems and limitations, including (1) public safety concerns in the area, and (2) inconsistent time management between individual and group activities. Factors contributing to success included: (1) management and administration, (2) network support, (3) listening and reviewing to solve problems, and (4) community leaders/managers/mentors.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล” เป็นโครงการวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณโดยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผ่านความเห็นชอบของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม จึงทำให้โครงการวิจัยนี้สามารถดำเนินการเพื่อค้นหาระบบและกลไกการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ แต่ปัจจุบันด้วยสภาพสังคมได้เกิดการเปลี่ยนแปลงและความซับซ้อนมากขึ้นจึงจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาวิจัยเพื่อหาทางเลือกในการก้าวข้ามปัญหาและข้อจำกัดในเรื่องข้างต้น เพื่อก่อให้เกิดกระบวนการที่จะนำไปสู่การปรับตัวให้เกิดความสมดุล

กราบขอบพระคุณ พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร. อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ส่งเสริม สนับสนุน ให้โอกาส และให้กำลังใจแก่ประชาคมนักวิจัย มจร. ให้คิดงานต่อก่องานใหม่ และดำเนินการวิจัยตามโครงการวิจัยจนสำเร็จลุล่วง กราบขอบพระคุณพระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. พระครูสุธีกิตติบัณฑิต, ผศ.ดร. และคณะ ในนามของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ที่ให้การสนับสนุนช่วยเหลือในทุก ๆ ด้าน และขอขอบคุณคณะผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ทั้งในส่วนของวิทยาเขตนครสวรรค์และสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติที่ให้การสนับสนุนช่วยเหลือในหลาย ๆ ด้านแก่ผู้วิจัย ขอขอบคุณทุกข้อมูลในระดับพื้นที่ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้ข้อมูล ข้อเท็จจริง เกิดความครบถ้วน ครอบคลุม และเพียงพอที่จะนำเข้าสู่การประมวล วิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปผลการวิจัย

สุดท้ายขอขอบคุณทีมงานผู้ช่วยนักวิจัยรวมถึงนิสิตที่ร่วมลงพื้นที่จัดเก็บข้อมูลภาคสนามและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกรูปหรือคน ที่มีส่วนเติมเต็มให้โครงการวิจัยเรื่องนี้ประสบผลสำเร็จและบรรลุยังวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ ขอคุณความดีและอรรถประโยชน์ใดอันเกิดจากโครงการวิจัยนี้ถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา และมอบเป็นปัญญาบารมีทานแด่ผู้ที่สนใจศึกษาเพื่อนำไปพัฒนาสู่การประยุกต์ใช้และสู่การปฏิบัติ มา ณ โอกาสนี้ด้วย

พระครูนิวิฐศีลขันธ์, ผศ.ดร.
๑ มีนาคม ๒๕๖๖

สารบัญ

เรื่อง			หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย			ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ			ค
กิตติกรรมประกาศ			ฉ
สารบัญ			ช
สารบัญตาราง			ฌ
สารบัญแผนภาพ			ญ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ			ฎ
บทที่ ๑	**บทนำ**		
	๑.๑	ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
	๑.๒	วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๕
	๑.๓	ปัญหาการวิจัย	๕
	๑.๔	ขอบเขตการวิจัย	๕
	๑.๕	นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการการวิจัย	๖
	๑.๖	ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๗
บทที่ ๒	**แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง**		
	๒.๑	แนวคิดระบบการออมชุมชน	๘
	๒.๒	แนวคิดพุทธเศรษฐศาสตร์	๒๙
	๒.๓	แนวคิดการเสริมพลังทางสังคม	๓๗
	๒.๔	หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบการออมชุมชน	๕๐
	๒.๕	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖๓
	๒.๖	กรอบแนวคิดการวิจัย	๖๘
บทที่ ๓	**ระเบียบวิธีวิจัย**		
	๓.๑	รูปแบบการวิจัย	๖๙
	๓.๒	ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๗๓
	๓.๓	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๗๓
	๓.๔	การเก็บรวบรวมข้อมูล	๗๕
	๓.๕	การวิเคราะห์ข้อมูล	๗๖
	๓.๖	สรุปกระบวนการวิจัย	๗๖

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง			หน้า
บทที่ ๔	**ผลการวิเคราะห์ข้อมูล**		
	๔.๑	การพัฒนากระบวนทัศน์และการรับรู้ของประชาชนที่มีต่อระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล.....	๘๐
	๔.๒	การพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล.....	๘๘
	๔.๓	การถอดบทเรียนการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล.....	๑๐๖
	๔.๔	องค์ความรู้จากการวิจัย.....	๑๑๒
บทที่ ๕	**สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ**		
	๕.๑	สรุปผลการวิจัย.....	๑๑๗
	๕.๒	อภิปรายผลการวิจัย.....	๑๒๐
	๕.๓	ข้อเสนอแนะ.....	๑๒๑
บรรณานุกรม			๑๒๓
ภาคผนวก			
	ก	หนังสือรับรองการวิจัยในมนุษย์.....	๑๒๙
	ข	เครื่องมือวิจัย.....	๑๓๑
	ค	ภาพกิจกรรมการลงพื้นที่และกิจกรรมประกอบการวิจัย.....	๑๓๖
	ง	การรับรองการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์.....	๑๔๖
	จ	บทความวิจัย.....	๑๕๑
ประวัติคณะผู้วิจัย.....			๑๖๕

สารบัญตาราง

ตารางที่ **หน้า**

๔.๑ ผลการประเมินเพื่อพัฒนาชุมชน ๙ มิติ..... ๑๐๙

สารบัญแผนภาพ

ภาพที่ **หน้า**

๒.๑	รูปแบบการออมเงินในประเทศไทย	๑๐
๒.๒	การประเมินผลการปฏิบัติงานกองทุน	๒๐
๒.๓	การจัดสวัสดิการที่หลากหลายของกองทุนสวัสดิการชุมชนหนองพ้อ	๒๔
๒.๔	การจัดสวัสดิการเพื่อความมั่นคงของทุกช่วงวัยชีวิตของตำบลพญาขัน	๒๕
๒.๕	กลไกลหนุนเสริมการดำเนินงานเยาวชนกับการศึกษา	๒๗
๒.๖	กรอบแนวคิดการวิจัย	๖๘
๓.๑	การประเมินผลผ่านกลไกสภาผู้นำชุมชนขับเคลื่อนกระบวนการชุมชน	๗๕
๓.๒	กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล	๗๕
๓.๓	สรุปขั้นตอนการดำเนินการวิจัย	๗๘
๔.๑	กระบวนการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ ๑	๘๐
๔.๒	การประชาคมตำบลหนองนมวัว	๘๑
๔.๓	ปัญหาในเชิงพื้นที่ที่ส่งผลกระทบในเชิงเศรษฐกิจ	๘๒
๔.๔	โครงสร้างคณะทำงานระดับชุมชน	๘๔
๔.๕	แนวทางการพัฒนาระบบการออมชุมชน	๘๕
๔.๖	Timeline กิจกรรมการพัฒนาระบบการออมชุมชน	๘๘
๔.๗	กระบวนการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ ๒	๘๘
๔.๘	การประชุมเพื่อการทบทวนกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ	๙๒
๔.๙	การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การตลาดออนไลน์ และเทคนิคถ่ายภาพด้วยมือถือ”.	๙๔
๔.๑๐	การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การวิเคราะห์และออกแบบธุรกิจด้วย BMC”	๙๖
๔.๑๑	การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การทำพวงมาลัยจากผ้าขาวม้า”	๙๘
๔.๑๒	การอบรมเชิงปฏิบัติการ “กำดอกไม้ไหว้พระ”	๑๐๐
๔.๑๓	การอบรมเชิงปฏิบัติการ “พานบายศรีปากชาม”	๑๐๑
๔.๑๔	กระบวนการออกแบบการขยายผลกิจกรรมฯ	๑๐๓
๔.๑๕	การสำรวจพื้นที่ ออกแบบ และสร้างความรู้	๑๐๓
๔.๑๖	การประชุมเพื่อหาข้อตกลงร่วมกันในกิจกรรมฯ	๑๐๕
๔.๑๗	กระบวนการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ ๓	๑๐๗
๔.๑๘	ผลการประเมินผลตนเอง ๙ มิติ	๑๑๐
๔.๑๙	กระบวนการขับเคลื่อนงานวิจัย	๑๑๐
๔.๒๐	การวิเคราะห์ และถอดบทเรียน	๑๑๑
๔.๒๑	ระบบและกลไกการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล	๑๑๓

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

ดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในการอ้างอิง โดยจะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ เช่น ที.สี. (ไทย) ๙/๑๗๐/๕๖ หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ ๙ ข้อที่ ๑๗๐ หน้า ๕๖

พระสุตตันตปิฎก

คำย่อ		ชื่อคัมภีร์		ภาษา
ขุ.ขุ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ขุททกปาฐะ	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.อุ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปริปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
สํ.ส. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค	(ภาษาไทย)
องฺ.อฏฺฐก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	อัฏฐกนิบาต	(ภาษาไทย)

๒. การระบุเลขหมายพระไตรปิฎก

ในงานวิจัยเล่มนี้พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยฉบับจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพ.ศ.๒๕๓๙ และพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยจะระบุเล่ม/ข้อ/หน้า/ เช่น ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๒๑-๓๒๒/๑๓๓ หมายความว่าระบุถึงสุตตันตปิฎก ขุททกนิกายธรรมบท ฉบับภาษาไทยพระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๕ ข้อที่ ๓๒๑-๓๒๒ หน้าที่ ๑๓๓ เป็นต้น

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ผลการสำรวจครัวเรือนทั่วประเทศของไทย ณ ปี ๒๕๖๑ พบว่า ครัวเรือนไทยมีประมาณ ๒๑.๖ ล้านครัวเรือน มีครัวเรือนที่มีการออมเงิน ๑๕.๗ ล้านครัวเรือน หรือ ๗๒.๗% และอีก ๕.๙ ล้านครัวเรือน หรือ ๒๗.๓% ไม่มีเงินออม อย่างไรก็ดีเมื่อเปรียบเทียบการออม พบว่าจำนวนครัวเรือนที่มีการออมในปี ๒๕๖๑ เพิ่มจากปี ๒๕๕๙ ราว ๖.๐% (ครัวเรือนมีการออม ๖๖.๗% ในปี ๒๕๕๙ และ ๗๒.๗% ในปี ๒๕๖๑) สะท้อนให้เห็นว่า ตลอดระยะเวลา ๒ ปีที่ผ่านมา สัดส่วนของครัวเรือนมีการเก็บออมเพิ่มขึ้น[๑] ขณะที่การออมในปี ๒๕๖๓ ของคนไทยจะอยู่ที่ ๔.๘ ล้านล้านบาท หดตัว ๘.๕% เมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมา จากสถิติในช่วงวิกฤตครั้งสำคัญที่ผ่านมา แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าอัตราการขยายตัวของการออมเบื้องต้นในประเทศมีทิศทาง ลดลงอย่างเห็นได้ชัด จากผลกระทบของสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด ๑๙ เมื่อเทียบกับวิกฤตเศรษฐกิจครั้งสำคัญ โดยช่วงวิกฤตต้มยำกุ้งในปี ๒๕๔๐ หดตัว ๑.๗% และวิกฤตแฮมเบอร์เกอร์ในปี ๒๕๕๑ หดตัว ๒.๙%[๒] ซึ่งหากครัวเรือนต้องหยุดทำงานกะทันหันโดยไม่มีกำหนด ระยะเวลาส่วนมากที่ครัวเรือนสามารถนำเงินออม มาใช้ดำรงชีพได้น้อยกว่า ๑ ปี คิดเป็นสัดส่วนสูงสุด คือ ร้อยละ ๕๔.๑ รองลงมาตั้งแต่ ๑-๕ ปี ร้อยละ ๑๐.๕ ตั้งแต่ ๖-๑๐ ปี ร้อยละ ๒.๓ ตั้งแต่ ๑๑-๒๐ ปี ร้อยละ ๐.๔ และต่ำสุด คือ ตั้งแต่ ๒๑ ปีเป็นต้นไป ร้อยละ ๐.๑ จากผลการสำรวจดังกล่าว พบว่า ครัวเรือนไทยมีการเก็บออม แต่ใช้เงินที่เก็บออมได้ในระยะเวลาอันสั้นเท่านั้น ซึ่งอาจส่งผลกระทบกับการดำรงชีพในอนาคตหากครัวเรือนหยุดการทำงานหรือตกงาน ส่วนครัวเรือนที่ไม่ทราบ/ไม่แน่ใจ ระยะเวลาที่สามารถนำเงินออมมาใช้ดำรงชีพมีร้อยละ ๓๒.๖[๓] พฤติกรรมทางการออมหรือวินัยทางการเงินที่ดีจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการลดปัญหาหนี้ครัวเรือนของประเทศไทย เช่น ถ้าครัวเรือนมีเงินออมต่อเดือนน้อย จะทำาให้เงินออมสะสมต่ำซึ่งไม่เพียงพอจ่ายการใช้จ่ายชำระในการซื้อสินค้าทั้งหมด ทำาให้เกิดการผ่อนชำระระยะยาวเกิดหนี้สูงและมีระยะเวลานาน หรือในกรณีที่จำเป็นต้องมีการผ่อนชำระ เช่น การซื้อบ้านเงินออมที่มีน้อยจะทำให้เลือกผ่อนชำระหนี้ต่อเดือนต่ำ ภาระหนี้ก็จะสูงและมีระยะเวลาที่ยาวนานเช่นกัน

---

[๑] ประธาน จิวจินดา, “การออมภาคครัวเรือนของไทย แนวโน้มและข้อจำกัด”, **กรุงเทพธุรกิจ**, เข้าถึงได้จาก https://www.bangkokbiznews.com/news/855981 [๘ ตุลาคม ๒๕๖๔].

[๒] ข่าวหน้าใน, “คนไทยออมเงินน้อยลงทุบสถิติ”, **Khaosod Online**, เข้าถึงได้จาก https://www.khaosod.co.th/newspaper/newspaper-inside-pages/news_5602393 [๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๓].

[๓] สำนักงานสถิติแห่งชาติ, **“บทสรุปสำหรับผู้บริหาร การออมของครัวเรือนไทย ไตรมาสที่ ๔ ปี ๒๕๖๓”**, เข้าถึงได้จาก http://www.nso.go.th/sites/2014/Pages [๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๓].

สำหรับแนวโน้มการออมภาคครัวเรือนในระยะถัดไป คาดว่ามีหลายปัจจัยที่อาจเข้ามากระทบต่อระดับการออม อาทิ การเร่งลงทุนในโครงการขนาดใหญ่ (Mega-projects) ที่ต้องการเม็ดเงินลงทุนจำนวนมาก ยิ่งทำให้ประเทศไทยต้องมีความพร้อมด้านเงินออมมากขึ้น การเข้าสู่สังคมสูงอายุ (Aging Society) ทำให้จำเป็นต้องใช้งบประมาณด้านสวัสดิการสังคมจำนวนมาก เพื่อดูแลผู้สูงอายุที่อาจมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ ความต้องการลงทุนเพิ่มเติมเพื่อชดเชย “แรงงาน” ที่อาจหายไปจากระบบ ทำให้การออมเป็นปัจจัยสำคัญที่ทวีความสำคัญขึ้นในอนาคต เพื่อนำเงินออมไปลงทุน ตลอดจนพฤติกรรมผู้บริโภคยุคใหม่ ที่อาจเร่งให้ใช้จ่ายหรือสินค้าผ่านระบบออนไลน์มากขึ้น ขณะเดียวกันก็ยังต้องเผชิญข้อจำกัดการออม อาทิ ประชาชนจำนวนมากอาจยังไม่ได้เตรียมความพร้อมเพื่อการเกษียณสวนทางกับแนวโน้มผู้สูงอายุที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ขณะเดียวกันปัญหาหนี้ครัวเรือนที่เพิ่มสูงขึ้น ทั้งจำนวนเงินกู้และจำนวนผู้กู้ โดยเฉพาะกลุ่มวัยเริ่มทำงานที่เป็นหนี้เร็วขึ้นย่อมทำให้การขาดการออมหรือไม่มีเงินออม ตลอดจนทิศทางเศรษฐกิจและระดับราคาสินค้าเกษตร ทำให้ครัวเรือนภาคเกษตร ซึ่งเป็นประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศยังมีระดับรายได้ไม่สูงนักซึ่งทุกภาคส่วนควรร่วมกันส่งเสริมให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของการออม เล็งเห็นความสำคัญด้านการออมในทุกมิติ ทั้งการให้ความรู้ทางการเงิน การวางแผนทางการเงิน และการเข้าถึงบริการทางการเงิน

การออมนับเป็นสิ่งสำคัญในระบบเศรษฐกิจของประเทศ ด้วยการออมเป็นแหล่งสำคัญของการนำเงินไปลงทุนเพื่อการพัฒนาต่อไป นอกจากนี้ การออมยังเป็นการคุ้มครองตนเองในทางสังคมสำหรับบุคคลตั้งแต่วัยเริ่มทำงานจนถึงวัยเกษียณอายุ ในปัจจุบันแม้ว่าอัตราการออมต่อ GDP ของประเทศไทยถูกจัดว่าอยู่ในระดับต้นของภูมิภาคอาเซียน แต่เมื่อเทียบกับประเทศที่พัฒนาแล้วอัตราการออมดังกล่าวของไทยยังอยู่ในระดับที่สามารถพัฒนาให้ดีขึ้นได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่อยู่ในวัยเริ่มทำางาน มักจะไม่มีการออมเพื่อวางแผนทางการเงินในระยะยาว แต่เลือกที่จะมองหาเป้าหมายการออมในระยะสั้น อีกทั้งยังมีการออมด้วยเงินสด ในรูปของเงินฝากธนาคารมากกว่าที่จะเป็นการออมในผลิตภัณฑ์ทางการเงิน การออมเป็นนโยบายสาธารณะที่มีบทบาทสำคัญในระบบเศรษฐกิจของทุกประเทศ การออมเป็นแหล่งสำคัญของการลงทุนเพื่อพัฒนาสร้างความเจริญเติบโตและความมั่นคงให้กับเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งนอกเหนือจากปัจจัยเศรษฐกิจทางการลงทุนแล้ว ระบบการออมยังเป็นการคุ้มครองทางสังคมซึ่งหมายถึงการออมเพื่อการเกษียณอายุ เพื่อระบบบำเหน็จบำนาญหรือเพื่อการชราภาพ[๔]

ประเทศไทยจะเข้าสู่สังคมสูงวัยขั้นสูงสุดในปี ๒๕๗๖ ซึ่งจำนวนประชากรวัยทำงานที่มีคุณภาพตามที่ตลาดแรงงานต้องการจะมีไม่เพียงพอต่อการรองรับจำนวนผู้สูงวัยที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ขณะที่องค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ ก็จะต้องมีการบริหารจัดการคนรุ่นใหม่ให้เหมาะสมกับยุคสมัยมากขึ้น ตัวอย่างธุรกิจในอนาคต เช่น สตาร์ทอัพ นักธุรกิจรุ่นใหม่ งานที่เกี่ยวข้องกับดิจิทัล สินค้าและบริการรวมถึงการใช้จ่ายเพื่อสุขภาพ เป็นต้น จากการศึกษาหนทางลดผลกระทบของปัญหาที่จะเกิดขึ้นและเตรียมพร้อมรับมือกับสังคมสูงวัยระดับต่าง ๆ โดยในระดับชาตินั้นประเทศกำลังพัฒนา

---

[๔] สถาบันวิทยาการตลาด, **“การออมสำหรับประชาชนวัยเริ่มทำงาน”**, เข้าถึงได้จาก https://www.cma.in.th/cma/academicPaper/download/2 [๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๓].

ส่วนใหญ่มีการออมไม่มากนัก รวมถึงสวัสดิการจากรัฐก็มีจำกัด การถ่ายโอนทรัพย์สินภายในครอบครัวจึงเป็นทางเลือกหลักของคนส่วนใหญ่ ซึ่งหากสถานการณ์ยังเป็นเช่นนี้ต่อไปจะเกิดปัญหาสำคัญคือ ประเทศขาดการสั่งสมทุนใหม่ที่จะส่งผลกระทบต่อการลงทุนในระยะยาว ประเทศไทยต้องก้าวสู่ Ageing ๔.๐ ซึ่งเป็นยุคของการสร้างนวัตกรรมเพื่อพลิกวิกฤตของสังคมสูงวัยให้เป็นโอกาสสู่การเป็น “เศรษฐกิจอายุวัฒน์” (Longevity Economy) โดยที่ปัจจุบันไทยกำลังอยู่ในยุค Ageing ๒.๐ การเตรียมพร้อมระดับชาติจึงเป็นสิ่งจพเป็นอย่างยิ่ง

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรไทยในการเข้าสู่สังคมผู้สูงวัย ส่งผลกระทบในหลายด้าน โดยเฉพาะข้อมูลวิชาการระบุว่า ประเทศไทยยังมีช่องว่างด้านการเตรียมความพร้อมและการพัฒนาระบบเพื่อรองรับสังคมสูงวัย เช่น ด้านสุขภาพ พบว่าผู้สูงอายุร้อยละ ๙๕ มีโรคประจำตัว แต่ยังคงดำเนินชีวิตประจำวันได้ตามปกติ ด้านเศรษฐกิจ ผู้สูงอายุร้อยละ ๓๔.๓ มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน ด้านสังคม พบว่า ผู้สูงอายุต้องอยู่ลำพังคนเดียวหรืออยู่ตามลำพังกับคู่สมรส เมื่อภาวะที่ต้องดูแลผู้สูงวัยเพิ่มขึ้นมาก แต่กำลังแรงงานลดลง ย่อมส่งผลต่อเศรษฐกิจในภาพรวม เมื่อพูดถึง “สังคมสูงวัย” จึงไม่ได้หมายถึงเรื่องของ “ผู้สูงอายุ” เพียงเท่านั้น แต่หมายถึงภาพรวมของทั้งสังคมที่จะมีผู้สูงอายุจำนวนมาก เด็กเกิดน้อย และคนวัยทำงานกำลังลดน้อยถอยลงด้วยเช่นกัน ผู้สูงอายุจำนวนมาก นอกจากไม่มีเงินออมยังเป็นหนี้สินอีกด้วย มีงานศึกษาพบว่า เกษตรกรอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป มีหนี้สินโดยเฉลี่ยประมาณ ๒๕,๐๐๐ บาทต่อครัวเรือน และเมื่อเข้าสู่อายุ ๘๐ ปี เกษตรกรไทยก็ยังมีหนี้สินโดยเฉลี่ย ๑๐,๐๐๐ บาทต่อครัวเรือน เวทีสมัชชาเฉพาะประเด็นฯ จึงมีมติให้กระทรวงการคลังศึกษาสถานภาพและแนวทางในการลดภาระหนี้ เช่น การลดหย่อนหนี้ของผู้สูงอายุเพื่อลดความยากลำบากในการดำเนินชีวิตสำหรับผู้สูงอายุด้วย นี่เป็นส่วนหนึ่งของมิติทางเศรษฐกิจที่ต้องเตรียมรับมือก่อนที่คนจำนวนมากจะเคลื่อนเข้าสู่การเป็นผู้สูงวัยและสังคมทั้งสังคมต้องดูแลผู้สูงวัยจำนวนมาก โจทย์หลักคือ ทำอย่างไรให้เกิดการออมในทุกมิติ ทุกทางที่เป็นไปได้ และเหมาะสมกับผู้คนในพื้นที่ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการออมผ่านอสังหาริมทรัพย์ ปศุสัตว์ สิ่งของสะสม รวมถึงสร้างมาตรการอื่น ๆ ที่จะส่งเสริมให้ผู้สูงวัยทั้งปัจจุบันและอนาคตมีสถานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น เพราะปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นส่วนสำคัญในการสร้างชีวิตที่ดีในช่วงโค้งสุดท้ายของชีวิต[๕] ดังนั้นรัฐบาลจึงได้เห็นความสำคัญในการเร่งระดมเงินออมภายในประเทศเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะการออมของครัวเรือนเป็นการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนระดับรากหญ้าในรูปแบบต่าง ๆ การออมทรัพย์ที่ฐานรากหรือครัวเรือนจะเป็นแกนหลักในหรือแหล่งเงินทุนที่ส่งเสริมการพัฒนาประเทศ ซึ่งการออมของภาคครัวเรือนเป็นส่วนหนึ่งของระบบการออมในภาคเอกชน (ครัวเรือนและธุรกิจ) ซึ่งเป็นภาคที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบเศรษฐกิจทั้งในประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนา โดยการออมภาคครัวเรือนมีความสัมพันธ์โดยตรงกับรายได้และรายจ่ายเพื่อการบริโภคของครัวเรือน อย่างไรก็ดีในช่วงที่ผ่านมาพบว่า ประเทศไทยมีอัตราการเพิ่ม

---

[๕] กลุ่มงานสื่อสารสังคม สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.), **การออมเตรียมรับสังคมสูงวัย ขยายผล “ธนาคารต้นไม้”**, เข้าถึงได้จาก https://www.nationalhealth.or.th/en/node/2178 [๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๓].

ของหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนสูงกว่าอัตราการเพิ่มของรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน แสดงว่าแนวโน้มการออมภาคครัวเรือนลดลง จึงส่งผลให้การออมและพฤติกรรมการออมของครัวเรือนเปลี่ยนแปลงไป[๖]

ขณะที่จังหวัดนครสวรรค์ มีจำนวนผู้สูงอายุ จำนวน ๒๐๙,๖๘๘ คน จากจำนวนประชากรทั้งหมด ๑,๐๕๙,๘๘๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๗๘ เป็นอันดับที่ ๑๕ ของประเทศ[๗] เมื่อพิจารณาประชากรที่มีสัญชาติไทยและมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน ตามกลุ่มอายุ ปี ๒๕๖๒ พบว่า ประชากรอายุ ๐-๑๔ ปี มีจำนวน ๑๕๙,๙๙๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๔๑ อายุ ๑๕-๖๐ ปี จำนวน ๖๘๒,๕๖๗ คน หรือร้อยละ ๖๕.๗๗ อายุ ๖๑ ปีขึ้นไป จำนวน ๑๙๕,๒๑๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๘๑ ประชากรวัยเด็กและแรงงานลดลง ประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น[๘] โดยในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ มีผู้สูงอายุ จำนวน ๑,๑๘๘ คน จากประชากรทั้งหมด ๕,๑๑๕ คน คิดเป็น ๒๓.๒๓%[๙] ซึ่งสถานการณ์ที่นี่เป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ไปแล้ว ด้วยมีประชากรที่อายุมากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไปถึงกว่าร้อยละ ๒๔ จากสภาวการณ์เพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุ ย่อมหมายถึง การเพิ่มขึ้นของภาระของรัฐ สังคม ชุมชน และครอบครัวในการดูแล รักษาสุขภาพ ค่าใช้จ่ายในการยังชีพ และดูแลทั้งในด้านสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่ระดับจะสูงขึ้นเรื่อย ๆ ส่งผลให้การได้รับสวัสดิการสังคมที่รัฐเป็นผู้จัดให้ และการจัดสวัสดิการสังคมที่ประชาชนในท้องถิ่นเป็นผู้จัดให้[๑๐] เป็นเพียงการบรรเทาด้านร่างกายในฐานะผู้รับประโยชน์ มิใช่ผู้สะท้อนถึงความต้องการอย่างแท้จริง จากรายงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พบว่า ปี ๒๕๖๒ จังหวัดนครสวรรค์มีผลิตภัณฑ์จังหวัด (GPP) ตามราคาประจำปี ๑๑๗,๖๘๕ ล้านบาท มีรายได้เฉลี่ยต่อหัว (Per Capita GPP) ๑๒๖,๖๗๙ บาทต่อปี อยู่ในลำดับที่ ๕ ของภาคเหนือ และเป็นลำดับที่ ๓๒ ของประเทศ ขณะที่ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือนในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ ๑๖,๕๖๙ บาท และรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อเดือนในปี พ.ศ.๒๕๖๒ ๒๒,๑๓๗ บาท[๑๑]

ดังนั้นแล้วการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลจะแนวทางในการปฏิบัติทั้งของภาครัฐและภาคสังคมที่เกิดจากความเห็นพ้องต้องกันของคนในชุมชน ได้จัดทำขึ้นเพื่อให้ชุมชนเกิดความอยู่เย็นเป็นสุขเป็นสังคมแห่งการเอื้ออาทร สังคมไม่ทอดทิ้งกัน

---

[๖] ธิติมา พลับพลึง, “การออมของครัวเรือนในจังหวัดนครปฐม: กรณีศึกษาเปรียบเทียบอำเภอดอนตูมและอำเภอพุทธมณฑล”, **วิทยาสารกำแพงแสน**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๐): ๖๒-๗๐.

[๗] กรมกิจการผู้สูงอายุ, “**สถิติผู้สูงอายุของประเทศไทย ๗๗ ณ วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๒**”, เข้าถึงได้จาก https://www.dop.go.th/th/know/side/๑/๑/๒๗๕ [๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๓].

[๘] สำนักงานจังหวัดนครสวรรค์ กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด, “**ข้อมูลสำคัญจังหวัดนครสวรรค์ ประจำปี ๒๕๖๓**”. (อัดสำเนา).

[๙] กรมกิจการผู้สูงอายุ, “**สถิติผู้สูงอายุผู้ใช้บริการภายใน ศพส. กรมกิจการผู้สูงอายุ เดือนกันยายน ๒๕๖๔**”, เข้าถึงได้จาก https://www.dop.go.th/th/know/1 [๒๗ ตุลาคม ๒๕๖4].

[๑๐] พิสิษฐ์ จอมบุญเรือง, “แนวทางการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุเพื่อการพึ่งพาตนเอง ในจังหวัดนครสวรรค์”, **วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์**, ปที่ ๘ ฉบับที่ ๒๔ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๖): ๑๕-๒๘.

[๑๑] สำนักงานสถิติแห่งชาติ, **รายงานสถิติจังหวัดนครสวรรค์ ๒๕๖๔**, (กรุงเทพมหานคร: กองสถิติพยากรณ์ สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ๒๕๖๔), หน้า ๑๐๘.

ประชาชนดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (หลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์) ให้บุคคลรู้จักประมาณตนไม่ฟุ้งเฟ้อ สุรุ่ยสุร่าย จนเกินกว่าฐานะและความเป็นอยู่ของตนเอง รู้จักแสวงหาทรัพย์รักษาทรัพย์และจ่ายทรัพย์โดยมีปัญญาเห็นถูกต้องด้วยแล้ว ยังสอนให้บุคคลเป็นนายเหนือความทะยานอยากได้อันเป็นเหตุให้เกิดทุกข์เพราะหลักเศรษฐกิจธรรมดาเป็นเพียงการสนองความต้องการของคนในการบริโภคโภคทรัพย์แต่หลักธรรมในพระศาสนาสอนให้คนเราหาความสุขได้จากการบรรเทาความต้องการ หรือความทะยานอยากได้ที่ไม่จำเป็นหรือเกินจำเป็นให้น้อยลง กล่าวอีกนัยหนึ่งคือความสุขจากการเสียสละ และตั้งตัวได้หรือพึ่งตนเองได้ทางศีลธรรม คือการดำรงชีวิตที่งดงามคือ ธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้นหรือธรรมเพื่อเป็นไปในประโยชน์ปัจจุบัน และยังนำมาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตได้ถึงปัจจุบันได้ เกิดความรู้ที่เท่าทัน เป็นฐานของการพัฒนาซึ่งจะก่อให้เกิดการเป็นต้นแบบของระบบการออมชุมชนวิถีพุทธที่จะขยายผลไปยังจังหวัดข้างเคียงหรือพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศไทยในโอกาสต่อไป

๑.๒ คำถามการวิจัย

การพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลโดยการบูรณาการองค์ความรู้และหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนากระบวนทัศน์และการรับรู้ของประชาชนที่มีต่อธรรมนูญความสุขชุมชนในระดับตำบล และสร้างธรรมนูญความสุขชุมชนวิถีพุทธกับรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล ให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืนได้อย่างไร

๑.๓ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อพัฒนากระบวนทัศน์และการรับรู้ของประชาชนที่มีต่อระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล

๑.๓.๒ เพื่อพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล

๑.๓.๓ เพื่อถอดบทเรียนการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ทั้งนี้คณะผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในการวิจัย ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

สถานการณ์ด้านผู้สูงอายุของตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์มีค่าเฉลี่ยสูงถึงร้อยละ ๒๓.๒๓ (ผู้สูงอายุ ๑,๑๘๘ คนจากประชากร ๕,๑๑๕ คน) ถือว่าได้เข้าสู่ความเป็นสังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ (ค่าเฉลี่ยเกินร้อยละ ๒๐) ขณะที่ในภาพรวมของจังหวัดนครสวรรค์มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ร้อยละ ๑๙.๗๘ ฉะนั้นเพื่อให้เกิดการคุ้มครองทางสังคมที่ครอบคลุมทั้ง ๔ มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม จึงต้องมีการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงกายภาพ ข้อมูลประชากร ข้อมูลเศรษฐกิจ ข้อมูลทุนชุมชน รวมถึงบริบทเชิงพื้นที่เกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิต

วัฒนธรรม ประเพณีที่เกี่ยวกับการคุ้มครองและดูแลผู้สูงอายุใน ๔ มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปสู่การกำหนดกิจกรรมหรือโครงการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธ

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่วิจัยในการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) คณะผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่เป้าหมายที่มีการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ในลักษณะภาคีเครือข่าย (บวร) ประกอบด้วย ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๑) ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ ประชาชนที่มีอายุ ๑๘ ปีขึ้นไปที่อาศัยอยู่ในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ แบ่งการปกครองออกเป็น ๙ หมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่ที่ ๑ หนองนมวัว หมู่ที่ ๒ หนองตาเชียง หมู่ที่ ๓ หนองนมวัว หมู่ที่ ๔ ดอนขวาง หมู่ที่ ๕ หนองกระดูกเนื้อ หมู่ที่ ๖ หนองกระดูกเนื้อ หมู่ที่ ๗ หนองเดิ่น หมู่ที่ ๘ โป่งยอ และหมู่ที่ ๙ ดอนยาว จำนวน ๑,๔๙๔ ครัวเรือน จำนวนประชาชนทั้งสิ้น ๕,๑๑๕ คน

๒) นักจัดการชุมชนด้านการออม จำนวน ๒๑ รูป/คน

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เนื่องจากเป็นการวิจัยครั้งที่มุ่งให้เกิดการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล ตั้งแต่การลงพื้นที่เพื่อศึกษานำร่องไปจนถึงสิ้นสุดกระบวนการศึกษาวิจัยที่จะมีการสังเคราะห์และถอดบทเรียนการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลใช้ระยะเวลาในการศึกษาตั้งแต่เดือนตุลาคม ๒๕๖๔ ไปจนถึง ๓๑ มีนาคม ๒๕๖๖ รวมระยะเวลา ๑๘ เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการการวิจัย

๑.๕.๑ ระบบการออมชุมชน หมายถึง กระบวนการ แนวทางในการพัฒนาการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล ประกอบด้วย การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักอุฏฐานสัมปทา (การขยันหา) การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักอารักขสัมปทา (การรักษาไว้) การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักกัลยาณมิตตตา (การมีใจต่อกัลยาณมิตร) และการพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักสมชีวตา (การใช้ชีวิตแบบพอเพียง) เพื่อนำไปสู่เป้าหมายร่วมกันของตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

๑.๕.๒ กลไกและกระบวนการ หมายถึง การมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลโดยใช้กลไกของหลัก “บวร” หรือ บ้าน วัด โรงเรียนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมกันในการแลกเปลี่ยนความรู้ ทัศนคติและพฤติกรรมในการออมของชุมชน

๑.๕.๓ สังคมสูงวัยระดับตำบล หมายถึง ตำบลที่มีผู้ที่อายุมากกว่า ๖๐ ปี มีมากกว่าร้อยละ ๒๐ ของประชากร

๑.๕.๔ นักจัดการชุมชนด้านการออม หมายถึง กลุ่มคนที่มีจิตอาสาร่วมกันทำหน้าที่ในการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล ผ่านการสังเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นเพื่อทบทวน ปรับปรุง จัดลำดับความสำคัญ และนำเรื่องเสนอเข้าวาระที่ประชุม

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๖.๑ กระบวนทัศน์และการรับรู้ของประชาชนที่มีต่อระบบการออมชุมชนวิถีพุทธในระดับตำบลบนพื้นฐานแห่งค่านิยม จารีตประเพณี และวัฒนธรรมอันดีของหมู่บ้านชุมชนจะเป็นฐานข้อมูลในการนำไปศึกษาและพัฒนาระบบการออมชุมชนชุมชนอื่น ๆ ในจังหวัดนครสวรรค์

๑.๖.๒ ระบบการออมชุมชนวิถีพุทธกับรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลจะนำไปสู่การพัฒนาเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการร่วมระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนเพื่อให้เกิดการจัดระบบระเบียบและสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชนท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพ และรอบด้าน

๑.๖.๓ การสังเคราะห์และถอดบทเรียนการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อขยายผลและต่อยอดโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ และชุมชนคุณธรรมในจังหวัดนครสวรรค์

๑.๖.๔ เกิดการเผยแพร่องค์ความรู้และบทเรียนในการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธไปสู่หมู่บ้าน ชุมชนในพื้นที่ต่าง ๆ ในประเทศไทย

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล” ได้มีการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องต่าง ๆ โดยแบ่งการนำเสนอดังนี้

๒.๑ แนวคิดระบบการออมชุมชน
๒.๒ แนวคิดพุทธเศรษฐศาสตร์
๒.๓ แนวคิดการเสริมพลังทางสังคม
๒.๔ หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบการออมชุมชน
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดระบบการออมชุมชน

การออมเป็นการประหยัด การเก็บหอมรอบริบ การถนอม และการสงวน สิ่งที่จะประหยัด หรือเก็บหอมรอบริบ ได้แก่ ทรัพย์สินเงินทอง เป็นส่วนของรายได้ที่เหลืออยู่ หรือที่กันเอาไว้ไม่นำมาใช้จ่ายในการบริโภคอุปโภคในขณะปัจจุบัน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเก็บไว้ใช้จ่ายในยามเจ็บป่วย เมื่อมีเหตุฉุกเฉินเกิดขึ้นหรือเมื่อแก่ชรา หรือเพื่อใช้จ่ายในกิจการอื่นใดที่สมควร ส่วนของรายได้ทั้งหมดที่ไม่ได้นำมาใช้จ่ายและเก็บเอาไว้ก็นับเป็นเงินออมได้ทั้งหมด

๒.๑.๑ แนวคิดการออมในประเทศไทย

การออมมีหลากหลายรูปแบบโดยหลัก ๆ คือ การออมในรูปแบบสินทรัพย์ถาวร (Real Asset) และการออมในรูปแบบทรัพย์สินทางการเงิน (Financial Asset) การออมในรูปแบบสินทรัพย์ถาวร เช่น ที่ดิน อาคารและสิ่งก่อสร้างที่อยู่อาศัย ทรัพย์สินประเภทที่ใช้ทุนในการผลิตการเพิ่มขึ้นของสินค้าคงเหลือ และการซื้อโลหะและอัญมณี เป็นต้น การออมในรูปแบบทรัพย์สินทางการเงิน เช่น เงินสด เงินฝากสถาบันการเงิน การให้กู้ยืม ประกันชีวิต กองทุนต่าง ๆ และรูปแบบการออมในรูปแบบสินทรัพย์ทางการเงินนอกระบบ เป็นต้น[๑] ซึ่งการออมสามารถแยกย่อยออกตามลักษณะของความเสี่ยง ได้แก่ การออมในสินทรัพย์ที่มีความเสี่ยงต่ำ เนื่องจากมีการรับประกันเงินฝากจากรัฐบาลหรือ

---

[๑] มยุรี สุวรรนาวุธ และอุษณากร ทาวะรมย์, “ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมกับพฤติกรรมการออมของประชาชนในพื้นที่ ตำบลบ้านเซิด อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี”, **วารสารด้านการบริหารรัฐกิจและการเมือง**, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (๒๕๕๘): ๑๔๗-๑๘๔.

องค์กรที่รับฝากเงิน และการออมในสินทรัพย์ที่มีความเสี่ยงสูง เนื่องจากมีความเสี่ยงของผลตอบแทนที่ไม่แน่นอน ความเสี่ยงของผู้ออกตราสาร และความเสี่ยงของการรับประกันเงินต้น[๒]

โครงสร้างการออมของประเทศไทยสามารถจำแนกเป็นการออมแบบผูกพันและไม่ผูกพัน การออมแบบไม่ผูกพันจะหมายถึง การออมที่ไม่มีพันธะสัญญาในเรื่องเวลา หรือมีในระยะสั้น ผู้ออมสามารถเรียกคืนได้ ซึ่งหมายถึงการออมในสถาบันการเงินและระบบธนาคารต่าง ๆ กองทุนชุมชน เช่น กลุ่มเครดิตยูเนี่ยน เป็นต้น ส่วนการออมแบบผูกพันจะมีพันธะสัญญาเป็นเวลายาวนาน มีเงื่อนไขการออมสม่ำเสมอ และสามารถเรียกเงินคืนเมื่อครบตามสัญญาพร้อมผลประโยชน์ตามที่ตกลงกันไว้ การออมแบบผูกพันสามารถแบ่งออกเป็น การออมแบบผูกพันที่รัฐบาลกำหนด การออมแบบผูกพันภาคสมัครใจในภาคเอกชน และการออมแบบผูกพันภาคสมัครใจสำาหรับแรงงานนอกระบบซึ่งจะเห็นได้ว่าการออมไม่ว่าจะเป็นการออมแบบผูกพันหรือไม่ผูกพัน จะสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ รูปแบบ คือ ภาคบังคับและภาคสมัครใจ

๑) การออมภาคบังคับ เป็นรูปแบบการออมที่กำาหนดโดยระเบียบและกฎหมาย หมายถึงจากจำนวนกำลังแรงงาน ๓๕ ล้านคนนั้น มีผู้ที่อยู่ในระบบการออมภาคบังคับประมาณ ๑๐ ล้านคน รวมถึงข้าราชการและลูกจ้างในภาคเอกชน เรียกกันว่าเป็นแรงงานในระบบ (Formal Sector) การออมภาคบังคับ เป็นเครื่องมือพื้นฐานที่เอาไว้รองรับความจำเป็นอันอาจเกิดขึ้นได้จากการประกอบอาชีพ เช่น กองทุนบำเหน็จบำนาญสำหรับข้าราชการ และกองทุนประกันสังคมสำหรับประชาชนผู้มีงานทำ เป็นต้น[๓]

๒) การออมภาคสมัครใจ ซึ่งให้สิทธิในการเลือกแก่บุคคลว่าจะเลือกออมหรือไม่ ซึ่งรวมทั้งแรงงานในระบบ แรงงานนอกระบบ (Informal Sector) และผู้ที่ยังไม่มีสวัสดิการออมเงินเพื่อวัยเกษียณ หรือผู้ที่มีสวัสดิการจากการออมภาคบังคับแต่ต้องการออมเพิ่มเติม เพื่อให้ประชาชนในได้มีการออมสะสมเพิ่มขึ้น เป็นการออมเพิ่มเติมจากระดับพื้นฐาน และในบางกรณียังเป็นสวัสดิการจากภาครัฐ เช่น การออมในกองทุนสำรองเลี้ยงชีพและกองทุนรวมระยะยาว และกองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.) เป็นต้น[๔] การออมแบบสมัครใจบางรูปแบบถูกออกแบบมาเพื่อส่งเสริมนิสัยการออมให้มากขึ้น โดยมาพร้อมกับกลไกที่ทำาให้การออมที่ง่ายขึ้น เช่น ระบบการออมผ่านระบบหักบัญชีเงินฝากอัตโนมัติ (Direct Debit) ของกองทุนการออมแห่งชาติ ที่นอกจากจะส่งเสริมการออมอย่างสม่ำเสมอแล้ว ยังลดภาระในการเดินทางไปฝากที่หน่วยรับเงินกองทุนการออมแห่งชาติ เป็นต้น หรือทำให้การออมน่าดึงดูดขึ้นด้วยผลประโยชน์อื่น ๆ เช่น การออมแบบสมัครใจที่มาพร้อมกับการลดหย่อนภาษี เช่น กองทุนรวมหุ้นระยะยาว (Long Term Equity Fund หรือ LTF) กองทุนรวมเพื่อการเลี้ยงชีพ (Retirement Mutual Fund หรือ RMF) และประกันออมทรัพย์ เป็นต้น กองทุน LTF และ RMF

---

[๒] พรทิพย์ วรพาสน์พฤติ, ลักคณา วรศิลป์ชัย และมะลินี เทพปาน, “การวิเคราะห์ความเสี่ยงและผลตอบแทนของแบบจำลองพอร์ตการลงทุนตามระยะเวลา”, **BU Academic Review**, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ (๒๕๕๓): ๓๘-๔๖.

[๓] ชัชนี จันทจรูญพงษ์ และวิธาน เจริญผล, “การออมภาคบังคับช่วยพัฒนาเศรษฐกิจและตลาดทุน ได้อย่างไร”, **SET Note**, ปีที่ ๑ (๒๕๕๙): ๑-๑๓.

[๔] สุวัฒนา ศรีภิรมย์, สุปาณี จันทรมาศ และปาริฉัตร คลิ้งทอ, “การพัฒนาระบบการออมระยะยาวของประเทศไทย”, **รายงานการวิจัย**, (กระทรวงการคลัง: สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง, ๒๕๕๑).

เหล่านี้เน้นลงทุนในหุ้นเพื่อส่งเสริมให้เกิดการออมเงินระยะยาว และเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการออมเพื่อเกษียณเช่นเดียวกัน

ภาพที่ ๒.๑ รูปแบบการออมเงินในประเทศไทย
(ที่มา: ชัชนี จันทจรูญพงษ์ และวิธาน เจริญผล, ๒๕๕๙)

กล่าวโดยสรุปว่า การออมเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ เพราะการออมเป็นปัจจัยหนึ่งที่กำหนดความสามารถในการลงทุนของประเทศ ซึ่งจะส่งผลต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจในระยะยาว หากประเทศมีการลงทุนสูงกว่าการออมอย่างต่อเนื่อง ย่อมแสดงว่าระบบเศรษฐกิจกำลังใช้ทรัพยากรมากกว่าที่มีอยู่ ทำให้ขาดดุลบัญชีเดินสะพัด ต้องกู้ยืมเงินจากต่างประเทศมาแก้ปัญหาถ้ามีมากเกินไปอาจกระทบกับเสถียรภาพของระบบเศรษฐกิจได้ การออมของไทยอยู่ในอัตราที่ไม่ต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับมาตรฐานสากล แต่มีแนวโน้มลดลงเนื่องจากในช่วงระยะเวลาที่ประสบวิกฤตเศรษฐกิจ ทุกครัวเรือนมีภาระต้องใช้จ่ายแม้อัตราดอกเบี้ยจะลดลง แต่การฝากเงินกับธนาคารเป็นรูปแบบการออมที่ครัวเรือนส่วนใหญ่นิยมมากที่สุด

๒.๑.๒ แนวคิดการออมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

แนวความคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ ๙) พระราชทานให้กับประชาชนคนไทยนั้น สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับคนทุกระดับชั้น ทั้งระดับครอบครัว ชุมชน จนถึงประเทศชาติ โดยเฉพาะเรื่องทางสายกลาง ไม่ตึง หรือหย่อนจนเกินไป ปรับใช้ได้ทุกยุคทุกสมัย แม้กระทั่งเรื่องการออมก็เช่นกัน ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การออมเงินที่ดี นอกจากจะสามารถนำมาปรับใช้เพื่อเป็นแนวทางในการดำรงชีวิต หรือการจัดสรรที่ดินในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมแล้ว ยังสามารถนำมาปรับใช้ในการออมเงินสู่การออมเงินอย่างยั่งยืนได้อีก ด้วยการออมเงินมีดังนี้

๑) การจัดทำบัญชีครัวเรือน

การจัดทำบัญชีครัวเรือนเป็นวิธีที่ทรงริเริ่มเพื่อแก้ไขปัญหาเมื่อครั้งที่ประเทศไทยประสบปัญหาเศรษฐกิจ โดยเป็นการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ เพื่อให้ประชาชนสามารถแก้ปัญหาเศรษฐกิจและปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างยั่งยืน การจัดทำบัญชีครัวเรือนเป็นการจัดทำบัญชีหรือรายรับรายจ่าย รวมถึงการบันทึกข้อมูลด้านอื่น ๆ ในชีวิตและครอบครัวที่สามารถจดบันทึกได้ เพื่อนำมาปรับใช้และวางแผนในการดำรงชีวิตในอนาคต เช่น บัญชีทรัพย์สิน บัญชีพันธุ์พืช บัญชีความรู้ ความคิด บัญชีผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้รู้ในชุมชน บัญชีเด็กและเยาวชน บัญชีภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ การจัดทำบัญชีหรือรายรับรายจ่ายทั้งประจำวันและประจำเดือน เป็นวิธีการบริหารเงินอย่างหนึ่งที่จะช่วยประเมินการใช้จ่ายของเราว่ามีประโยชน์และคุ้มค่ากับเงินที่เสียไปหรือไม่ ซึ่งจะเป็นการลดค่าใช้จ่ายในการซื้อของที่ไม่จำเป็นและฟุ่มเฟือยได้เป็นอย่างดี ทำให้สามารถนำเงินส่วนดังกล่าวไปเก็บไว้เป็นเงินออม เพื่อใช้ในยามฉุกเฉินได้

๒) การออมเงินด้วยความพอเพียง

การออมเงินเป็นวิธีที่ทรงริเริ่มใช้ตั้งแต่ทรงพระเยาว์ ทำให้พระองค์ท่านมีเงินสะสมส่วนพระองค์จนสามารถซื้อรถจักรยานและกล้องถ่ายรูปได้ด้วยพระองค์เอง ซึ่งการออมเงินให้เกิดผลสำเร็จนั้น นักออมเงินต้องมีวินัยและความตั้งใจอย่างแท้จริงในการออมเงิน นอกจากนี้นักออมเงินควรยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในขณะออมเงินด้วย คือ การออมเงินแบบพอดีโดยไม่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิต เช่น หากคุณมีรายรับน้อยก็ควรเริ่มการอดออมด้วยจำนวนเงินที่ไม่มาก และไม่กระทบต่อการใช้จ่ายของคุณ รวมถึงการนำเงินที่ได้จากการอดออมไปใช้จ่ายอย่างมีประโยชน์ ใช้จ่ายในสิ่งของที่จำเป็น และใช้จ่ายให้คุ้มค่ากับเงินที่เสียไปให้มากที่สุด

๓) ใช้จ่ายอย่างชาญฉลาด

หลายคนมีความเข้าใจผิดเรื่องการใช้จ่ายโดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไม่ถูกต้องและไม่ถูกวิธี โดยถือคติเพียงว่าต้องใช้จ่ายให้ประหยัดมากที่สุด ซึ่งความเป็นจริงแล้วการใช้จ่ายตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ การใช้จ่ายบนทางสายกลาง การใช้จ่ายอย่างคุ้มค่า โดยเลือกจากความจำเป็นและคุณภาพของสิ่งของ เช่น การเลือกซื้อสินค้าที่มีคุณภาพและมีอายุการใช้งานที่ยาวนาน แม้สินค้าจะมีราคาสูงกว่าสินค้าราคาประหยัด นับเป็นการใช้จ่ายบนเส้นทางสายกลางอย่างชาญฉลาด เพราะคุ้มค่ากว่าเมื่อเทียบกับการซื้อสินค้าราคาประหยัดที่ไม่มีคุณภาพ และไม่ทนทานต่อการใช้งาน ซึ่งอาจจะทำให้คุณต้องเสียทั้งเงิน และเวลาในการกลับไปซื้อสินค้าเดิมอยู่เป็นประจำ

๔) การเลือกใช้งานอย่างคุ้มค่า

พระองค์ทรงเป็นต้นแบบของการเลือกใช้งาน สิ่งของ ด้วยความพอเพียงให้คุ้มค่าและเกิดประโยชน์มากที่สุด ตัวอย่างเช่น การไม่โปรดการใช้ปากการาคาแพง หรือการใช้ดินสอของพระองค์ ที่ทรงใช้จนกว่าดินสอจะสั้นกุดและทรงเบิกดินสอใช้เพียงปีละ ๑๒ แท่งเท่านั้น แสดงให้เห็นถึงการไม่ยึดติดกับค่านิยมและวัตถุของพระองค์อีกด้วย ซึ่งเราสามารถนำหลักการและแนวคิดของพระองค์ท่านไปปรับใช้ให้เหมาะสมในการดำรงชีวิตของได้

๕) พอเพียงอย่างพอดี

การยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในการดำรงชีวิตนั้นไม่มีหลักการและกฎเกณฑ์ที่ตายตัว เพราะการยึดหลักความพอเพียงที่ต้องเลือกปรับใช้ให้เหมาะสมแก่การดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคล ซึ่งมักมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป โดยการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้อย่างถูกต้องนั้น จะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของเรา เช่น การลดค่าใช้จ่ายในการเดินทางด้วยการขึ้นรถเมล์ แต่ทำให้ต้องไปทำงานสาย การกระทำนี้แม้จะถือเป็นความพอเพียง แต่ก็ไม่ใช่ความพอเพียงที่พอดีและไม่ถูกต้องตามจุดประสงค์ของพระองค์ท่าน การออมเงินโดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น เป็นสิ่งที่นักออมเงินมือใหม่ รวมถึงประชาชนชาวไทยควรนำไปปรับใช้ในการออมเงินเป็นอย่างมาก เพราะถือเป็นวิธีที่ดีที่จะช่วยให้การออมเงินของเราประสบความสำเร็จได้รวดเร็วยิ่งขึ้น พร้อมทั้งยังช่วยให้การใช้จ่ายด้วยเงินออมเกิดความคุ้มค่าและประโยชน์มากที่สุด[๕]

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้กำวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในภายนอก ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการ ทุกขั้นตอน และขณะเดียวกัน จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี[๖]

๑) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น <u>ออมเงินน้อยเกินไป</u> ทำให้เราต้องเสียโอกาสการออมเงินเรื่องที่จำเป็นไป คุณอาจจะใช้จ่ายมากเกินไปในเรื่องที่ไม่จำเป็น ถึงเวลาคุณจำเป็นต้องใช้เงินคุณอาจจะเกิดการหยิบยืมคนรอบข้างบ้าง เป็นการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น <u>ออมเงินมากเกินไป</u> อดออม ประหยัด มีเงินเก็บออม หากมากไป ก็อาจจะทำให้คุณไม่มีความสุขในชีวิต ไม่ได้ซื้อสิ่งที่ตัวเองอยากได้ หรือของที่จำเป็นต่อการใช้ชีวิต การเก็บออมเงินนั้นดี แต่อย่ามุ่งหวังที่จะออมเงินอย่างเดียว ยังมีอีกหลายเรื่องที่จำเป็นเพื่อทำให้ชีวิตสมดุล ไม่ใช่แค่เรื่องเงิน ความพอประมาณ ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยเน้นการดำเนินชีวิตตามอัตภาพหรือสภาวะของบุคคลหรือองค์กรในขณะนั้น ด้วยทางสายกลางสมดุล ไม่มากเกินไปไม่น้อยเกินไปไม่สุดโต่งเกินพอดี เช่น ใช้จ่ายได้แต่ต้องไม่ฟุ่มเฟือยจนสร้างหนี้สินให้ตนเองและครอบครัวอดออมได้แต่ต้องไม่ตระหนี่ถี่เหนียวจนตนเองลำบากหรือเอารัดเอาเปรียบผู้อื่น

---

[๕] กันย์, “ออมเงิน ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง”, **โพสต์ทูเดย์** เข้าถึงได้จาก https://www.posttoday .com/life/healthy /559308 [๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๓].

[๖] FINNOMENA, “สร้างกลยุทธ์การออมเงิน จาก “ปรัชญาความพอเพียง”, เข้าถึงได้จาก https:// www.finnomena.com/z-admin/sufficiency/ [๑๘ ตุลาคม ๒๕๖๓].

๒) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ เหตุผลการออมเงิน คือเรื่องอะไร เป้าหมายอะไร จำนวนเงินที่ต้องการเท่าไร จำนวนเงินที่สามารถออมเงินได้มีเท่าไร วิธีการใดที่สามารถช่วยออมเงิน เป้าหมายนี้จำเป็นมากน้อยแค่ไหน ตัวอย่างเช่น ออมเงินเพื่อบ้านอยู่อาศัยกับครอบครัว ๔-๕ คน ราคา ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท ก่อนอื่นอาจจะลองกำหนดระยะเวลาการออมเงินก่อนว่าอยากใช้เวลากี่ปี จากนั้นก็จะเห็นว่าปีหนึ่งควรมีเงินเก็บเท่าไร ลองคิดคำนวณกลับว่าต้องออมเงินเป็นสัดส่วนเท่าไรของรายได้เพื่อให้ได้เงินจำนวนนี้ สัดส่วนนี้เข้มงวดกับการใช้เงินเกินไปหรือไม่ มีวิธีไหนที่จะเพิ่มผลตอบแทนให้มากกว่าการฝากธนาคารเฉย ๆ บ้าง เมื่อลองวางแผนแบบนี้ จะสามารถเห็นเป้าหมายได้ชัดขึ้น รู้ว่าเป้าหมายสมเหตุสมผลกับสิ่งที่สามารถเกิดขึ้นหรือไม่เห็นในสิ่งที่ต้องทำ แล้วรู้ว่าต้องทำอะไรเพิ่มเติมบ้าง ความมีเหตุมีผล เป็นการใช้สติและปัญญาในการตัดสินใจด้วยเหตุด้วยผลโดยปราศจากอารมณ์หรืออคติมีความยับยั้งชั่งใจกับความอยากได้-อยากมี-อยากเป็นโดยที่ความมีเหตุมีผลต้องเป็นสิ่งที่สามารถอธิบายได้ไม่ว่าจะเป็นไปตามหลักวิชา หลักกฎหมาย กฎเกณฑ์ทางสังคมหรือหลักศีลธรรมก็ตาม

๓) ภูมิคุ้มกัน หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต จะปกป้องเงินออมของคุณอย่างไร ถ้าจะออมเงินแบบมีภูมิคุ้มกันต้องมีการเตรียมพร้อมอะไรบ้าง ถ้าป่วยต้องเข้ารับการรักษา หรือตกงาน ไม่มีเงินใช่จ่าย การมีเงินส่วนฉุกเฉินไว้จะทำให้ไม่นำเงินออมออกมาใช้จ่าย เพราะได้ทำการเตรียมตัวไว้ในกรณีฉุกเฉินแล้ว เมื่อใช้หลักความมีเหตุผล ก็จะกำหนดได้ว่าจำเป็นต้องมีออมเงินฉุกเฉินเท่าไร คาดว่าจะป่วยเป็นอะไร จำนวนเงินค่ารักษาทำไรตกงานกี่เดือน แค่นี้แผนการออมเงินจะถูกปกป้องไว้ระดับหนึ่งแล้ว การมีภูมิคุ้มกันที่ดี เป็นการเตรียมความพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตด้วยความไม่ประมาท ครอบคลุมทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากปัจจัยภายในและภายนอก ทั้งที่ควบคุมได้และควบคุมไม่ได้ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องธรรมชาติที่เกิดขึ้นตลอดเวลากับทุกผู้คน ไม่มีใครสามารถหลีกเลี่ยงการเปลี่ยนแปลงได้แต่การจะอยู่รอดและรับมือกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้อย่างมั่นคง ต้องเข้าใจที่มาของการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ ว่าเกิดจากสาเหตุอะไร ส่งผลกระทบอย่างไร และที่สำคัญต้องมีการสร้างภูมิคุ้มกันที่เข้มแข็งใน ๔ ด้าน คือ

ด้านที่ ๑ ภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจหรือภูมิคุ้มกันทางการเงิน ด้วยการใช้จ่ายเงินตามอัตภาพและความจำเป็นไม่สร้างหนี้สินที่ไม่ทำให้เกิดรายได้มีการประหยัดอดออมไว้ใช้ในยามจำเป็นหรือในภายภาคหน้า โดยอาจทำ “บัญชีรายรับรายจ่ายของตนเองและครอบครัว” เพื่อเป็นเครื่องมือเบื้องต้นในการสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงิน ทำให้เห็นสถานะการเงินที่แท้จริงและใช้จ่ายด้วยความรอบคอบ หลักการสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงินนั้นต้องคำนึงถึง

๑) ความประหยัด เป็นการใช้จ่ายในสิ่งที่จำเป็นแต่ไม่ใช่ตระหนี่ถี่เหนียวไม่ยอมใช้เงินแม้ในสิ่งที่จำเป็นขณะเดียวกัน ไม่ใช่ความฟุ่มเฟือยหรือใช้เงินมากในสิ่งที่ไม่มีความจำเป็น การใช้จ่ายจะมากน้อยเพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับอัตภาพของตนเองจากรายได้ที่สุจริตและไม่ไปคดโกงรับ

สินบนหรือเบียดเบียนให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อนด้วยเหตุนี้ความประหยัดจึงต้องตั้งบนพื้นฐานของความพอเพียง คือ การตระหนักรู้ถึงคุณค่าของเงิน ฉลาดใช้ฉลาดออมและฉลาดทำบุญตามอัตภาพ

๒) ความมีเหตุมีผล เป็นการตัดสินใจใช้จ่ายอย่างมีสติบางครั้งอาจขึ้นอยู่กับหลักเกณฑ์หรือกฎกติกาต่าง ๆ ในสังคมด้วย เช่น การจ่ายภาษีตามกฎหมาย การจ่ายเงินเพื่อทำนุบำรุงศาสนาหรือวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม เป็นต้น

ด้านที่ ๒ ภูมิคุ้มกันทางสังคมด้วยการเสริมสร้างความรู้-รัก-สามัคคีตั้งแต่ระดับครอบครัวขึ้นมา รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน มีความเมตตากรุณา ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันด้วยความเคารพในความแตกต่างทางวัฒนธรรมและความคิดมีความศรัทธาในเพื่อนมนุษย์และหลักธรรมของแต่ละศาสนามีความปรารถนาให้เกิดสันติสุขภายในครอบครัว องค์กรสถาบัน ชุมชน สังคมและประเทศชาติขณะเดียวกันต้องมีภูมิคุ้มกันทางศีลธรรม ด้วยการรู้เท่าทันและสามารถหลีกเลี่ยงจากอบายมุขต่าง ๆ ได้ใช้ชีวิตด้วยความสมถะ เรียบง่าย ไม่สร้างเงื่อนไขชีวิตให้ซับซ้อนวุ่นวายมากเกินความจำเป็นจนนำไปสู่ความฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือยและสร้างปัญหาหรือความยากลำบากให้ตนเองครอบครัว สังคมและประเทศชาติและใช้ชีวิตด้วยความสันโดษด้วยการมีความสุขในความพอ พอในสิ่งที่มีพอในสิ่งที่ได้และพอในสิ่งที่เป็นพอใจกับผลของการกระทำที่ได้ทำอย่างเต็มที่แล้วด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและความเพียรพยายาม เพื่อได้รับความสุขที่ไม่ต้องอาศัยวัตถุ (นิรามิสสุข) แต่เป็นความสุขที่เกิดจากจิตใจอันสะอาด สว่างและสงบ เป็นความสุขจากการให้สุขจากความอบอุ่นในครอบครัว สุขจากธรรมชาติสุขจากความถูกต้องดีงาม แต่ไม่ใช่ความสุขที่ได้จากการเสพวัตถุหรือพึ่งพาปัจจัยเงื่อนไขภายนอกอันเสี่ยงให้เกิดความอยากโดยไม่มีขอบเขตสิ้นสุด (สามิสสุข) ที่นำมาบำเรอความต้องการของหูตา จมูก ลิ้น กาย ใจจนนำไปสู่ความอิจฉาริษยา ความหวงแหน การแข่งขันแย่งชิงการทำผิดกฎหมายและศีลธรรม ทั้งนี้การมีภูมิคุ้มกันทางศีลธรรมจะไม่นำไปสู่ปัญหาต่าง ๆ ติดตามมา เช่น การตกเป็นทาสของยาเสพติดและอบายมุข การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร เป็นต้น

ด้านที่ ๓ ภูมิคุ้มกันด้านวัฒนธรรม ด้วยการติดตามรู้เท่าทันผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่ทำให้การเลื่อนไหลของวัฒนธรรมข้ามชาติเป็นไปอย่างไร้พรมแดนผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ โดยเฉพาะการลอกเลียนแบบคนดังในสื่อบันเทิงและผลกระทบทางลบจากวัฒนธรรมเสมือนจริงในโลกไซเบอร์เพื่อป้องกันมิให้ถูกครอบงำทางวัฒนธรรมอย่างไร้ทิศทางตกเป็นเหยื่อในการเสพและบริโภคสิ่งที่เกินพอดีละเลยและขาดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นและของชาติโดยเฉพาะภาษาถิ่นและภาษาไทยจนนำไปสู่ความอ่อนแอทางวัฒนธรรมในที่สุด

ด้านที่ ๔ ภูมิคุ้มกันด้านสิ่งแวดล้อม ด้วยการสร้างความตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติระบบนิเวศน์และความหลากหลายทางชีวภาพ เสริมสร้างพฤติกรรมนิสัยรักษ์สิ่งแวดล้อมและสร้างทักษะในการติดตามเฝ้าระวัง ดูแลอนุรักษ์ฟื้นฟูและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติทุกประเภทให้คงความอุดมสมบูรณ์ในระยะยาว พร้อมทั้งป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ซึ่งหมายรวมตั้งแต่การมีสุขนิสัยรักความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่ประพฤติปฏิบัติตนที่จะทำให้เกิดมลภาวะเป็นพิษหรือทำลายสิ่งแวดล้อม

เศรษฐกิจพอเพียงในที่นี้จึงไม่ได้หมายรวมเฉพาะด้านเศรษฐกิจหรือการเงินเท่านั้น แต่ครอบคลุมรอบด้านเพื่อนำไปสู่ชีวิตที่พอเพียง ซึ่งเป็นความพอเพียงทั้งทางความคิด คำพูดและการกระทำ

เงื่อนไขของการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงมี ๒ ประการ ดังนี้

๑) เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในการปฏิบัติ ความรู้ที่จำเป็นต่อการเก็บออมเงินมีเรื่องอะไรบ้าง เป้าหมายนั้นจำเป็นต้องใช้เงินเท่าไรเป้าหมายไหนจำเป็นมากกว่ากัน ระยะเวลาเก็บเงินนานเท่าไร ออมเงินแบบไหน เงินฝากออมทรัพย์ เงินฝากประจำ หรือจะลงทุนกองทุนรวม ลงทุนหุ้น ทั้งหมดนี้จะมีคำตอบก็ต่อเมื่อศึกษาข้อมูลให้รอบด้านและครบถ้วน หลักวิชาความรู้ ต้องมีการวางแผนและลงมือปฏิบัติด้วยความรอบรู้รอบคอบและระมัดระวังตามหลักวิชาไม่ใช้อารมณ์หรือความเข้าใจเพียงชั่วครู่ชั่วคราวของตนเองหรือความเชื่อที่ไร้เหตุผลที่อิงกับไสยศาสตร์ หรือโหราศาสตร์ด้วยความงมงาย แต่ต้องมีข้อมูลและองค์ความรู้ที่ถูกต้องครบถ้วนมาประกอบการตัดสินใจในทุกเรื่องและมีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่องเป็นระยะ ทั้งนี้ในการสร้างคนให้มีความรู้ จึงต้องมีการลงทุนจัดการศึกษาฝึกอบรมและการวิจัยเพื่อพัฒนาในทุกองค์กรทุกระดับเพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น

๒) เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย การมีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต การออมเงินจำเป็นต้องใช้คุณธรรมอย่างมาก ต้องมีความอดทน มีความเพียรในการออมเงินให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้ สามารถทำได้อย่างต่อเนื่องยาวนาน ซื่อสัตย์ต่อตัวเอง มีสติปัญญาในการจัดการเงินออมจะไม่นำเงินออกไปโดยไม่จำเป็น สามารถทำให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ หากมีออมเงินเหลือเราก็สามารถร่วมทำการบริจาคเพื่อช่วยเหลือสังคม หรือแนะนำหลักการนี้ ให้คนอื่นได้เรียนรู้ปฏิบัติตามและสามารถช่วยแบ่งปันวิธีการออมเงินของคุณให้คนอื่น ๆ ได้ด้วย หลักคุณธรรม ต้องปรับเสริมพื้นฐานจิตใจของคนในชาติให้มีคุณธรรม โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่รัฐนักทฤษฎีนักธุรกิจในทุกระดับเนื่องจากคุณธรรมเป็นเครื่องกำกับจิตใจให้คนประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่สังคมเห็นตรงกันว่าเป็นความจริงความดีและความงาม ซึ่งสามารถนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาวะที่เป็นอยู่ของแต่ละคน แต่ละองค์กรและแต่ละพื้นที่ได้โดยคุณธรรมครอบคลุมตั้งแต่หลักศีลธรรมขั้นพื้นฐานของแต่ละศาสนา หลักจริยธรรม หลักนิติธรรม หลักธรรมาภิบาล กฎเกณฑ์ทางสังคมที่ทุกคนยึดมั่น คุณธรรมประจำตระกูล[๗]

การนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

๑) ระดับครอบครัว ครอบครัวไทยมีฐานะความเป็นอยู่แตกต่าง ๆ กันโดยอาจจำแนกเป็น ๓ กลุ่มคือ กลุ่ม กู้กินกู้ใช้ หรือครอบครัวที่มีฐานะการเงินไม่พอกินพอใช้ต้องไปกู้เงินมาใช้จ่าย กลุ่มพอกินพอใช้ หรือครอบครัวที่ไม่รวยไม่จนแต่ใช้ชีวิตอยู่ได้และกลุ่มอยู่ดีกินดีซึ่งถือเป็นครอบครัวที่พึงประสงค์ ในการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัวต้องพัฒนาครอบครัวกลุ่มแรกให้ปลอดจากหนี้สินและมีฐานะดีขึ้นอย่างน้อยในระดับพอกินพอใช้แล้วจึงพัฒนาต่อเนื่องให้เป็นครอบครัวอยู่ดีกินดีในที่สุด ทั้งนี้ต้องเริ่มต้นจากการรู้จักจัดการแผนการเงินของตนเอง

---

[๗] เกษมวัฒนชัย, **การบรรยายตอนที่๓ เรียนรู้การใช้ชีวิตอย่างพอเพียงในโครงการจัดทำสื่อเพื่อการเผยแพร่ความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงและการประยุกต์ใช้**, เมื่อวันที่ ๓๐ มีนาคม ๒๕๕๐ ณ ทำเนียบองคมนตรี.

และครอบครัว มีการประหยัดอดออมทำอะไรด้วยความอะลุ้มอล่วย มีเหตุมีผล ไม่ใช้จ่ายในสิ่งที่ไม่จำเป็นจนกลายเป็นตำน้ำพริกละลายแม่น้ำหรือหนำใหญ่ใจโต ใช้จ่ายฟุ่มเฟือยเกินอัตภาพที่เป็นอยู่ การปลูกฝังนิสัยประหยัด สร้างวินัยรักการออมและมีทักษะในการจัดการทางการเงินได้เป็นอย่างดี จะต้องเริ่มตั้งแต่วัยเด็ก โดยมีวิธีการสำคัญ ดังนี้

๑.๑) สอนให้เด็กรู้จักคุณค่าของเงิน นอกจากพ่อแม่ผู้ปกครองจะจำกัดวงเงินค่าใช้จ่ายที่จะให้แก่เด็กในแต่ละวันแต่ละสัปดาห์หรือแต่ละเดือนเพื่อให้เด็กมีวินัยในการบริหารเงินก้อนนั้นภายในช่วงเวลานั้น ๆ แล้ว ยังควรส่งเสริมให้เด็กมีประสบการณ์ในการทำงานสุจริตหารายได้ด้วยตนเอง เพื่อให้เห็นคุณค่าของเงินด้วย เช่น การทำงานในช่วงปิดเทอม เป็นต้น

๑.๒) สอนให้เด็กรู้จักใช้เงิน โดยพ่อแม่ผู้ปกครองและโรงเรียนควรสอนให้เด็กรู้จักการทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายเป็นประจำ เพื่อให้รู้ถึงสถานะการเงินของตนเอง สอนให้ใช้เงินอย่างมีเหตุมีผล พอประมาณกับอัตภาพของตนเองไม่ฟุ่งเฟ้อฟุ่มเฟือย และคิดให้รอบคอบก่อนใช้เงิน เพื่อไม่สร้างปัญหาให้ตนเองและครอบครัว

๑.๓) สอนให้เด็กรู้จักออมและทำบุญ นอกจากจะส่งเสริมให้เด็กสะสมเงินออมไว้ใช้ในยามที่จำเป็นหรือไว้ใช้ในภายภาคหน้าแล้ว ควรสนับสนุนให้เด็กแบ่งเงินออมไปทำบุญทำทานในวาระต่าง ๆ บ้าง เพื่อปลูกฝังความมีน้ำใจเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ รู้จักให้เพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสหรือคนที่ประสบปัญหา มีจิตอาสาพัฒนาสังคมโดยรวมรวมทั้งลดความเห็นแก่ตัว ลดปัญหาฉ้อโกงหรือคอรัปชั่นในอนาคตอีกด้วย

นอกจากนี้จะต้องสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมศีลธรรมและวัฒนธรรมให้กับสมาชิกในครอบครัว เช่น การสานสัมพันธ์ในหมู่เครือญาติเป็นประจำสม่ำเสมอ การพาลูกไปศาสนสถาน เช่น วัด โบสถ์ มัสยิด เพื่อเรียนรู้และปฏิบัติธรรมการปลูกฝังความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นและวัฒนธรรมไทย รวมทั้งเสริมสร้างพฤติกรรมนิสัยรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๒) ระดับโรงเรียน การนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับโรงเรียนควรดำเนินการด้วยการให้ผู้บริหารนำไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายของโรงเรียน จัดการเรียนการสอนไว้ในสาระการเรียนรู้ทั้ง ๘ สาระ พร้อมทั้งใช้เป็นคู่มือในการพัฒนานักเรียนทั้งด้านกิจกรรมเสริมหลักสูตรและกิจกรรมแนะแนวขณะเดียวกัน ผู้บริหารครูและบุคลากรในโรงเรียน รวมถึงนักเรียนต้องนำไปใช้ในครอบครัวของตนเองด้วย โรงเรียนต้องสร้างภูมิคุ้มกันทั้ง ๔ ด้านให้เข้มแข็งโดยมีการบริหารการเงินที่ดีเป็นโรงเรียนมีวิสัยประหยัดเรียบง่าย ตัดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นลง และหาหนทางสร้างรายได้มีการประกันความเสี่ยงและมีการวางแผนการเงินระยะยาว อีกทั้งครูและบุคลากรในโรงเรียนปลอดจากหนี้สินขณะเดียวกัน โรงเรียนมีความรู้รักสามัคคีทุกคนมีคุณธรรมไม่ทะเลาะเบาะแว้งกันปลอดจากอบายมุขและยาเสพติดเป็นโรงเรียนสีขาวที่ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข นอกจากนี้ต้องสอนเด็กให้ตระหนักรู้ถึงคุณค่าของสถาบันหลักของชาติได้แก่สถาบันพระมหากษัตริย์สถาบันศาสนา และสถาบันชาติให้มีภาคภูมิใจในความเป็นไทยยึดผลประโยชน์และความอยู่รอดของชาติเป็นสำคัญ อีกทั้งให้มีความภาคภูมิใจในความเป็นคนไทย มีความผูกพันและพร้อมที่จะเสียสละต่อแผ่นดินไทย

๓) ระดับชุมชน เพื่อแก้ปัญหาหนี้สินของคนในชุมชนอันมีที่มาจากการใช้จ่ายเกินตัว ใช้จ่ายในสิ่งที่ไม่เกิดประโยชน์และไม่ทำให้เกิดรายได้เช่นเล่นการพนันดื่มสุรา ฯลฯ ทำให้เงินไม่พอใช้จนต้องกู้เป็นหนี้เป็นสิน คนในชุมชนต้องมาเรียนรู้ร่วมกันมีการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาชุมชนร่วมกัน วางแผนแก้ไขปัญหา และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้จ่ายของคนในชุมชนเสียใหม่ เริ่มจากการสำรวจฐานะการเงินของตนเองและครอบครัวด้วยการทำบัญชีรายรับรายจ่ายหรือบัญชีครัวเรือน เพื่อจะได้รู้ว่าอะไรเป็นรายจ่ายที่จำเป็น เช่น ค่าอาหาร ค่าการศึกษาของบุตรหลาน ฯลฯ และอะไรเป็นรายจ่ายที่ไม่จำเป็น เช่น ค่าเหล้า ค่าหวยการพนัน ของใช้ฟุ่มเฟือย ฯลฯ ต่อจากนั้น จึงวางแผนลดละ เลิกรายจ่ายที่ไม่จำเป็นลงเอาเงินส่วนนั้นไปทยอยใช้หนี้ที่ติดค้างอยู่ และแบ่งปันบางส่วนเก็บออมไว้ควบคู่ไปกับการทำอาชีพเสริมเพื่อหารายได้มากขึ้น เช่น รวมกลุ่มกันทำวิสาหกิจชุมชนด้วยการใช้ทุนทรัพยากรและทุนทางสังคมที่ชุมชนมีอยู่โดยมีการติดตามความต้องการและความเคลื่อนไหวของตลาดอย่างใกล้ชิด ขณะเดียวกัน คนในชุมชนต้องร่วมกันสำรวจวิเคราะห์สถานะของชุมชนในรอบด้านเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมศีลธรรมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมให้เข้มแข็งด้วย เช่น การฟื้นฟูคุณธรรมในเรื่องที่เป็นข้อบกพร่องของคนในชุมชน การร่วมแรงร่วมใจอนุรักษ์เชิดชูประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นเพื่อให้คนในชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง การดูแลเฝ้าระวังทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

๔) ภาคธุรกิจ ในการดำเนินธุรกิจใด ๆ จะต้องคำนึงถึงการมีหลักประกันความเสี่ยงในอนาคต เช่น มีเงินออม มีการวางแผนบริหารความเสี่ยงภายในองค์กร ฯลฯ มีการลงทุนที่ก่อให้เกิดรายได้และการลงทุนเพื่อวางแผนพัฒนาในระยะยาวด้วย เช่น การพัฒนานวัตกรรมเพื่อนำไปปรับปรุงกระบวนการผลิตสินค้าหรือการให้บริการให้มีคุณภาพ มาตรฐาน การกำหนดจริยธรรมขององค์กรด้วยการเน้นหลักธรรมาภิบาลการคำนึงถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งเจ้าของผู้ถือหุ้น พนักงาน ลูกค้าและสาธารณชน รวมทั้งการทำกิจกรรมคืนกำไรสู่สังคมและสิ่งแวดล้อม (CSR) เป็นต้น[๘]

ด้วยพระอัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ได้ทรงพระราชทาน “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งเป็นหลักคิดหลักปฏิบัติที่พระองค์ได้ทรงประมวลรวบรวมไว้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์เป็นองค์รวมเพื่อให้ประชาชนทุกคนและองค์กรทุกระดับนำไปประยุกต์ปรับใช้ในการรับมือกับผลกระทบที่เกิดจากกระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้อย่างเข้มแข็ง มั่นคง สมดุลและมีความสุข ทั้งนี้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนอกจากจะช่วยให้ผู้ยึดถือเป็นแบบปฏิบัติสามารถปรับเปลี่ยนความคิด นิสัย พฤติกรรมและวิธีการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างสมเหตุสมผลแล้วยังช่วยรักษาทุนเดิมของชีวิตไม่ให้สูญเสียไปเมื่อต้องเผชิญกับวิกฤตต่าง ๆ อีกด้วย

๒.๑.๓ ตัวอย่างการขับเคลื่อนการออมชุมชน

รูปแบบการออมส่วนใหญ่เป็นแบบเงินฝากออมทรัพย์ โดยเลือกการออมทรัพย์กับธนาคารพาณิชย์เพราะมีความมั่นคง ดังนั้นหากไม่มีการวางแผนการออมเพื่อความมั่นคงทางรายได้หลังจากเกษียณไปแล้ว การรับเงินยังชีพผู้สูงอายุเพียงอย่างเดียวคงไม่เพียงพอในการดำรงชีพ และปัจจุบันรัฐบาลต้องจ่ายงบประมาณเพื่อจ่ายเบี้ยยังชีพให้แก่ผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นทุกปี รัฐจะมีภาระทางการเงินการ

---

[๘] เกษม วัฒนชัย, **การปาฐกถาพิเศษเรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียง” ในงานฝึกอบรมวิทยากรตัวคูณเศรษฐกิจพอเพียง** จัดโดย สศช. เมื่อวันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๕๐ ณ โรงแรมปรินซ์พาเลซ.

คลังเพิ่มมากขึ้นในการดูแลประชากรสูงวัยในทุกด้านทั้งด้านสุขภาพอนามัย สภาพจิตใจและการปรับตัวทางสังคม และที่สำคัญ คือ ด้านค่าใช้จ่ายในการกินอยู่จะเห็นได้จากข้อมูลเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พบว่าใน ปี พ.ศ ๒๕๕๖ มียอดงบประมาณในการจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ จำนวน ๕๘,๓๔๗.๐๑ ล้านบาท ปี พ.ศ ๒๕๕๗ มียอดงบประมาณในการจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ๖๑,๔๐๖.๗๓ ล้านบาท และปีพ.ศ ๒๕๕๘ จำนวน ๖๒,๑๒๔.๑๘ ล้านบาท จึงจำเป็นต้องส่งเสริมให้แรงงานนอกระบบมีการออมเพื่อชีวิตยามเกษียณโดยตนเอง ซึ่งนอกจากจะรับเบี้ยยังชีพแล้วจะมีบำนาญใช้เลี้ยงชีพในวัยชราภาพด้วย ดังนั้น ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๔ กระทรวงการคลังได้เสนอให้มีกฎหมายจัดตั้งกองทุนการออมเพื่อการชราภาพสำหรับแรงงานนอกระบบขึ้น ตามพระราชบัญญัติกองทุนการออมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๔ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการออมทรัพย์ของสมาชิกและเป็นหลักประกันการจ่ายบำนาญและให้ประโยชน์ตอบแทนแก่สมาชิกเมื่อสิ้นสมาชิกภาพ ขณะที่ภาคสังคมได้มีการตื่นตัวในการดูแลกันในชุมชน จึงได้มีการจัดทำโครงการและกองทุนต่าง ๆ ขึ้นมาและขับเคลื่อนในการจัดการตนเองในชุมชน ตัวอย่างเช่น

๑) เงินออมก้นบาตร กระปุกออมสินของคนชรา

บ้านโนนกุ่ม ต.โคกกระชาย จ.นครราชสีมา มีจุดเด่นที่การออมเงินของผู้สูงอายุโดยใช้บาตรพระ มีการรวมกลุ่มกันอย่างเป็นเอกภาพ และดำเนินงานมากว่า ๓ ปี ผ่านคนกลางคือ “พระ” ที่ถือเป็นศูนย์รวมจิตใจหมู่บ้าน เพื่อดำเนินการออมเงินเก็บไว้ใช้ได้อย่างแยบยล แถมมีประสิทธิภาพ โดยใช้ “เงินออมก้นบาตร” เป็นตัวนำ ก่อนการออมที่ว่านี้จะเกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผลได้อย่างเช่นในปัจจุบัน พระอธิการยงยุทธ ฐิตสาโร เจ้าอาวาสวัดโนนกุ่ม เจ้าของความคิดเล่าว่า ทุนเดิมของผู้สูงอายุในชนบท แน่นอนต้องสัมผัสได้ถึงความอ้างว้าง โดดเดี่ยว เพราะส่วนใหญ่ลูกหลานมักไปหางานทำในกรุงเทพฯ มีบางรายไม่มาดู แลหรือส่งเงินให้ การจะไปหาหมอหรือเงินที่จะต้องใช้จ่ายประจำวัน หรือจะหางบประมาณมาจัดกิจกรรมภายในหมู่บ้านจะมีความลำบากมาก เพราะต้องเข้าใจว่าสมัยก่อนยังไม่มีเบี้ยเลี้ยงคนชรา ๖๐๐ บาทต่อเดือน เพราะเพิ่งมามีไม่กี่ปีมานี้เอง

แรงบันดาลใจมาจากไปดูงานที่บ้านขาม จังหวัดชัยภูมิ โดยที่นั่นมีวิธีออมเงินจากผู้สูงอายุวันละบาท เมื่อเขาทำกันได้จากนั้นเราก็มาคิดว่า ที่หมู่บ้านเราน่าจะทำบ้าง แต่ก็มีคำถามต่อไปว่า จะทำอย่างไรให้มีความน่าเชื่อถือและต้องทำกันอย่างจริงจังเป็นกิจวัตร จึงใช้ศาสนา ผ่านพระเป็นตัวนำ เพราะโดยพื้นฐานผู้สูงอายุมักเข้าวัดทำบุญกัน ตรงนี้จึงเป็นที่มาของแนวคิดเมื่อมีแนวคิดเสร็จสรรพต้องคิดต่อไปว่า อะไรคือแรงผลักให้คนหันมาออมเงินกัน ตนจึงคิดได้ว่า คนแก่นิยมใส่บาตรพระ จึงใช้เจ้าบาตรพระนี่แหละ ในการเป็นตัวหนุนนำ โดยนำบาตรพระที่ไม่ใช้แล้ว มาขัดแล้วทาสีเสียใหม่ จากนั้นจึงไปแจกจ่ายตามบ้านเรือน แต่มีข้อแม้ว่า ทุกบาตรที่แจกไปต้องล็อกกุญแจ และลูกกุญแจต้องเก็บไว้ที่ตน พร้อมให้สัญญากับตนว่า จะใส่เงินออมทุกวัน อย่างน้อยที่สุดก็ออมวันละบาท เมื่อครบกำหนด ๖ เดือน ตนก็จะนำกุญแจไปไขให้ในแต่ละบ้าน จากนั้นจะนำเงินนั้น ผ่านไปยังคณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อนำเงินไปฝากธนาคารอีกที ตรงนี้คนชราก็จะมีเงินหมุนใช้ แม้จะเป็นจำนวนเงินที่ไม่มาก แต่รับรองว่าไม่ลำบาก ถือเป็นกำลังใจให้กันและกัน แนวคิดเงินออมก้นบาตรนอกจากมีเงินออมไปใช้ในบั้นปลายชีวิต หรือในยามชราแล้ว ยังสร้างระบบระเบียบทางการเงิน

สามารถต่อยอดเป็น “ธนาคารชุมชนขนาดย่อม” เกิดเป็นเงินหมุนเวียน สร้างเงิน สร้างรายได้ ไม่เฉพาะคนแก่เท่านั้นที่ยิ้มได้ แต่คนในชุมชนทั้งหมดล้วนยิ้มได้ตามไปด้วย[๙]

๒) กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน[๑]

กองทุนออมทรัพย์สวัสดิการประชาชนตำบลอุโมงค์ ได้ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ.๒๕๕๐ ซึ่งเป็นปีมงคลของพสกนิกรชาวไทย ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระชนมพรรษาครบ ๘๐ ปี ประชาชนตำบลอุโมงค์จึงตั้งสัจจะอธิฐานทำความดีโดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจในการดำเนินชีวิต โดยมีการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และออมวันละบาท หรือเดือนละ ๓๐ บาท ทั้งนี้การดำเนินงานของกองทุนออมทรัพย์สวัสดิการประชาชนตำบลอุโมงค์ เพื่อส่งเสริมสวัสดิการของสมาชิกตั้งแต่ เกิด แก่ เจ็บ ตาย และช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในชุมชน

ออมความดีสู่ก่อตั้งกองทุนฯ

การให้สมาชิกออมวันละบาทนับเป็นกุศโลบาย “ลดรายจ่ายวันละบาท” ทั้งให้การออมเงินเป็นการออมความดี ออมสัจจะเพราะทุกคนต้องซื่อสัตย์ที่จะเก็บเงินออมวันละบาทด้วยความมุ่งมั่นทำความดีถวายเป็นพระราชกุศลต่อองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ซึ่งเป็นเสมือนพระบิดาของปวงชนชาวไทยจึงเป็นที่มาของ “ออมเพื่อพ่อ ทำความดีเพื่อพ่อ” การออมสัจจะรู้จักกันในนาม “ออมหมู” เพราะปี ๒๕๕๐ เป็นปีมหามงคลเป็นปีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมีพระชนมายุได้ ๘๐ พรรษา และตรงกับปีกุน ทางกองทุนได้แจกกระปุกออมสินหมูให้กับสมาชิกเพื่อสะสมเงินวันละ ๑ บาท เพื่อสะสมให้กรรมการในแต่ละเดือน เวลาผ่านไป ๑ ปี ได้ปรับเงินออมเป็นเงินสวัสดิการโดยเชิญผู้รู้มาให้ข้อคิดเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการเพื่อสร้างประโยชน์ให้กับสมาชิก เชิญครูชม ยอดแก้ว (สมาชิก) มาแลกเปลี่ยนแนะนำโดยเอาพื้นที่จังหวัดสงขลามาเล่าให้ฟัง หลังจากนั้นก็กลับมาดูศักยภาพของเราว่าจะทำได้ขนาดไหนที่สำคัญเราต้องการสร้างความเป็นเจ้าของอย่างแท้จริงต่อสมาชิกเงินออมสร้างความภาคภูมิใจให้กับสมาชิกในการมี ส่วนร่วม สร้างประโยชน์โดยตรงจากการออมเงินให้กับสมาชิกเป็นการจัดสวัสดิการที่เสมือน “การให้อย่างมีคุณค่ารับอย่างมีศักดิ์ศรี”

ฐานคิดการพัฒนากองทุนฯ

จากสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำหรือด้อยโอกาสทางสังคมในส่วนสิทธิประโยชน์ของสมาชิกชุมชนตำบลอุโมงค์ ร่วมกับความตระหนักใส่ใจของผู้นำชุมชนต่อการพัฒนาชุมชนอันเป็นเป้าหมายการสร้างความเข้มแข็งในการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น จึงก่อให้เกิดการขับเคลื่อนการพัฒนากองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลอุโมงค์ “การออมสู้สิทธิประโยชน์” โดยฐานคิดการพัฒนาของผู้นำชุมชนประกอบด้วย ฐานคุณธรรมและฐานเศรษฐกิจ มีสาระสำคัญดังนี้

๑) ฐานคุณธรรมเป็นการริเริ่มการออมคุณงามความดีเพื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชด้วยการออมเป็นการสร้าง “กำลังเงินทุน” ในการช่วยเหลือสมาชิกชุมชนพึ่งกันและกันทั้งในช่วงการเจ็บป่วยหรือการตาย โดยเฉพาะกลุ่มด้อยโอกาสที่ไม่ได้รับสวัสดิการสังคม

---

[๙] Sirintip, “**เงินออมก้นบาตร กระปุกออมสินของคนชรา**”, เข้าถึงได้จาก https://www.thaihealth.or.th/Content/19158 [๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๔].

[๑] สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, “**ออมวันละบาทสู่กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลอุโมงค์**”, เข้าถึงได้จาก https://web.codi.or.th/20190829-8333/ [๒๕ ตุลาคม ๒๕๖๔].

เช่นเดียวกับกลุ่มข้าราชการหรือกลุ่มประกันสังคม การออมดังกล่าวตามแนวคิดของผู้นำจึงเสมือนการออมบุญตามพื้นฐานธรรมชาติของชุมชนแบบดั้งเดิมด้วยคติการช่วยเหลือแบ่งปันเกื้อกูลอย่างไม่เป็นทางการของเครือญาติและชุมชนอันเป็นทุนทางสังคมที่สั่งสมมาเป็นเวลาชั่วนานทำให้เกิดการแบ่งปันเอื้ออาทรซึ่งกันและกันในชุมชน

๒) ฐานเศรษฐกิจ สร้างสิทธิประโยชน์จากการออมเป็นการสร้างความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจของชุมชนเสริมคุณค่าของการออมปลูกฝังให้สมาชิกประหยัดรายจ่าย เป็นการใช้ฐานเศรษฐกิจหนุนเสริมฐานคิดคุณธรรมในด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลให้ได้รับสวัสดิการหรือการดูแลใส่ใจตามช่วงวงจรของชีวิต การเกิด การเจ็บป่วย การสูงวัย การตาย อย่างเท่าเทียมกัน เป็นการสร้างหลักการประกันความมั่นคง สร้างสิทธิพึงได้จากการออมอย่างแท้จริงเป็นไปตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีเป้าหมายให้ชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจได้ในระดับหนึ่ง จึงเสมือนเป็นการน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานคิดที่ครอบคลุมทั้งฐานคุณธรรมและเศรษฐกิจเพื่อสร้างความมั่นคงและสมดุลของชีวิตสมาชิกทุกคนสอดคล้องกับธรรมชาติ วัฒนธรรมและวิถีชุมชนที่อยู่บนพื้นฐานการเกื้อกูลในยุคการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยี

ภาพที่ ๒.๒ การประเมินผลการปฏิบัติงานกองทุน (ที่มา: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, ๒๕๕๔)

สวัสดิการชุมชนเป็นการปรับแนวคิด “สงเคราะห์” ของการจัดการสังคมโดยภาครัฐ มาเป็นการร่วมพัฒนาโดยชุมชน” การพัฒนาสวัสดิการทางชุมชนจึงมีความสำคัญ เพราะสะท้อนการร่วมรับผิดชอบโดยภาคประชาชนในการสร้างหลักประกันตามชนบทในการดำรงชีวิตสู่การสร้างคุณภาพชีวิตของสมาชิกของชุมชน จึงตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานการพึ่งพาตัวเองของประชาชนทั้งสร้างความเป็นธรรมบนพื้นฐานศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิที่ประชาชนพึงได้รับ หัวใจสำคัญของการสร้างสวัสดิการชุมชน คือ การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนทุกระดับนอกจากการประยุกต์ฐานคิดของการใช้พื้นที่และองค์กรระดับท้องถิ่น เพื่อเป็นยุทธศาสตร์ด้านสวัสดิการระดับรากหญ้าตามบริบทธรรมชาติของชุมชน กระบวนการสร้างดังกล่าวต้องอาศัยการขับเคลื่อนพลังทางสังคมและเวลาที่จะพลิกมันให้เกิดการร่วมมือในชุมชนต่อการพึ่งตนเองอย่างเป็นรูปธรรม ดำเนินการโดยประชาชนเพื่อประชาชน มุ่งมั่นที่จะดูแลซึ่งกันและกันนับตั้งแต่เด็กจนตาย จากครรภ์มารดาสู่เชิงตะกอน ต้องแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการพัฒนาเพื่อบรรลุ เพื่อขับเคลื่อนการบริหารจัดการสวัสดิการชุมชนให้เป็นไปอย่างมีศักยภาพก่อเกิดผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ คือ กองทุนสวัสดิการชุมชนที่มั่นคงและยั่งยืน “กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลอุโมงค์” รับโล่รางวัลชนะเลิศด้านการพัฒนาระบบการบริหารจัดการกองทุนที่ดีและมีธรรมาภิบาลดีเด่น แห่งปี ๒๕๕๙

๓) กองทุน (กองบุญ) สวัสดิการชุมชนตำบลศิลา อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์[๑] ชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มกองทุน,กลุ่มอาชีพต่าง ๆ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล และคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำชุมชน และภาคประชาชนทุกภาคส่วนในตำบลศิลา ร่วมใจกันจัดตั้งกองทุน (กองบุญ) สวัสดิการชุมชนตำบลศิลาขึ้น เพื่อให้สมาชิกและครอบครัวของชุมชนตำบลศิลา ได้ตระหนัก รู้จักตนเองในการที่จะดำรงชีวิตในปัจจุบัน แบบพึ่งตนเองอย่างไม่เดือดร้อน โดยการลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น วันละ ๑ บาท ต่อ ๑ คน เริ่มต้นจากตนเองและครอบครัว แล้วนำมาเข้าร่วมสมทบกองทุนในโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาและมีสวัสดิการให้กับตนเอง ครอบครัวสังคมและประเทศชาติ อย่างมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เพื่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยการร่วมกันจัดตั้งกองทุน เพื่อจัดสวัสดิการด้านต่าง ๆ ให้กับตนเอง สมาชิกที่เข้าร่วม รวมไปถึงประชาชนของตำบลศิลา อย่างครอบคลุม ภายใต้ปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” ให้เป็นกองทุนที่เข้มแข็งด้านการจัดสวัสดิการ เพื่อยกมาตรฐานคุณภาพชีวิตให้ตนเอง ครอบครัว ชุมชนสังคมรวมถึงผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาสได้เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน

๔) ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริบ้านคลองป่าไม้ ตำบลกระแสบน[๑] ๒

ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริบ้านคลองป่าไม้ ทางคณะกรรมการได้น้อมนำพระราชดำริของพระบาทสมพระเจ้าอยู่หัว นำมาปฏิบัติ มาบริหาร มาจัดการ ในหมู่สมาชิกด้วยกันเป็นองค์กรที่ชาวบ้านร่วมคิด ร่วมทำร่วมกันบริหาร เพื่อสร้างคนสร้างงาน สร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชน

---

[๑] องค์การบริหารส่วนตำบลศิลา, “**ระเบียบข้อบังคับกองทุน (กองบุญ) สวัสดิการชุมชนตำบลศิลา อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์**”, เข้าถึงได้จาก https://www.sila.go.th/news/activity/content/335 [๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๔].

[๑] สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, “**ส่งเสริมการออม พร้อมเป็นแหล่งเงินทุน เกื้อหนุนสวัสดิการขยายงานเศรษฐกิจชุมชน**”, เข้าถึงได้จาก https://web.codi.or.th/20190829-8333/ [๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๔].

เป็นองค์กรการเงินที่จัดตั้งโดยประชาชน ของประชาชน เพื่อประชาชน ซึ่งไม่ได้มุ่งเน้นเพื่อหวังหากำไร แต่ต้องการให้สมาชิกสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างแท้จริง ทำหน้าที่ให้บริการทางด้านการเงินในรูปแบบที่เหมาะสม เพื่อการพัฒนาวินัยทางการเงิน คุณภาพชีวิต การประกอบอาชีพ ให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น เริ่มมีการรวมกลุ่มกันจัดตั้ง ธนาคารตามแนวพระราชดำริขึ้นมา เมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๔๑ เริ่มต้นด้วยคนเพียง ๑๗ คน มีเงินรวมกันไม่ถึง ๕,๐๐๐ บาท เวลาผ่านไปเพียง ๑๐ ปีให้หลัง ธนาคารหมู่บ้านก็เติบโตขยายไปสู่ธุรกิจชุมชนต่าง ๆ ครอบคลุมทั้งตำบล ทั้งร้านค้าชุมชน ร้านเกษตร ศูนย์รับซื้อน้ำยาง ธุรกิจสวนยางพารา ฯลฯ มีเงินทุนหมุนเวียนรวมกันไม่ต่ำกว่า ๒๐ ล้านบาท และยังมีสวัสดิการดูแลสมาชิกทุกคน จนกลายเป็นตำบลต้นแบบของจังหวัดระยองถึงแม้ว่า ณ ปัจจุบันนี้ การช่วยเหลือเป็นไปเพียง ๓๐% ที่ทางธนาคารฯ สามารถช่วยเหลือได้ เนื่องจากได้กระจายความช่วยเหลือ ไปสู่หลายปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยมีเป้าหมายสำคัญ คือ “ส่งเสริมการออม พร้อมเป็นแหล่งเงินทุน เกื้อหนุนสวัสดิการ ขยายงานเศรษฐกิจชุมชน” กลยุทธ์การสร้างนิสัยการออม เกื้อหนุนสวัสดิการ ขยายงานเศรษฐกิจชุมชนต้องถือว่าการสร้างนิสัยการออมให้แก่คนในชุมชน และพื้นที่ใกล้เคียงไม่ใช่เรื่องง่าย กฎระเบียบที่ตั้งขึ้น รวมไปถึงมาตรการต่าง ๆ นั้น ล้วนเกิดจากการไตร่ตรอง กลั่นกรองจากคณะกรรมการเป็นอย่างดี เพื่อผลประโยชน์ที่ดีของสมาชิกทุกคน และเพื่อผลประโยชน์ต่อตนเอง การปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด ถือว่าเป็นหน้าที่ที่สมาชิกต่างสมัครใจทำทั้งสิ้น ร้านค้าชุมชนก่อตั้งขึ้นมาในปี ๒๕๔๕ โดยใช้ทุนในการดำเนินการจากธนาคารหมู่บ้านจำนวน ๘๐,๐๐๐ บาท เพื่อซื้อสินค้ามาจำหน่ายให้แก่สมาชิก ในราคาที่ไม่คาดหวังผลกำไรสูงจนเกินไป และเป็นศูนย์กลางร้านค้าสะดวกซื้อใกล้บ้าน ให้แก่คนในชุมชนเข้ามาเพื่อเลือกซื้อ เลือกบริโภคสินค้าที่ครอบคลุมความต้องการใช้งานของทุกคนในชุมชน ทุกเพศ ทุกวัย เปิดขายตั้งแต่เวลา ๐๕.๓๐-๒๐.๐๐ น.ทุกวัน

๕) กองบุญสวัสดิการวันละ ๑ บาท ตำบลดอนแร่ อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี[๑] ๓

เมื่อต้นปี ๒๕๔๙ โครงการชุมชนเป็นสุขภาคตะวันตก ได้เลือกพื้นที่ตำบลดอนแร่ ให้เป็นพื้นที่หลัก เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้สู่การพึ่งตนเองได้ ตามเป้าหมายของโครงการ และจากกระบวนการเรียนรู้ แกนนำตำบลดอนแร่ได้มีโอกาสไปรับฟัง พระอาจารย์สุบิน ปณีโต วัดไผ่ล้อม จังหวัดตราด ในเรื่องการสร้างสวัสดิการชุมชนด้วยตนเอง โดยยึดแนวคิดการตั้งสัจจะทำบุญให้ได้ทุกวัน ออมวันละบาท แต่กลุ่มสวัสดิการชุมชน ตามแนวคิดพระอาจารย์สุบิน ปณีโต เป็นการทำต่อยอดจากกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ ซึ่งคลอบคลุมพื้นที่ในระดับหมู่บ้าน หลังจากนั้นแกนนำตำบลดอนแร่ ก็ได้โอกาสไปรับฟังและเรียนรู้ ดูงานการสร้างสวัสดิการชุมชนตามแนวคิดของ ครูชอบ ยอดแก้ว ที่บ้านน้ำขาว อ.จะนะ จ.สงขลา ซึ่งเป้าหมายการก่อตั้งกลุ่มสวัสดิการเหมือนกันกับแนวคิดพระอาจารย์สุบิน คือ ครอบคลุม คุ้มครอง ตั้งแต่เกิด แก่ เจ็บ ตาย ครบวงจรชีวิต แต่มีความต่างกัน คือ ครูขอบใช้แนวคิดลดรายจ่ายวันละ ๑ บาท ทำในรูปแบบครอบคลุมพื้นที่หมู่บ้าน ด้วยรูปแบบและแนวคิดของทั้ง ๒ ปรัชญาเรื่องสวัสดิการทางตำบลดอนแร่ได้มีการบูรณาการแนวคิดและรูปแบบ โดยยึดแนวคิดการทำบุญวันละ ๑ บาท ของพระอาจารย์สุบิน ปณีโต และรูปแบบการครอบคลุมพื้นที่ระดับตำบล

---

[๑] องค์การบริหารส่วนตำบลดอนแร่ อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี, “**กองบุญสวัสดิการ ตำบลดอนแร่**”, เข้าถึงได้จาก http://www.donrae.go.th/site/index.php?option=com_content&view=article&id=53&Itemid=93 [๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๔].

ก่อเกิดเป็นกลุ่มกองบุญสวัสดิการวันละบาท ตำบลดอนแร่ หลักจากการก่อเกิดกลุ่มกองบุญสวัสดิการวันละบาท จนกระทั่งเกิดรูปธรรมการคุ้มครองด้วยบุญสวัสดิการ ๙ เรื่อง เริ่มเกิดกระแสการช่วยเหลือเกื้อกูลกันอย่างต่อเนื่อง ทให้แกนนำคนทำงานรวมทั้งคณะกรรมการเกิดพลังใจที่จะทำงานต่อ อีกทั้งเริ่มมีคนจากภายนอกเข้ามาเรียนรู้ ถ้าสมาชิกกลุ่มกองทุนเมตตาธรรมนำสวัสดิการ ทำบุญวันละ ๑ บาท ที่เป็นสมาชิกแล้วไม่น้อยกว่า ๕ ปี ถ้าตายและมีเงินออมอยู่ในที่ใดก็ตามที่มีหลักฐานชัดเจน และมียอดปัจจุบันเท่าไร กองทุนวันละ ๑ บาท จะจ่ายให้ ๕๐% ของยอดเงินนั้น แต่ไม่เกิน ๑๕,๐๐๐ บาท แต่หากใช้หนี้สวัสดิการเงินกู้ถ้าสมาชิกตายและมีเงินกู้ (มีหนี้สิน) ที่มีพยานหลักฐานมาแสดง แล้วเงินไม่พอ ให้เอาเงินส่วนนี้ไปสมทบใช้หนี้เพิ่มได้ โดยที่ผู้ที่รับมรดลตามสัญญาจะต้องไม่เรียกร้องจากกลุ่มนอกจากเงินที่ใช้หนี้เหลือแล้ว ผู้ได้รับมรดกจึงมีสิทธิ์ได้รับเงินที่เหลือและหากผู้รับมรดกยังเรียนหนังสืออยู่ กองทุนจะจ่ายเป็นเงินทุนการศึกษา

๖) กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลหนองพ้อ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

“ทำบุญให้ทรัพยากรธรรมชาติ ก่อนที่ร่างกายเราจะกลับคืนสู่ธรรมชาติ” ประโยคปิดท้ายจากตัวแทนกองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลหนองพ้อ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ใช้พูดในการปิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ศึกษาดูงานร่วมกันระหว่างพื้นที่ต่าง ๆ จากประโยคดังกล่าว สะท้อนให้เห็นความคิด ทัศนคติ อุดมการณ์ ของสมาชิกส่วนใหญ่ภายในชุมชนตำบลหนองพ้อได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับแนวคิดของอดีตผู้ใหญ่บ้าน (ประธานกองทุน) เรื่อง “การสงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน” ซึ่งให้การสนับสนุนสวัสดิการในชุมชนมาตั้งแต่ปี ๒๕๓๙ มีการพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการมาอย่างต่อเนื่อง ดำเนินงานมาถึงปี ๒๕๔๘ ได้จัดตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการชุมชน เทศบาลตำบลหนองพ้อ กับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ปัจจุบันกองทุนสวัสดิการเทศบาลตำบลหนองพ้อ มีสมาชิก ๕,๕๒๙ คน เงินกองทุน ๙,๗๘๙,๒๒๕ บาท ใช้เป็นทุนหมุนเวียนในการจัดสวัสดิการ ๒๑ ประเภท นอกจากจัดสวัสดิการพื้นฐาน (เกิด แก่ เจ็บ ตาย) ทั่วไปยังมีสวัสดิการพัฒนาอาชีพ ซึ่งสามารถสนับสนุนให้แก่สมาชิกไปแล้ว จำนวน ๕,๖๑๘,๒๐๐ บาท ทั้งนี้ เป้าหมายสำคัญของการจัดสวัสดิการ เพื่อพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พัฒนาสาธารณประโยชน์ กองทุนบุญทางสังคมแก่คน ๓ วัย การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมแก่คนทุกวัย นำไปสู่ความสุข สงบเรียบร้อยของสังคมทุกระดับ

ภาพที่ ๒.๓ การจัดสวัสดิการที่หลากหลายของกองทุนสวัสดิการชุมชนหนองพ้อ
(ที่มา: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, ๒๕๕๔)

๗) กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพญาขัน อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง

จากชมรมผู้สูงอายุพัฒนาสู่กองทุนสวัสดิการชุมชน เดิมกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพญาขันคือชมรมผู้สูงอายุที่จัดตั้งขึ้นใน ปี พ.ศ. ๒๕๔๒ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดสวัสดิการช่วยเหลือกันในระหว่างสมาชิก ด้วยเงินกองทุนที่ได้จากการบริจาคของสมาชิกกันเอง พัฒนาการต่อมาได้ขยายเป็นความร่วมมือของคนในตำบลในลักษณะเป็นการกุศลหรือสาธารณะประโยชน์แก่คนในท้องถิ่นด้วยการจัดสวัสดิการสังคม ประกอบกับความพร้อมจากการได้รับเงินสมบทจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) เพื่อการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนในพื้นที่ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๑ จึงทำให้การดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพญาขันเป็นรูปธรรมมากขึ้น มีการจัดกลไกการบริหารจัดการกองทุนอย่างเป็นระบบ กำหนดระเบียบ/กติกาในการดำเนินงานกองทุนฯ ที่เคร่งครัด ประกอบกับการสื่อสารความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพญาขันว่าเป็นกองบุญที่คนในชุมชนร่วมกันจัดขึ้นเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ย้ำความหมายของกองทุนสวัสดิการชุมชนว่าไม่ใช่การประกันชีวิตหรือฌาปนกิจสงเคราะห์ หากแต่เป็นหลักประกันความมั่นคงในชีวิตของสมาชิกบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองจึงส่งผลให้จำนวนสมาชิกได้ขยายฐานเพิ่มขึ้นครอบคลุมทั้ง ๑๐ หมู่บ้าน

ปัจจุบันกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพญาขัน มีจำนวนสมาชิก ทั้งสิ้น ๕,๗๙๑ คน รวมเงินกองทุนทั้งหมด ๓,๒๘๒,๗๔๖ ล้านบาท ตามระเบียบข้อบังคับกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพญาขันฯ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๖) พ.ศ. ๒๕๕๘ ระบุการจัดสวัสดิการหรือบริการที่จัดให้แก่สมาชิกมี

มากกว่า ๓๐ ประเภทหรือกิจกรรมครอบคลุมตั้งแต่เกิด แก่ เจ็บ ตาย หรือการพัฒนาคุณภาพชีวิต รวมถึงสวัสดิการเกี่ยวกับการพัฒนาอาชีพให้แก่สมาชิกในครอบครัวเพื่อเพิ่มรายได้ มีประเภทสวัสดิการที่สำคัญ ๆ เช่น จัดเงินรับขวัญบุตรที่เกิดใหม่ของสมาชิก จัดเงินช่วยเหลือฟื้นฟูสมรรถภาพมารดาที่เป็นสมาชิกซึ่งคลอดบุตร จัดเงินช่วยเหลือการศึกษาของสมาชิกหรือบุตรของสมาชิกที่ศึกษาอยู่ระดับปฐมวัยจนถึงระดับปริญญาตรี จัดเงินช่วยเหลือการแต่งงานและจดทะเบียนสมรสครั้งแรกของสมาชิก จัดเงินทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ให้กู้ยืมจัดงานบวช ให้กู้ยืมเพื่อเป็นทุนในการประกอบอาชีพ ให้กู้ยืมเพื่อซ่อมแซมบ้านและที่อยู่อาศัย จัดเงินช่วยเหลือกรณีประสบภัยพิบัติร้ายแรง ให้เงินรางวัลชีวิตให้กับสมาชิกที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป จัดเงินช่วยเหลือการรักษาพยาบาลเนื่องจากอุบัติเหตุ จัดเงินช่วยค่าจัดการศพของสมาชิกให้แก่ทายาท/ผู้รับสิทธิประโยชน์ เป็นต้น

ภาพที่ ๒.๔ การจัดสวัสดิการเพื่อความมั่นคงของทุกช่วงวัยชีวิตของตำบลพญาขัน
(ที่มา: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, ๒๕๕๔)

กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพญาขันจึงพิจารณาแก้ไขปัญหาของชุมชนที่มาจากข้อมูลปัญหาของกลุ่มเด็กและผู้สูงอายุดังกล่าวด้วยการจัดสวัสดิการที่เน้นการเพิ่มคุณภาพชีวิตที่ดีในการดำเนินชีวิต การศึกษา และการดูแลสุขภาพอนามัยให้กับกลุ่มเด็กนับตั้งแต่แรกเกิดกระทั่งถึงวัยเด็ก/เยาวชน และกลุ่มผู้สูงอายุตามความสามารถของกองทุนฯ อีกทั้งยังสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรพัฒนาอื่น ๆ ในพื้นที่ออกแบบระบบการจัดสวัสดิการพื้นฐานครอบคลุม เรื่อง เกิด แก่ เจ็บ ตาย และริเริ่มรูปแบบสวัสดิการใหม่ ๆ ที่เป็นการเพิ่มพูนคุณภาพชีวิตที่ดีในการดำเนินชีวิตของสมาชิกและสอดคล้องบริบทของพื้นที่เพื่อให้เกิดความเข้มแข็ง

ในการพัฒนาชุมชนและเป็นประโยชน์แก่สมาชิกในชุมชน โดยการยึดหลักการพึ่งตนเองและการมีส่วนร่วมให้อย่างมีคุณค่า รับอย่างมีศักดิ์ศรี และเข้าใจในความหมายของกองทุนสวัสดิการชุมชนของคนพญาขันที่ว่า คือ กองทุนสวัสดิการชุมชนคือกองบุญที่คนในชุมชนร่วมกันจัดขึ้นเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน จึงทำให้ทั้งสมาชิกองทุนฯ และบุคคลทั่วไปในตำบลพญาขัน มีคุณภาพชีวิตที่ดีมีหลักประกันความมั่นคงในชีวิตด้วยสวัสดิการที่หลากหลายตามช่วงวัย อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

๘) กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบล คลองนกกระทุง หรือกองบุญวันละ ๑ บาท

ตำบลคลองนกกระทุงตั้งอยู่ในอำเภอบางเลน จังหวังนครปฐม ได้จัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลคลองนกกระทุง หรือ กองบุญวันละ ๑ บาท ขึ้นเมื่อวันที่ ๕ กันยายน ๒๕๕๐ รูปแบบกองทุน เป็นกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จ่ายเดือนละ ๓๐ บาท มีสมาชิกกองทุนจำนวน ๗๕๐ คน จำนวนเงิน ๑,๔๙๓,๒๐๐ บาท และเด็กที่เป็นสมาชิกกองทุนจำนวน ๑๘๐ คน โดยมีการจัดสวัสดิการ ๙ ประเภท คือ การเกิดของบุตรสมาชิก สมาชิกเจ็บป่วย สมาชิกเสียชีวิต ทุนการศึกษา ทุนประกอบอาชีพ สวัสดิการผู้ด้อยโอกาส สวัสดิการผู้พิการ สาธารณะประโยชน์ ภัยพิบัติ คณะทำงานกองทุนสวัสดิการชุมชน ตำบลคลองนกกระทุง ได้มองเห็นความสำคัญของเด็กและเยาวชนที่เป็นอนาคตของชุมชนและประเทศชาติ ซึ่งจังหวัดนครปฐมมีสถาบันการศึกษาหลายแหล่งที่ตั้งแต่ระดับประถม มัธยมศึกษา และมหาวิทยาลัย การที่เด็กและเยาวชนมีความมั่นคงในการดำรงชีวิต มีความเข้มแข็งทางร่างกายและจิตใจ มีคุณธรรม จริยธรรม มีความสำนึกความเป็นพลเมือง กล้าคิด กล้าแสดงออก สร้างสรรค์ตามวิถีประชาธิปไตยและมีความสุขได้นั้น ต้องอยู่ที่การศึกษา เยาวชนในตำบลคลองนกกระทุงจึงเป็นเป้าหมายหนึ่งที่ต้องพัฒนา จากการสำรวจข้อมูลของ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล โรงเรียนวัดบางภาษี โรงเรียนคลองนกกระทุง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก องค์การบริหารส่วนตำบล จปฐ.ของ ๑๑ หมู่บ้าน มีเด็กและเยาวชน ๔๒๕ คน พบปัญหา ได้แก่ ครอบครัวยากจน ๓๗ ราย ไม่เรียนหนังสือ ๕๒ ราย ติดยาเสพติด ๑๗ ราย ติดเกมส์ ๘๕ ราย มีภาระการทำงานช่วยเหลือครอบครัว ๖ ราย คุณแม่วัยใส ๔๑ ราย เด็กพิเศษ ๕ ราย จึงเป็นเหตุให้คณะทำงานกองทุนและหน่วยงานภาคีร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาหารูปแบบการพัฒนาเด็กและเยาวชนโดยการจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิก โดยจัดเวทีประชาคมร่วมกับองค์กรชุมชนและภาคีหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อเป็นกลไกหนุนเสริมการดำเนินงานเยาวชนกับการศึกษา

ภาพที่ ๒.๕ กลไกลหนุนเสริมการดำเนินงานเยาวชนกับการศึกษา
(ที่มา: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, ๒๕๕๔)

จัดได้ว่าเป็นระบบการดูแลคนภายในชุมชนท้องถิ่นอีกรูปแบบหนึ่ง โดยมีการจัดสวัสดิการด้านทุนการศึกษาให้กับสมาชิกตั้งแต่อนุบาลจนจบปริญญาตรี เน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาเตรียมความพร้อมก่อนประถมศึกษาให้กับ กลุ่มเด็ก เพื่อพัฒนาสติปัญญาและความสามารถขั้นพื้นฐาน กลุ่มเยาวชน นอกจากการศึกษาในโรงเรียนแล้ว มีการฝึกอาชีพระยะสั้น กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้นอกชุมชน กิจกรรมส่งเสริมชุมชนในโรงเรียน เช่น การจัดตั้งธนาคารขยะ แปลงผักสวนครัว ส่งเสริมประชาธิปไตย และกิจกรรมสนับสนุนเยาวชนรักบ้านเกิด ทำให้เด็กและเยาวชนกลับมาช่วยดูแลชุมชนแบบเพื่อนช่วยเพื่อน พี่สอนน้อง และช่วยงานต่าง ๆ ในตำบล เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนตระหนักรู้และพัฒนาตำบลในแนวทางการจัดการตนเองชุมชน เพื่อเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณี คนคลองนกกระทุงให้ยั่งยืนต่อไป

๙) กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลบ้านกลาง อำเภอสอง จังหวัดแพร่

กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลบ้านกลาง อำเภอสอง จังหวัดแพร่ จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๔ ที่เกิดจากคนในชุมชนได้เข้ามา ร่วมคิด ร่วมทำ จัดตั้งเป็นกองทุนเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันโดยจัดให้มีการดูแลกัน “ตั้งแต่แรกเกิด จนถึงวันตาย” มีสมาชิกแรกตั้งจำนวน ๖๖๑ คน ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน ๑,๓๕๐ คน จากประชากร ๓,๔๔๓ คน หรือคิดเป็นร้อยละ ๓๙ ของประชากรทั้งหมดในตำบล ปัจจุบันมีเงินกองทุน ๒,๒๔๒,๘๔๐ บาท โดยจัดให้มีการแบ่งบัญชีออกเป็น ๔ ส่วน คือ ๑) บัญชีเพื่อจัดสวัสดิการแก่สมาชิกตามระเบียบ จำนวน ๖๕ % ๒) บัญชีบัญชีเพื่อประกันความเสี่ยง จำนวน ๒๐ % ๓) บัญชีเพื่อการบริหารจัดการจำนวน ๑๐ % และ ๔) บัญชี

เพื่อสมทบกองทุนผู้ด้อยโอกาส จำนวน ๕ % มีการจัดสวัสดิการแก่สมาชิก ๑๑ ด้าน ครอบคลุมหลายมิติ กองทุนสวัสดิการชุมชนมีการออกแบบการทำงานของตำบลโดยเน้นให้คนในชุมชนเป็นหลักในการทำงานโดยเฉพาะผู้นำในพื้นที่ ให้ลงไปสร้างความเข้าใจ พูดคุยกับลูกบ้านของตนชักชวนให้เข้ามาเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน จึงจัดให้มีศูนย์ประสานงานกองทุนสวัสดิการชุมชนทุกหมู่บ้าน โดยให้ผู้ใหญ่บ้าน และศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นคณะกรรมการกองทุนที่มาจากทุกหมู่บ้าน รวมทั้งหมด ๓๕ คน รวมทั้งใช้กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลบ้านกลาง เป็นฐานในการเชื่อมโยงสู่การจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านกลาง

จากการทำงานที่ผ่านมาของกองทุนสวัสดิการชุมชนที่นอกเหนือการจัดสวัสดิการพื้นฐานให้กับคนในชุมชนแล้ว กองทุนสวัสดิการชุมชนยังได้มองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นและที่ส่งผลกระทบกับคนในชุมชน ทั้งทางด้านการประกอบอาชีพ ที่ดินทำกิน หนี้สินมากมายของสมาชิกและคนในชุมชน จึงได้จัดให้มีการสำรวจข้อมูลครัวเรือนและผลจากการสำรวจ พบว่า ปัญหาที่เป็นอันดับหนึ่งของคนในชุมชนและสมาชิกกองทุนเป็นเรื่องเกี่ยวกับการประกอบอาชีพการเกษตรที่เสี่ยงต่อการลงทุน โดยเฉพาะการส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจและอีกทั้งยังมีการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติใน ๕ หมู่บ้าน ทำให้สภาองค์กรชุมชนและคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนเข้ามาช่วยกันทำงาน และจัดให้มีเวทีการทำแผนพัฒนาตำบลและวิเคราะห์ชุมชนทุกด้านเกี่ยวการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน จนเกิดเป็นแผนพัฒนาชุมชนกองทุนสวัสดิการชุมชน ๓ ปี (ปี ๒๕๕๖-๒๕๕๘) ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานตามแผน คือ สภาองค์กรชุมชนได้ร่วมกันทำโครงการพัฒนาชุมชนขึ้น เกี่ยวกับโครงการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยชนบท เสนอขอรับงบสนับสนุนต่อสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนเพื่อมาดำเนินการในเรื่องของการจัดทำข้อมูล โดยมีกลุ่มเป้าหมายที่จะได้รับผลประโยชน์จากโครงการนี้ จำนวน ๘๖๐ ครัวเรือนจากทั้งหมด ๑,๓๐๙ ครัวเรือนหรือคิดเป็นร้อยละ ๖๖ ของครัวเรือนทั้งหมดในตำบล จากโครงการนี้ทำให้เกิดการทำงานเชื่อมโยงกับหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยกันทำงาน และชุมชนได้รับการจัดสรรพื้นที่ให้กับชุมชนตำบลบ้านกลาง ด้วยการสนับสนุนและช่วยเหลือกันของคนในชุมชน ทำให้การทำงานของกองทุนเป็นการทำงานที่มีการดำเนินงานโดยภาคประชาชนโดยสมบูรณ์ และเกิดความภาคภูมิใจหนึ่งในการทำงานด้านพัฒนา ช่วยเหลือให้พี่น้องในชุมชนได้อยู่ดีกินดีมากขึ้น มีอาชีพที่มั่นคงมากขึ้น และมี ๒๑ ครอบครัวนำร่องสามารถช่วยเหลือให้หลุดพ้นจากการเป็นหนี้ในระดับหนึ่งได้ จึงทำให้กองทุนสวัสดิการชุมชนเป็นกองทุนที่มีความเชื่อมั่นว่า “เป็นกองทุนที่สามารถช่วยเหลือชาวบ้านได้อย่างแท้จริง”

กล่าวได้ว่า แนวคิดระบบการออมชุมชนที่ได้มีการทบทวนวรรณกรรม แนวคิด ทฤษฎีจะมีการเน้นทางด้านเศรษฐกิจมากกว่าด้านอื่น ๆ ขณะที่การขับเคลื่อนการออมชุมชนจาก ๑๐ พื้นที่นั้นก็เป็นกระบวนการทางเศรษฐกิจเช่นกัน แต่มีเป้าหมายและกระบวนการที่จัดตั้งโดยประชาชน ของประชาชน เพื่อประชาชน ซึ่งไม่ได้มุ่งเน้นเพื่อหวังหากำไร แต่ต้องการให้สมาชิกสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างแท้จริง

๒.๒ แนวคิดพุทธเศรษฐศาสตร์

หลักเศรษฐกิจเป็นหลักการสนองความต้องการของมนุษย์หรือวิธีการดับทุกข์อันเกิดจากความต้องการของมนุษย์ทุกคน โดยเน้นการกระทำเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์พูนสุขทั้งแก่บุคคลและสังคม ซึ่งเป็นที่ปรากฏชัดว่าประเทศใดมีเศรษฐกิจดีประเทศนั้นก็มั่งคั่งและมั่นคงประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข ความต้องการเป็นมูลฐานสำคัญทำให้เกิดวิชาเศรษฐศาสตร์หรือหลักเศรษฐกิจและเป็นปัญหารากฐานทางเศรษฐกิจ ความต้องการของมนุษย์เรานั้นโดยส่วนมากเป็นความต้องการที่ไร้ขอบเขตจำกัด เช่น ความต้องการสิ่งเสพสุขบำรุงบำเรอตนอย่างไม่รู้จักหยุดหย่อน ซึ่งทางพระพุทธศาสนานิยามว่าเป็นความต้องการด้วยอำนาจแห่งตัณหา เมื่อความต้องการของมนุษย์เป็นไปอย่างไร้ขอบเขตไม่จำกัด ไม่มีที่สิ้นสุด แต่สิ่งของหรือทรัพยากรที่มนุษย์ต้องการมีจำนวนจำกัดปัญหาในเรื่องนี้ย่อมต้องเกิดขึ้นเป็นธรรมดา ด้วยเหตุนี้เศรษฐศาสตร์หรือหลักเศรษฐกิจจึงเข้ามามีส่วนจัดการจัดแบ่งให้มีการบริโภคที่เป็นไปเพื่อจะสนองความต้องการของมนุษย์ให้มากที่สุด ความต้องการนี้เองเป็นตัวบังคับให้มนุษย์ทำงานให้ผลิตคิดค้นจนเกิดความมั่งคั่งและมีสวัสดิการทำให้เกิดการอยู่ดีกินดีมากขึ้น ดังนั้นหลักเศรษฐกิจหรือเศรษฐศาสตร์กระแสหลักจึงครอบคลุมหัวข้อใหญ่ ๆ คือ การผลิต การบริโภค การแลกเปลี่ยน การคลัง การแบ่งสรร ส่วนหลักพุทธเศรษฐศาสตร์นั้นจะไม่คำนึงถึงปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมา แต่จะคำนึงถึงเรื่องความไม่มีโทษของการสินค้าที่ผลิตออกมาจำหน่าย เป็นการบริโภคเพื่อสนองความต้องการเพื่ออยู่หรือเพื่อการยังชีพมิใช่การปรนเปรอ บริโภคเพื่อสนองความต้องการคุณค่าแท้ และขับเคลื่อนเป็นไปตามหลักมัชฌิมาปฏิปทาหรือหลักแห่งทางสายกลางนั่นเอง

๒.๒.๑ แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน

เศรษฐกิจชุมชนเป็นวิถีการผลิตของกินของใช้ หรือสินค้าและบริการของคนในชุมชน เพื่อตอบสนองความจำเป็นในการดำรงชีพ (Need) และความต้องการ หรือความอยาก (Want) ของมนุษย์ เศรษฐกิจชุมชนมีครอบครัวเป็นหน่วยการผลิต แรงงานของสมาชิกในครอบครัวเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด เพราะแรงงานเป็นสิ่งที่ครอบครัวมีอยู่โดยธรรมชาติ ไม่ต้องจ้าง เป็นสิ่งที่มีมากับสถาบันครอบครัวโดยทั่วไปครอบครัวคิดถึงการอยู่รอดก่อนแล้ว จึงสะสมและค้าขาย พึ่งแรงงานในครอบครัว พึ่งทรัพยากรท้องถิ่น พึ่งตัวเองและพึ่งชุมชนก่อนและหากจะขายซึ่งเป็นขั้นตอนที่สูงก็จะขายในตลาดใกล้ตัวตลาดภายในประเทศ แนวคิดนี้มุ่งให้คำนึงถึงชุมชนศีลธรรม ครอบครัว เพื่อนบ้านและท้องถิ่นเป็นหลัก[๑] เศรษฐกิจชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจชาติ ในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชุมชนจะต้องมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจระดับประเทศ และต้องสัมพันธ์กับการเมือง การปกครอง การศึกษา วัฒนธรรมของคนทั้งประเทศ การทำงานเพื่อการดำรงชีพอยู่ร่วมกันชาวบ้านสนใจในการรวมกลุ่ม อาทิการปลูกพืช กิจกรรมการผลิตนอกการเกษตร การบริการ เพื่อให้เกิดพออยู่พอกิน เพื่อความพึงพอใจ เพื่อให้คุ้มกับการลงทุนหรือเพื่อกำไร ผลที่เกิดตามมาทำให้คนมีความสุข ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง[๑] [๕]

---

[๑] ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, **แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน: ข้อเสนอทางทฤษฎีในบริบทต่างสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์, ๒๕๔๘).

[๑] มงคล ด่านธานินทร์, **เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองเชิงระบบ**, (กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดยูเคชัน, ๒๕๔๑).

เศรษฐกิจชุมชนว่าเป็นระบบความสัมพันธ์ของฐานทรัพยากร (ดิน น้ำ ป่า) ระบบการผลิต ระบบการบริโภค ระบบการจัดการทุน (ทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่ใช่เงิน) โดยอาศัยกิจกรรมกลุ่มเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาศักยภาพหรือฟื้นฟูสภาพแวดล้อม คน ครอบครัว ชุมชน และอาชีพ เพื่อยกระดับการกินดีอยู่ดีและการทำมาค้าขายของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ที่ดีของชุมชน แนวคิดพื้นฐานของเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง มีดังนี้

๑) เริ่มที่ชุมชนในชนบทหรือภาคเกษตรกรรม ในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งเป็นเศรษฐกิจพื้นฐานของประเทศ อันเป็นรากฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับภาค จุดสำคัญของเศรษฐกิจชุมชน คือ ยึดชุมชนเป็นหลัก ประชาชนต้องสามัคคีร่วมมือกัน ช่วยเหลือกัน การพึ่งตนเองและสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งเป็นเสมือนทุนทางสังคมโดยเริ่มจากการส่งเสริมการผลิตพื้นฐาน คือ เกษตรผสมผสานซึ่งภาครัฐ ภาคเอกชน ต้องเข้าไปให้การช่วยเหลือสนับสนุนจัดหาสระน้ำในแปลงไร่นาของเกษตรกร และทำแหล่งน้ำขนาดเล็กในพื้นที่ให้เป็นแหล่งน้ำสำรองสำหรับเติมน้ำในแหล่งน้ำในแปลงไร่นา ขณะเดียวกันก็เป็นมาตรการป้องกัน และแก้ไขปัญหาภัยแล้งในช่วงฤดูภัยแล้งด้วย ทั้งนี้การดำเนินการดังกล่าว ต้องเน้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชนเป็นหลัก

๒) ส่งเสริมการรวมกลุ่มของประชาชน โดยการใช้กิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือเป็นปัจจัยที่เชื่อมความสัมพันธ์ของสมาชิกเพราะกิจกรรมทางเศรษฐกิจนี้เป็นสิ่งที่สมาชิกเห็นประโยชน์ที่เป็นรูปธรรม เป็นเรื่องใกล้ตัว เช่น การรวมกลุ่มที่มีเป้าหมายทางการผลิต กลุ่มเพื่อระดมทุน กลุ่มเพื่อการแปรรูปผลผลิต กลุ่มเพื่อการตลาด และกลุ่มอาชีพอุตสาหกรรมในครัวเรือน เป็นต้น

๓) การสร้างเครือข่ายองค์กรชุมชน โดยที่ประชาชนในชนบทมีการรวมกลุ่มมานานแล้ว ซึ่งมีทั้งที่ประสบปัญหาและที่ประสบผลสำเร็จ มีการพัฒนาตัวเองให้เข้มแข็งสามารถ พึ่งตนเองได้ก็มีอยู่มากมาย แต่กลุ่มเหล่านั้นกระจายกันอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ ขาดการเชื่อมโยง ดังนั้นหากจะสร้างความเข้มแข็งให้แก่กลุ่มชาวบ้านจะต้องส่งเสริม สนับสนุนให้เกิดเครือข่ายของกลุ่มชาวบ้านขึ้น โดยจะต้องสำรวจว่า มีกลุ่มชาวบ้านอยู่ที่ไหนบ้าง ทำอะไรกันอยู่ และมีความสามารถในการบริหารงานกันอย่างไร ในขณะเดียวกันจะต้องรู้ว่ากลุ่มชาวบ้านนั้นมีปัญหามีข้อจำกัด มีอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมอะไรบ้าง เพื่อให้ภาครัฐสามารถให้การสนับสนุนได้ตรงตามความต้องการ อันจะทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจพื้นฐานแบบพึ่งตนเองของชุมชนได้

๔) สนับสนุน ส่งเสริมการตลาดรูปแบบต่าง ๆ ปัญหาพื้นฐานภาคเกษตรกรรมหรืออุตสาหกรรมในครัวเรือน คือ “ตลาด” ซึ่งเมื่อชาวบ้านทำการผลิตผลผลิตทางการเกษตรแล้วไม่สามารถจำหน่ายได้ในราคาที่เป็นธรรม แนวคิดในการแก้ปัญหาดังกล่าว คือ การจัดให้มีตลาดนัดชุมชน หรือลานค้าชุมชน ในทุกอำเภอเพื่อให้กลุ่มเกษตรกรหรือกลุ่มอาชีพนำผลผลิตออกมาจำหน่าย ซึ่งจะทำให้เกษตรกรมีตลาดที่ขายผลผลิตได้อย่างเป็นธรรม และประชาชนในเมืองเองก็ซื้อผลผลิตได้ในราคาถูก ในขณะเดียวกันเกษตรกรและกลุ่มอาชีพ ก็สามารถใช้ลานค้าชุมชนเป็นเวทีแห่งการเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการผลิต ซึ่งจะเป็นการช่วยให้มีการพัฒนา คุณภาพผลผลิต หรือผลิตภัณฑ์ของตนเองได้ดียิ่งขึ้น และยังเป็นสถานที่ที่จะทำให้ภาคธุรกิจได้เข้ามาคัดเลือกซื้อ สั่งซื้อผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ที่จะนำไปจำหน่าย

๕) จัดให้มีเวทีประชาคมเศรษฐกิจพื้นฐานของชุมชนในทุกระดับ เพื่อเป็นเวทีในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ปรึกษาหารือ แก้ไขปัญหาของชุมชนเอง วางแผนจัดทำโครงการ และการแสวงหางบประมาณในลักษณะแบบ “คิดเอง ทำเอง” ระหว่างเพื่อนด้วยกัน โดยมีผู้แทนจากส่วนราชการหน่วยงานองค์กรพัฒนาเอกชนคอยเสริมความช่วยเหลือให้เป็น “เวทีประชาคมเศรษฐกิจชุมชน/หมู่บ้าน” และขยายเป็นเวทีประชาคมในระดับอำเภอต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ว่า “ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน” ดังนี้

(๕.๑) มนุษย์จำเป็นต้องบริโภคปัจจัยสี่โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาหาร จึงควรผลิตเพื่อบริโภคเองให้ได้มากที่สุด ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสว่า “ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาตนเองให้ได้หมดทั้งร้อยเปอร์เซ็นต์ เกษตรกรอาจเริ่มต้นพึ่งตนเองจาก ๑๐ เปอร์เซ็นต์ เป็น ๒๐ เปอร์เซ็นต์แล้วค่อย ๆ ยกระดับขึ้นไปเรื่อย ๆ ก็ได้” รูปแบบการผลิตที่เป็นพื้นฐานและเป็นอุดมคติเพื่อการพึ่งตนเอง คือ ทำเกษตรแบบผสมผสานที่เหมาะสมกับสภาพภูมิศาสตร์ และทรัพยากรของท้องถิ่นที่ผ่านมาเน้นการเพาะปลูกพืชเชิงเดี่ยว (Mono Crop) เพื่อขายได้เงินไปซื้อข้าวอาหาร สิ่งของเครื่องใช้มาบริโภคทำให้มีหนี้สินไม่เป็นตัวของตัวเอง สถาบันครอบครัวและชุมชนล่มสลายเพราะรายได้ไม่เพียงพอต้องอพยพแรงงานเข้าสู่เมืองและภาคอุตสาหกรรม สิ่งจำเป็นต่าง ๆ ล้วนถูกกำหนดราคาโดยกลไกตลาด[๑] สินค้าบริโภคจึงมีราคาสูง คนส่วนใหญ่จึงเกิดภาระหนี้สิน แต่เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองจะส่งเสริมให้ครอบครัวมีผลผลิตเพื่อบริโภคอย่างเพียงพอ ส่วนที่เหลือจึงนำไปขาย ผลผลิตส่วนเกินที่ออกสู่ตลาดจึงเป็น “กำไร” เกษตรกรเป็นผู้กำหนด หรือตัวกระทำ (Actor) ต่อตลาด ไม่ใช่กลไกตลาดเป็นผู้กำหนด

(๕.๒) การรวมกลุ่มของชาวบ้านระดับชุมชน หมู่บ้าน และตำบลจะทำให้เกิดพลัง และเกิดการต่อรองในระบบตลาดได้ในขณะที่เศรษฐศาสตร์กระแสโลกาภิวัตน์ให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มพ่อค้าและสมาคมอุตสาหกรรมมากกว่า แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองมุ่งให้ชาวบ้านเป็นทั้งเจ้าของทุนและผู้ประกอบการทางเศรษฐกิจเอง โดยถือว่าวัตถุดิบ แรงงาน ทักษะ ทุนและยุทธศาสตร์ ทางธุรกิจต้องอยู่ภายใต้การตัดสินใจด้วยตนเอง (Self-determination) ของสมาชิกชุมชน รัฐเป็นเพียงผู้สนับสนุนข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ในการบริหารจัดการ สนับสนุนการทำวิจัยเพื่อการพัฒนา ผลผลิตและเทคโนโลยีการผลิต รวมทั้งปรับปรุงแก้ไขกฎหมายระเบียบต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนธุรกิจชุมชนให้มีอนาคตการรวมตัวเป็นกลุ่มของชาวบ้านเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นและขาดไม่ได้ หากไม่รวมตัวกันเศรษฐกิจตลาดจะทำลายชุมชนเพราะการแก่งแย่งแข่งขัน ตลาดก็จะปั่นป่วนเพราะคนในชุมชนและในประเทศขาดกำลังซื้อ

(๕.๓) ระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง (Self-reliance Economic) ของชุมชนใช้คุณธรรม และวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทยเป็นแกนกลางของการจัดกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ทั้งการทำความดี มีสัจจะ มีเมตตาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และคำสอนพระพุทธศาสนาทั้งหลาย โดยที่สิ่งเหล่านี้เป็นทั้งแบบแผนพฤติกรรมในสังคมและเป็นมิติในการทำธุรกิจพร้อมกันไประบบเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง จึงเป็นระบบเศรษฐกิจที่กำกับด้วยคุณธรรม (Moral Economic) ส่วนระบบเศรษฐกิจแบบตลาดตาม

---

[๑] ชลิดา เพียรสร้าง, การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา: อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด, **รายงานการวิจัย**, (คณะเศรษฐศาสตร์: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๔).

หลักเศรษฐศาสตร์กระแสโลกาภิวัตน์นั้นมุ่งใช้วัตถุ คือ กำไรเป็นแรงจูงใจในการทำธุรกิจเพียงอย่างเดียว การขายสิ่งที่ตนมีและการส่งออกเพื่อให้ได้เงินตราจึงเป็นเป้าหมายสำคัญ

(๕.๔) การประสานเชื่อมโยง (Articulation) ระหว่างแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองกับแนวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสโลกาภิวัตน์ โดยระบบเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองไม่ได้ปฏิเสธระบบตลาด แต่ถือว่าตลาดมีความจำเป็นแต่ต้องเปลี่ยนความสำคัญทางการค้าระหว่างเกษตรกรกับพ่อค้า นักธุรกิจ และระหว่างปัจเจกบุคคลกับปัจเจกบุคคล มาเป็นความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับพ่อค้า เป็นกลุ่มกับปัจเจกชน ชุมชนเป็นเจ้าของหรือผู้ประกอบการเอง และมีการสร้างเครือข่ายชุมชนระดับอำเภอ จังหวัด ภาคและประเทศอาณาจักรธุรกิจและอำนาจการต่อรองของชุมชนก็จะมากยิ่งขึ้น และเป็นประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ของประเทศมากขึ้นด้วย

การพัฒนาเศรษฐกิจระดับชุมชน ซึ่งถือเป็น “เศรษฐกิจรากฐาน” ที่มีความสำคัญยิ่งจึงควรส่งเสริมการสร้างความเข้มแข็งในระบบเศรษฐกิจของชุมชน และสนับสนุนการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายระหว่างองค์กรท้องถิ่นด้วยกัน ได้แก่ องค์กรเชิงปกครอง องค์กรเชิงทุนของชุมชน องค์กรเชิงกลุ่มอาชีพของชุมชน ทั้งในระดับแนวราบ คือ ท้องถิ่น และระดับแนวดิ่ง คือ ระดับภาค และระดับประเทศ ให้สามารถมีส่วนร่วมในการสร้าง กิจกรรมทางธุรกิจให้มีความมั่นคงแข็งแรง สามารถสร้างเกราะคุ้มภัยผลกระทบกระเทือนจากเศรษฐกิจมหภาคหรือเศรษฐกิจโลก โดยเริ่มต้นจากการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์การพัฒนาแบบแยกส่วน (Split Type Development) ไปสู่การพัฒนาอย่างบูรณาการ (Holistic Approach) ซึ่งทุกส่วนมีความเชื่อมโยงกันว่าเมืองและชนบทก็ไม่สามารถแยกส่วนจากกันได้ ในการพัฒนาเกษตรกรรม อุตสาหกรรม ละการบริการเกื้อกูลกัน ขณะเดียวกันควรสร้างโอกาสการเรียนรู้ให้แก่คนในชุมชน คือ “การสร้างอาชีพหลากหลาย” โดยคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วยตนเองและสอดคล้องกับศักยภาพ ทรัพยากร ภูมิปัญญา ท้องถิ่น เพื่อก่อให้เกิด “ผลประโยชน์” ในการเพิ่มพูนความรู้ รายได้ ทรัพยากร และ ความเอื้ออาทรต่อกัน[๑] ๗

กล่าวโดยสรุปว่า แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นให้มั่นคง โดยเริ่มต้นจากการปรับกระบวนทัศน์การพัฒนาแบบแยกส่วน (Split Type Development) ไปสู่การพัฒนาอย่างบูรณาการ (Holistic Approach) ซึ่งทุกส่วนมีความเชื่อมโยงกันว่า เมืองและชนบทไม่สามารถแยกส่วนกันได้ ในการพัฒนาเกษตร อุตสาหกรรมและการบริการเกื'อกูลกัน ขณะเดียวกันควรสร้างโอกาสการเรียนรู้ให้แก่คนในชุมชน คือ “การสร้างอาชีพหลากหลาย” โดยคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วยตนเองและสอดคล้องกับศักยภาพ ทรัพยากร เทคโนโลยีที่เหมาะสมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ในการเพิ่มพูนความรู้ รายได้ ทรัพยากร ความเอื้ออาทร ต่อกัน อันจะนามาซึ่งความเข้มแข็งของชุมชนภายใต้การพัฒนาอย่างยั่งยืน

๒.๒.๒ แนวคิดพุทธเศรษฐศาสตร์

แนวคิดพุทธเศรษฐศาสตร์นั้น สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีการวิพากษ์เศรษฐศาสตร์แบบนีโอคลาสสิค ซึ่งเน้นการบริโภคเพื่อความพึงพอใจสูงสุด นำมาซึ่งความขัดแย้งทาง

---

[๑] พระธรรมปิโกศาจารย์, **รากฐานที่มั่นคงแห่งความเป็นมนุษย์**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๒๑).

สังคม และการทำลายสิ่งแวดล้อม จึงมีการเสนอแนวคิดทางเลือก ซึ่งมีรากฐานอยู่บนจริยธรรม มุ่งเน้นการบริโภคแบบพอดี เพื่อความสุขสูงสุด มีการควบคุมตนเองให้เป็นอิสระปลอดโปร่งจากอำนาจของกิเลส และสามารถข่มตนเอง ข่มใจ ให้เกิดปัญญาในการมีชีวิตอยู่อย่างมีคุณค่ารู้จักทุกข์ รู้เท่าทันทุกข์ และมีความสุขตามอัตภาพ[๑] จะเห็นได้ว่า ในหลายทศวรรษขณะที่ทั่วโลกต่างประสบวิกฤตการณ์จากการมุ่งพัฒนาตามเศรษฐศาสตร์กระแสหลักอย่างไม่ลืมหูลืมตา ยังผลให้เกิดความลักลั่นในโครงสร้างทางสังคม การพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน ตลอดจนความล้มเหลวทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสภาพสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมลงทำให้เกิดการตั้งคำถามและวิพากษ์เกี่ยวกับทฤษฎี หรือแนวคิดที่อยู่เบื้องหลังการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ และสภาพสังคม ตลอดจนสิ่งแวดล้อมที่ส่วนใหญ่มีต้นกำเนิดของจากประเทศฝั่งตะวันตก โดยนักวิชาการหลายท่านได้เล็งเห็นความผิดพลาดและความลักลั่นอันเกิดจากการนำแนวคิดแบบตะวันตกมาใช้โดยไม่มีการประยุกต์ให้เข้ากับพื้นฐานแนวคิดและวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคม จึงได้มีการเสนอทางออกให้กับการพัฒนาประเทศขึ้นใหม่ โดยกลับมาพิจารณาและดำเนินการตามแนวคิดแบบ “พุทธศาสนา” ซึ่งเป็นแนวคิดและวิถีปฏิบัติดั้งเดิมของสังคมไทย เพื่อนำสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมประเทศอย่างยั่งยืน[๑]

พุทธเศรษฐศาสตร์ มีการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจด้วยหลักสัมมาอาชีวะ รวมถึงผลที่เกิดขึ้นในทางที่เกื้อกูลต่อมนุษย์และสังคม ตลอดถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิต ในทางตรงกันข้ามการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เศรษฐศาสตร์กระแสหลักเพ่งเล็งไปที่ผลประโยชน์ส่วนตนเป็นที่ตั้ง และมีจุดเน้นอยู่ที่การสร้างความพอใจสูงสุด ด้วยการผลิตให้มากที่สุด ต้นทุนการผลิตต่ำที่สุด และผลกำไรสูงที่สุด ดังนั้น พุทธเศรษฐศาสตร์จึงเน้นปัญญาเป็นปัจจัยการผลิตหลัก และถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในกระบวนการผลิต หรือเป็นวิถีการผลิต (Mode of Production) ดังที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ชี้ว่า การสร้างความพรั่งพร้อมทางเศรษฐกิจ เป็นภารกิจสำคัญที่จะต้องทำ แต่เราจะต้องให้ความเจริญก้าวห้าพรั่งพร้อมทางเศรษฐกิจนั้นสัมพันธ์กับจุดหมาย โดยให้เป็นไปเพื่อจุดหมาย คือ ให้เกิดคุณภาพชีวิต ซึ่งทำให้มนุษย์พร้อมที่จะสร้างสรรค์หรือปฏิบัติเพื่อชีวิตที่ดีงาม จึงเรียกว่า เศรษฐศาสตร์และเศรษฐกิจเพื่อคุณภาพชีวิต ขณะที่อี เอฟ ชูมาคเกอร์ (Ernst Friedrich Schumache)[๒] บิดาแห่งเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ (Buddhist Economics) ที่หลาย ๆ คน เชื่อว่าเป็นทางเลือกใหม่ที่อยู่บน “ทางสายกลาง” ระหว่างเศรษฐกิจแบบทุนนิยม และเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม ผลงานทางวิชาการของอี เอฟ ชูมาคเกอร์ มีหลายชิ้น เช่น Good Work, A Guide for the perplexed และที่โด่งดังที่สุดที่ติดอันดับ ๑๐๐ หนังสือที่สำคัญที่สุดในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ คือ “Small is beautiful” โดยเฉพาะบทที่ ๔ ที่ชื่อว่า Buddhist Economics ที่ขึ้นต้นว่า “การดำรงชีพอย่างถูกต้อง เป็นคำสอนที่สำคัญข้อหนึ่งของพระพุทธเจ้า ในมรรคมีองค์ ๘ ดังนั้น จึงเป็นที่ชัดเจนว่าต้องมีบางสิ่งที่เราเรียกว่า เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ” นักเศรษฐศาสตร์ถูกสอนว่าไม่ควรจะยุ่งกับ

---

[๑] พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), **การพัฒนาที่ยั่งยืน Sustainable development**, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๑).

[๑] พระครูโกศลวิหารคุณ และคณะ, “เศรษฐกิจชุมชนเชิงพุทธ”, **วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์,** ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม–เมษายน ๒๕๖๒): ๑๘๑-๒๐๐.

[๒] Schumacher, E.F., **จิ๋วแต่แจ๋ว: เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ**, แปลโดย สมบูรณ์ ศุภศิลป์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สมิต, ๒๕๓๗).

นักการเมือง การตัดสินเป็นเรื่องของนักการเมืองที่จะต้องทำหนำที่ในฐานะผู้ที่ได้รับมอบอำนาจจากประชาชนให้มีหนำที่ ในการตัดสินใจ โดยที่นักเศรษฐศาสตร์มีสถานะภาพเป็นผู้เชี่ยวชาญที่ไม่ได้รับอำนาจหนำที่ ให้ทำเช่นนั้น ส่วนการตัดสินใจของนักการเมืองนั้นมีความหมายต่อไปอีกว่า การตัดสินใจดังกล่าวก็ควรจะเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่ เพราะในที่สุดนักการเมืองได้รับการเลือกมาจากประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ นักการเมืองจึงจะต้องนึกถึงผลประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่ เพื่อใช้ประกอบในการตัดสินใจ ซึ่งถ้าหากเป็นเช่นนี้นักเศรษฐศาสตร์ก็ไม่จำเป็นที่จะต้องห่วงใยการทำหนำที่ของนักการเมือง เพราะการคำนึงถึงผลประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่อยู่แล้ว ถึงแม้จะใช้คำที่ต่างกันของนักเศรษฐศาสตร์ที่เรียกว่าสวัสดิการของสังคมสูงที่สุดนั้น ก็น่าจะมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่าผลประโยชน์สูงสุดของประชาชนเป็นส่วนใหญ่

พุทธเศรษฐศาสตร์ มีลักษณะที่สำคัญพอสรุปได้ ดังนี้

๑) พุทธเศรษฐศาสตร์ เป็นศาสตร์สายกลางหรือเศรษฐศาสตร์มัชฌิมาปฏิปทา เศรษฐศาสตร์แนวพุทธมุ่งที่ความพอดีหรือความสมดุล สมดุลในแง่หนึ่งก็คือการบริโภค เพื่อสนองหรือบำบัดความต้องการ จะทำให้เกิดความพอดี ส่วนเศรษฐศาสตร์ปัจจุบัน เป็นการบริโภคที่ตอบสนองความต้องการไม่รู้จบ เพราะมีความต้องการไม่จำกัด แต่ทางพระพุทธศาสนามีหลักของความพอดีมีปัญญาเข้ามาเกี่ยวข้องในพฤติกรรมทางเศรษฐกิจ และทำให้เกิดความพึงพอใจ

๒) พุทธเศรษฐศาสตร์ มีลักษณะที่สำคัญที่ถือว่ากิจกรรมทางเศรษฐกิจทุกอย่างเป็นกิจกรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิต หรือเป็นกิจกรรมในการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ไปด้วยในตัว ไม่ว่าการบริโภค การตลาด การแลกเปลี่ยน การค้าขายด้วยเงินตรา โดยภาพรวมกิจการในการดำเนินชีวิตทุกอย่างในภาพรวมของมนุษย์ในด้านวัตถุที่จะส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดี และเป็นรากฐานแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต

จะเห็นได้ว่า พุทธเศรษฐศาสตร์ มีส่วนส่งเสริมคุณภาพชีวิต เพื่อจุดมุ่งหมายในการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ ทำให้มนุษย์มีโอกาสและความพร้อมในการที่จะเข้าถึงสิ่งที่ดีงาม สิ่งที่ประเสริฐที่ชีวิตจะพึงได้รับยิ่ง ๆ ขึ้นไป การนำหลักการทางพระพุทธศาสนาและเศรษฐศาสตร์มาประยุกต์เข้าด้วยกัน ก็เสมือนกับการทำความเข้าใจเบื้องต้นร่วมกันถึงลักษณะที่เป็นการทดลอง นำเสนอความคิดตามหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ได้กับลักษณะทั่วไปของวิชาเศรษฐศาสตร์ เช่น การเน้นการพึ่งตนเอง การเน้นการใช้ชีวิตอย่างไม่ประมาท การเน้นอหิงสา หรือการเน้นจากการสร้างเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดความรุนแรง การเน้นการดำเนินชีวิต และประกอบอาชีพการงานที่เป็นประโยชน์ สุจริต และมีมานะอดทน หรือสัมมาอาชีวะ การเน้นการไม่เบียดเบียนผู้อื่น ความพยายามละกิเลสและความโลภ และการเน้นความซื่อสัตย์ สุจริต มีความละอายและเกรงกลัวการกระทำผิด[๒] โดยพุทธิเศรษฐศาสตร์เป็นชุดขององค์ความรู้ที่เน้นการอธิบายว่า สามารถนำประเด็นสำคัญในพุทธธรรมเหล่านี้ ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับทิศทางการพัฒนาประเทศโดยรวม

---

[๒] อภิชัย พันธิเสน, **พุทธเศรษฐศาสตร์ วิวัฒนาการ ทฤษฎีและการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์ สาขาต่าง ๆ**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๕๘).

ลักษณะสำคัญของเศรษฐศาสตร์แนวพุทธไว้ ๒ ลักษณะ[๒] คือ [๒]

๑) เศรษฐศาสตร์มัชฌิมา การได้คุณภาพชีวิตเศรษฐศาสตร์แนวพุทธนี้มีลักษณะเป็นสายกลางอาจจะเรียกว่าเศรษฐศาสตร์สายกลาง เนื่องจากระบบชีวิตของพระพุทธศาสนาที่เรียกว่ามรรคนั้น ก็มีชื่ออยู่แล้วว่ามัชฌิมาปฏิปทา องค์ของมรรคนั้นแต่ละข้อเป็นสัมมาเช่น สัมมาอาชีวะ การที่เป็นสัมมานั้นก็คือ โดยถูกต้อง โดยถูกต้องก็คือทำให้เกิดความพอดี สำหรับความเป็นมัชฌิมาหรือสายกลางนั้น ก็คือความพอดี พอประมาณนั่นเอง สำหรับตัวกำหนดเศรษฐศาสตร์แนวพุทธก็คือมัตตัญญุตา ความรู้จักประมาณ รู้จักพอดีในการบริโภค หมายถึง ความพอดีที่ให้คุณภาพของชีวิตมาบรรจบกับความพึงพอใจ และความพอดีหรือทางสายกลาง คือ จุดที่คุณภาพชีวิตกับความพึงพอใจมาบรรจบกัน หมายความว่า เป็นการได้รับความพึงพอใจด้วยการตอบสนองความต้องการคุณภาพชีวิตซึ่งแตกต่างจากเศรษฐศาสตร์แบบตะวันตก

๒) เศรษฐศาสตร์มัชฌิมา ไม่เบียดเบียนตน ไม่เบียดเบียนผู้อื่น กล่าวถึงความหมายอีกอย่างหนึ่งของความพอดีหรือมัชฌิมา คือ ไม่เบียดเบียนตน ไม่เบียดเบียนผู้อื่น และก็เป็นหลักสำคัญของพระพุทธศาสนา ใช้ตัดสินพฤติกรรมของมนุษย์ ไม่เฉพาะในการบริโภคเท่านั้น แต่ในทุกกรณีคำว่าไม่เบียดเบียนผู้อื่น ในพระพุทธศาสนานั้น ไม่ใช่เฉพาะคน โดยมีหลักว่า อสึหา สพฺพปาณาน แปลว่า ไม่เบียดเบียนชีวิตทั้งปวง ซึ่งสมัยนี้เขาเรียกว่า ระบบนิเวศหรือ Ecosystems ซึ่งระบบนิเวศนี้หมายถึง ระบบชีวิตทั้งหมดที่สัมพันธ์กันพร้อมกับสภาพแวดล้อมของมันในถิ่นหนึ่ง ๆ หรือจัดเป็นชุดหนึ่งๆหรือหน่วยรวมหนึ่ง ๆ เมื่อมองในแง่ของพระพุทธศาสนา หลักการทางเศรษฐศาสตร์จึงมีความสัมพันธ์กับเรื่องระบบการดำรงอยู่ของมนุษย์ที่มีองค์ประกอบ ๓ อย่างสัมพันธ์อิงอาศัยกันอยู่ และองค์ประกอบ ๓ อย่างนี้คือ มนุษย์ ธรรมชาติ และสังคม สำหรับธรรมชาติในที่นี้จำกัดวงแคบเข้ามาในความหมายของคำว่า Ecosystems ซึ่งในภาษาไทยบัญญัติศัพท์ไว้ว่า ระบบนิเวศ หรือเรียกง่าย ๆ ว่า ธรรมชาติแวดล้อม เศรษฐศาสตร์แนวพุทธนั้น ต้องสอดคล้องกับกระบวนการแห่งเหตุปัจจัยอย่างครบวงจร การที่จะต้องสอดคล้องกับกระบวนการแห่งเหตุปัจจัยอย่างครบวงจรนั้น ก็ต้องเป็นไปโดยสัมพันธ์ด้วยดีกับองค์ประกอบทุกอย่างในระบบการดำรงอยู่ของมนุษย์ นั่นคือ มนุษย์ ธรรมชาติและสังคม

สิ่งหนึ่งที่ควรจะชัดเจน คือ ผลที่ต้องการในทางเศรษฐศาสตร์นี้ ไม่ใช่จุดหมายในตัวเอง แต่เป็น Means คือ มรรคา ส่วน End คือ จุดหมายของมัน ก็คือการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการพัฒนามนุษย์ ฉะนั้นเศรษฐศาสตร์ในทัศนะของพระพุทธศาสนาจึงถือว่ากิจกรรมทางเศรษฐกิจและผลของมัน เป็นฐานหรืออุปกรณ์ที่จะช่วยสนับสนุนการมีชีวิตที่ดีงาม และการพัฒนาคน พัฒนาสังคมมนุษย์ ในการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผลอย่างนี้ เศรษฐศาสตร์จะต้องมองตนเองในฐานะเป็นองค์ประกอบร่วมกับบรรดาวิทยาการและองค์ประกอบต่าง ๆ ที่อิงอาศัยและช่วยเสริมกันและกัน ในการแก้ปัญหาของมนุษย์ เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ สิ่งสำคัญที่เศรษฐศาสตร์จะต้องทำ ก็คือการหาจุดสัมพันธ์ของตนกับวิชาการแขนงอื่น ๆ ว่าจะร่วมมือกับเขาที่จุดไหนในวิชาการนั้น ๆ จะส่งต่อรับช่วงงานกันอย่างไร

---

[๒] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, (นครปฐม: จ.เจริญอินเตอร์พริ้น (ประเทศไทย), ๒๕๕๗).

ประการสุดท้าย กิจกรรมทางเศรษฐกิจนั้น เป็นกิจกรรมที่ครองเวลาส่วนใหญ่ในชีวิตมนุษย์ เวลาส่วนใหญ่ในชีวิตของมนุษย์นั้นใช้ไปในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ถ้าจะให้เศรษฐศาสตร์มีคุณค่าอย่างแท้จริงในการแก้ไขปัญหามนุษย์ ก็จะต้องให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจทุกอย่าง ไม่ว่าการผลิต การทำงาน การบริโภค การแจกจ่ายเป็นกิจกรรมในการสร้างสรรค์คุณภาพชีวิต และพัฒนาศักยภาพเพื่อชีวิตที่ดีงาม เราสามารถทำให้กิจกรรมในทางเศรษฐกิจทุกอย่าง เป็นกิจกรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ตลอดเวลา และนี่เป็นทางหนึ่งที่จะทำให้เศรษฐศาสตร์มีคุณค่าที่แท้จริงในการแก้ปัญหาของมนุษย์ คือให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจทุกอย่าง เป็นกิจกรรมในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตไปพร้อมกัน อันนี้ถือว่าเป็นสาระสำคัญของเรื่องเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ

หลักการทั่วไปบางประการของเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงหลักการทั่วไปบางประการของเศรษฐศาสตร์แนวพุทธไว้ ๕ ข้อคือ

๑) การบริโภคด้วยปัญญา การบริโภคเป็นจุดเริ่มต้น (โดยเหตุผล) ของกระบวนการเศรษฐกิจทั้งหมด เพราะการผลิตก็ดี การแลกเปลี่ยนและการแจกจ่ายก็ดี เกิดขึ้นเพราะมีการบริโภคพร้อมกันนั้น การบริโภคก็เป็นจุดหมายปลายทาง (โดยสภาพความจริง) ของกระบวนการเศรษฐกิจทั้งหมด เพราะการผลิตก็ดี การแลกเปลี่ยนและการแจกจ่ายก็ดี บรรลุผลที่การบริโภค เพราะการบริโภคด้วยปัญญา จะทำให้ผู้บริโภคกำหนดปัจจัยตัวอื่นในกระบวนการเศรษฐกิจ พร้อมทั้งทำให้ทั้งการบริโภคนั้นเอง และกระบวนการเศรษฐกิจทั้งหมด บังเกิดความพอดี เป็นประโยชน์อย่างแท้จริงซึ่งเป็นแกนของเศรษฐกิจมัชฌิมา

๒) ไม่เบียดเบียนตน ไม่เบียดเบียนผู้อื่น กล่าวคือ มนุษย์ในฐานะเป็นส่วนร่วมอยู่ในระบบสังคมและสิ่งแวดล้อมทั้งหมด จะอยู่ดีมีสุขได้ นอกจากไม่เบียดเบียนตนแล้วก็ต้องเป็นส่วนร่วมที่ดีและเกื้อกูล ไม่ก่อความเสียหายเสื่อมโทรมแก่ระบบที่เราอาศัยอยู่ด้วยนั้น เพราะความดำรงอยู่ด้วยดีหรือทุกข์ภัยความเดือดร้อนที่เกิดแก่ระบบนั้น ย่อมมีผลถึงตน

๓) เศรษฐกิจปัจจัย กล่าวคือ เรื่องเศรษฐกิจหรือวัตถุเสพบริโภคนั้นมีความสำคัญละจำเป็นที่จะทำให้มนุษย์มีชีวิตอยู่ได้ แต่ไม่ใช่เท่านั้น เศรษฐกิจหรือการมีวัตถุยังมีความสำคัญเหนือไปกว่านั้นอีก ถ้าเศรษฐกิจขัดข้อง เริ่มแต่ขาดปัจจัย ๔ มนุษย์จะไม่สามารถพัฒนาและทำการสร้างสรรค์ทางจิตใจและทางปัญญาที่สูงขึ้นไป ซึ่งเป็นสาระที่แท้จริงของวัฒนธรรมและอารยธรรม และเป็นคุณค่าที่แท้จริงของความเป็นมนุษย์ ตรงนี้หมายความว่า เศรษฐกิจหรือความมีวัตถุเสพบริโภคพรั่งพร้อมมิใช่เป็นจุดหมายของมนุษย์ แต่เป็นปัจจัย ทั้งในแง่ที่จะให้มนุษย์มีชีวิตอยู่ได้ และที่จะให้สามารถสร้างสรรค์และเข้าถึงสิ่งดีงามประเสริฐที่สูงขึ้นไปเท่าที่มนุษย์มีศักยภาพซึ่งจะพัฒนาขึ้นไปได้

๔) สอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์ จากการที่สภาพจิตหรือแรงจูงใจอย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องอย่างมากกับเรื่องเศรษฐกิจ ก็คือความอยากได้ที่เรียกว่าความโลภ (Greed) นักเศรษฐศาสตร์บางท่านถือว่าความโลภเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ดังนั้นจึงไม่เป็นความเสียหายอย่างใดที่จะให้คนทำกิจกรรมเศรษฐกิจด้วยความโลภ ถ้าเศรษฐศาสตร์จะให้เศรษฐกิจก่อผลดีแก่ชีวิตและสังคมมนุษย์ ก็จะต้องรู้จักและจัดการกับความโลภให้ถูกต้อง ด้วยความจริงที่ธรรมชาติของมนุษย์นั้นเปลี่ยนแปลงได้ และตรงนี้เป็นประเด็นสำคัญที่สุด ธรรมชาติของมนุษย์ คือ เป็นสัตว์พิเศษที่ฝึกศึกษาพัฒนาได้และการฝึกศึกษานี้เป็นหน้าที่ของทุกชีวิต พร้อมกับเป็นภารกิจของสังคม การฝึกศึกษาเป็นหัวใจของการ

จัดการเกี่ยวกับชีวิตและสังคมมนุษย์ทั้งหมด การที่จะให้มีชีวิตที่ดี และให้สังคมมีสันติสุข การฝึกศึกษาในเรื่องความต้องการ รวมทั้งความอยาก ๒ แบบ คือ ความอยากได้ (ความโลภ) และความอยากทำ (ฉันทะ) ซึ่งปรับเปลี่ยนพัฒนาได้ ความต้องการและความอยาก เมื่อพัฒนาปรับเปลี่ยนไป นอกจากทำให้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งรวมถึงพฤติกรรมทางเศรษฐกิจแล้ว ก็เป็นปัจจัยเปลี่ยนแปลงอย่างอื่นอีกมากมาย รวมทั้งการพัฒนาความสุขด้วย การพัฒนาคุณสมบัติ ความต้องการและความอยาก นี้แหละคือการพัฒนาคุณภาพคนซึ่งสัมพันธ์สอดคล้องไปด้วยกันกับการพัฒนาเศรษฐกิจ ชนิดที่เป็นปัจจัยแก่กันและกันกับการพัฒนามนุษย์ในความหมายที่ถูกต้อง

๕) บูรณาการในระบบสัมพันธ์ของธรรมชาติสาระสำคัญในเรื่องนี้ก็คือ พระพุทธศาสนามองว่าทุกสิ่งทุกอย่างดำรงอยู่และดำเนินไปในระบบสัมพันธ์ของธรรมชาติ แม้แต่เรื่องราวด้านภาวะทางจิตใจที่เป็นอัตวิสัย ความคิดคำนึงและจินตนาการของคนก็ดี เรื่องราวและกิจกรรมทางสังคมของมนุษย์ก็ดีที่ปัจจุบันถือว่าไม่ใช่เรื่องของธรรมชาติ และแยกออกมาศึกษาต่างหากเป็นมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์นั้นแต่พระพุทธศาสนาก็มองเห็นว่าเป็นเรื่องในขอบเขตของธรรมชาติ ดังนั้นเศรษฐศาสตร์จะต้องหยั่งเห็นปัจจยาการของเศรษฐกิจในระบบสัมพันธ์นั้น อย่างน้อย ๒ ระดับ หรือ ๒ ขอบเขตคือ

๕.๑) ความสัมพันธ์เป็นเหตุปัจจัยต่อกันระหว่างเศรษฐกิจกับกิจกรรมและความเป็นไปด้านอื่น ๆ ในสังคมมนุษย์ เช่น ค่านิยม วัฒนธรรม ศีลธรรม สุขภาวะ การเมือง การศึกษา (ที่ผ่านมา เอาใจใส่การเมืองมาก แต่มองข้ามเรื่องอื่น ๆ ส่วนใหญ่) ให้เศรษฐกิจกลมกลืนเข้าไปในวิถีชีวิตและเกื้อกูลแก่ชีวิตที่ดีงาม มีความสุขที่เป็นอิสระมากขึ้น

๕.๒) ความสัมพันธ์เป็นเหตุปัจจัยต่อกัน ระหว่างเศรษฐกิจกับองค์รวมใหญ่ทั้ง ๓ แห่งการดำรงค์อยู่ของมนุษย์ คือ ชีวิตบุคคล สังคมและสิ่งแวดล้อม[๒] [๓]

กล่าวโดยสรุปว่า พื้นฐานแนวคิดทางปรัชญาของเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ คือ หลักหลักมัชฌิมามีลักษณะการได้คุณภาพชีวิตมาจากความรู้จักประมาณ รู้จักพอดีในการบริโภค การไม่เบียดเบียนตน ไม่เบียดเบียนผู้อื่นและธรรมชาติแวดล้อม ซึ่งเป็นแนวคิดที่เห็นว่าความสุขไม่ใช่สิ่งดีที่สุดของชีวิต หรือเห็นว่าการมีชีวิตที่ดีงามการพัฒนาคน และพัฒนาสังคมมนุษย์เป็นสิ่งที่ดีที่สุด จุดแข็งของเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ ที่ใช้พื้นฐานแนวคิดทางปรัชญาของหลักหลักมัชฌิมาหลักการคือมุ่งเน้นทั้งเจตนาของผู้กระทำ กระบวนการกระทำและผลของการกระทำ โดยมองผลประโยชน์ของคนทั้งหมดในสังคม และวิธีการปฏิบัติ ผู้กระทำต้องทำตามหลักศีลธรรมบนฐานของกุศลเจตนา ด้วยเหตุผลบนฐานของปัญญา กระบวนการกระทำ คือต้องทำด้วยการการไม่เบียดเบียนตน ไม่เบียดเบียนผู้อื่นและธรรมชาติแวดล้อม และผลของการกระทำคือต้องเกิดผลประโยชน์กับคนทั้งหมดในสังคม

๒.๓ แนวคิดการเสริมพลังทางสังคม

การคุ้มครองทางสังคม เป็นการจัดระบบหรือมาตรการในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนทุกคนตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยบัญญัติไว้ ไม่ว่าจะเป็นบริการ

---

[๒] บุดศรี แผ้นพุทธา, “บทวิจารณ์หนังสือเรื่อง เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ”, **วารสารพุทธมัคค์ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม**, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐): ๕๔-๖๔.

สังคม การประกันสังคม การช่วยเหลือทางสังคม การคุ้มครองอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งครอบคลุมถึงการจัดโครงข่ายการคุ้มครองทางสังคม (Social Safety Nets) สำหรับผู้ด้อยโอกาสและคนยากจน และการจัดการกับความเสี่ยงทางสังคม (Social Risk Management) ที่เกิดขึ้นจากวิกฤตทางเศรษฐกิจ สังคม และภัยพิบัติต่าง ๆ การคุ้มครองทางสังคมจึงเป็นเครื่องมือที่เหมาะสมที่จะนำมาใช้ในสถานการณ์เช่นนี้ ซึ่งเป็นชุดพัฒนาเพื่อลดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจและสังคมให้แก่ชุมชน โดยการบรรเทาภาวะความยากจนข้นแค้นของประชากรด้วยระบบสวัสดิการที่สามารถเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียมกัน สร้างความเข้มแข็งในการพึ่งพาตนเอง และยังสามารถแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรในระยะยาวอย่างมั่นคงและเป็นธรรมได้อีกด้วย

๒.๓.๑ แนวคิดสิทธิชุมชน

ประเทศไทยเริ่มต้นการรับรองสิทธิชุมชนในระดับรัฐธรรมนูญครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐[๒] เจตนารมณ์การรับรองสิทธิชุมชนดังกล่าว คือ ความต้องการปฏิรูปการเมืองของประเทศ โดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนทางการเมืองและส่งเสริมคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ยอมรับการมีอยู่ของสิทธิชุมชนโดยรับรองสิทธิชุมชนชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม คุ้มครองในการอนุรักษ์ บำรุงรักษาและการเข้าถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนนั้น ๆ และให้ความสำคัญกับประเพณีวัฒนธรรมหรือความเชื่อของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ซึ่งเป็นการปรับความคิดในระบบกฎหมายที่ยอมรับเฉพาะสิทธิของรัฐและสิทธิของเอกชนมาเป็นการยอมรับสิทธิของชุมชนเหนือทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยได้บัญญัติเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับสิทธิชุมชน ไว้ใน

มาตรา ๔๖ บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๖๙ บุคคลมีหนำที่ป้องกันประเทศ รับราชการทหาร เสียภาษีอากร ช่วยเหลือราชการ รับการศึกษาอบรม พิทักษ์ ปกป้อง และสืบสานศิลปะ วัฒนธรรมของชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่น และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

ต่อมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ก็ได้มีบทบัญญัติที่กล่าวถึงสิทธิชุมชนเช่นเดียวกันแต่ได้ขยายการคุ้มครองสิทธิชุมชนให้ครอบคลุมมากขึ้น โดยบัญญัติไว้ใน

มาตรา ๖๖ บุคคลที่รวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน

มาตรา ๖๗ สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษาและการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพและในการคุ้มครอง

---

[๒] "รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐", **ราชกิจจานุเบกษา**, ๑๓๔ (เมษายน ๒๕๖๐): ๑-๙๐.

ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ดำารงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพ อนามัย สวัสดิภาพหรือคุณภาพชีวิตของตนย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม การดำาเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและสุขภาพจะกระทำามิได้เว้นแต่จะได้ศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในชุมชน และจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียก่อน รวมทั้งได้ให้องค์การอิสระซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพและผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติหรือด้านสุขภาพให้ความเห็นประกอบก่อนมีการดำเนินการดังกล่าว่า สิทธิของชุมชนที่จะฟ้องหน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐที่เป็นนิติบุคคลเพื่อให้ปฏิบัติหนำที่ตามบทบัญญัตินี้ย่อมได้รับความคุ้มครอง

สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ได้บัญญัติรับรองสิทธิชุมชนหลักการนี้มีอยู่เดิมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ แต่ได้นำมาขยายสิทธิของชุมชนเพิ่มอีก และมีการบัญญัติให้หน่วยงานรัฐมี “หนำที่” ที่เกี่ยวเนื่องกับสิทธิชุมชนอีกด้วย จึงทำให้เกิดหนำที่กับรัฐด้วยที่จะต้องดำเนินการ นอกเหนือจากเป็นสิทธิของชุมชน โดยเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับสิทธิชุมชน มีบัญญัติไว้ในมาตราต่าง ๆ ดังนี้

มาตรา ๔๓ บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิ

(๑) อนุรักษ์ ฟื้นฟู หรือส่งเสริมภูมิปัญญา ศิลปะวัฒนธรรมขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงามทั้งของทองถิ่นและของชาติ

(๒) จัดการบำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืนตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

(๓) เข้าชื่อกันเพื่อเสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐให้ดำเนินการใดอันจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนหรือชุมชนหรืองดเว้นการดำเนินการใดอันจะกระทบต่อความเป็นอยู่อย่างสงบสุขของประชาชนหรือชุมชนและได้รับแจ้งผลการพิจารณาโดยรวดเร็ว ทั้งนี้ หน่วยงานของรัฐต้องพิจารณาข้อเสนอแนะนั้นโดยให้ประชาชนที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการพิจารณาด้วยตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

(๔) รัฐจัดให้มีระบบสวัสดิการของชุมชนสิทธิของบุคคลและชุมชนตาม (๑) ถึง (๔) หมายความรวมถึงสิทธิที่จะร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือรัฐในการดำเนินการดังกล่าวได้ด้วย

ความในมาตรานี้ได้บัญญัติขึ้นเพื่อรับรองสิทธิของบุคคลและสิทธิของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปะวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ รวมทั้งกำาหนดให้มีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ รวมทั้งยังบัญญัติให้บุคคลและชุมชนร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือรัฐในการดำาเนินการตามอนุ (๑) (๒) (๓) (๔) ด้วย

นอกจากนี้ยังกำหนดให้ชุมชนมีสิทธิในการจัดระบบสวัสดิการชุมชนซึ่งเป็นเรื่องใหม่ที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับนี้เพื่อให้ชุมชนจัดระบบสวัสดิการได้เอง

มาตรา ๕๗ รัฐต้อง

(๑) อนุรักษ์ ฟื้นฟู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ และจัดให้มีพื้นที่สาธารณะสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องสิทธิชุมชน รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ใช้สิทธิและมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย

(๒) อนุรักษ์ คุ้มครอง บำรุงรักษา ฟื้นฟู บริหารจัดการ และใช้หรือจัดให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ ให้เกิดประโยชน์อย่างสมดุลและยั่งยืนโดยต้องให้ประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมดำเนินการและได้รับประโยชน์จากการดำเนินการดังกล่าวด้วยตามที่กฎหมายบัญญัติ

บทบัญญัติในมาตรานี้กำหนดให้รัฐต้องดูแล อนุรักษ์ ฟื้นฟู คุ้มครองศิลปะ วัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชน ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย การบัญญัติดังกล่าวเป็นการกำหนดให้เป็นหน้าที่ของรัฐ และขณะเดียวกันก็ได้รับรองสิทธิและการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีอันดีงาม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ ความว่า “จารีตประเพณีอันดีงาม” คือ ความดีงามที่วิญญูชนยอมรับนับถือ ทั้งนี้ “ความดีงาม” ความหมายอาจเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสังคม นอกจากนั้นยังกำหนดให้รัฐต้องจัดให้มีพื้นที่สาธารณะสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีอันดีงาม เพื่อให้ประชาชนและหน่วยงานของรัฐและชุมชนได้มีสถานที่ในการร่วมกันพัฒนาและรักษาไว้ให้ยั่งยืนต่อไป

สำหรับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพได้กำหนดหลักการที่สำคัญ ๓ ประการ คือ หลักการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน และหลักการกระจายอำนาจ โดยในส่วนของรายละเอียดของการมีส่วนร่วมดำเนินการและการได้รับประโยชน์จากการดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๕๘ การดำเนินการใดของรัฐหรือที่รัฐจะอนุญาตให้ผู้ใดดำเนินการ ถ้าการนั้นอาจมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพ อนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดของประชาชนหรือชุมชนหรือสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง รัฐต้องดำเนินการให้มีการศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนหรือชุมชน และจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสียและประชาชนและชุมชนที่เกี่ยวข้องก่อน เพื่อนำมาประกอบการพิจารณาดำเนินการหรืออนุญาตตามที่กฎหมายบัญญัติบุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยงานของรัฐก่อนการดำเนินการหรืออนุญาตในการดำเนินการหรืออนุญาตตามวรรคหนึ่ง รัฐต้องระมัดระวังให้เกิดผลกระทบต่อประชาชน ชุมชน สิ่งแวดล้อม และความ

หลากหลายทางชีวภาพน้อยที่สุด และต้องดำเนินการให้มีการเยียวยาความเดือดร้อนหรือเสียหายให้แก่ประชาชนหรือชุมชนที่ได้รับผลกระทบอย่างเป็นธรรมและโดยไม่ชักช้า

บทบัญญัติในมาตรานี้บัญญัติขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันว่าการดำาเนินการของรัฐหรือการอนุญาตให้ดำเนินการใดที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพ อนามัย คุณภาพชีวิต วิถีชีวิตของประชาชนหรือชุมชนอย่างรุนแรง รัฐต้องศึกษา ประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ทั้งนี้ต้องจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่เกี่ยวข้องผลกระทบสิ่งแวดล้อมก่อน โดยต้องคำนึงให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุด และต้องเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบอย่างเป็นธรรมโดยไม่ชักช้า ซึ่งมาตรานี้เป็นบทบัญญัติที่กำหนดหลักการคุ้มครองสิทธิการมีส่วนร่วมในการรับรู้และรับฟัง ความคิดเห็นของประชาชนในการดำาเนินการที่อาจมีผลกระทบต่อบุคคลและส่วนรวม และสิทธิของบุคคลในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์บำรุงรักษา และได้รับประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ นอกจากนี้ยังเพิ่มหลักการใหม่ในเรื่องการดำาเนินการใดของรัฐหรือที่รัฐจะอนุญาตให้ผู้ใดดำเนินการนั้น กำหนดให้สิทธิแก่บุคคลและชุมชนได้รับทราบข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยงานของรัฐก่อนการดำาเนินการหรืออนุญาต และนอกจากนี้กำหนดให้เป็นหนำที่ของรัฐในการระมัดระวังการเกิดผลกระทบต่อประชาชน ชุมชน สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ และหากเกิดผลกระทบจะต้องเป็นกรณีน้อยที่สุด

กล่าวโดยสรุปว่า “สิทธิชุมชน” ให้ความสำคัญในการคุ้มครองสิทธิของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งคุ้มครอง ส่งเสริมการฟื้นฟูวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น สิทธิชุมชนมิใช่เป็นสิทธิที่ชุมชนใช้ปกปักรักษาทรัพยากรหรือวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นสิทธิที่ชุมชนจะสร้างประโยชน์ให้แก่สังคม ไม่ว่าจะเป็นการอนุรักษ์ บำรุงรักษาทรัพยากร ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นและอื่น ๆ รวมทั้งยังเกื้อหนุนให้ประชาชนหรือชุมชนได้มีสิทธิ มีเสียง มีส่วนร่วมในการกำาหนดอนาคตของชุมชน มีอิสระในการจัดการทรัพยากรให้สอดคล้องกับสถานการณ์และความต้องการของประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นนั้น ๆ การให้สิทธิและเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วม นอกจากจะทำาให้ชุมชนเข้าใจปัญหาและร่วมกันแก้ไขแล้วยังเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ซึ่งจะทำให้การพัฒนาด้านสิทธิชุมชนเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น

๒.๒.๒ แนวคิดการจัดสวัสดิการชุมชนบนฐานทรัพยากรชุมชน

สวัสดิการชุมชนได้นำขบวนองค์กรชุมชนไปสู่ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองได้อย่างเป็นรูปธรรม การทำงานที่ยึดถือหลักเศรษฐกิจพอเพียง ได้นำความเจริญสันติสุขสู่สังคมไทยได้อย่างยั่งยืน โดยเฉพาะการจัดสวัสดิการพื้นฐานของกองทุนสวัสดิการชุมชนสามารถจัดสวัสดิการพื้นฐานให้สมาชิกได้อย่างครอบคลุมตั้งแต่ เกิด แก่ เจ็บ ตายและการจัดสวัสดิการที่ยกระดับจากสวัสดิการพื้นฐาน เช่น สวัสดิการผู้ด้อยโอกาส คนพิการ ทุนประกอบอาชีพ ภัยพิบัติ ฯลฯ แม้จำนวนเงินจะไม่มากนักตามสถานะการเงินของแต่ละกองทุน แต่สามารถทำให้เกิดความภาคภูมิใจ มีคุณค่าทางจิตใจ รู้สึกและรับรู้ถึงการดูแลซึ่งกันและกันของคนในชุมชน สวัสดิการชุมชนเป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญในการปฏิรูประบบสวัสดิการพื้นฐานของสังคมไทยให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข บนพื้นฐานของวัฒนธรรมไทยที่ส่งเสริมให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูล การดูแลซึ่งกันและกันในลักษณะของการร่วมทุกข์และสุขร่วมกัน อันเป็นรากฐานดั้งเดิมของคนไทยมาตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งลักษณะการจัดสวัสดิการส่วนใหญ่มาจากพื้นฐานปัจจัยสี่ โดยมีบ้านและวัดที่มีบทบาทสำคัญในการดูแลสวัสดิการชุมชน เนื่องจาก

วัดเป็นศูนย์รวมใจของชุมชน โดยมุ่งเน้นให้ผู้ได้รับความช่วยเหลือและพึ่งตนเองให้ได้ในระยะยาว ด้วยรูปแบบความช่วยเหลือทั้งกำลังกาย กำลังใจ กำลังทรัพย์ กำลังปัญญา ตามกำลังความสามารถของประชาชนสอดคล้องกับบริบทของชุมชน เนื่องจากแต่ละชุมชนของประเทศไทยมีลักษณะภูมิปัญญาและองค์ความรู้ รวมทั้งสภาพแวดล้อมของบริบททางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม การเมืองการปกครองและทรัพยากรที่แตกต่างกัน รูปแบบของสวัสดิการชุมชนนั้น ได้รับการพัฒนาขึ้นไปสู่การเป็นกองทุนลักษณะต่าง ๆ ในชุมชนซึ่งปรากฏชัดเจนในช่วงที่ประเทศไทยประสบปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจตกต่ำ (พ.ศ.๒๕๔๐-๒๕๔๖) ซึ่งในขณะนั้นปราชญ์ชาวบ้าน แกนนำชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้สรุปบทเรียนร่วมกัน พบว่าแม้ประเทศจะประสบปัญหาจนต้องได้รับความช่วยเหลือทางการเงินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ หรือ International Monetary Fund (IMF) ด้วยความเป็นเครือญาติ ทุนทางสังคมด้านต่าง ๆ ในชุมชนแต่ละแห่งสามารถเป็นระบบคุ้มครองทางสังคม (Social Safety Net) ได้เป็นอย่างดี จึงนำไปสู่แนวคิดการจัดตั้งระบบสวัสดิการชุมชนจากฐานทุนด้านต่าง ๆ ขึ้น เช่น การจัดสวัสดิการจากฐานกลุ่มออมทรัพย์ องค์การเงิน วิสาหกิจชุมชน กิจกรรมทางศาสนา การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นำไปสู่แนวทางการจัดสวัสดิการชุมชนในระดับตำบลที่มีการสมทบจากสามฝ่าย คือ

๑) ทุนที่มาจากการออมของสมาชิกในชุมชน ทั้งในรูปแบบการออมทรัพย์เดิม หรือสัจจะออมทรัพย์ลดรายจ่ายวันละบาท

๒) การสมทบจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๓) การสมทบจากภาครัฐโดยผ่านช่องทางสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน เกิดเป็นกองทุนสวัสดิการชุมชนขึ้นอย่างกว้างขวาง

สวัสดิการชุมชนเป็นองค์ประกอบของความมั่นคงในชีวิตที่มีทั้งการให้และการรับ สวัสดิการชุมชนจึงอยู่ในทุกเรื่องที่ประชาชนต้องการตั้งแต่เกิดจนตายโดยชุมชนจัดเอง รัฐมีหน้าที่ให้การสนับสนุน เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนในชุมชน สวัสดิการชุมชนเกิดจากฐานเศรษฐกิจของชุมชน ฐานทรัพยากรธรรมชาติ ฐานวัฒนธรรมหรือฐานอื่น ๆ ของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชน สวัสดิการชุมชนไม่ได้แยกสวัสดิการออกเป็นส่วน ๆ แต่สวัสดิการเป็นวิถีชีวิตที่ดำรงอยู่กับชุมชนตั้งแต่เกิดจนตายทุกเรื่องจึงเกี่ยวข้องกับสวัสดิการทั้งหมด และผลของการจัดสวัสดิการชุมชนที่สำคัญคือ ก่อให้เกิดการเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย เกิดความสัมพันธ์มิตรไมตรีที่ดีขึ้นของคนในชุมชน รู้สึกถึงความมั่นคง ภาคภูมิใจ อยู่อย่างมีศักดิ์ศรีและมีความสุข[๒] การจัดสวัสดิการชุมชนถือเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของทางเลือกสู่ทางรอดของชุมชน ซึ่งเกิดขึ้นโดยความคิดของชาวบ้านในชุมชนที่ต้องการเห็นคนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีโดยไม่ต้องรอการพึ่งพาภาครัฐ[๒] ดังนั้นการพึ่งพาตนเอง ลดการพึ่งพาจากภาครัฐจึงถือเป็นหัวใจหลักของการจัดสวัสดิการชุมชน คนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองและช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันอย่างมีคุณค่าและมีศักดิ์ศรี

---

[๒] ระพีพรรณ์ คำหอม, **สวัสดิการสังคมกับสังคมไทย**, (กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๗).

[๒] จันทนา เจิริญวิริยะภาพ และคณะ, **เครือข่ายกองทุนหมุนเวียนชาวบ้านสงขลารูปธรรมที่ใช้เงินเป็นเครื่องมือสร้างสวัสดิการชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), ๒๕๔๖).

ดังนั้นสวัสดิการชุมชนจึงเป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นถึงหลักประกันความมั่นคงในชีวิต บนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง การช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในชุมชน ตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นการจัดสวัสดิการของชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน เป็นการให้อย่างมีคุณค่าเกิดการยอมรับของคนในชุมชน จากฐานทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน เกิดกระบวนการดำเนินการที่สอดคล้องกับสังคม วัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น ปรัชญาและความเชื่อ ศาสนาและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การจัดสวัสดิการนั้นมีจุดมุ่งหมายสำคัญที่ต้องการให้เกิดความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน ซึ่งเป็นหน้าที่รับผิดชอบของทุกคนในชุมชน ที่จะดำเนินการจัดสวัสดิการชุมชนให้เหมาะสมตามบริบทของแต่ละชุมชนที่จะเอื้อต่อการจัดสวัสดิการอย่างเป็นรูปธรรมและสอดคล้องกับโครงสร้างทางสังคม เนื่องจากชุมชนในอดีตยังไม่มีความซับซ้อนแต่มีการพึ่งพาอาศัยช่วยเหลือเกื้อกูลและเอื้ออาทรต่อกัน ซึ่งถือเป็นรูปแบบสวัสดิการพื้นบ้าน (Primary Indigenous Social Welfare) ที่ยึดโยงความเป็นชุมชนให้สมาชิกสามารถอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขได้แต่เมื่อชุมชนมีความซับซ้อนมากขึ้น สมาชิกในชุมชนไม่สามารถแสวงหาทรัพยากรมาสนองความต้องการของตนได้อย่างเพียงพอ จึงทำให้เกิดการช่วงชิงทรัพยากร โดยที่สมาชิกแต่ละคนในชุมชนย่อมมีโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรที่แตกต่างกัน ผู้ที่ได้เปรียบก็จะได้รับประโยชน์จากชุมชนมาก ในขณะที่ผู้เสียเปรียบได้กลายเป็นผู้ด้อยโอกาสทำให้เกิดความแตกต่างของฐานะและชนชั้นขึ้นในชุมชน[๒] โดยเฉพาะอย่างยิ่งความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจ ที่นำไปสู่ระดับรายได้ที่แตกต่างกัน บุคคลใดในชุมชนที่สามารถเข้าถึงทรัพยากรและโอกาสที่ดีย่อมมีรายได้สูง มีความร่ำรวยและมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ส่วนบุคคลใดไม่สามารถเข้าถึงหรือเข้าถึงทรัพยากรได้ต่ำ ย่อมทำให้ระดับรายได้ต่ำและมีฐานะยากจนมีคุณภาพชีวิตที่ต่ำไปด้วย เกิดความไม่เท่าเทียมกันในสังคมอย่างไรก็ตามความไม่เท่าเทียมกัน จึงส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคลที่แตกต่างกัน เกิดเป็นความต้องการและการตอบสนองที่แตกต่างกัน โดยขึ้นอยู่กับปัจจัยที่สำคัญ ๓ ประการ[๒] ได้แก่ [๘]

๑) สิทธิ (Rights) เป็นสถานะที่แสดงถึงความเป็นพลเมืองของชุมชนเป็นมนุษย์ที่มีตัวตนอยู่ในสังคมและในฐานะประชาชนของประเทศ เรียกได้ว่าเป็นสิทธิพลเมือง (Civil Rights)[๒] เป็นสิทธิที่ประชาชนทุกคนในประเทศควรได้รับ โดยเฉพาะการจัดสวัสดิการเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของสมาชิกภายในชุมชนและประเทศนั้น ที่สามารถดำเนินการได้ภายใต้การกำกับดูแลและให้ความช่วยเหลือจากภาครัฐและภาคีที่เกี่ยวข้อง โดยไม่มองข้ามสิทธิของชุมชนไป

๒) ความเสมอภาค (Equity) เป็นลักษณะของการสนองต่อความต้องการของบุคคลให้สามารถเข้าถึงทรัพยากรได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน แต่ในทางปฏิบัติย่อมเป็นไปได้ยาก เพราะมีความเกี่ยวเนื่องถึงผลประโยชน์และการจัดสรรทรัพยากรที่แตกต่างกัน จึงกลายเป็นความเสมอภาคที่

---

[๒] Goodman, R. and Peng, I., “ The East Asian welfare states: Peripatetic learning, adaptive change, and nation-building” , **Welfare states in transition: National adaptations in global economies**, (1996): 192-224.

[๒] ปัญญา เสือศไกร, **แนวคิดและรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนที่ประสบความสำเร็จ**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๐).

[๒] อานันท์ กาญจนพันธุ์, **วิธีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชน: พลวัตและศักยภาพของชุมชนในการพัฒนา**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๔).

มีลักษณะของการเข้าถึงโอกาสในการเข้ารับสวัสดิการที่เท่าเทียมกัน ที่เป็นไปได้ในแนวคิดแต่ในทางปฏิบัติความเสมอภาคอาจมีความสัมพันธ์กับอำนาจของรัฐที่จะต้องมีข้อกำหนดปฏิบัติเสมอ ดังจะเห็นได้จากการจัดสวัสดิการของรัฐ ที่มุ่งเน้นให้เกิดความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน แต่โอกาสที่ประชาชนทุกคนภายในประเทศจะสามารถเข้าถึงทรัพยากรที่เท่าเทียมกันนั้นเป็นไปได้ยาก รัฐจึงไม่สามารถจัดสวัสดิการให้กับประชาชนภายในประเทศได้อย่างเท่าเทียมกันได้ แต่เป็นไปในลักษณะของอุดมการณ์ผ่านแนวคิดการจัดสวัสดิการสังคมเท่านั้น

๓) ความอิสระ (Freedom) ความสามารถในการแสดงความคิดเห็น การแสดงออกและการตัดสินใจที่จะจัดสวัสดิการด้วยตนเองจากฐานทุนของทรัพยากรที่มีอยู่ ให้สามารถบริหารจัดการตนเองได้โดยไม่ถูกครอบงำทางอุดมการณ์และแนวคิดถึงแม้ว่าชุมชนแต่ละแห่งจะมีความสามารถและมีอิสระในการจัดการชุมชนด้วยตนเองก็ตาม หากแต่ก็หนีไม่พ้นที่จะต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากรัฐ จนไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างสมบูรณ์ ดังจะเห็นได้จากการจัดสวัสดิการชุมชนภายใต้โครงการต่าง ๆ ที่มีรัฐเข้าไปเกี่ยวข้องจะนำไปสู่บทสรุปที่ท้ายสุดแล้วประชาชนแต่ละชุมชนต่าง ๆ ภายในประเทศ ต่างพึ่งพารัฐมากกว่าพึ่งพาตนเอง จึงทำให้ความเป็นอิสระที่มีอยู่เป็นเพียงวาทกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นอิสระในอุดมคติเท่านั้น ไม่สามารถนำไปสู่การพึ่งพาตนเองจากการจัดสวัสดิการโดยชุมชนได้

ทรัพยากรชุมชนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อการดำรงอยู่ของชุมชน เพราะประชาชนในชุมชนต่างก็ต้องใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชุมชน เพื่อตอบสนองความต้องการและความอยู่รอดของวิถีการดำเนินชีวิต และนอกจากการใช้ประโยชน์แล้วชุมชนก็ต้องร่วมมือกันดูแลรักษาทรัพยากรไม่ให้ถูกทำลายด้วยเช่นกัน ดังนั้นการจัดการทรัพยากรชุมชน หมายถึง การสร้างข้อตกลง กติกา และการปฏิบัติร่วมกันในการจัดการทรัพยากรชุมชนอย่างยั่งยืน ทั้งทางระบบนิเวศ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสร้างความเป็นธรรมในชุมชน โดยมีองค์กรต่าง ๆ ของชุมชนในการเข้ามามีบทบาทด้านการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนให้เป็นไปตามความต้องการร่วมกันของชุมชน ซึ่งชุมชนอาศัยอำนาจตามสิทธิทางกฎหมายในการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนได้แต่ทั้งนี้สิทธิชุมชนก็ต้องได้รับการยอมรับและคนในสังคมให้ความสำคัญด้วยเช่นกัน จึงจะทำให้สิทธิชุมชนสามารถสร้างประโยชน์ให้กับชุมชนและประเทศชาติได้อย่างแท้จริงในการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนสิ่งหนึ่งที่สำคัญยิ่งนั้นคือการดูแลรักษาทรัพยากรชุมชนให้เกิดความสมดุลและเกิดยั่งยืนให้สามารถดำรงอยู่สืบต่อไปได้

รูปแบบของสวัสดิการส่วนใหญ่มีการพัฒนาขึ้นมาจากกองทุนต่าง ๆ จากการอยู่ร่วมกันในสังคมและวัฒนธรรม การเมืองการปกครองและทรัพยากรที่แตกต่างกัน มีสวัสดิการแบบธรรมชาติที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเอื้ออาทร เคารพซึ่งกันและกันระหว่างคนกับคน และคนกับธรรมชาติเมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไปบทบาทของชุมชนในการดูแลกันและกันก็ลดลง แต่หลังจากสังคมไทยประสบภาวะวิกฤติเศรษฐกิจปี ๒๕๔๐ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ส่วนหนึ่งได้ร่วมกันปรึกษาหารือเพื่อร่วมกันฟื้นฟูระบบคุณค่าเดิม ทุนทางสังคมที่มีอยู่มาช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ในลักษณะของการจัดสวัสดิการจากฐานทุนด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่ของชุมชน เช่น สวัสดิการจากฐานกลุ่มออมทรัพย์ องค์กรการเงิน วิสาหกิจชุมชน ความเชื่อทางศาสนา การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ หลังจากสถานการณ์เศรษฐกิจดีขึ้นการร่วมกลุ่มเริ่มน้อยลง จนมาถึงช่วงสถานการณ์โควิด ๑๙ ที่ผ่านมาเศรษฐกิจย่ำแย่อีก

ครั้ง คนตกงาน และย้ายถิ่นฐานกลับมาสู่บ้านและชนบท การพูดถึงทุนทางสังคม การรวมกลุ่ม การจัดสรรประโยชน์ของชุมชน จึงเริ่มกลับมาสำคัญและดำเนินการเพื่อให้สังคมเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้อีกครั้งพร้อมกับมีการแต่งตั้งคณะทำงานส่งเสริมขึ้นมาขับเคลื่อนทั้งในระดับชาติ ระดับจังหวัด และระดับชุมชน เกิดการกระจายตัวของกองทุนสวัสดิการชุมชนในทุกภูมิภาค มุ่งให้ชุมชนได้พึ่งพาตนเอง หลายชุมชนประสบความสำเร็จ ในการจัดสวัสดิการของตนเองและสามารถดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง[๓]

โครงการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน[๓] ได้กำหนดรูปแบบของการจัดสวัสดิการโดยชุมชนเอาไว้ ๗ รูปแบบด้วยกันคือ

๑) รูปแบบการจัดสวัสดิการจากฐานองค์กรการเงินชุมชน โดยรูปแบบ ดังกล่าวนี้จะใช้กลุ่มออมทรัพย์หรือกลุ่มองค์กรการเงินชุมชนเป็นพื้นฐานสำคัญในการจัดสวัสดิการชุมชน โดยใช้ฐานเงินออมจากสมาชิกหรือทรัพยากรของกลุ่มเป็นตัวตั้งต้นในการจัดสวัสดิการ จึงทำให้รูปแบบการจัดสวัสดิการสามารถทำได้อย่างหลากหลายและมีความสอดคล้องกับปัญหาความต้องการของชุมชนชนนั้น องค์กรการเงินชุมชนบางประเภทตั้งมาเพื่อสร้างสวัสดิการโดยเฉพาะ หรืออาจกล่าวได้ว่า “เงินเป็นเครื่องมือ เป้าหมาย คือ สวัสดิการชุมชน”

๒) รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนโดยฐานการผลิต/ธุรกิจชุมชนรูปแบบดังกล่าว เริ่มจากฐานภูมิปัญญาดั้งเดิมในการทำมาหากิน เพาะปลูก เลี้ยงสัตว์งานหัตกรรม ทอผ้า การแปรรูปอาหาร ฯลฯ ประกอบกับการศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการสนับสนุนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เมื่อกลุ่มมีความขยายตัวและประสบความสำเร็จในทางอาชีพมากขึ้นก็จะสามารถจัดสวัสดิการให้กับลูกสมาชิกได้ แต่ทั้งนี้เองรูปแบบดังกล่าวนี้ก็ยังคงต้องอาศัยฐานการออมจากสมาชิกในช่วงแรก ก่อนที่จะขยายตัวในเรื่องธุรกิจ ซึ่งคล้ายกับสหกรณ์การเกษตร

๓) รูปแบบการจัดสวัสดิการโดยฐานทรัพยากรธรรมชาติรูปแบบการจัดสวัสดิการดังกล่าว เป็นการจัดสวัสดิการโดยอาศัยฐานของทรัพยากรธรรมชาติเป็นหลักโดยอาศัยแนวคิด “คนดูแลทรัพยากร ทรัพยากรเลี้ยงคน” ซึ่งแนวคิดดังกล่าวถือเอาทรัพยากรเป็นปัจจัยสี่ของชุมชน การที่ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย ทำให้ชุมชนขาดสวัสดิการที่สามารถหาได้จากป่าที่เป็นเหมือนร้านค้าของชุมชน ทำให้ชุมชนต้องเข้ามาอนุรักษ์และพิทักษ์ทรัพยากรในชุมชน ทำให้ความอุดมสมบูรณ์กลับคืนมา ชุมชนมีแหล่งอาหารมั่นคง ลดรายจ่ายและสร้างรายได้จากทรัพยากรเหล่านั้นในชุมชน

๔) รูปแบบการจัดสวัสดิการโดยฐานชุมชนเมืองถึงแม้ว่าชุมชนเมืองจะสามารถเข้าถึงสวัสดิการของรัฐและเอกชน ที่มีอยู่ในระบบอยู่แล้วนั้น แต่ยังคงมีชุมชนแออัดที่ซ้อนอยู่ชุมชนเมืองอีกชั้นหนึ่ง หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นชุมชนของผู้มีรายได้น้อยซึ่งคนกลุ่มนี้เป็นแรงงานนอกระบบที่ไม่อยู่ในข่ายที่จะได้รับสวัสดิการเหมือนที่ได้กล่าวมาแล้วสวัสดิการที่สำคัญของชาวชุมชนแออัด คือ เรื่องที่อยู่อาศัย ซึ่งเป็นทั้งที่ทำงานและที่พักอาศัยในเวลาเดียวกัน ซึ่งชาวชุมชนแออัดมองว่าจะทำอย่างไรให้ชุมชนแออัดสามารถอยู่ได้อย่างมั่นคง และอยู่ร่วมกันกับชุมชนเมืองได้อย่างมีศักดิ์ศรี สวัสดิการที่ชุมชนแออัดจัดเช่น การพัฒนาสภาพแวดล้อม การจัดการขยะโดยชุมชน (ขยะแลกเงิน)

---

[๓] นิภารัตน์ นักตรีพงศ์, “สวัสดิการชุมชนเพื่อชุมชน”, **วารสารวิชาการสังคมมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช**, ปี ๑๐ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓): ๓๗-๕๓.

[๓] ชัยพร พิบูลศิริ, “การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน”, **วารสารพัฒนบริหารศาตร์**, ปีที่ ๔๘ ฉบับที่ ๑ (๒๐๐๘): ๕๗-๘๔.

๕) รูปแบบการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุโดยผู้สูงอายุสวัสดิการรูปแบบดังกล่าว ในปัจจุบันจะเป็นการดำเนินการโดยภาครัฐเป็นส่วนสำคัญ เช่น การรับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุแต่รูปแบบสวัสดิการโดยผู้สูงอายุของชุมชนจะอยู่ในรูปของการดูแลซึ่งกันและกันการเอาใจใส่สุขภาพของผู้สูงอายุโดยคนในชุมชนมากกว่าปัจจัยเรื่องเงินทอง เช่น การให้อาสาสมัครชุมชนเข้ามาดูแลสุขภาพผู้สูงอายุทุกเดือน ตรวจสุขภาพ วัดความดัน ซักถามพูดคุย เป็นต้น เพื่อให้ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการดูแลผู้สูงอายุ ซึ่งในบางขณะอยู่ลำพังและต้องการความช่วยเหลือ

๖) รูปแบบการจัดสวัสดิการผู้ยากลำบากโดยเครือข่ายองค์กรชุมชนการจัดสวัสดิการรูปแบบนี้ ได้รับการสนับสนุนโดสำนักงานกองทุนเพื่อสังคม (SIF) สนับสนุนงบประมาณ โดยจัดตั้งกองทุนสงเคราะห์ กองทุนหมุนเวียน ซึ่งส่วนใหญ่จะเน้นไปที่ผู้ยากลำบากในชุมชนเป็นหลัก การสนับสนุนงานให้ทำโดยจะประสานความร่วมมือกับเครือข่ายองค์กรชุมชนนั้น ๆ เช่น เครือข่ายผู้ติดเชื้อเอดส์ เครือข่ายอาสาสมัครชุมชน เป็นต้น เพื่อนำเงินไปจ่ายเป็นสวัสดิการการศึกษา เด็ก คนชรา คนพิการ ผู้ติดเชื้อ นอกเหนือจากนั้นจะอยู่ในรูปของการสมทบทุนกองทุนสวัสดิการชุมชน (Matching Fund) เป็นการสมทบในอัตรา ๑:๑ ตามวงเงินกองทุนสวัสดิการของกลุ่มที่มีอยู่เดิม โดยมีเงินไขว่าจะต้องใช้เฉพาะดอกผลที่เกิดขึ้นและต้องรับผิดชอบสวัสดิการของผู้ด้อยโอกาสให้ครอบคลุมกับผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกของกลุ่มด้วย

๗) รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนโดยธุรกิจชุมชนการทำธุรกิจชุมชนจะมีเป้าหมายอยู่ที่การทำกำไรเช่นเดียวกับธุรกิจโดยทั่วไป นอกเหนือจากนั้น คือ การช่วยเหลือสมาชิกในชุมชนอีกทางหนึ่ง ซึ่งเป็นแนวทางในการพึ่งพาตนเองและอยู่ร่วมกันของชุมชน โดยการจัดสวัสดิการของธุรกิจชุมชนนี้จะอยู่ในรูปของการนำผลกำไรมาจัดสรรเป็นสวัสดิการ เช่นในบางกองทุนนำผลกำไรมาจัดสรรในรูปของเงินปันผล หรือในบางธุรกิจ ชุมชนนำไปจัดเป็นสวัสดิการในรูปของสิ่งของให้กับสมาชิก หรือการนำไปสร้างกิจกรรม สาธารณะประโยชน์ให้กับชุมชน เป็นต้น หรืออาจกล่าวได้ว่ารูปแบบดังกล่าวนี้เป็นการใช้กำไรอย่างมีคุณภาพ เพื่อให้เกิดความมั่นคงกับธุรกิจชุมชนและยกระดับคุณภาพชีวิตของสมาชิกในชุมชน

กล่าวได้ว่า สวัสดิการชุมชนเป็นสัญลักษณ์ทางความดีงามของคนในตำบล ในการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และยังเป็นจุดร่วมของความร่วมมืออันดีนากรทำงานระหว่างภาครัฐ ภาคประชาชนและภาคประชาสังคมซึ่งก่อให้เกิดผลดีต่อสังคมและประเทศชาติ ไม่เพียงแต่ทำให้ชุมชนฐานรากมีความเข้มแข็ง ผู้คนเอื้ออาทรต่อกัน ตามวิสัยของคนไทยที่ไม่เคยทิ้งกัน สวัสดิการชุมชนจึงมีความสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต และสร้างหลักประกันให้กับสมาชิกในชุมชน จากฐานทุนทางสังคมวัฒนธรรมและทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่ให้เกิดการรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นสวัสดิการชุมชนขึ้นเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งในระดับชุมชน ภูมิภาคและประเทศให้เกิดการพึ่งพาตนเอง เกิดความรัก การช่วยเหลือ เกื้อกูลซึ่งกันและกันภายในชุมชน เกิดการฟื้นฟูระบบคุณค่า หรือทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิมในชุมชน ในการมีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยสมาชิกทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจในกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่ม เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกในชุมชน เกิดการขยายการเรียนรู้การจัดสวัสดิการ นำไปสู่การช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

๒.๓.๓ แนวคิดการเสริมพลังทางสังคม

การเสริมสร้างพลังทางสังคม (Social Empowerment) เป็นศักยภาพที่แสดงให้เห็นและมีปฏิสัมพันธ์ในบริบทของความสัมพันธ์ทางสังคมขอบเขตการสร้างเสริมความสามารถเฉพาะตัวของปัจเจกบุคคล และศักยภาพในการถ่ายทอดสู่สังคม โดยความสัมพันธ์ทางสังคม “พลัง” เป็นความสามารถในการควบคุมชีวิตความเป็นอยู่ของตน การควบคุมการตัดสินใจ และควบคุมทรัพยากรที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของตน “พลังไม่อาจให้กันได้ ต้องสร้างเอง แต่ช่วยกันได้” โดยทั่วไปเรียกว่า “การเสริมพลัง” (Empowerment) การเสริมพลังจะต้องเริ่มจากการมองเห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ เพราะผู้ที่ถูกเสริมพลังมักมองว่าตัวเองเป็นคนไร้คุณค่าไร้ความสามารถ ส่วนหนึ่งเกิดจากกระบวนการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มคนที่มีสถานะสูงกว่า ทำให้เกิดการกดทับคนบางกลุ่มจนทำให้มองว่าตนเองเป็นผู้ต่ำต้อยด้อยค่า ไม่สามารถคิดหรือทำอะไรเพื่อการเปลี่ยนแปลงด้วยตนเองได้ นอกจากต้องพึ่งพาผู้อื่น[๓] การเสริมพลังเป็นกระบวนการที่มักใช้กับผู้ที่ไร้อำนาจ โดยการรวมกลุ่มเพื่อร่วมกันเสริมพลัง ผ่านกิจกรรมสารเสวนาเพื่อให้สมาชิกได้มีโอกาสพัฒนาศักยภาพของตนเองและเพิ่มความเชื่อมั่น รับรู้ความสามารถที่ตนเองมีและใช้ความสามารถในการควบคุมวิถีชีวิตของตนเองที่มีผลต่อการสร้างเสริมสุขภาวะ การเสริมพลังชุมชนจึงเป็นเสมือนกระบวนการหรือกิจกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชนที่ส่วนใหญ่มักถูกมองว่าไร้อำนาจให้ลุกขึ้นมาใช้อำนาจที่มีอยู่ในตัวบุคคลและชุมชนสำหรับจัดการและควบคุมอนาคตของชุมชน เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงตามที่ชุมชนปรารถนา[๓] การเสริมพลังจึงเป็นการสร้างโอกาสให้ชุมชนได้ลุกขึ้นมาแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง อันจะทำให้พวกเขาได้เรียนรู้จากการลงมือทำ และยิ่งลงมือปฏิบัติก็ยิ่งเสริมพลังให้เพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว

องค์ประกอบของการเสริมสร้างพลังอำนาจ ประกอบด้วย ๓ ประการ คือ

๑) องค์ประกอบภายในบุคคล (Intrapersonal Empowerment) หมายถึง การรับรู้ที่สามารถควบคุมสถานการณ์ (Perceived Control) การรับรู้ความสามารถของตนเอง (Self-Efficacy) รวมถึงการมีแรงจูงใจที่จะควบคุมตนเอง (Motivation to Control)

๒) องค์ประกอบด้านปฏิสัมพันธ์ (Interaction Component) หมายถึง ความรู้ความเข้าใจของบุคคลที่มีต่อการอยู่ร่วมกันในชุมชน เข้าใจกฎเกณฑ์การเมืองของสังคมนั้น เพื่อให้บุคคลสามารถแสดงออกทางพฤติกรรมให้ไปในทางที่เหมาะสม

๓) องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (Behavioral Component) หมายถึง การกระทำที่จะนำไปสู่ผลที่ต้องการ โดยการมีส่วนร่วมในชุมชน การมีความเห็นในชุมชน พฤติกรรมการจัดการกับปัญหา[๓]

ระดับของการเสริมสร้างพลังอำนาจ แบ่งออกเป็น ๓ ระดับ คือ

๑) การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ผู้ปฏิบัติงานมีโอกาสแสดงความคิดเห็นอย่างเป็นทางการ แต่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ เกิดขึ้น ผู้บริหารยังคงมีอำนาจสั่งการเช่นเดิม

---

[๓] Freire, P., **Pedagogy of the Oppressed**, (Middlesex: Penguin Books, 1986).

[๓] Wallerstein, H.A., **Dictionary of Psychology**, (Zoller, U.: Penguin Books, Inc., 1993).

[๓] Zimmerman, M. A., “Psychological Empowerment: Issues and illustration”, **American Journal of Community Psychology**, Vol. 23 (May 1995): 581-599.

๒) การมีส่วนร่วมในการทำงาน เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานมีส่วนร่วมในการทำงานมีอิสระในการทำงาน ผู้ปฏิบัติสามารถใช้ทักษะที่ตนมีอยู่ในการปฏิบัติงาน ได้รับข้อมูลย้อนกลับมากกว่าผู้ปฏิบัติงานที่อยู่ในการควบคุม แต่การตัดสินใจในระดับสูงขึ้นไปซึ่งเกี่ยวข้องกับโครงสร้างองค์การอำนาจและการให้รางวัลผลตอบแทน ยังคงอยู่ในความรับผิดชอบของผู้บริหารอาวุโส

๓) การมีส่วนร่วมในระดับสูงองค์การยินยอมให้ผู้ปฏิบัติงานระดับล่างเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งขององค์การได้รับการยอมรับจากทุกคนในองค์การได้รับข้อมูลข่าวสารเท่าเทียมกันมีโอกาสได้พัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีม ทักษะในการแก้ปัญหา และทักษะการปฏิบัติงานตลอดจนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในหน่วยงาน การมีส่วนร่วมในระดับนี้ก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันและผู้ปฏิบัติงานทุกคนต่างรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน[๓]

ขณะเดียวกันการเสริมสร้างพลังอำนาจยังสามารถแบ่งออกเป็น ๓ ระดับ เพื่อสะดวกในการปฏิบัติ คือ

๑) การเสริมสร้างพลังอำนาจในบุคคลเป็นความสามารถของบุคคลในการตัดสินใจและควบคุมตนเองหรือควบคุมการดำเนินชีวิตของตนเอง เป็นการพัฒนาอัตมโนทัศน์หรือความสามารถของบุคคลและการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

๒) การเสริมสร้างพลังอำนาจในองค์การ เป็นการพิจารณาแบบประชาธิปไตยโดยสมาชิกทุกคนมีการแบ่งปันข้อมูลข่าวสารและอำนาจด้วยกัน ตัดสินใจร่วมกัน และการกำหนดรูปแบบการนำไปปฏิบัติและการควบคุม เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายร่วมกัน

๓) การเสริมสร้างพลังอำนาจในชุมชน เป็นการใช้ทักษะและแหล่งประโยชน์ร่วมกันเพื่อสนองความต้องการของชุมชน โดยการสนับสนุนส่งเสริมกันและกัน ควบคุมคุณภาพชีวิตในชุมชนของตน

การเสริมสร้างพลังในชุมชน เป็นกระบวนการเสริมพลังให้แก่ชุมชน โดยการส่งเสริมให้ชุมชนสามารถนำศักยภาพของตนเองมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อคนในชุมชนและชุมชนโดยรวม ผ่านกระบวนการการเสริมสร้างพลังในชุมชนออกเป็น ๔ ขั้นตอน[๓] คือ

๑) การเตรียมประชาชนให้มีความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจจิตใจสังคม สุขภาพ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การเมือง

๒) การเชื่อมโยงเครือข่ายของความร่วมมือให้เกิดพลังความร่วมมือระหว่างกลุ่ม

๓) การที่ภาครัฐจะต้องปรับเปลี่ยนวิธีการปฏิบัติงาน ให้เป็นฐานะของผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ในการนำการเปลี่ยนแปลง กระตุ้นและเชื่อมประสานให้ประชาชนในชุมชน เกิดความตื่นตัว มีส่วนร่วมกำหนดนโยบายของรัฐเพื่อนำไปปฏิบัติให้บังเกิดผล

๔) การเรียนรู้และแลกเปลี่ยนค่านิยม ความเชื่อและบรรทัดฐานในการดำรงชีวิต

---

[๓] Bowen, D. E. and Lawler, E. E., " Empowering Service Employees" , **Sloan Management Review**, Vol.36 (April 1995), 73-84.

[๓] Hamilton, Edwin, **Adult Education for Community Development**, (Westport: Greenwood Press, 1992).

ขณะเดียวกันกระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนยังอาจแบ่งเป็น ๓ กระบวนการ ดังนี้

๑) การเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อแก้ปัญหาด้วยตนเอง ใช้ระบบการเกษตรแบบพอเพียง เพื่อให้หลุดพ้นจากความไม่แน่นอนของการเกษตรระบบตลาด จัดตั้งกองทุนที่สนับสนุนทางสังคม และปลูกฝังวัฒนธรรมอันดีงาม

๒) การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อต่อรองความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกเพื่อชุมชนมีอำนาจต่อรองกับหน่วยงามที่ทำให้ชุมชนเกิดปัญหา

๓) การเสริมสร้างอำนาจและเครือข่ายชุมชนเพื่อเรียกร้องและพิทักษ์สิทธิของชุมชน สร้างเครือข่ายเพื่อการสนับสนุนทางสังคม ก่อให้เกิดพลังในการจัดการและต่อรอง โดยทั่วไปการเสริมพลังเป็นกระบวนการกลุ่ม เนื่องจากการทำกับผู้ไร้อำนาจในเชิงเดี่ยวมักไม่ประสบความสำเร็จ ด้วยเหตุที่ผู้ไร้อำนาจเพียงลำพังมักขาดความมั่นใจในตัวเอง

ดังนั้นจึงไม่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงได้ กระบวนการเสริมพลังมักใช้ได้ผลกับกลุ่มหรือชุมชน เพื่อให้เกิดอำนาจของกลุ่มที่แสดงถึงความเชื่อมั่นมากขึ้น และหัวใจสำคัญของการเสริมพลังเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง ก็คือการให้โอกาสกับคนที่ด้อยโอกาสได้เรียนรู้ในปัญหาของตนเอง แม้บางครั้งอาจต้องเผชิญกับอุปสรรคที่ไม่สามารถนำไปสู่ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงที่พึงปรารถนาได้ แต่อย่างน้อยกระบวนการเรียนรู้จะเป็นจุดเริ่มต้นในการรับรู้ว่าตนเองมีพลังอำนาจและสามารถใช้พลังดังกล่าวเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ ดังนั้นแนวคิดการเสริมพลังจึงมีความสำคัญสำหรับนำไปใช้กับการสร้างเสริมสุขภาพในระดับชุมชน[๓] ๗

กล่าวโดยสรุปว่า การเสริมสร้างพลังในชุมชน คือ กระบวนการที่ทำให้ชุมชน เกิดการเข้าร่วมของคนในชุมชนทุกขั้นตอนการดำเนินการ ตั้งแต่ร่วมกันวางแผน ร่วมปฏิบัติร่วมเปลี่ยนแปลงและแก้ไข ร่วมรับผลที่ได้จากการกระทำนั้น และการร่วมกันปรับตัวจากแนวทางที่ดีที่สุด โดยผู้นำชุมชนควรส่งเสริมสนับสนุน เปิดโอกาสในการเข้าร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอน อาจก่อให้เกิดพลังทั้งในตัวบุคคลกลุ่ม และชุมชน ประกอบด้วย ๕ องค์ประกอบ ได้แก่

๑) การเปิดโอกาสให้ร่วมคิดและวางแผน คือ การที่ผู้นำชุมชนให้โอกาส หรือกระตุ้นคนในชุมชนร่วมกันคิด วางแผนต่อเหตุการณ์โดยวิธีต่าง ๆ ได้แก่การจัดประชุม กระจายข่าวโดยเสียงตามสาย

๒) การสนับสนุนการร่วมปฏิบัติ คือ การที่ผู้นำชุมชนส่งเสริมให้คนในชุมชนร่วมกันปฏิบัติโดยวิธีการจูงใจต่าง ๆ ได้แก่ การจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ กล่าวถึงข้อดีในการร่วมกันปฏิบัติ

๓) การสนับสนุนให้ร่วมแก้ไขและเปลี่ยนแปลงคือการที่ผู้นำชุมชนสนับสนุนคนในชุมชนให้ร่วมกันแก้ไข ปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินการโดยวิธีต่าง ๆ ได้แก่ ชี้แนะให้ชุมชนเห็นถึงข้อดีและข้อเสียของวิธีที่เคยปฏิบัติให้กำลังใจแก่คนในชุมชนเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงแก้ไข

---

[๓] พินทุสร โฟ้ธิ์อุไร, “แนวคิดว่าด้วยการเสริมพลังชุมชนเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ”, **วารสารพัฒนาสังคม**, ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๒ (ตุลาคม ๒๕๖๒): ๖๔-๗๗.

๔) การเปิดโอกาสให้ร่วมรับผลคือการที่ผู้นำชุมชนเปิดโอกาสให้ทุกคนในชุมชนสามารถร่วมรับผลจากการปฏิบัติทั้งผลทางบวกและผลทางลบ โดยวิธีต่าง ๆ ได้แก่ การจัดกฎเกณฑ์ในการรับผลประโยชน์และการชี้นำให้ทุกคนมีความรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ที่ติดลบ

๕) การสนับสนุนการร่วมกันปรับตัว คือ การที่ผู้นำชุมชนส่งเสริมให้คนในชุมชนปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตตามแนวทางที่ดีที่สุด ได้แก่ การประชาสัมพันธ์วิธีทางที่ถูกต้อง ให้แรงเสริมทางบวกแก่ผู้ที่กำลังปรับตัวและปรับตัวสำเร็จ

๒.๔ หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบการออมชุมชน

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับระบบการออมชุมชนและการอยู่ร่วมกันในสังคมชาวนา ซึ่งนำมาซึ่งมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านของสังคมไทย ได้แก่ หลักความกตัญญูกตเวที หลักสาราณียธรรม และหลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ ดังนี้

๒.๔.๑ ความกตัญญูกตเวที

ความกตัญญูกตเวที มีความหมายอยู่หลายนัย ในหนังสือพจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ ได้บอกไว้ว่า กตัญญูกตเวที หมายถึง ผู้รู้อุปการะที่ท่านทำแล้วและตอบแทนแยกออกเป็น๒ ส่วนคือ กตัญญูรู้คุณท่าน กตเวที ตอบแทนหรือสนองคุณท่าน[๓] คำว่า กตัญญูกตเวที เป็นคำที่มาด้วยกัน เมื่อกล่าวถึงความกตัญญูก็ต้องกล่าวถึงกตเวทีไปโดยปริยาย เพราะในทางปฏิบัติคุณธรรม ๒ ข้อนี้ไม่สามารถแยกจากกันได้ เพราะความกตัญญูก็คือความรู้และการยอมรับรู้ในบุญคุณของบุคคล สัตว์สิ่งของ และธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่มีต่อตัวเราทั้งทางตรงและทางอ้อม ส่วนกตเวทีคือพยายามกระทำตอบด้วยการทดแทนพระคุณ ช่วยเหลืออุปการะ ยกย่อง บำรุง รักษาให้คงอยู่ในสภาพที่ดีงาม เพื่อความสงบสุขของสังคม และเพื่อความสมดุลทางธรรมชาติสิ่งแวดล้อม[๓] ขณะเดียวกันความกตัญญูยังหมายถึงลักษระของความรู้และการรับรู้ในบุญคุณของผู้อื่นที่มีอยู่เหนือตน เรียกว่า กตัญญุตา (กตัญญู) การพยายามทำตอบแทนบุญคุณนั้น ๆ เรียกว่า กตเวทิตา (กตเวที) คนที่รู้บุญคุณ เรียกว่า คนกตัญญู คนที่ทำตอบแทน เรียกว่า คนกตเวที กตัญญูกตเวทิตา จึงหมายถึงความรู้บุญคุณท่านแล้วทำตอบให้ปรากฏ นี้เป็นธรรมประคองโลกให้เป็นอยู่ได้และอยู่ได้ด้วยความสงบสุข[๔] ๐

ความกตัญญูก็คือ ความรู้ในบุญคุณและการยอมรับรู้ในบุญคุณของบุคคล คือ พ่อ แม่ ลูก เป็นต้น แม้กระทั่งสัตว์ สิ่งของ และธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่มีต่อตัวเราทั้งทางตรงและทางอ้อมก็ควรที่จะมีความกตเวที กล่าวคือต้องพยายามกระทำตอบด้วยการทดแทนพระคุณ ช่วยเหลืออุปการะ ยกย่อง บำรุง รักษาให้คงอยู่ในสภาพที่ดีงาม เพื่อความสงบสุขของสังคมและเพื่อความสมดุลทางธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ความสำคัญของความกตัญญูกตเวทีนั้นสามารถสรุปได้ดังนี้

---

[๓] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐).

[๓] พระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญานันทภิกขุ), **กตัญญูกตเวทีเป็นเครื่องหมายของคนดี**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๓๖), หน้า ๖-๗.

[๔] พุทธทาสภิกขุ, **กตัญญูกตเวทีเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของโลก**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๓๖), หน้า ๒.

๑) ความกตัญญูกตเวทีเป็นวัฒนธรรมที่ดีงาม เป็นขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมไทยได้สอดแทรกความกตัญญูกตเวทีไว้เกือบทุกเรื่อง เช่น การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ตาย การบวช วันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ วันลอยกระทง เป็นต้น

๒) ความกตัญญูกตเวที ทำให้สถาบันครอบครัวและสังคมมั่นคง ซึ่งนับว่าเป็นหลักธรรมพื้นฐานที่ทำให้มนุษย์รู้จักการกระทำหน้าที่อันเหมาะสมของตนเอง โดยเริ่มจากความรับผิดชอบต่อตนเอง ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ในสถาบันครอบครัว โดยบิดามารดาทำหน้าที่ในฐานะบุพการี และบุตรธิดาปฏิบัติหน้าที่ต่อบิดามารดาในฐานะผู้มีความกตัญญูกตเวทีอันจะขยายผลในระดับสังคมที่กว้างออกไป ความกตัญญูช่วยให้โลกอยู่รอดไม่มีปัญหา ปัญหาคนชราไม่มีคนเลี้ยง ปัญหาสงคราม ปัญหาความโหดร้ายทารุณ ปัญหาการเมือง ปัญหาเศรษฐกิจ ฯลฯ ก็จะหมดไป

๓) สภาวะสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติจะสมดุลไม่ถูกทำลาย คนมีความกตัญญูย่อมระลึกถึงบุญคุณของป่าไม้ ทุ่งนา แม่น้ำ ลำธาร ถนนหนทาง และสิ่งสาธารณประโยชน์อื่น ๆ ฯลฯ ช่วยกันอนุรักษ์ บำรุง รักษาให้สิ่งเหล่านั้นคงอยู่ร่วมกับมนุษย์อย่างสมดุลและกลมกลืน

๔) ความกตัญญูกตเวทีเป็นเครื่องหมายของคนดี ดูว่า เขามีคุณธรรมคือมีความกตัญญูกตเวทีขนาดไหน เขาปฏิบัติต่อพ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย เครือญาติอย่างไร คนดีย่อมมีความหนักแน่นอดทนให้การดูแลบำรุงรักษาบิดามารดาให้อยู่เป็นสุข เพราะพ่อแม่เป็นพระประจำบ้าน เป็นเทวดาประจำบ้าน ไม่ต้องไปกราบไหว้เทวดาที่ไหน กราบไหว้บิดามารดาก็พอแล้ว การเคารพกราบไหว้พ่อแม่เป็นมงคลชีวิต ความกตัญญูนั้นไม่มีเฉพาะมนุษย์เท่านั้น ความรู้คุณของวัตถุสิ่งของก็เป็นกตัญญู ไม่ว่าจะเป็นถนนหนทาง บ้านที่พักอาศัย ธรรมชาติแวดล้อมที่เราอยู่ ทุกสิ่งล้วนมีบุญคุณทั้งสิ้น และความกตัญญูกตเวทีจึงเป็นคุณธรรมและเป็นสัญลักษณ์ของคนดี เป็นวัฒนธรรมที่ดีงามและเป็นคุณธรรมค้ำจุนครอบครัว สังคม และโลกให้เกิดความสุขมีสันติภาพ

ความกตัญญูต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากว่า ธรรมชาตินั้นหมายถึง สิ่งเกิดขึ้นและเป็นอยู่ตามธรรมดาของสิ่งนั้น ๆ ส่วนคำว่า สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ทั้งทางธรรมชาติและทางสังคมที่แวดล้อมมนุษย์ ได้แก่ ของที่เกิดเองตามวิสัยของโลก เช่น คน สัตว์ ต้นไม้[๔] มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติไม่ใช่ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นส่วนหนึ่งของมนุษย์ มนุษย์จึงต้องทำตัวให้เป็นส่วนหนึ่งของโลกธรรมชาติ เมื่อใดที่มนุษย์ทำตัวให้แปลกแยกไปจากธรรมชาติจะทำให้สิ่งมีชีวิตไม่สามารถจะดำรงชีวิตอยู่ต่อไปได้ดังนั้น ธรรมชาติจึงมีความสำคัญต่อชีวิตทุกชีวิตในโลกนี้ จากการศึกษายังพบว่าธรรมชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งป่าไม้มีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง เหตุการณ์สำคัญในพุทธประวัติหลายครั้งไม่ว่าจะเป็นการประสูติ[๔] การค้นพบพระสัจธรรมของพระพุทธเจ้าใต้ต้นโพธิ์ ซึ่งนับเป็นการค้นพบหัวใจหรือแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาที่พระสงฆ์ได้ปฏิบัติตามอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน พระสงฆ์มีการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับทุกสรรพสิ่งแวดล้อม โดยอาศัยปัจจัยในการดำเนินชีวิตเพื่อปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและปฏิบัติศาสนกิจตามหน้าที่ของพระสงฆ์ในแต่ละวัน ต้องมีส่วนเกี่ยวข้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยได้อาศัยประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในรูปของปัจจัยสี่ ได้แก่ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยา

---

[๔] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๐๗.

[๔] ขุ.ขุ. (ไทย) ๒๕/๑๔๕–๑๕๐/๕๓๓–๕๓๔.

รักษาโรค ภายใต้กฎระเบียบข้อบังคับของพระสงฆ์ที่เรียกว่า พระวินัยบัญญัติ พระพุทธเจ้าตรัสว่า การปลูกป่าและการรักษาต้นน้ำลำธาร เป็นบุญเป็นกุศลอย่างยิ่ง ดังพระพุทธพจน์ว่า “ชนเหล่าใด ปลูกสวนอันน่ารื่นรมย์ ปลูกป่า สร้างสะพาน ขุดสระน้ำ บ่อน้ำ ให้ที่พักอาศัย บุญย่อมเจริญแก่ชนเหล่านั้น ทั้งกลางวันและกลางคืน ตลอดกาลทุกเมื่อ ชนเหล่านั้นดำรงอยู่ในธรรม สมบูรณ์ด้วยศีลแล้ว ย่อมไปสู่สวรรค์อย่างแน่นอน”[๔๓]

มนุษย์กับธรรมชาติเป็นสิ่งที่ต้องอิงอาศัยซึ่งกันและกันดำรงอยู่ ธรรมชาติได้ให้หลายสิ่งหลายอย่างตามที่มนุษย์ปรารถนาแต่หาได้เพียงพอต่อความต้องการของมนุษย์ ภายใต้ทรัพยากรธรรมชาติอันมีอยู่อย่างจำกัดนี้แต่ความต้องการของมนุษย์หาได้มีขอบเขตจำกัด เมื่อเป็นเช่นนี้มนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่นบนโลกนี้จะมีชีวิตอยู่รอดได้ในท่ามกลางทรัพยากรธรรมชาติอันจำกัดนี้ได้อย่างไร จากการศึกษายังพบว่าในทางพระพุทธศาสนาได้เสนอแนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยการปลูกผังจิตสำนึกคนให้กตัญญูต่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อมทั้งมวล ดังมีเรื่องเล่าไว้ในมหาวาณิชชาดกว่าพวกพ่อค้าหลงทางในป่า ไม่มีอาหารและน้ำเหลือเลย แต่เมื่อได้เห็นต้นไทรใหญ่ซึ่งมีกิ่งไม้ชุ่มฉ่ำ จึงหักกิ่งไม้ แล้วน้ำก็ไหลพุ่งออกมา เมื่อตัดกิ่งไม้ ก็ได้อาหาร พวกเขามีความโลภตัดโค่นต้นไม้ถอนรากขึ้น เพื่อจะได้สิ่งของมากกว่าเดิม พระโพธิสัตว์ตักเตือนเหล่าพ่อค้าว่า บุคคลนั่งก็ตาม นอนก็ตามที่ร่มเงาของต้นไม้ใด แม้แต่ใบของต้นไม้นั้นก็ไม่ควรทำลายเพราะผู้ประทุษร้ายมิตรเป็นคนเลวทราม[๔๔]

ดังนั้น เมื่อมนุษย์รู้ว่าธรรมชาติสิ่งแวดล้อมมีคุณค่าและมีประโยชน์หรือมีอุปการคุณต่อมนุษย์อย่างมากมายมหาศาล และยังทำหน้าที่เป็นระบบคุ้มกันภัยให้กับมนุษย์แล้ว มนุษย์เองก็จะต้องคุ้มกันภัยให้กับธรรมชาติด้วย มนุษย์กับธรรมชาติจึงเป็นสิ่งที่ต้องอิงอาศัยกันและกันดำรงอยู่โดยธรรมชาติได้ให้อะไรหลาย ๆ อย่างตามที่มนุษย์ต้องการดังนั้น มนุษย์จะมีชีวิตอยู่รอดได้ด้วยดีจะต้องปฏิบัติต่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อมด้วยความกตัญญูกตเวทีในอุปการคุณของธรรมชาติสิ่งแวดล้อมโดยการมีทัศนคติที่ถูกต้องต่อธรรมชาติ[๔๕] โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของการพึ่งพาซึ่งกันและกัน ดังนี้

๑) ส่งเสริมให้มนุษย์พัฒนาจิตวิญญาณมนุษย์ของตนให้สูงขึ้นและสอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติ จะได้ไม่ไปทำลายธรรมชาติ

๒) มองธรรมชาติว่าจะดำรงชีวิตอยู่รอดได้จะต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน การพึ่งพาดังกล่าวก็หาใช่เป็นการพึ่งพาแบบเอารัดเอาเปรียบกันหรือเป็นศัตรูกันแต่อย่างใดไม่ หากแต่เป็นการพึ่งพาแบบเป็นมิตรต่อกันและกัน เช่น ดิน น้ำ ลม ไฟ คน พืช สัตว์ จิตวิญญาณ

๓) ธรรมชาติและสรรพชีวิตทั้งมวลล้วนต้องการการมีชีวิตอยู่และมีสิทธิที่จะดำรงชีวิตอยู่คู่กับสรรพชีวิตอื่น ๆ ซึ่งการก้าวล่วง ละเมิด เบียดเบียน หรือ ทำลายชีวิตอื่น ถือเป็นการละเมิดกฎธรรมชาติขั้นพื้นฐาน หรือทำลายศีลธรรมขั้นพื้นฐานของทุกสังคม

๔) ความสุขจากการบริโภค มนุษย์เป็นสัตว์ชนิดเดียวที่ใช้พลังแห่งความต้องการที่สูงมาก เพื่อแสวงหาคำตอบชนิดเดียว คือ ความสุข โดยส่วนใหญ่ความสุขที่ได้มามักจะแลกด้วยความ

---

[๔๓] สำ.ส. (ไทย) ๑๕/๔๗/๖๑.

[๔๔] ขุ.ชา. (ไทย) ๒๕/๑๙๖/๔๕๔.

[๔๕] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **คนไทยกับสัตว์ป่า**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๒).

สูญเสียและสูญพันธ์ของทรัพยากรและสรรพชีวิตอื่นบนโลก ซึ่งหากมนุษย์ยังดำรงชีวิตภายใต้อิทธิพลความต้องการความสุข และการเผาผลาญทรัพยากรธรรมชาติอีกต่อไป ความสุขของมนุษย์อาจจะหมดสิ้นไปในเวลาอันใกล้ เพราะภายใต้ความต้องการที่ไม่มีสิ้นสุดของมนุษย์นั้น ธรรมชาติบนผืนโลกนี้กลับมีจำนวนจำกัด

๕) มองธรรมชาติในฐานะเป็นสิ่งต้องปกป้องมิให้ถูกละเมิด มิให้ถูกเบียดเบียนทำร้าย และไม่สนับสนุนให้มีการละเมิดถูกเบียดเบียนทำร้ายแล้ว ยังให้สิทธิ์คุ้มครองป้องกันชีวิตสรรพสิ่งในรูปแบบต่าง ๆ อีกด้วย เช่น การห้ามฆ่าสัตว์ การยกเลิกบูชายัญ การกำหนดเขตอภัยทาน การสนับสนุนด้านปัจจัย ๔ ให้สรรพชีวิตได้พึ่งพาอาศัย

๖) การบริโภคทรัพยากรอย่างมีคุณค่า มนุษย์อาศัยปัจจัยอื่นดำรงชีพและต้องบริโภคสิ่งต่าง ๆ อีกมาก หากไม่เรียนรู้วิธีบริโภคให้พอประมาณ พออยู่ได้แล้ว มนุษย์อาจจะไม่มีอะไรเหลือให้บริโภคได้ยืนยาวอีกต่อไป ดังนั้นการนำมาใช้ใหม่ ใช้อย่างรู้จุดประสงค์ ใช้อย่างคุ้มค่า ให้เหมาะกับสภาพของสิ่งนั้น ๆ เช่น กรณีพระอานนท์ตอบพระเจ้าอุเทนจะทำให้มนุษย์อยู่รอดไปอีกต่อไป

๗) มองธรรมชาติ นอกจากการห้ามมิให้ละเมิดชีวิตสรรพสิ่งอื่นใดแล้วยังจะต้องรักเมตตาชีวิตอื่นด้วย

๘) เน้นพฤติกรรมในการไม่เปลี่ยนแปลงธรรมชาติให้เสียหาย มนุษย์ไม่ควรให้มีการขุดดิน ไถหว่าน โดยเฉพาะบริเวณพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธาร ควรปล่อยให้ป่าคงสภาพเป็นป่าตามธรรมชาติเดิมของมัน ตามนิยามป่าในพระพุทธศาสนาที่ว่า ป่า คือ อาณาบริเวณที่ปราศจากการไถหว่านหรือการเพาะปลูกใด ๆ

๙) มนุษย์ต้องเรียนรู้การบริหารความต้องการและความสุขของตนให้ดี เพื่อมิให้มีการทำลายโลก ทำลายบ้านหลังแรกของมนุษยชาติ หรือขาดความสมดุลของสรรพสิ่งอีกต่อไป

๑๐) มนุษย์ต้องรู้จักประมาณในการใช้สอย และลดการใช้ให้น้อยลง

๑๑) วิธีการอนุรักษ์อีกแบบหนึ่ง คือ การนำกลับมาใช้ใหม่หรือแปลงสภาพเป็นอย่างอื่น เพื่อให้ใช้ได้อีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งอาจจะต่างไปจากธรรมชาติเดิมก็ได้

๑๒) การไม่ทำลาย ไม่เบียดเบียนชีวิตทุกชีวิตแม้แต่จุลชีพ พระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติวินัยและทรงสอนพระสงฆ์ให้รู้จักเคารพต่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เช่น ห้ามตัดต้นไม้และทำลายพืชพันธุ์ทุกชนิด ห้ามขุดดิน เป็นต้น

๑๓) การไม่ทิ้งของเสียสิ่งปฏิกูลลงในน้ำและธรรมชาติอื่น ๆ พระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติวินัย ห้ามถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ หรือบ้วนน้ำลายลงบนแม่น้ำ ลำธาร เป็นต้น

๑๔) การควบคุมความต้องการของมนุษย์ เพราะธรรมชาติไม่มีเพียงพอต่อความต้องการของมนุษย์

๑๕) การปลูกจิตสำนึกมนุษย์ให้รู้เข้าใจและการตระหนักในคุณของธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

กล่าวโดยสรุป เมื่อมนุษย์มีทัศนคติและการปฏิบัติด้วยท่าทีที่ถูกต้องต่อธรรมชาติดังที่กล่าวมา ถือได้ว่าบุคคลนั้นชื่อว่าเป็นผู้มีความกตัญญูกตเวทีต่อธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่ตนได้อาศัยเป็นการรักษาและอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมด้วย และเมื่อมนุษย์มีธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดี ซึ่ง

จะนำพาเราไปสู่ความเจริญงอกงาม จึงควรที่มนุษย์ทุกคนต้องรู้จักตระหนักในคุณของธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ในการพัฒนาหรืออิการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ก็ตาม หากเป็นไปอย่างต่อเนื่องในลักษระการพึ่งพิงหรือพึ่งพาธรรมชาติ ก็ย่อมจะเป็นไปด้วยความยั่งยืน ในทางกลับกันหากมีการเปลี่ยนแปลงหรือมีการพัฒนาที่เป็นไปในทางฝืนธรรมชาติ ก็ย่อมนำมาซึ่งความเดือดร้อนจากพิษภัยหรือผลกระทบที่จะติดตามมา ฉะนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่มนุษย์ควรที่จะมีความเคารพธรรมชาติ เกื้อกูลและเกื้อหนุนต่อธรรมชาติ อนุรักษ์รักาสภาพและล้อมและธรรมชาติ ทั้งนี้เพื่อความสุข ความเจริญที่จะเกิดขึ้นนั่นเอง

๒.๔.๒ การอยู่ร่วมกันบนพื้นฐานแห่งสาราณียธรรม

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กล่าวถึงหลักธรรมสาราณียธรรม ไว้ว่า สาราณียธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ๖ อย่าง รักและเคารพเป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน[๔] ดังนี้ ๖

๑) ดูก่อนอานนท์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ มีกายกรรมประกอบด้วย เมตตา ปรากฏในเพื่อนร่วมพระพฤติพรหมจรรย์ ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ นี้คือธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ทำความรักทำความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กันเพื่อไม่วิวาทกันเพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ประการหนึ่ง

๒) ดูก่อนอานนท์ ประการอื่นยังมีอีก ภิกษุมีวจีกรรมประกอบด้วยเมตตาปรากฏในเพื่อนร่วมประพฤติพรหมจรรย์ ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ นี้ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ทำความรัก ทำความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๓) ดูก่อนอานนท์ ประการอื่นยังมีอีก ภิกษุมีมโนกรรมประกอบด้วยเมตตาปรากฏในเพื่อนร่วมประพฤติพรหมจรรย์ ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ นี้ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ทำความรัก ทำความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อความพร้อมเพรียงกันเพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๔) ดูก่อนอานนท์ ประการอื่นยังมีอีก ภิกษุมีลาภใด ๆ เกิดโดยธรรม ได้โดยธรรมที่สุดแม้เพียงอาหารติดบาตร เป็นผู้ไม่แย่งกันเอาลาภ เห็นปานนั้น ไว้บริโภคแต่เฉพาะผู้เดียวย่อมเป็นผู้บริโภคเฉลี่ยทั่วไปกับเพื่อน ร่วมประพฤติพรหมจรรย์ผู้มีศีล นี้ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ทำความรัก ทำความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๕) ดูก่อนอานนท์ประการอื่นยังมีอีก ภิกษุถึงความเป็นผู้เสมอกันโดยศีลในศีลทั้งหลาย ที่ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ด่าง ไม่พร้อย เป็นไท อันวิญญูชนสรรเสริญ อันตัณหาและทิฏฐิไม่แตะต้อง เป็นไปพร้อมเพื่อสมาธิเห็นปานนั้น กับเพื่อนร่วมประพฤติพรหมจรรย์อยู่ ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ นี้ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ทำความรัก ทำความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน.

---

[๔] ม.อุ.(ไทย)๓/๑/๘๘.

๖) ดูก่อนอานนท์ ประการอื่นยังมีอีก ภิกษุถึงความเป็นผู้เสมอกันโดยทิฏฐิ ในทิฏฐิที่เป็นของพระอริยะอันนำออก ชักนำผู้กระทำตามเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ เห็นปานนั้นกับเพื่อนร่วมประพฤติพรหมจรรย์อยู่ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ นี่ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ทำความรัก ทำความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

สาราณียธรรมถือเป็นธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน หลักการอยู่ร่วมกัน ดังพุทธพจน์ที่ว่าไว้ว่า

๑) ดูก่อนผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้เข้าไปตั้งกายกรรมประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนร่วมพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง ธรรมข้อนี้เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพเป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้องเพรียงกัน เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๒) อีกประการหนึ่ง ผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้เข้าไปตั้งวจีกรรมประกอบด้วย เมตตาในเพื่อนร่วมพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง ธรรมข้อนี้เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพเป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้องเพรียงกัน เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๓) อีกประการหนึ่ง ผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้เข้าไปตั้งมโนกรรมประกอบด้วย เมตตาในเพื่อนร่วมพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง ธรรมข้อนี้เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพเป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้องเพรียงกัน เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๔) อีกประการหนึ่ง ผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ไม่หวงลาภอันประกอบด้วยธรรมได้มาแล้วโดยธรรม โดยที่สุดแม้เพียงอาหารในบาตร ไว้บริโภค แบ่งปันกันฉันกับเพื่อนร่วมพรหมจรรย์ผู้มีศีลทั้งหลาย ธรรมข้อนี้เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพเป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้องเพรียงกัน เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๕) อีกประการหนึ่ง ผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ถึงความเป็นผู้มีศีลเสมอกันกับเพื่อนร่วมพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลังในศีลที่ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ด่าง ไม่พร้อย เป็นไท อันวิญญูชนสรรเสริญอันกิเลสไม่จับต้อง เป็นไปเพื่อสมาธิ ธรรมข้อนี้เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพเป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้องเพรียงกัน เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๖) อีกประการหนึ่ง ผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ถึงความเป็นผู้มีทิฏฐิเสมอกันกับเพื่อนร่วมพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลังในทิฏฐิซึ่งประเสริฐ เป็นเครื่องนำสัตว์ออกจากทุกข์ นำไปเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบแก่ผู้ทำตามคำสอน ธรรมข้อนี้เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพเป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้องเพรียงกัน เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

สาราณียธรรม[๔] ถือเป็นหลักธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน และหลักการอยู่ร่วมกัน บนพื้นฐานดังต่อไปนี้

๑) เมตตากายกรรม คือ ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒) เมตตาวจีกรรม คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๓) เมตตามโนกรรม คือตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

๔) สาธารณโภคี คือ เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งปันเฉลี่ยเจือจาน ให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน

๕) สีลสามัญญตา คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ

๗) ทิฏฐิสามัญญตา คือ มีความเห็นชอบร่วมกัน ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น สิ้นทุกข์ หรือขจัดปัญหา

การสร้างสัมพันธไมตรีตามหลักสาราณียธรรม โดยแก่นของสาราณียธรรมแล้วจะมุ่งหมายถึงความรัก ความปรารถนาดีต่อกัน เอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน ซึ่งสามารถประยุกต์ให้เป็นแนวทางสร้างสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศได้เป็นอย่างดี ได้แก่

๑) เมตตากายกรรม คือ การแสดงออกซึ่งความเป็นมิตรทางกายต่อคน สัตว์ และสรรพสิ่งที่เป็นเพื่อนร่วมวัฏสงสาร

๒) เมตตาวจีกรรม คือ มีการกระทำทางวาจาที่แสดงออกถึงความปรารถนาดีต่อมิตร เช่น ไม่กล่าวติเตียน ให้ร้าย ต่อมิตร ถ้ามีปัญหาข้อพิพาทเกิดขึ้นก็หาทางยุติด้วยการเจรจาทางการทูต

๓) เมตตามโนกรรม คือ มีจิตใจปรารถนาดีกับมิตรปราศจากอกุศลจิตไม่หวาดระแวง

๔) แบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นหรือได้มาโดยชอบธรรมแก่มิตร ช่วยเหลือกันและกันคนที่แข็งแรงกว่าช่วยเหลือคนที่อ่อนแอกว่า

๕) มีหลักความประพฤติ (ศีล) เสมอกับมิตร และไม่ทำตนเป็นที่น่ารังเกียจของมิตร

๖) มีความคิดเห็นตรงกับมิตร คือ ยอมรับกฎเกณฑ์ที่กติกาที่กำหนดไว้ แม้ว่าบางครั้งจะไม่เห็นด้วยแต่ถ้ามิตรส่วนใหญ่เขาเห็นชอบเราก็ต้องปฏิบัติตาม

สรุปได้ว่า หลักสาราณียธรรม เป็นหลักธรรมในพุทธศาสนาที่มีการกล่าวถึงการช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง และเป็นคุณธรรมที่ทำให้รู้จักการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันและกัน ทำให้เข้าใจคนอื่นมากขึ้น ซึ่งเป็นแนวทางที่ดีที่ควรนำมาปฏิบัติ เพื่อทำให้เกิดผลที่ดีแก่ชุมชนและเพื่อนร่วมงาน

๒.๔.๓ การรักษาไว้ซึ่งทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ร่วมกัน

---

[๔] ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๗/๒๕๗.

หลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา คือ ธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ในปัจจุบัน หมายถึง ประโยชน์อันพึงได้รับจากการประกอบกิจการหรืออาชีพที่สุจริต ถูกต้องทั้งทางกฎหมายและศีลธรรม ผลประโยชน์ที่ได้จากการประกอบกิจนั้น เป็นผลที่ได้ทันตาเห็น ไม่ต้องรอถึงภายภาคหน้า การปฏิบัติตามหลักธรรม “ทิฏฐธัมมิกัตถะ” เป็นเรื่องเกี่ยวกับปากท้อง การกิน การอยู่ ปัจจัยการดำรงของคน ถ้าบ้านเมืองมีเศรษฐกิจดี คนมีความอยู่ดี กินดี ต่างคนต่างประกอบอาชีพที่สุจริตไม่เบียดเบียนกัน รัฐบาลก็ไม่ต้องวุ่นวายอยู่กับการปราบปรามเรื่องทุจริต สามารถพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าไปและเศรษฐกิจของชาติจะดีขึ้น จำเป็นต้องมีการพัฒนา คือ การดำเนินกิจการเพื่อเพิ่มรายได้ของคนให้สูงขึ้นต่อเนื่องกันเป็นระยะยาวนาน ปัจจุบันเป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ คือ ประชากรซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีค่าสูงสุด และเป็นปัจจัยมูลฐาน เป็นต้นทุนเบื้องต้น ถ้าคนทุกคนที่เป็นประชากรของชาติ มีหลักธรรมตามที่กล่าวมาก็ถือได้ว่าประเทศชาติมีประชากรที่มีคุณภาพ มีความสามารถในการประกอบอาชีพ และเป็นอาชีพที่สุจริต รัฐบาลก็สามารถพัฒนาส่งเสริมอาชีพทางด้านเทคโนโลยีเพื่อคุณภาพและปริมาณของผลผลิต มีการศึกษาวิจัยค้นคว้านวัตกรรมให้ประชากรเกิดความชำนาญในวิชาชีพ การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศก็ย่อมบรรลุตามเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางพระพุทธศาสนา จะต้องเริ่มด้วยการพัฒนาคนเป็นอันดับแรก เมื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพแล้ว การพัฒนาวัตถุก็เป็นไปได้ง่าย เพราะคนเป็นผู้หาคนเป็นผู้ใช้ปัจจัยในการดำรงชีวิต ถ้าคนรู้จักหา และรู้จักใช้ให้เป็น เศรษฐกิจย่อมจะดีขึ้น ดังนั้นข้อปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนหรือประโยชน์ในปัจจุบัน ก็คือ การรู้จักเลือกคบมิตร หากผู้ใดสามารถปฏิบัติตนได้ครบทั้ง ๔ ข้อ บุคคลนั้นจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างดี ไม่เดือดร้อน เป็นประโยชน์แก่ตนเองในปัจจุบัน ธรรมบทนี้จึงถือว่าเป็น “หัวใจเศรษฐี” โดยมีคำย่อว่า “อุ อา กะ สะ” ซึ่งย่อมาจากหลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา คือ ธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ในปัจจุบัน

ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ หมายถึง ธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ในปัจจุบัน[๔] ๘
ประโยชน์อันพึงได้รับจากการประกอบกิจการหรือมีอาชีพที่สุจริต ถูกต้องทั้งทางกฎหมายและศีลธรรม ผลประโยชน์ที่ได้จากการประกอบกิจนั้น เป็นผลที่ได้ทันตาเห็นไม่ต้องรอถึงภายภาคหน้า ผลประโยชน์ที่ได้รับจากการประกอบกิจ อาจจะเป็นเงิน สิ่งของ ชื่อเสียง เกียรติยศ การยกย่องสรรเสริญ หรือกล่าวอย่างง่ายๆ ว่าเป็นผลประโยชน์อาจเป็นวัตถุหรือผลตอบแทนทางด้านจิตใจก็ได้ อาจเป็นสิ่งที่บุคคลทั่ว ๆ ไปปรารถนา การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะได้มาซึ่งประโยชน์นั้นจะต้องแสวงหาอย่างมีหลักการและมีแผนการ ซึ่งหลักการและแผนการนี้ เรียกว่า ธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ในปัจจุบัน อันมีอยู่ ๔ ประการ คือ

๑) ความขยันมั่นเพียร
๒) การรู้จักรักษาทรัพย์และประหยัด
๓) คบคนดีเป็นมิตร
๔) เลี้ยงชีพตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หามาได้

---

[๔] องฺ.อฏฺฐก.(ไทย) ๒๓/๑๔๔/๒๘๙.

ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ เป็นหลักธรรมในพุทธศาสนาหมายถึง ประโยชน์ในปัจจุบัน ๔ อย่าง[๔] อาจเรียกสั้น ๆ ว่า ทิฏฐธัมมิกัตถะเนื่องจากอัตถะ แปลว่า ประโยชน์อยู่แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องมีประโยชน์ ซ้ำซ้อนกันสองคำก็ได้หรืออาจเรียกเต็ม ๆ ว่า ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน หลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้น เพื่อประโยชน์สุขสามัญที่มองเห็นกันในชาตินี้ ที่คนทั่วไปปรารถนามีทรัพย์ ยศ เกียรติ ไมตรี เป็นต้น อันจะสำเร็จด้วยธรรม ๔ ประการ คือ

๑) อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น เช่น ขยันหมั่นเพียร เลี้ยงชีพด้วยการหมั่นประกอบการงาน เป็นผู้ขยันไม่เกียจคร้านในการงานนั้น ประกอบด้วย ปัญญาเครื่องสอดส่องอันเป็นอุบายในการงานนั้น ให้สามารถทำได้สำเร็จ

๒) อารักขสัมปทาถึงพร้อมด้วยการรักษาโภคทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรม เขารักษาคุ้มครองโภคทรัพย์เหล่านั้นไว้ได้พร้อมมูล ไม่ให้ถูกลัก หรือทำลายไปโดยภัยต่าง ๆ

๓) กัลยาณมิตตตา คบคนดี ไม่คบคบชั่ว อยู่อาศัยในบ้านหรือนิคมใด ย่อมดำรงตน เจรจาสนทนากับบุคคลในบ้านหรือนิคมนั้น ซึ่งเป็นผู้มีสมาจารบริสุทธิ์ ผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีลจาคะ ปัญญา

๔) สมชีวิตา อยู่อย่างพอเพียง รู้ทางเจริญทรัพย์และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์ แล้วเลี้ยงชีพพอเหมาะ ไม่ให้สุรุ่ยสุร่ายฟูมฟายนัก ไม่ให้ฝืดเคืองนัก ด้วยคิดว่า รายได้ของเราจักต้องเหนือรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักต้องไม่เหนือรายได้

หลักความสำคัญของการปฏิบัติเพื่อให้สำเร็จประโยชน์ต่อตนเอง ได้รับประโยชน์ในปัจจุบันตามหลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์นั้น “คนที่จะเรียกได้ว่ารู้จัก รู้จักใช้ทรัพย์ หรือหาเงินเป็น ใช้เงินเป็น เป็นคนที่ทำมาหากินที่ดี ตั้งตัวสร้างหลักฐานได้ และใช้ทรัพย์สมบัติให้เป็นประโยชน์ เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ทางเศรษฐกิจอย่างถูกต้อง เพราะปฏิบัติตามหลักธรรม ต่อไปนี้”[๕] และความสำคัญของทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์นั้นมีหลักธรรม ๔ อย่างนี้มีประโยชน์มากมายหลายประการแก่ผู้ประพฤติปฏิบัติตาม รวมทั้งส่งผลดีไปถึงสังคมด้วย คือ

๑) ทำให้บุคคลสามารถสร้างหลักฐานได้อย่างมั่นคง

๒) ทำให้เป็นคนที่มีเกียรติ มีชื่อเสียง มีคนเชื่อฟังนับถือ

๓) เป็นทางเสริมสร้างสัมพันธไมตรี

๔) ทำให้มีโอกาสได้บำเพ็ญประโยชน์แก่ส่วนรวม

๕) เป็นแบบอย่างที่ดีให้บุคคลอื่นได้ปฏิบัติตามทั้งในด้านการทำงานและการดำรงชีวิต

๖) สร้างความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจให้แก่ชาติทางอ้อม และช่วยลดปัญหาสังคมได้

---

[๔] ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๓๘.

[๕] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **ธรรมนูญชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔).

ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ แปลว่า ธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ในปัจจุบัน หมายถึง ประโยชน์อันพึงได้รับจากการประกอบกิจการหรืออาชีพที่สุจริต ถูกต้องทั้งทางกฎหมายและศีลธรรม ผลประโยชน์ที่ได้จากการประกอบกิจนั้น เป็นผลที่ได้ทันตาเห็นไม่ต้องรอถึงภายภาคหน้า ดังนี้

๑) อุฏฐานสัมปทา (ถึงพร้อมด้วยความหมั่น)

ความขยันหมั่นเพียร (อุฏฐานสัมปทา) การที่เราจะได้สิ่งของ เงินทอง และชื่อเสียงเกียรติยศมานั้น เราจะต้องขวนขวาย ขยันหมั่นเพียรต่อสู้กับความยากลำบาก ถึงจะประสบความสำเร็จ เช่น ข้าราชการจะได้เลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง อันนำมาซึ่งเกียรติยศแก่ตนเองและวงศ์ตระกูล ก็จะต้องขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ นักเรียนจะประสบผลสำเร็จด้านการเล่าเรียน ก็ต้องขยันหมั่นเพียรในการศึกษา หรือการกระทำมาหาเลี้ยงชีพเพื่อสร้างฐานะให้กับตนเองและครอบครัวก็เช่นกัน เราก็ต้องอาศัยความมานะอุตสาหะและความหมั่นเพียรจึงจะได้ทรัพย์มาดังพระพุทธพจน์ว่า “...คนหมั่นในการทำงาน ไม่ประมาท จัดการงานเหมาะสม เลี้ยงชีพพอเหมาะ รักษาทรัพย์ที่หามาได้ มีศรัทธา ถึงพร้อมด้วยศีล รู้ถ้อยคำ ปราศจากความตระหนี่ ชำระทางสัมปรายิกัตถประโยชน์เป็นนิตย์ ธรรม ๘ ประการดังกล่าวนี้ของผู้ครองเรือน ผู้มีศรัทธา สามารถนำสุขมาให้ในโลกทั้งสอง คือ ประโยชน์ในปัจจุบันนี้และความสุขในภายหน้า บุญคือจาคะนี้ย่อมเจริญแก่คฤหัสถ์ ด้วยประการฉะนี้ฯ”[๕] ๑

นอกจากนี้อุฏฐานสัมปทาหรือการถึงพร้อมด้วยความหมั่น คือ ขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การงานและการประกอบอาชีพอันสุจริต ฝึกฝนให้มีความชำนาญ และรู้จักใช้ปัญญาสอดส่อง ตรวจตรา หาอุบายวิธี สามารถจัดดำเนินการให้ได้ผลดี การประกอบอาชีพการงานนั้น ต้องทำเพื่อเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัวมีความขยันในการทำงานตามหน้าที่ หรือตามอาชีพของตนโดยไม่เกียจคร้าน ไม่นั่งคุยหรือทำกิจอื่นใดที่ไม่เกี่ยวข้องกับงานในหน้าที่ จนทำให้เสียเวลาไปโดยไร้ประโยชน์

๒) อารักขสัมปทา (ถึงพร้อมด้วยการรักษา)

การรู้จักรักษาทรัพย์และประหยัด (อารักขสัมปทา) หมายความว่า เมื่อเราขยันหมั่นเพียรพยายามสร้างอนาคต ชื่อเสียง หรือหาทรัพย์มาได้ ถ้าไม่รู้จักรักษาไว้ก็จะเสื่อมหรือหมดไปอย่างรวดเร็ว การรักษาชื่อเสียงนั้น หมายถึง การหลีกเลี่ยงการกระทำความชั่วหรือการมัวเมากับอบายมุข เช่น ไม่ดื่มสุรา ไม่เสพยาเสพติด ไม่เล่นการพนันทุกประเภท เป็นต้น ส่วนการรักษาทรัพย์นั้น หมายถึง การรู้จักใช้จ่ายอย่างฉลาด ไม่ฟุ่มเฟือย รู้จักเก็บหอมรอมริบ ส่วนการประหยัดนั้น หมายถึง การรู้จักใช้จ่ายเงินทองให้เกิดประโยชน์สูงสุด ดังพระพุทธพจน์ว่า “...ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อารักขสัมปทาเป็นไฉน กุลบุตรในโลกนี้มีโภคะที่หามาได้ด้วยความหมั่นเพียร สั่งสมด้วยกำลังแขน มีเหงื่อไหลโทรมตัวชอบธรรม ได้มาโดยธรรม เขารักษาคุ้มครองโภคทรัพย์เหล่านั้นไว้ได้พร้อมมูลด้วยทำไว้ในใจว่า ไฉนหนอ พระราชาไม่พึงบริโภคทรัพย์เหล่านี้ของเรา โจรไม่พึงลัก ไฟไม่พึงไหม้ น้ำไม่พึงพัดไป ทายาทผู้ไม่เป็นที่รักไม่พึงลักไป ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าอารักขสัมปทาฯ”[๕] ๒

---

[๕] องฺ.อฏฺฐก.[๑](ไทย) ๒๓/๑๕/๒๙๕-๒๙๗.

[๕] องฺ.อฏฺฐก.[๒](ไทย) ๒๓/๑๕/๒๙๕ - ๒๙๗.

นอกจากนี้ การรักษาและประหยัดทรัพย์นั้นยังหมายถึงการรู้จักเก็บรักษาทรัพย์ไว้ในที่ปลอดภัย การใช้สอยทรัพย์และสิ่งของอย่างประหยัด ถนอมใช้ ซ่อมแซมเมื่อชำรุดเสียหาย ดูแลรักษาและเก็บไว้เมื่อใช้เสร็จแล้ว หรือรู้จักดัดแปลงของที่ชำรุดให้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อีก เป็นต้น อารักขสัมปทา คือ การถึงพร้อมด้วยการรักษา คือ รู้จักคุ้มครองเก็บรักษาโภคทรัพย์และผลงานอันตนได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยชอบธรรม ด้วยกำลังงานของตน ไม่ให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมเสีย หลักธรรมข้อนี้ มีจุดมุ่งหมายให้เป็นคนมัธยัสถ์ รู้จักจ่ายทรัพย์ไปในทางที่เกิดประโยชน์ ไม่ใช่นำไปใช้เพื่อกามคุณ เพื่อรูป รส กลิ่น เสียง จนทำให้ทรัพย์นั้นหมดไปโดยไม่ทำให้ตนเองเจริญขึ้น ได้มั่งมีไม่กี่ชั่วยามก็กลับไปลำบากยากจนเพราะใช้ทรัพย์ไปในกามคุณและอบายมุข บางครั้งจนถึงกลับเป็นหนี้สิน เสียทรัพย์และเสียเกียรติ มีนักกีฬาหลายคนที่ได้ทรัพย์มามากมายจากการแข่งขัน แต่ต้องพบกับความลำบากในบั้นปลายของชีวิต เหตุเพราะไม่มีธรรมในข้อนี้นั่นเอง

๓) กัลยาณมิตตตา (คบคนดีเป็นมิตร)

การคบคนดีเป็นมิตร (กัลยาณมิตตตา) คนเรานั้นจะอยู่ในสังคมแต่เพียงลำพังไม่ได้ จะต้องพึ่งพาอาศัยบุคคลอื่น บุคคลที่เราสามารถพึ่งพาอาศัยได้และมีความปรารถนาดีต่อเราหาได้ยาก ดังนั้น การเลือกคบคนจึงมีความสำคัญมากเพราะถ้าเราคบคนชั่วเป็นมิตร อาจทำให้เราตกไปอยู่ในทางที่ชั่วหรือพบกับความหายนะได้ ดังพระพุทธพจน์ว่า “...ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กัลยาณมิตตตาเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรในโลกนี้ อยู่อาศัยในบ้านหรือนิคมใด ย่อมดำรงตนเจรจา สั่งสนทนากับบุคคลในบ้านหรือนิคมนั้น ซึ่งเป็นคฤหบดีหรือบุตรคฤหบดี เป็นคนหนุ่มหรือคนแก่ ผู้มีสมาจารบริสุทธิ์ ผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา ศึกษาสัทธา สัมปทาตามผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศึกษาศีลสัมปทาตามผู้ถึงพร้อมด้วยศีล ศึกษาจาคสัมปทาตามผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะ ศึกษาปัญญาสัมปทาตามผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่ากัลยาณมิตตตาฯ”[๕] ซึ่งลักษณะของมิตรที่ดี มีดังนี้

๓.๑) มิตรอุปการะ ได้แก่ เพื่อนที่คอยช่วยเหลือเตือนสติมิให้ประมาท ช่วยป้องกันมิให้ทำชั่ว ช่วยป้องกันรักษาทรัพย์และชื่อเสียงของเพื่อน และสามารถพึ่งพาอาศัยได้ในยามทุกข์ยาก

๓.๒) มิตรร่วมทุกข์ร่วมสุข ได้แก่ มิตรที่ไม่ละทิ้งเพื่อนในยามวิบัติ ช่วยปกปิดความลับของเพื่อน

๓.๓) มิตรแนะนำประโยชน์ ได้แก่ คอยห้ามมิให้เพื่อนทำชั่ว แต่แนะนำหนทางแห่งความดี ความเจริญให้แก่เพื่อน

๓.๔) มิตรมีความรักใคร่ ได้แก่ มิตรร่วมทุกข์ ร่วมสุข ทุกข์ก็ทุกข์ด้วย ไม่ทิ้งเพื่อน โต้เถียงคนที่ติเตียนเพื่อน รับรองคนที่สรรเสริญเพื่อน

การคบคนดีเป็นมิตร รู้จักเลือกบุคคลที่จะคบหาว่าจะนำชีวิตของเราไปในทิศทางใด โดยเลือกเสวนาศึกษาแบบอย่างท่านผู้ทรงคุณ มีศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา การคบมิตรตามหลักมงคล ๓๘ ประการ ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา มงคลแรกที่พระพุทธองค์ทรงสอนให้ปฏิบัติก็คือการ

---

[๕] องฺ.อฏฺฐก.(ไทย) ๒๓/๑๕/๒๙๕ - ๒๙๗.

ไม่คบคนพาล และมงคลถัดมาก็คือ ต้องรู้จักคบบัณฑิต คำว่า คนพาล และบัณฑิต เมื่อวิเคราะห์แล้วจะพบว่า มีทั้งคนพาลและบัณฑิตภายใน คนพาลและบัณฑิตภายนอก คนพาลและบัณฑิตภายในหมายถึงคนที่ปรากฏอยู่ในตัวเรา หากสังเกตตัวเราให้ดีจะพบว่าบางครั้ง บางเวลาเราจะเกียจคร้านไม่อยากฝึกฝน ไม่อยากทำงาน ไม่อยากทำความดี แต่อยากเที่ยวเล่น อยากนอนตื่นสาย อยากดื่มสุรา อยากเล่นไพ่ เล่นหวย เล่นการพนัน ฯลฯ นี่แสดงว่าคนพาลภายในตัวเราปรากฏขึ้นแล้ว แต่บางครั้งเราก็ขยัน อยากทำความดี ไม่อยากเล่นการพนัน ไม่อยากร่วมวงสุรา ฯลฯ นี่แสดงว่าบัณฑิตภายในตัวเราได้ปรากฏขึ้นแล้ว ส่วนคนพาลและบัณฑิตภายนอกหมายถึง คนอื่น คนที่มาชักชวนเราไปทำเรื่องที่ไม่ดีไม่สมควรหรือเรื่องที่ดี ที่สมควรต่าง ๆ หากบัณฑิตภายในตัวเราเองเข้มแข็ง คนพาลภายนอกก็ไม่อาจจะชักชวนเราไปได้ ดังนั้นความเป็นกัลยาณมิตรต้องเริ่มที่เรา สร้างบัณฑิตและมิตรขึ้นภายในตัวเองก่อน เมื่อบัณฑิตหรือมิตรภายในตัวปรากฏแล้ว ก็จะสามารถเลือกเสวนากับบัณฑิตหรือมิตรภายนอกได้ ดังคำกล่าวที่เราได้ยินได้ฟังอยู่เสมอว่า “คบคนพาลพาลพาไปหาผิด คบบัณฑิตบัณฑิตพาไปหาผล” และการสังเกตว่าผู้ที่ตนคบหาด้วยนั้นเป็นคนพาลหรือเป็นบัณฑิต คือกัลยาณมิตรพึงสังเกตว่าชอบชักชวนไปในทางฉิบหาย เสียทรัพย์ เสียเวลา เสียสุขภาพและทำเรื่องที่ไร้ประโยชน์หรือไม่ เพราะหากเราไม่รู้จักเลือกคบบัณฑิตคือกัลยาณมิตรแล้ว ย่อมเป็นเหตุที่ทำให้เราต้องเสียทรัพย์ที่หามาได้นั้นและไม่สามารถปฏิบัติธรรมในข้ออุฐานสัมปทาและอารักขสัมปทาได้

๔) สมชีวตา (เลี้ยงชีพตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หามาได้)

การเลี้ยงชีพตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หามาได้ (สมชีวตา) หมายความว่าในการดำรงชีวิตนั้น ไม่ควรใช้จ่ายทรัพย์อย่างสุรุ่ยสุร่าย การใช้จ่ายทรัพย์จะต้องพิจารณาถึงความจำเป็น หากเราต้องการให้ชีวิตสุขสบายก็ควรจะเดินสายกลาง คือ ไม่มากจนฟุ่มเฟือย และไม่น้อยจนเป็นการตระหนี่ ดังพระพุทธพจน์ว่า “...ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมชีวิตาเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรในโลกนี้ รู้ทางเจริญแห่งโภคะ และรู้ทางเสื่อมแห่งโภคะแล้วเลี้ยงชีพพอเหมาะ ไม่ให้ฟูมฟายนัก ไม่ให้ฝืดเคืองนักด้วยคิดว่า รายได้ของเราจักต้องเหนือรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักต้องไม่เหนือรายได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนคนชั่งตาชั่ง หรือลูกมือชั่งตาชั่ง ยกตาชั่งขึ้นแล้วย่อมรู้ว่า ต้องลดออกเท่านี้ หรือต้องเพิ่มเข้าเท่านี้ ฉันใด กุลบุตรก็ฉันนั้นเหมือนกัน รู้ทางเจริญแห่งโภคะ และรู้ทางเสื่อมแห่งโภคะแล้ว เลี้ยงชีพพอเหมาะ ไม่ให้ฟูมฟายนัก ไม่ให้ฝืดเคืองนัก ด้วยคิดว่า รายได้ของเราจักต้องเหนือรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักต้องไม่เหนือรายได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้ากุลบุตรผู้มีรายได้น้อยแต่เลี้ยงชีวิตอย่างโอโถง จะมีผู้ว่าเขาได้ว่า กุลบุตรผู้นี้ ใช้โภคะเหมือนคนเคี้ยวกินผลมะเดื่อ ฉะนั้นดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ถ้ากุลบุตรผู้มีรายได้มาก แต่เลี้ยงชีพอย่างฝืดเคือง จะมีผู้ว่าเขาว่ากุลบุตรผู้นี้จักตายอย่างอนาถา แต่เพราะกุลบุตรผู้นี้รู้ทางเจริญแห่งโภคะ และรู้ทางเสื่อมแห่งโภคะแล้ว เลี้ยงชีพพอเหมาะ ไม่ให้ฟูมฟายนัก ไม่ให้ฝืดเคืองนัก ด้วยคิดว่า รายได้ของเราจักต้องเหนือรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักต้องไม่เหนือรายได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าสมชีวิตา”[๕] ๔

ธรรมทั้ง ๔ นี้มีประโยชน์มากมายหลายประการแก่ผู้ประพฤติปฏิบัติตนตาม รวมทั้งส่งผลดีไปถึงสังคมด้วย คือ

๑) ทำให้บุคคลสามารถสร้างหลักฐานได้อย่างมั่นคง

---

[๕] องฺ.อฏฺฐก.(ไทย) ๒๓/๑๕/๒๙๕ - ๒๙๗.

๒) ทำให้เป็นคนที่มีเกียรติ มีชื่อเสียง มีคนเชื่อฟังนับถือ

๓) เป็นทางเสริมสร้างสัมพันธไมตรี

๔) ทำให้มีโอกาสได้บำเพ็ญประโยชน์แก่ส่วนรวม

๕) เป็นแบบอย่างที่ดีให้บุคคลอื่นได้ปฏิบัติตามทั้งในด้านการทำงานและการดำรงชีวิต

๖) สร้างความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจให้แก่ชาติทางอ้อม และช่วยลดปัญหาสังคมได้

การเลี้ยงชีวิตแต่พอดี คือ รู้จักกำหนดรายได้และรายจ่ายเป็นอยู่แบบพอดี สมรายได้ มิให้ฝืดเคืองหรือฟุ่มเฟือย ให้มีรายได้เหนือรายจ่าย มีประหยัดไว้สำหรับบั้นปลายของชีวิต จะได้ไม่ลำบาก พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวว่า “พึงเข้าใจ ระลึกไว้เสมอว่า การที่เพียรพยายามแสวงหา รักษา และ ครอบครองโภคทรัพย์ไว้นั้น ก็เพื่อจะใช้ให้เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและคนอื่น ถ้าไม่ใช้ทรัพย์สมบัติให้เกิดคุณประโยชน์แล้ว การหาและการมีทรัพย์สมบัติก็ปราศจากคุณค่าหาความหมายใด ๆ มิได้ ดังนั้นเมื่อมีทรัพย์หรือหาทรัพย์มาได้แล้ว ต้องรู้จักสรรทรัพย์นั้น โดยถือหลักการแบ่งทรัพย์เป็น ๔ ส่วน ที่เรียกว่า โภควิภาค” คือ หนึ่งส่วนใช้จ่ายเลี้ยงตน เลี้ยงคนที่ควรบำรุงเลี้ยง ได้แก่ บิดา มารดา บุตร ภรรยา และคนในปกครอง มิตรสหาย ผู้ร่วมกิจการงานทำบุญ ตลอดจนบำรุงราชการด้วยการเสียภาษีอากร เป็นต้น สองส่วนใช้เป็นทุนประกอบการงาน สามส่วนเก็บไว้ใช้ในยามจำเป็น

“เมื่อได้ใช้โภคทรัพย์ทำประโยชน์อย่างนี้แล้ว ถึงโภคะจะหมดสิ้นไปก็สบายใจได้ว่า ได้ใช้โภคะนั้นให้เป็นประโยชน์ถูกต้องตามเหตุผลแล้ว ถึงโภคะเพิ่มขึ้น ก็สบายใจเช่นเดียวกัน เป็นอันไม่ต้องเดือดร้อนใจในทั้งสองกรณี”[๕] การทำประโยชน์ปัจจุบัน หรือการปฏิบัติตามหลักธรรม “ทิฏฐธัมมิกตถะ” เป็นเรื่องเกี่ยวกับปากท้อง การกิน การอยู่ ปัจจัยการดำรงของคน ถ้าบ้านเมืองมีเศรษฐกิจดี คนมีความอยู่ดีกินดี ต่างคนต่างประกอบอาชีพที่สุจริตไม่เบียดเบียนกัน รัฐบาลก็ไม่ต้องวุ่นวายอยู่กับการปราบปรามเรื่องทุจริต สามารถพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าไป และเศรษฐกิจของชาติจะดีขึ้น จำเป็นต้องมีการพัฒนา คือ การดำเนินกิจการเพื่อเพิ่มรายได้ของคนให้สูงขึ้นต่อเนื่องกันเป็นระยะยาวนาน ปัจจัยขั้นมูลฐานที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ คือ ประชากรซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีค่าสูงสุด และเป็นปัจจัยมูลฐาน เป็นต้นทุนเบื้องต้น ถ้าคนทุกคนที่เป็นประชากรของชาติ มีหลักธรรมตามที่กล่าวมา ก็ถือได้ว่าประเทศชาติมีประชากรที่มีคุณภาพ มีความสามารถในการประกอบอาชีพและเป็นอาชีพที่สุจริต รัฐบาลก็สามารถพัฒนาส่งเสริมอาชีพทางด้านเทคโนโลยีเพื่อคุณภาพและปริมาณของผลผลิต มีการศึกษาวิจัยค้นคว้านวัตกรรมให้ประชากรเกิดความชำนาญในวิชาชีพ การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศก็ย่อมบรรลุตามเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางพระพุทธศาสนา จะต้องเริ่มด้วยการพัฒนาคน เป็นอันดับแรก

เมื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพแล้ว การพัฒนาวัตถุก็เป็นไปได้ง่าย เพราะคนเป็นผู้หา คนเป็นผู้ใช้ปัจจัยในการดำรงชีวิต ถ้าคนรู้จักหาและรู้จักใช้ให้เป็น เศรษฐกิจย่อมจะดีขึ้น การพิจารณาด้วยเหตุผลข้อเท็จจริงแล้วจะพบว่า การได้มาซึ่งปัจจัย ๔ เพื่อการดำรงชีพนั้น บุคคลต้องประกอบสัมมาชีพตามหลักอริยมรรค ซึ่งการประกอบอาชีพจะทำให้มีรายได้มาสำหรับซื้อหาเครื่องอุปโภค

---

[๕] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **ธรรมนูญชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หนา ๓๙-๔๐.

บริโภคต่าง ๆ สำหรับการดำรงชีวิต ประกอบอาชีพที่สุจริตหรือสัมมาชีพ ได้แก่ อาชีพต่าง ๆ ที่ไม่ผิดต่อหลักศีลธรรม เช่น การค้าขายสิ่งเสพติด ผิดกฎหมาย ไม่คอร์รัปชั่น หลอกลวง เป็นต้น เมื่อประกอบอาชีพที่สุจริตมีรายได้แล้วก็ต้องรู้จักเก็บออมใช้จ่ายให้เหมาะสมกับรายได้อันจะไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนเพราะใช้จ่ายมากไปจนเป็นหนี้สินหรือใช้จ่ายน้อยเกินไปจนอัตคัดขัดสน การใช้จ่ายอย่างไรจะไม่ให้เดือดร้อนนั้น การคบเพื่อนเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้บุคคลหลงทางเพราะคบเพื่อนที่ไม่ดีเพื่อนแนะนำไปในทางฉิบหาย เช่น ชักชวนไปเล่นการพนัน ไปเสพสิ่งเสพติด หรือเที่ยวกลางคืน ก็จะทำให้สูญเสียทรัพย์ที่หาได้มาด้วยความยากลำบากนั้นไปอย่างน่าเสียดาย

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ธิติมา พลับพลึง[๕] ได้ศึกษาวิจัย “การออมของครัวเรือนในจังหวัดนครปฐม: กรณีศึกษาเปรียบเทียบอำเภอดอนตูมและอำเภอพุทธมณฑล” พบว่า ๑) ครัวเรือนอำเภอดอนตูมมีความสามารถในการออมน้อยกว่าครัวเรือนอำเภอพุทธมณฑล ๒) สมการการออมของครัวเรือนสามารถทำนายการออมได้เที่ยงตรงประมาณ ๘๐% ๓) ครัวเรือนอำเภอพุทธมณฑลมีการออมในสถาบันการเงินมากกว่าครัวเรือนอำเภอดอนตูม แต่มีรูปแบบการออมคล้ายกัน คือ ฝากเงินไว้กับธนาคารพาณิชย์ และเก็บเงินสดไว้กับตัว โดยมีเหตุผลเพื่อเก็บไว้ใช้ยามเจ็บป่วยหรือยามชรา และเหตุผลที่ไม่ออมเพราะมีรายได้น้อยไม่มีเงินเหลือออม และ ๔) ครัวเรือนทั้งสองอำเภอให้ความสำคัญมากกับการบริการของพนักงานและระบบการให้บริการของสถาบันการเงิน

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ ๑-๑๒[๕] ได้ศึกษาวิจัย “กลยุทธ์ส่งเสริมการออมให้แก่วัยผู้ใหญ่เพื่อเตรียมการเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ” พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความรู้เกี่ยวกับการออมระดับมาก ทัศนคติต่อการออมระดับสูงมีพฤติกรรมการออมในระดับปานกลาง ความรู้เกี่ยวกับการออม ทัศนคติเกี่ยวกับการออม ปัจจัยทางจิตวิทยา ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยทางสังคม มีผลในเชิงบวกต่อการออม โดยปัจจัยทางจิตวิทยาสามารถอธิบายตัวแปรการออมได้มากที่สุด รองลงมาได้แก่ ปัจจัยทางสังคม สามารถอธิบายตัวแปรการออมร่วมกันได้เพิ่มขึ้น ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ความรู้เกี่ยวกับการออม และทัศนคติเกี่ยวกับการออมอธิบายตัวแปรการออมร่วมกันได้ กลุ่มตัวอย่างมีความต้องการเกี่ยวกับความรู้ด้านการออม และต้องการอาชีพเพื่อเพิ่มพูนรายได้ กลยุทธ์ส่งเสริมการออมให้แก่วัยผู้ใหญ่มี ๓ กลยุทธ์ คือ กลยุทธ์การส่งเสริมการเพิ่มรายได้และลดรายจ่าย กลยุทธ์การส่งเสริมความรู้สู่การออม และกลยุทธ์การสร้างความตระหนักในการออม

วัชระ งามจิตรเจริญ[๕] ได้ศึกษาวิจัย “แนวคิดในการใช้พุทธธรรมเพื่อดำเนินการทางเศรษฐกิจในสังคมทุนนิยม: กรณีศึกษา” พบว่า พุทธธรรมสามารถนำไปใช้ในด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับการ

---

[๕] ธิติมา พสับพลึง, “การออมของครัวเรือนในจังหวัดนครปฐม: กรณีศึกษาเปรียบเทียบอำเภอดอนตูมและอำเภอพุทธมณฑล”, **วิทยาสารกำแพงแสน**, ปที่ ๕ ฉบับที่ ๓ (๒๕๕๐): ๖๒-๗๐.

[๕] สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ ๑-๑๒, “กลยุทธ์ส่งเสริมการออมให้แก่วัยผู้ใหญ่เพื่อเตรียมการเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ”, **รายงานการวิจัย**, (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์: สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ ๑-๑๒, ๒๕๕๙).

[๕] วัชระ งามจิตรเจริญ, “แนวคิดในการใช้พุทธธรรมเพื่อดำเนินการทางเศรษฐกิจในสังคมทุนนิยม: กรณีศึกษา”, **รายงานการวิจัย**, (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: ศูนย์พุทธศาสน์ศึกษา, ๒๕๕๒).

ดำเนินการทางเศรษฐกิจ เช่น การบริหาร และการตลาด และมีนักธุรกิจชาวพุทธได้นำพุทธธรรมไปใช้ในการดำเนินธุรกิจของตนจนประสบความสำเร็จจำนวนไม่น้อย โดยแนวคิดหรือหลักธรรมที่สามารถนำไปใช้เพื่อดำเนินการทางเศรษฐกิจนั้นมีมากมาย เช่น พรหมวิหารสี่ สังคหวัตถุสี่ หรือแม้แต่คำสอนอนัตตตา ส่วนการเปรียบเทียบพุทธธรรมกับหลักการและวิธีการของทุนนิยม (ในงานวิจัยนี้มุ่งเอาแนวคิดเสรีนิยมไม่ใช่ทุนนิยมที่ถูกมาร์กซ์โจมตี) ปรากฏว่า แม้พุทธธรรมจะมีความต่างหรือความขัดแย้งกับทุนนิยมอยู่ไม่น้อย แต่ก็ไม่ได้ขัดแย้งถึงขนาดไปด้วยกันไม่ได้เลย เพราะยังสามารถปรับให้ไปด้วยกันได้ เช่น ปรับแนวคิดปัจเจกนิยมที่ปฏิบัติอยู่ในทุนนิยมให้อ่อนลงแล้วเพิ่มแนวคิดองค์รวมนิยมของพุทธธรรมเข้าไป ทำให้มีการคำนึงถึงส่วนรวมและการคิดในระยะยาว หรือสามารถนำพุทธธรรมมาเสริมส่วนที่ขาดหรือบกพร่องของทุนนิยมได้โดยเฉพาะมิติด้านศีลธรรมและจิตวิญญาณ เช่น การเพิ่มเป้าหมายด้านคุณภาพชีวิตให้แก่ทุนนิยม อันจะทำให้ทุนนิยมกลายเป็นเศรษฐศาสตร์แบบยั่งยืนและเศรษฐศาสตร์การุณยธรรมหรือ “เศรษฐศาสตร์พอเพียง” อีกทั้งพุทธธรรมก็มีแนวคิดบางอย่างที่คล้ายหรือเข้ากันได้กับแนวคิดของทุนนิยม เช่น แนวคิดเรื่องการประหยัดและการออมมีความคล้ายคลึงกัน และแนวคิดเรื่องสิทธิและเสรีภาพก็เข้ากันได้กับแนวคิดของพุทธธรรม นอกจากนั้นความคิดในเรื่องศาสนาและศีลธรรมของทุนนิยมแม้จะมีความต่างกัน แต่อย่างน้อยก็พูดได้ว่า ทุนนิยมยังยอมรับความสำคัญของศาสนาและศีลธรรมอยู่ไม่มากก็น้อย เพราะศาสนาและศีลธรรมมีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ รวมทั้งกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เช่น ทำให้สังคมมีความสงบสุขซึ่งส่งผลให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจดำเนินไปได้ด้วยดี และคุณธรรมอย่างความซื่อสัตย์ทำให้การดำเนินการทางเศรษฐกิจเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพดังนั้น จึงสรุปได้ว่าพุทธธรรมไม่ได้ขัดกับทุนนิยมถึงขนาดไปด้วยกันไม่ได้ แม้จะมีความแตกต่างหรือความขัดแย้งมากกว่าความเหมือนหรือความสอดคล้องก็ตาม

พระมหาสมบูรณ์ วุฑฺฒิกโร (พรรณา) และคณะ[๕] ได้ศึกษาวิจัย “ชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการ: กรณีศึกษากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในภาคตะวันออกของประเทศไทย” พบว่า

๑) ในอดีตวิถีชีวิตของชุมชนในภาคตะวันออกเป็นชุมชนเกษตรกรรม ชาวบ้านอยู่อาศัยกันเป็นครอบครัวใหญ่ในพื้นที่ร่วมแรงร่วมใจกันช่วยเหลือกิจกรรมของชุมชน ภายหลังมีโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาในพื้นที่ ชาวบ้านเริ่มแตกแยกเป็นครอบครัวย่อย ไม่มีโอกาสได้รวมกลุ่มกันช่วยเหลืองานของชุมชนมากนัก กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้ก่อตั้งขึ้น เพื่อช่วยเหลือปัญหาความยากจนของชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านมีความผูกพันกับชุมชนมากยิ่งขึ้น

๒) แนวคิดและกระบวนการในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดตราด จันทบุรี และสระแก้ว เป็นแนวคิดที่เกิดจากการใช้ตัวเงินที่เป็นรูปธรรม และหลักธรรมที่เป็นนามธรรมมาผสมผสานกันอย่างลงตัว ส่งผลให้ชุมชนเกิดการพึ่งพาตนเอง และมีเม็ดเงินหมุนเวียนในชุมชนมากยิ่งขึ้น

๓) ชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการเกิดขึ้นจากแนวคิดการใช้หลักธรรมนำหน้าตัวเงิน ชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ตามองค์ความรู้ที่ได้ “SMART

---

[๕] พระมหาสมบูรณ์ วุฑฺฒิกโร (พรรณา) และคณะ, “ชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการ: กรณีศึกษากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในภาคตะวันออกของประเทศไทย”, **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (ฉบับพิเศษ เมษายน-มิถุนายน ๒๕๖๐): ๕๖๕-๕๗๕.

Model” ดังนี้ S = Self-reliance คือ การพึ่งพาตนเอง เป็นการใช้หลักธรรมสำหรับสงเคราะห์ให้ชุมชนเข้มแข็ง, M = Money คือ เงิน เป็นปัจจัยสำคัญที่ขับเคลื่อนให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้, A = Altruism คือ การเห็นแก่ประโยชน์ผู้อื่น เป็นแรงผลักดันสำคัญที่ส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็ง, R = Responsibility คือ ความรับผิดชอบ เป็นหัวใจสำคัญในการเชื่อมต่อความสำเร็จให้เกิดขึ้น, T = Truth & Tolerance คือ ความซื่อสัตย์อดทน เป็นสิ่งที่ต้องปลูกฝังให้กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย

ธงชัย สิงอุดม และคณะ[๖] ได้ศึกษาวิจัย “เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธกับการสร้างเสริมความมั่นคงของครอบครัวพ่อ-แม่มือใหม่” พบว่า

๑) สภาพทางเศรษฐกิจที่มีต่อการสร้างเสริมความมั่นคงทางครอบครัวในพื้นที่อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย หลายครอบครัวได้ผลกระทบทางเศรษฐศาสตร์เนื่องการดำเนินวิถีชีวิตประจำวัน การเผชิญหน้ากับการแข่งขันในสังคมและเศรษฐกิจ การถูกหล่อหลอมจากขนบธรรมเนียมประเพณีหรือวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปตามวิถีโลก เพื่อให้ทันกับยุคสมัยของสิ่งแวดล้อมที่ก้าวล้ำไปตามความเจริญก้าวหน้าของวัตถุนิยม รวมถึงการเข้าถึงเทคโนโลยีการสื่อสารที่พัฒนารุดหน้าไปอย่างไม่หยุดยั้ง และที่สำคัญการห่างไกลต่อศาสนาและการละทิ้งศีลธรรมจรรยาในขณะที่พื้นฐานสภาพสังคมและเศรษฐกิจอำเภอเมืองเลย จังหวัดเลยมาจากสังคมเกษตรกรรม อาชีพและรายได้หลักของครอบครัวจะมาจากการจำหน่ายสินค้าและพืชผลทางการเกษตรเป็นหลัก ส่งผลให้มีกระบวนการจัดการในเรื่องต่าง ๆ ต่อไปนี้

๑.๑) ด้านรายได้ ต้องพยามยามหารายได้เพิ่มขึ้นจากอาชีพหลัก โดยมุ่งมั่นพัฒนา อาชีพเสริมหรืออาชีพสำรอง มาเป็นรายได้เพื่อสนองตอบต่อค่าใช้จ่าย หนี้สิน หรือความต้องการของครอบครัว

๑.๒) ด้านรายจ่าย ในขณะที่เราหาวิธีการเพิ่มรายรับเราก็จะต้องมีแนวทางในการลด รายจ่ายที่ไม่จำเป็นเพื่อให้เกิดความพอดี เพื่อให้มีส่วนที่เหลือก็ให้เก็บไว้หรือออมเพื่อใช้ในอนาคต ซึ่ง แนวทางในด้านการบริหารจัดการด้านรายจ่ายนั้นก็คือการจัดทำบัญชีครัวเรือน ทั้งนี้เพื่อจะทำให้ ทราบถึงประมาณการรายรับ และประมาณการรายจ่ายรวมถึงหนี้สินของครัวเรือน ขณะเดียวกันเมื่อ ทราบถึงรายจ่ายแล้วก็จะต้องมีการจัดการให้มีจำนวนที่น้อยลงหรือลดลง

๑.๓) ด้านหนี้สินจากปัญหาหนี้สินของครัวเรือนที่อาจจะเกิดจากการมีรายได้ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย ซึ่งอาจจะมาจากการประสบปัญหาภัยแล้ง น้ำท่วม ส่งผลทำให้ผลผลิตทางการเกษตรได้รับความเสียหาย หรืออาจจะเกิดจากสภาพทางการตลาดหรือราคาพืชผลิตผลิตทางการเกษตรเกิดภาวะตกต่ำ เกิดภาวะขาดทุน สุดท้ายต้องมีการกู้หนี้เนื่องจากมีค่าใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคในครัวเรือน

๑.๔) ด้านการออมของครอบครัว เพราะการออมเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นของครอบครัว ถึงแม้ว่าหน่วยการออมหรืออำนาจในการออมของแต่ละครอบครัวจะมีจำนวน ปริมาณหรือรูปแบบที่แตกต่างกันไป ทั้งนี้เพราะการออมนั้นจะขึ้นอยู่กับรายได้สุทธิของครอบครัวที่หลงเหลือ

---

[๖] ธงชัย สิงอุดม และคณะ, “เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธกับการสร้างเสริมความมั่นคงของครอบครัวพ่อ-แม่มือใหม่”, **รายงานการวิจัย**, (สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.): มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐).

จากรายจ่ายหรือภาระหนี้สินที่มี สิ่งที่สำคัญก็คือ ทุกครอบครัวจะต้องมีการบริหารจัดการและมีการวางแผนกับรายรับที่ได้มา ทั้งรายรับที่เป็นรายได้ประจำและรายได้เสริม หรืออาจจะเป็นรายรับอื่น ๆ ที่สามารถแปรเปลี่ยนเป็นทุน

๒) ระบบและกลไกในการเสริมสร้างความมั่นคงทางครอบครัวเชิงเศรษฐศาสตร์ในพื้นที่ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย

๒.๑) จะต้องพยามยามหารายได้เสริม

๒.๒) มีการจัดทำบัญชีครัวเรือน

๒.๓) จะต้องมีการวางแผนในการใช้จ่าย

๒.๔) ใช้ชีวิตความพอดี พอประมาณ มีเหตุมีผลตามแนวทาง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๓) ประยุกต์ใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธกับการสร้างเสริมความมั่นคงทางครอบครัวพ่อ- มือใหม่

๓.๑) หลักการปฏิบัติบนทางสายกลางหรือหลักแห่งความพอดี พอประมาณมาเป็น เครื่องยึดเหนี่ยวในการสร้างสรรค์ครอบครัวให้เกิดความเข้มแข็งและเป็นปึกแผ่นทั้งนี้เพราะการปฏิบัติ บนทางสายกลางที่มีองค์ประกอบแห่งความพอดี ๘ นั้น มีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมในการปฏิบัติตนตาม หลักการของชาวพุทธมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

๓.๒) หลักการปฏิบัติตามหลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ ๔ ประการ มาประยุกต์ใช้ให้ รู้จักบริหารจัดการระหว่างความพอเพียงอย่างวัตถุวิสัยและความพอเพียงอย่างจิตวิสัย ให้เกิดดุลยภาพ ซึ่งกันและกันเพื่อความเข้มแข็งของครอบครัว

สรัญญา แสงอัมพร[๖] ได้ศึกษาวิจัย “การใช้หลักทิฏฐธัมมิกัตถะเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนมะม่วงปลายแขน ตำบลท่างิ้ว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช” พบว่า

๑) ชุมชนมะม่วงปลายแขน ส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ ความเข้าใจการใช้หลักทิฏฐธัมมิกัตถะ

๒) ความเข้าใจของชุมชนมะม่วงปลายแขนต่อหลักทิฏฐธัมมิกัตถะ ด้านอุฏฐานสัมปทาความหมั่น ด้านอารักขสัมปทา การรักษา ด้านกัลยาณมิตตตา มีมิตรดี อยู่ในระดับมาก ผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมการใช้หลักทิฏฐธัมมิกัตถะ จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพและรายได้ต่อเดือน โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.๐๕

๓) แนวทางการใช้หลักทิฏฐธัมมิกัตถะเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจของชุมชนมะม่วงปลายแขน ควรให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาให้ความรู้ ช่วยเหลือแนะนำวิธีการในการแก้ปัญหา ควรส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนรู้จักการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของครัวเรือน ควรส่งเสริมให้มีเครือข่ายความร่วมมือด้านต่าง ๆ ในระดับหมู่บ้าน และควรส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนรู้จักการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง

---

[๖] สรัญญา แสงอัมพร, “การใช้หลักทิฏฐธัมมิกัตถะเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนมะม่วงปลายแขน ตำบลท่างิ้ว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช”, **วารสาร มหาจุฬานาครทรรศน์**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๑): ๔๑๑-๔๒๙.

พระปลัดระพิน พุทฺธิสาโร[๖] ได้ศึกษาวิจัย “รูปแบบการประยุกต์ใช้พุทธเศรษฐศาสตร์ในชุมชนต้นแบบในประเทศไทย” พบว่า

๑) แนวทางและรูปแบบพุทธเศรษฐศาสตร์ในประเทศไทย มีพระพุทธศาสนาเป็นฐานราก แนวคิดทางพระพุทธศาสนาจึงได้รับการประยุกต์ ตีความและให้คำอธิบายร่วมกับพฤติกรรมทางเศรษฐศาสตร์ เป็นกลไกร่วมกับวิถีชุมชนดังปรากฏในชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วิถีพอเพียงในชุมชน โดยมีพระสงฆ์ผู้เป็นผู้นำแนวคิดมาสู่สาธารณะ อาทิ พุทธทาสภิกขุ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) สำนักสันติอโศก

๒) วิธีการและแนวทางในการประยุกต์ใช้พุทธเศรษฐศาสตร์ในชุมชนตัวอย่างในประเทศไทย โดยใช้หลักคิดทางศาสนาและใช้แนวทางบูรณาการด้านประเพณีจากชุมชนบ้านไผ่เอง หมู่ที่ ๑ ตำบลวังน้ำเย็นและชุมชนไผ่ล้ม หมู่ที่ ๑ ตำบลโพธิ์ล้ม อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี (ภาคเหนือ) และบ้านแม่กวัก หมู่ที่ ๑ ตำบลบ้านอ้อน อำเภองาว จังหวัดลำปาง ทั้งสองชุมชนเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จในการประยุกต์ใช้หลักพุทธเศรษฐศาสตร์จัดการภายในชุมชนด้วยแนวคิดพอเพียง สมดุล ปัญญา สามัคคีและความสุข จนกระทั่งได้รับรางวัลหมู่บ้านอยู่ดีมีสุข ในระดับจังหวัด รับรางวัลพระราชทานจากสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

๓) รูปแบบการประยุกต์ใช้พุทธเศรษฐศาสตร์ในชุมชนต้นแบบในประเทศไทย มีการประยุกต์ด้วยหลักธรรมผ่านวิถีความเชื่อทางศาสนาและวิถีของการดำเนินชีวิต ซึ่งประยุกต์ด้วยการพาทำนำให้ดูผ่านรูปแบบของกิจกรรม ทั้งสองชุมชนมีวิถีของวัดและวิถีของศาสนาเป็นเครื่องกำหนดรูปแบบและแนวทางการประยุกต์จึงดำเนินไปภายใต้วิถีทางศาสนา วัด พระสงฆ์และรวมอยู่ในวิถีวัฒนธรรมภายในชุมชน

สิริชัย ดีเลิศ และคณะ[๖] ได้ศึกษาวิจัย “กระบวนการส่งเสริมคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของหมู่บ้านเกษตรเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ จ. เพชรบุรี” พบว่า ๑) ส่วนใหญ่มีปัญหาจากภาระค่าครองชีพที่สูงขึ้น ๒) หัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติจริงตามหลักความพอประมาณ ๓) มีการบริหารจัดการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบจากด้านจิตใจและสังคมเป็นอันดับแรก ๔) ต้องการให้หน่วยงานภาครัฐส่งเสริมด้านความรู้ความเข้าใจ และชี้แนะการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชนเพื่อเป็นแนวทางการยกระดับเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ

---

[๖] พระปลัดระพิน พุทฺธิสาโร, “รูปแบบการประยุกต์ใช้พุทธเศรษฐศาสตร์ในชุมชนต้นแบบในประเทศไทย”, **วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓): ๒๗๗-๒๙๓.

[๖] สิริชัย ดีเลิศ และคณะ, “กระบวนการส่งเสริมคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของหมู่บ้านเกษตรเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ จ. เพชรบุรี”, **วารสารบริหารธุรกิจเทคโนโลยีมหานคร**, ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓): ๑๓๐-๑๕๔.

๒.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย (Conceptual Framework) เรื่องนี้ มีกรอบแนวคิดที่สำคัญในลักษณะของกระบวนการและวิธีการศึกษา รวมทั้งผลลัพธ์จากการศึกษา ดังนี้

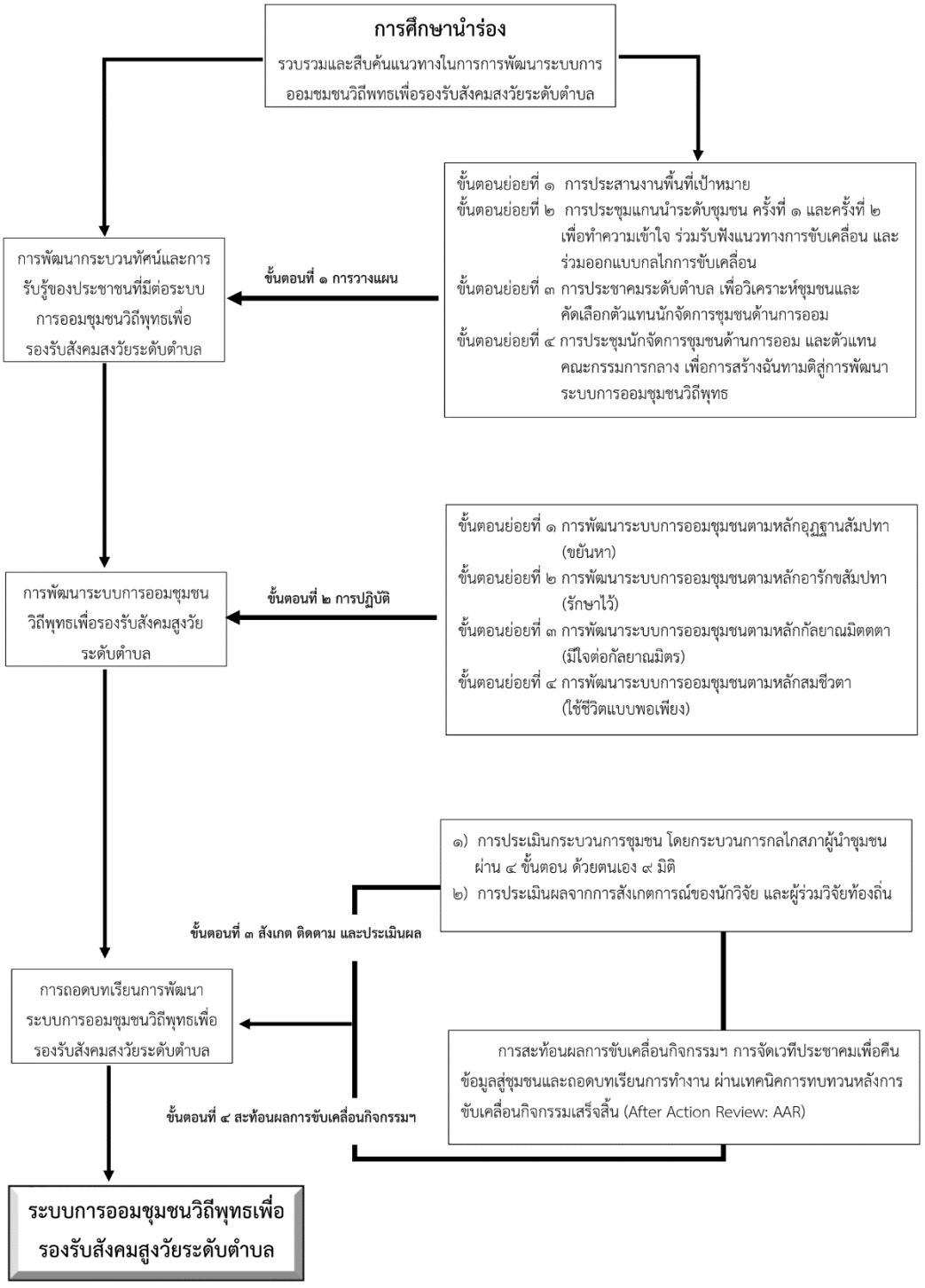

ภาพที่ ๒.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ ๓

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล” ในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) พัฒนากระบวนทัศน์และการรับรู้ของประชาชนที่มีต่อระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล ๒) พัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล และ ๓) ถอดบทเรียนการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๒ พื้นที่วิจัย ประชากร และคณะทำงานการขับเคลื่อนฯ การพัฒนา

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๖ สรุปกระบวนการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้มีประสิทธิภาพและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยใช้วิธีวิทยาวิจัย ดังนี้

๓.๑.๑ การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการศึกษาวิเคราะห์บริบทเชิงพื้นที่เกี่ยวกับ วิถีการดำเนินชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีและข้อมูลกายภาพ ข้อมูลประชากร ข้อมูลเศรษฐกิจ ข้อมูลทุนชุมชน และกระบวนการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลที่มีความเหมาะสมกับชุมชน และไม่ขัดต่อวิถีชีวิต ค่านิยม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของชุมชน

๓.๑.๒ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อออกแบบ พัฒนากิจกรรม และพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล มีขั้นตอนดำเนินการวิจัย ๔ ขั้นตอน ตามแนวคิดของ Kemmis & McTaggart[๑] คือ

ขั้นตอนที่ ๑ การวางแผน (Plan) เป็นขั้นตอนของการสร้างความตระหนักรู้ของชุมชน เพื่อให้เกิดแรงจูงใจในการเปลี่ยนแปลง โดยดำเนินการในลักษณะของการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมติดตามผล ระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนควบคู่กับทีมวิจัยและที่ปรึกษา เพื่อให้เกิดการบูรณาการองค์ความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ และสร้างบรรยากาศของการมีส่วนร่วม รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน โดยเปิดโอกาสให้แต่ละบุคคล แต่ละภาคส่วนสามารถใช้ศักยภาพของตนเองในทางสร้างสรรค์

---

[๑] Kemmis, S & McTaggart, R., **The Action Research Planer**, 3rd ed., (Victoria: Deakin University, 1988).

เพื่อให้เกิดแนวทางในการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลโดยมีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้

ขั้นตอนย่อยที่ ๑ การประสานงานพื้นที่เป้าหมายเพื่อชี้แจงรายละเอียดของโครงการวิจัย ประสานความร่วมมือ สร้างความสัมพันธ์ที่ดี สร้างความไว้วางใจ และการยอมรับ รวมทั้งแนะนำ แนวคิด หลักการความสำคัญ และขั้นตอนการวิจัยปฏิบัติการ และจัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือระดับระดับอำเภอ

ขั้นตอนย่อยที่ ๒ การประชุมแกนนำระดับชุมชน (นักจัดการชุมชนด้านการออม) เพื่อพัฒนากระบวนทัศน์และการรับรู้ของประชาชนที่มีต่อระบบการออมชุมชนวิถีพุทธ ทำความเข้าใจเรื่องระบบการออมชุมชน และร่วมรับฟังแนวทางการขับเคลื่อน และสร้างกลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล

ขั้นตอนย่อยที่ ๓ การกำหนดขอบเขตของพื้นที่ โดยการจัดทำแผนที่ข้อมูลชุมชนเพื่อแสดงให้เห็นถึงขอบเขตของพื้นที่

ขั้นตอนย่อยที่ ๔ การแต่งตั้งคณะทำงานในการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล โดยมติร่วมของชุมชนและให้ความร่วมมือเครือข่าย บวร

ขั้นตอนย่อยที่ ๕ การวิเคราะห์ชุมชน และการสร้างฉันทามติสู่การพัฒนาระบบการออมชุมชน โดยการเปิดเวทีสาธารณะ ผ่านเวทีชวนคิด ชวนคุยกับผู้มีส่วนได้เสีย เปลี่ยน ME เป็น WE เพื่อสร้างผลประโยชน์ร่วมกันของชุมชน ตามแนวคิด ๕ ร่วมเพื่อการเปลี่ยนแปลง คือ ร่วมกันริเริ่ม (ร่วมทีมตัวแทนทั้งระบบ) ร่วมกันรับรู้ (สังเกตความเป็นไป) ร่วมกันเปิดใจ (มีสติ ละอัตตา สร้างภาพชุดอนาคตร่วมกัน) ร่วมกันสร้างสรรค์ (ลงมือปฏิบัติ ค้นหาสิ่งที่ทำได้ และจำเป็นต้องทำร่วมกัน) และร่วมกันเปลี่ยนแปลง (ร่วมกันทำเพื่อความเป็นแปลงของชุมชน) ในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ใน ๓ ประเด็นสำคัญ ประกอบด้วย

รู้ทุกข์ เป็นการรู้จักปัญหาและผลกระทบในพื้นที่ มองให้เห็นว่าเป็นปัญหาร่วมกันของชุมชนทั้งหมดในพื้นที่

รู้ทุน เป็นการรู้จักตัวตน ทุนชุมชนและอัตลักษณ์ของพื้นที่

รู้เท่าทัน เป็นการรู้จักอนาคตที่ต้องการของชุมชน ในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและสุขภาพที่ร่วมกันคิดออกมา ต้องไม่ใช่แค่การปรับตัวแต่ต้องเกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงปฏิบัติ

ขั้นตอนที่ ๒ การปฏิบัติ (Act) ขั้นตอนนี้เป็นหัวใจสำคัญที่คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดประชุมการวางแผนแบบมีส่วนร่วมซึ่งผู้วิจัยได้ประยุกต์เอาเทคนิคกระบวนการ AIC มาใช้จัดลำดับขั้นในการประชุมและปฏิบัติในการเปิดพื้นที่รับฟังความเห็นของชุมชน และตัวแทน เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ สะท้อนปัญหา และแสวงหาความต้องการของทุกฝ่าย การตอบข้อซักถามหรือข้อสงสัย การเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อนำมากำหนดเป้าหมายที่ต้องการ ทิศทางและกิจกรรมการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาและหาแนวทางที่เหมาะสม และสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชน โดยชุมชนเห็นด้วยและให้ความร่วมมือเครือข่าย บวร นอกจากนั้นยังเป็นการพัฒนาซึ่งมีเป้าหมายที่มากกว่าการพัฒนาเพื่อสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจเท่านั้น คือ มากกว่าการพัฒนาทุนเงินตรา แต่ต้องเน้นการพัฒนาโดยการใช้

ทุนและศักยภาพของชุมชนด้วย (ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ทุนทางวัฒนธรรม เป็นต้น) เพื่อนำไปสู่การพัฒนาและบริหารจัดการตำบลตนเองได้อย่างยั่งยืน

ขั้นตอนย่อยที่ ๑ การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักอุฏฐานสัมปทา (การขยันหา) เป็นกระบวนการพัฒนาเพื่อสร้าง และเสริมช่องทางในการหารายได้เพิ่มขึ้นจากอาชีพหลัก โดยมุ่งมั่นพัฒนา อาชีพเสริมหรืออาชีพสำรอง มาเป็นรายได้เพื่อสนองตอบต่อค่าใช้จ่าย หนี้สิน หรือความต้องการของครอบครัว เป็นสร้างความเข้มแข็งของระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนในพื้นที่ รวมถึงเป็นการพัฒนาระบบข้อมูล จัดการความรู้ การสื่อสารประชาสัมพันธ์

ขั้นตอนย่อยที่ ๒ การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักอารักขสัมปทา (การรักษาไว้) เป็นกระบวนการพัฒนาเพื่อหาแนวทางในการลด รายจ่ายที่ไม่จำเป็นเพื่อให้เกิดความพอดี เพื่อให้มีส่วนที่เหลือก็ให้เก็บไว้หรือออมเพื่อใช้ในอนาคต การจัดทำบัญชีครัวเรือน ทั้งนี้เพื่อจะทำให้ทราบถึงประมาณการรายรับ และประมาณการรายจ่ายรวมถึงหนี้สินของครัวเรือน ขณะเดียวกันเมื่อทราบถึงรายจ่ายแล้วก็จะต้องมีการจัดการให้มีจำนวนที่น้อยลงหรือลดลง

ขั้นตอนย่อยที่ ๓ การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักกัลยาณมิตตตา (การมีใจต่อกัลยาณมิตร) เป็นกระบวนการพัฒนาเพื่อเป็นการสร้าง การแลกเปลี่ยนความรู้ ความเข้าใจ ความร่วมมือ รวมทั้งมีกิจกรรมการเรียนรู้ผสมผสานได้ การรวมกลุ่มมีความสัมพันธ์ที่ค่อนข้างเหนียวแน่น มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ รวมทั้งการเป็นสังคมที่มีการแบ่งปัน เกื้อกูลและการเชื่อมโยงเครือข่าย และเชื่อมประสานภาคีทั้งภายในและภายนอกตำบลโดยไม่ขัดต่อวิถีชีวิต ค่านิยม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของชุมชน

ขั้นตอนย่อยที่ ๔ การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักสมชีวตา (การใช้ชีวิตแบบพอเพียง) เป็นกระบวนการพัฒนาบุคคลโดยใช้ฐานความรู้ ฐานเศรษฐกิจและฐานคุณธรรม ในการมีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญา การช่วยเหลือสมาชิกชุมชนพึ่งกันและกันตามพื้นฐานธรรมชาติของชุมชนแบบดั้งเดิมด้วยคติการช่วยเหลือแบ่งปันเกื้อกูลอย่างไม่เป็นทางการของเครือญาติและชุมชนอันเป็นทุนทางสังคมที่สั่งสมมาเป็นเวลาชั่วนานทำให้เกิดการแบ่งปันเอื้ออาทรซึ่งกันและกันในชุมชน เป็นการสร้างหลักการประกันความมั่นคง สร้างสิทธิพึงได้จากการออมอย่างแท้จริงเป็นไปตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีเป้าหมายให้ชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจได้ในระดับหนึ่ง จึงเสมือนเป็นการน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานคิดที่ครอบคลุมทั้งฐานคุณธรรมและเศรษฐกิจเพื่อสร้างความมั่นคงและสมดุลของชีวิตสมาชิกทุกคนสอดคล้องกับธรรมชาติ วัฒนธรรมและวิถีชุมชนที่อยู่บนพื้นฐานการเกื้อกูลในยุคการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยี

ในขั้นตอนนี้คณะผู้วิจัยได้สร้างเครือข่ายนักวิจัยร่วมซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้านและมีใจรักศรัทธาทุ่มเทอุทิศตนเพื่อชุมชน และผู้ใหญ่บ้าน ให้ร่วมเป็นส่วนหนึ่งของคณะทำงาน โดยการนี้เมื่อจะลงพื้นที่ดำเนินการใด ๆ คณะผู้วิจัยจะประสานผ่านนักวิจัยท้องถิ่นให้ได้ร่วมรับรู้และให้คำแนะนำความเหมาะสม ช่วงระยะเวลา พร้อมกับการประสานงานนัดหมายในการลงพื้นที่และการเตรียมความพร้อมให้กับคณะนักวิจัยในการลงพื้นที่ นำแผนสู่การปฏิบัติโดยตัวแทนชุมชนนำมาตรการต่าง ๆ สู่การพิจารณาในเวทีสาธารณะ ชุมชนนำมาตรการที่กำหนดโดยชุมชนสู่การปฏิบัติ เช่น การจัดอบรมครอบครัวสัมพันธ์ กลุ่มเยาวชนมีการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชน ช่วยลด

ปัญหาการใช้เวลาว่างที่ไม่เหมาะสมของเยาวชน โดยให้เยาวชนหันมาใช้ศักยภาพของตนเองในทางสร้างสรรค์เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชนและมีความสามัคคีอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยลักษณะกิจกรรมต่าง ๆ เกิดจากการกำหนดแผนงานและลักษณะกิจกรรมจากการมีส่วนร่วมของเยาวชน บนพื้นฐานของวิถีชีวิต และมีครูเป็นที่ปรึกษา โดยมีกิจกรรมแทรกแซง ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องจากกิจกรรมหลัก โดยทีมวิจัยร่วมท้องถิ่นร่วมวาง ประสานและทำแผนดำเนินกิจกรรม ตามบริบทของสถานการณ์ชุมชน

ขั้นตอนที่ ๓ สังเกต ติดตาม และประเมินผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ เป็นขั้นตอนที่ทีมวิจัยติดตามประเมินผลการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน ต้องใช้กระบวนอะไร อย่างไรบ้างและควรใช้กระบวนการสำคัญอะไรบ้างที่จะส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของโครงการ โดยให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ และกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการ นอกจากนี้ยังรวมถึงกระบวนการจัดการข้อมูลความรู้กระบวนการบริหารจัดการ กระบวนการขับเคลื่อนสังคม เป็นต้น ผลที่เกิดขึ้นทั้งที่โดยตั้งใจและไม่ตั้งใจมีอะไรบ้าง ทั้งที่เป็นผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบ โดยเฉพาะในเรื่องการพัฒนาขีดความสามารถ (Empower) ของคนในชุมชนและการพัฒนากระบวนการขับเคลื่อนของสังคม (Social Movement) โดยกำหนดประเด็นในการประเมินดังนี้

๑) การประเมินกระบวนการชุมชน โดยกระบวนการกลไกสภาผู้นำชุมชน ผ่าน ๔ ขั้นตอน (๑) การประเมินสภาพชุมชน (๒) การวางแผน (๓) การดำเนินงาน และ (๔) การติดตามและประเมินผล ด้วยตนเอง ๙ มิติ ประกอบด้วย (๑) การมีส่วนร่วม (๒) ผู้นำท้องถิ่น (๓) โครงสร้างองค์กร (๔) ความสามารถในการประเมินปัญหา (๕) การระดมทรัพยากร (๖) การเชื่อมโยงกับองค์กร/ชุมชนอื่น (๗) การตั้งคำถามเพื่อการเรียนรู้ (๘) ความสัมพันธ์กับตัวแทนองค์กรภายนอก (๙) การบริหารจัดการโครงการ

๒) การประเมินผลจากการสังเกตการณ์ของนักวิจัย และผู้ร่วมวิจัยท้องถิ่น การให้ความร่วมมือ การทำกิจกรรม และผลการดำเนินการตามโครงการที่วางไว้ คณะผู้วิจัยได้สังเกตการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ เป็นการบันทึกข้อมูล หลักฐานต่าง ๆ โดยคณะผู้วิจัยสัมภาษณ์เชิงลึกแบบไม่เป็นทางการกับผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรม ผู้รับผิดชอบในกิจกรรมต่าง ๆ ผู้วิจัยจะเน้นบทบาทการเป็นผู้มีส่วนร่วมและเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้มีการสังเกตผลที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับผลที่ได้จากการจริง (Actual Effects) ทั้งคาดหวังและไม่ได้คาดหวัง ทั้งทางบวกและทางลบ เพื่อให้ได้คำตอบเกี่ยวกับผลสำเร็จของการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ ที่ชัดเจนขึ้น จากข้อมูลที่ได้มาจากหลากหลายแหล่ง เช่น จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และสรุปผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ ทั้งหมดในพื้นที่เป้าหมายผ่านการประชุมของคณะผู้ร่วมวิจัยและผู้ร่วมวิจัยท้องถิ่น การให้ความร่วมมือ การทำกิจกรรม และผลการดำเนินการตามโครงการที่วางไว้

คณะผู้วิจัยได้สังเกตการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ เป็นการบันทึกข้อมูล หลักฐานต่าง ๆ โดยคณะผู้วิจัยสัมภาษณ์เชิงลึกแบบไม่เป็นทางการกับผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรม ผู้รับผิดชอบในกิจกรรมต่าง ๆ ผู้วิจัยจะเน้นบทบาทการเป็นผู้มีส่วนร่วมและเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้มีการสังเกตผลที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับผลที่ได้จากการจริง (Actual Effects) ทั้งคาดหวังและไม่ได้คาดหวัง ทั้งทางบวกและทางลบ เพื่อให้ได้คำตอบเกี่ยวกับผลสำเร็จของการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ ที่ชัดเจนขึ้น จาก

ข้อมูลที่ได้มาจากหลากหลายแหล่ง เช่น จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และสรุปผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ ทั้งหมดในพื้นที่เป้าหมายผ่านการประชุมของคณะผู้ร่วมวิจัย

ขั้นตอนที่ ๔ สะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ การจัดเวทีประชาคมเพื่อคืนข้อมูลสู่ชุมชนและถอดบทเรียนการทำงาน ผ่านเทคนิคการทบทวนหลังการขับเคลื่อนกิจกรรมเสร็จสิ้น (After Action Review: AAR) โดยมีเป้าหมายให้เกิดการแบ่งปัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านการเล่าประสบการณ์จากวิธีการทำงาน เพื่อค้นหาความรู้ว่าเกิดอะไรขึ้นบ้าง ทำไปจึงเป็นเช่นนั้น

๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๒.๑ พื้นที่วิจัย

พื้นที่วิจัยในการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research: AR) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) คณะผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่เป้าหมายในการขับเคลื่อนพัฒนาการคุ้มครองทางสังคมเพื่อรองรับสังคมสูงวัยครอบคลุมใน ๔ มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม โดยมีการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธกับการรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลในพื้นที่ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งมีผู้สูงอายุในตำบลมีค่าเฉลี่ยสูงถึงร้อยละ ๒๓.๒๓ (ผู้สูงอายุ ๑,๑๘๘ คนจากประชากร ๕,๑๑๕ คน) ถือเป็นตำบลสังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์เนื่องจากมีค่าเฉลี่ยของสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุเกินกว่าร้อยละ ๒๐

๓.๒.๒ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ประกอบด้วย

๑) ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ ประชาชนที่มีอายุ ๑๘ ปีขึ้นไปที่อาศัยอยู่ในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ แบ่งการปกครองออกเป็น ๙ หมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่ที่ ๑ หนองนมวัว หมู่ที่ ๒ หนองตาเชียง หมู่ที่ ๓ หนองนมวัว หมู่ที่ ๔ ดอนขวาง หมู่ที่ ๕ หนองกระดูกเนื้อ หมู่ที่ ๖ หนองกระดูกเนื้อ หมู่ที่ ๗ หนองเดิ่น หมู่ที่ ๘ โป่งยอ และหมู่ที่ ๙ ดอนยาว จำนวน ๑,๔๙๔ ครัวเรือน จำนวนประชาชนทั้งสิ้น ๕,๑๑๕ คน

๒) นักจัดการชุมชนด้านการออม จำนวน ๒๕ รูป/คน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

สำหรับงานวิจัยนี้ใช้เครื่องมือวิจัยเพื่อให้ข้อมูลรอบด้านครอบคลุมประเด็นศึกษา คณะผู้วิจัยใช้เครื่องมือที่หลากหลายในการเก็บข้อมูล สอดรับกับกระบวนการวิจัยแต่ละขั้นตอนของงานวิจัยเชิงปฏิบัติการ คณะผู้วิจัยจึงได้กำหนดเครื่องมือหลักที่จะนำมาใช้ในกระบวนวิจัย ดังนี้

๓.๓.๑ แบบบันทึกภาคสนาม (Field Notes) เป็นการบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกตโดยทีมวิจัยและนักวิจัยชุมชน เป็นการสังเกตพฤติกรรมและการมีส่วนร่วมของผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมผู้รับผิดชอบในกิจกรรมต่าง ๆ

๓.๓.๒ แบบประชาคมตำบล สำหรับการประชาคมผู้แทนทั้ง ๙ หมู่บ้าน เพื่อร่วมกันทบทวนเป้าหมายที่จะนำไปสู่การคุ้มครองและดูแลผู้สูงอายุให้ครอบคลุมทั้ง ๔ มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม ผ่านชุดกิจกรรมปฏิบัติการพัฒนาชุมชนด้านการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธ

๓.๓.๓ ชุดกิจกรรมปฏิบัติการพัฒนาชุมชนและพัฒนานักจัดการชุมชนด้านการออมชุมชน เป็นชุดกิจกรรรมในการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล ประกอบด้วย

๑) การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อให้ความรู้ด้านการออมชุมชน

๒) การประชุมเชิงปฏิบัติการในการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล ใน ๔ ด้าน ประกอบด้วย การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักอุฏฐานสัมปทา (การขยันหา) การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักอารักขสัมปทา (การรักษาไว้) การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักกัลยาณมิตตตา (การมีใจต่อกัลยาณมิตร) และการพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักสมชีวตา (การใช้ชีวิตแบบพอเพียง)

๓.๓.๔ แบบการประเมินเพื่อพัฒนาชุมชน ๙ มิติ โดยกระบวนการกลไกสภาผู้นำชุมชน ผ่าน ๔ ขั้นตอน (๑) การประเมินสภาพชุมชน (๒) การวางแผน (๓) การดำเนินงาน และ (๔) การติดตามและประเมินผล ด้วยตนเอง ๙ มิติ[๒] ประกอบด้วย

(๑) การมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาระบบการออมชุมชนของคนในตำบลหนองนมวัว

(๒) ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำชุมชนความสามารถทำงานร่วมกัน และให้การสนับสนุนเต็มที่ให้กับชุมชนและภาคีเครือข่าย

(๓) โครงสร้างองค์กร การประสานงานระหว่างกลุ่มอาชีพ และคนในตำบล

(๔) ความสามารถในการประเมินปัญหา สามารถประเมินปัญหา และร่วมกันหาแนวทางเพื่อแก้ปัญหา

(๕) การระดมทรัพยากร คนในตำบล นักจัดการชุมชนและชุมชนสามารถระดมตัดสินใจ และกระจายทรัพยากรได้อย่างเหมาะสม

(๖) การเชื่อมโยงกับองค์กร/ชุมชนอื่น การประสานงานระหว่างชุมชนและภาคีเครือข่ายเพื่ออบรมให้ความรู้แก่คนในตำบล

(๗) การตั้งคำถามเพื่อการเรียนรู้ (การถามว่าทำไม) มีการใช้กระบวนการพูดคุยและแสดงความคิดเห็น ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงร่วมกัน

(๘) ความสัมพันธ์กับตัวแทนองค์กรภายนอก ความสัมพันธ์กับภาคีเครือข่าย และมีการอบรม ให้ความรู้ พัฒนาศักยภาพพี่เลี้ยงในชุมชน

(๙) การบริหารจัดการโครงการ คนในตำบลสามารถบริหารจัดการงาน และมีความรับผิดชอบ ร่วมกันกับพี่เลี้ยงในชุมชน

---

[๒] จีรเนาว์ ทัศศรี และญัตติพงศ์ แก้วทอง, บทที่ ๙ การประเมินกระบวนการชุมชน ใน **การติดตามสนับสนุนและประเมินผลโครงการ**, (สงขลา: โฟ-บาร์ด, ๒๕๕๙).

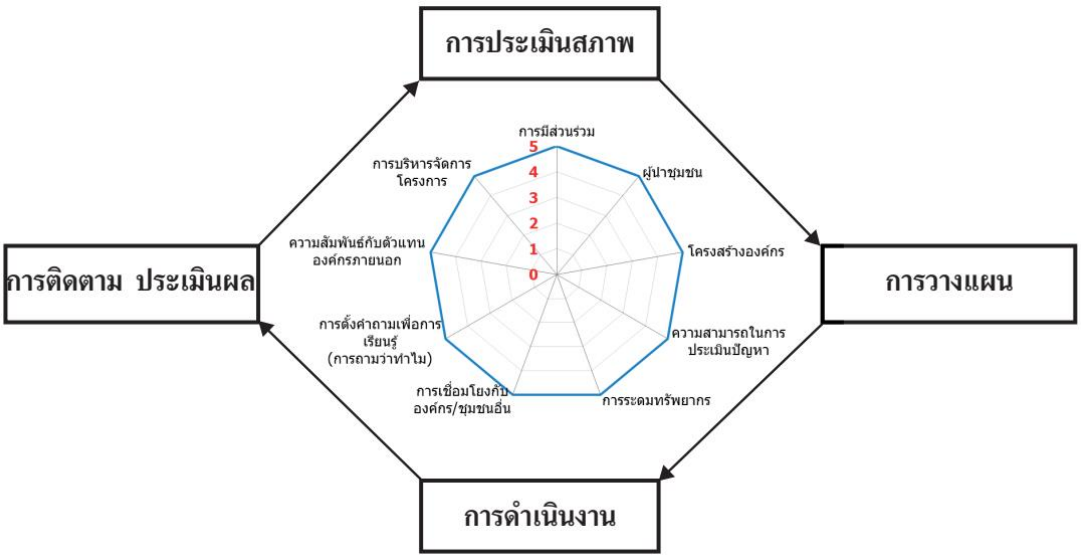

ภาพที่ ๓.๑ การประเมินผลผ่านกลไกสภาผู้นำชุมชนขับเคลื่อนกระบวนการชุมชน

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น คณะผู้วิจัยจะใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

ภาพที่ ๓.๒ กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ในการศึกษาทั้งในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และข้อมูลเชิงประจักษ์เชิงพื้นที่ได้ได้จากการสังเกต (Observations) แบบการประเมินเพื่อพัฒนาชุมชน ๙ มิติ โดยสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ ขณะเดียวกันก็จะมีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบฐานข้อมูล ภาพถ่ายกิจกรรม และการพรรณนาความประกอบการบรรยาย หรือข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นเชิงพื้นที่ เพื่อให้เห็นรูปแบบหรือกระบวนการที่ดำเนินการพัฒนา ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงกายภาพและคุณภาพ ในส่วนของการวิเคราะห์แบบประเมินผลที่ได้มานั้น จะมีการประเมินผลผ่านการทบทวนหรือหลังกิจกรรม AAR (After Action Review) เพื่อวิเคราะห์ว่าเกิดเหตุอะไร สาเหตุของการเกิด และจะสามารถดำเนินการให้ดีกว่าเดิมได้อย่างไร โดยเอาบทเรียนจากความสำเร็จและความล้มเหลวของการทำงานที่ผ่านมา เพื่อนำมาซึ่งการพัฒนาหรือการปรับปรุงการทำงาน การสะท้อนผลของกลุ่มทำงาน ความมีส่วนร่วมในการทบทวนสิ่งที่เกิดขึ้น อะไรคือสิ่งที่เกิดขึ้นจริง สาเหตุของการเกิดและสิ่งที่ได้เรียนรู้

๓.๖ สรุปกระบวนการวิจัย

เพื่อให้แนวทางในการดำเนินการในวิจัยครั้งนี้เป็นไปอย่างมีระบบและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยจึงได้กำหนดรายละเอียดและขั้นตอนการวิจัยเป็น ๓ ขั้นตอน ดังนี้

๓.๖.๑ ขั้นการเตรียมการ

ขั้นตอนนี้เป็นการศึกษาแนวความคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งตำรา เอกสารวิชาการ ข้อมูลสารสนเทศ งานวิจัยต่าง ๆ และดำเนินการสำรวจและศึกษาชุมชน การสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับชุมชน รวมทั้งนัดหมายเพื่อชี้แจงจุดมุ่งหมายของการทำวิจัย รวมทั้งการประสานเพื่อขอความร่วมมือในการทำการวิจัย การเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ที่จำเป็นและประชุมเตรียมความพร้อมของชุมชนและคณะผู้วิจัยเพื่อให้ดำเนินการเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

๓.๖.๒ ขั้นตอนการดำเนินการ

เป็นขั้นตอนการศึกษาวิเคราะห์กำหนดกรอบแนวคิดของการวิจัย เพื่อการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล การพัฒนาเครื่องมือ ปรับปรุงคุณภาพเครื่องมือ ก่อนที่จะมีการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และแปลผลการวิเคราะห์ ในขั้นตอนนี้เป็นกระบวนการดำเนินการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์ ประกอบด้วย

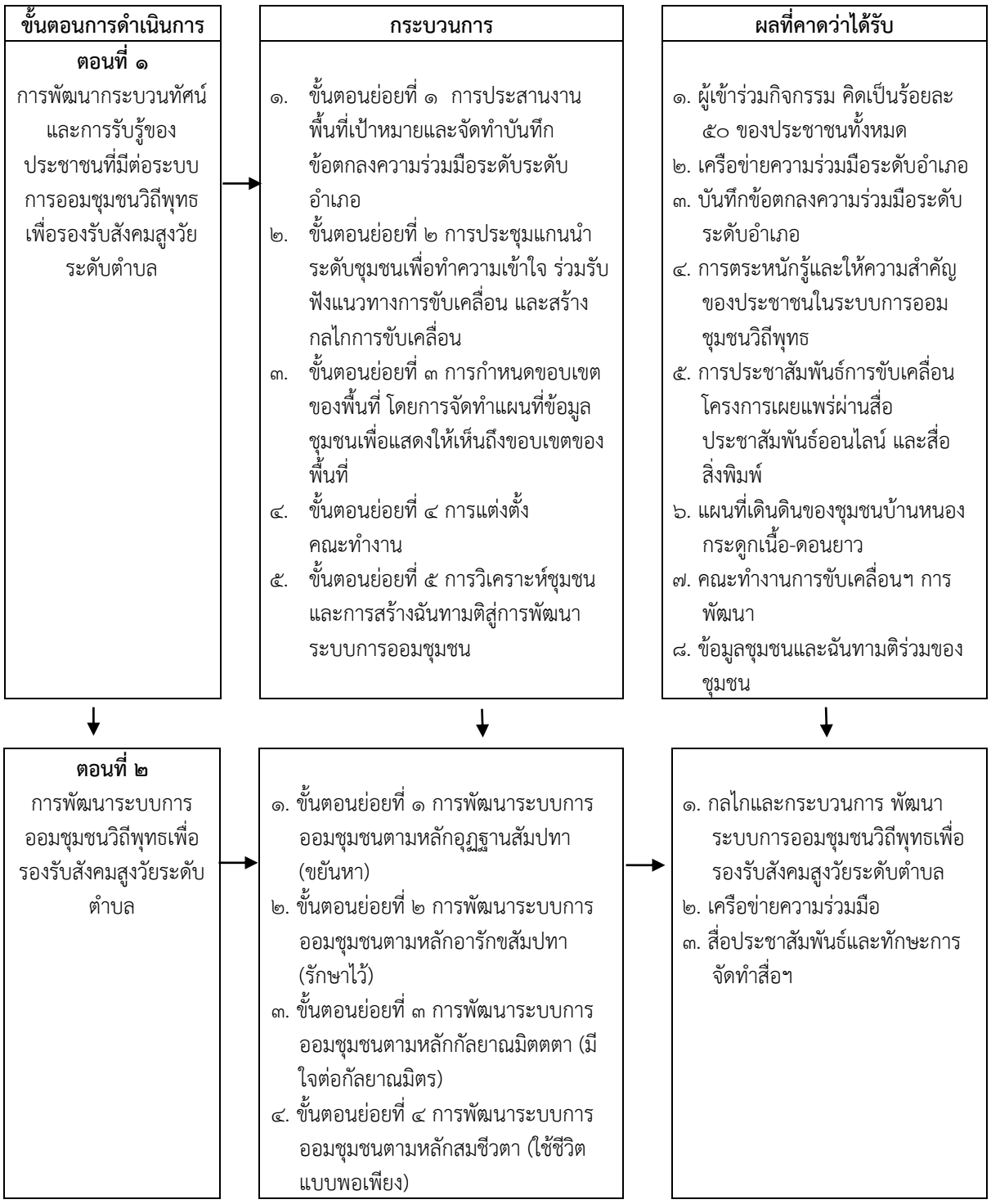
ขั้นตอนการดำเนินการ
กระบวนการ
ผลที่คาดว่าได้รับ
ตอนที่ ๑
การพัฒนากระบวนทัศน์และการรับรู้ของประชาชนที่มีต่อระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล
๑. ขั้นตอนย่อยที่ ๑ การประสานงานพื้นที่เป้าหมายและจัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือระดับระดับอำเภอ
๒. ขั้นตอนย่อยที่ ๒ การประชุมแกนนำระดับชุมชนเพื่อทำความเข้าใจ ร่วมรับฟังแนวทางการขับเคลื่อน และสร้างกลไกการขับเคลื่อน
๓. ขั้นตอนย่อยที่ ๓ การกำหนดขอบเขตของพื้นที่ โดยการจัดทำแผนที่ข้อมูลชุมชนเพื่อแสดงให้เห็นถึงขอบเขตของพื้นที่
๔. ขั้นตอนย่อยที่ ๔ การแต่งตั้งคณะทำงาน
๕. ขั้นตอนย่อยที่ ๕ การวิเคราะห์ชุมชนและการสร้างฉันทามติสู่การพัฒนาระบบการออมชุมชน
๑. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม คิดเป็นร้อยละ ๕๐ ของประชาชนทั้งหมด
๒. เครือข่ายความร่วมมือระดับอำเภอ
๓. บันทึกข้อตกลงความร่วมมือระดับระดับอำเภอ
๔. การตระหนักรู้และให้ความสำคัญของประชาชนในระบบการออมชุมชนวิถีพุทธ
๕. การประชาสัมพันธ์การขับเคลื่อนโครงการเผยแพร่ผ่านสื่อประชาสัมพันธ์ออนไลน์ และสื่อสิ่งพิมพ์
๖. แผนที่เดินดินของชุมชนบ้านหนองกระดูกเนื้อ-ดอนยาว
๗. คณะทำงานการขับเคลื่อนฯ การพัฒนา
๘. ข้อมูลชุมชนและฉันทามติร่วมของชุมชน
ตอนที่ ๒
การพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล
๑. ขั้นตอนย่อยที่ ๑ การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักอุฏฐานสัมปทา (ขยันหา)
๒. ขั้นตอนย่อยที่ ๒ การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักอารักขสัมปทา (รักษาไว้)
๓. ขั้นตอนย่อยที่ ๓ การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักกัลยาณมิตตตา (มีใจต่อกัลยาณมิตร)
๔. ขั้นตอนย่อยที่ ๔ การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักสมชีวตา (ใช้ชีวิตแบบพอเพียง)
๑. กลไกและกระบวนการ พัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล
๒. เครือข่ายความร่วมมือ
๓. สื่อประชาสัมพันธ์และทักษะการจัดทำสื่อฯ

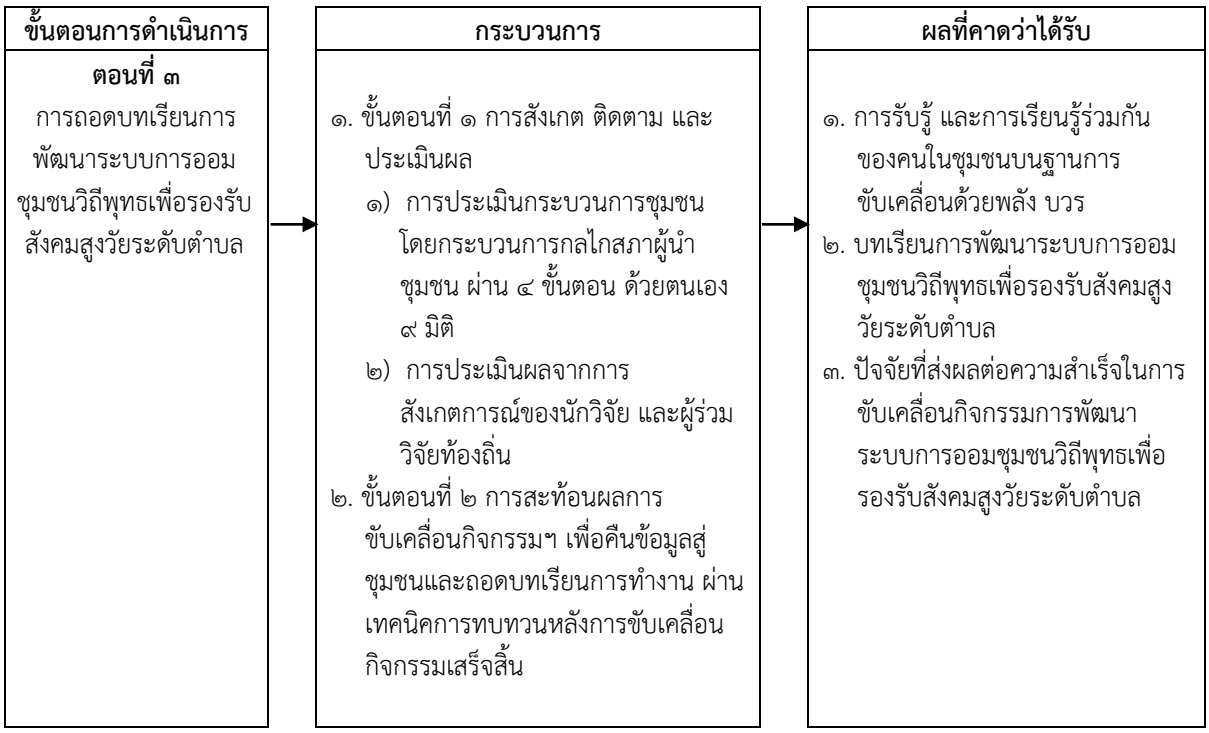

ภาพที่ ๓.๓ สรุปขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

บทที่ ๔

ผลการศึกษาวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล” ผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยการศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยขั้นตอนดำเนินการวิจัย ๔ ขั้นตอน ตามแนวคิดของ Kemmis & McTaggart คือ ขั้นตอนที่ ๑ การวางแผน (Plan) เป็นขั้นตอนของการสร้างความตระหนักรู้ของชุมชน ขั้นตอนที่ ๒ การปฏิบัติ (Act) ขั้นตอนนี้เป็นหัวใจสำคัญที่คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดประชุมการวางแผนแบบมีส่วนร่วม ขั้นตอนที่ ๓ สังเกต ติดตาม และประเมินผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ เป็นขั้นตอนที่ทีมวิจัยติดตามประเมินผลการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน และขั้นตอนที่ ๔ สะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ การจัดเวทีประชาคมเพื่อคืนข้อมูลสู่ชุมชนและถอดบทเรียนการทำงาน ผ่านเทคนิคการทบทวนหลังการขับเคลื่อนกิจกรรมเสร็จสิ้น (After Action Review: AAR) ทั้งนี้ผลการวิจัยแบ่งออกเป็น ๔ ตอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๔.๑ เพื่อพัฒนากระบวนทัศน์และการรับรู้ของประชาชนที่มีต่อระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล

๔.๒ เพื่อพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล

๔.๓ เพื่อถอดบทเรียนการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

๔.๑ การพัฒนากระบวนทัศน์และการรับรู้ของประชาชนที่มีต่อระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล

การนำเสนอผลการวิจัยในข้อนี้เป็นการดำเนินการตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อ ๑ เพื่อพัฒนากระบวนทัศน์และการรับรู้ของประชาชนที่มีต่อระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล เป็นขั้นตอนที่ ๑ การวางแผน (Plan) ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เป็นการสร้างความตระหนักรู้ของชุมชน เพื่อให้เกิดแรงจูงใจในการเปลี่ยนแปลง โดยดำเนินการในลักษณะของการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมติดตามผล ระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนควบคู่กับทีมวิจัยและที่ปรึกษา เพื่อให้เกิดการบูรณาการองค์ความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ และสร้างบรรยากาศของการมีส่วนร่วม รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน โดยเปิดโอกาสให้แต่ละบุคคล แต่ละภาคส่วนสามารถใช้ศักยภาพของตนเองในทางสร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดแนวทางในการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลมีกระบวนการดำเนินการ ดังนี้

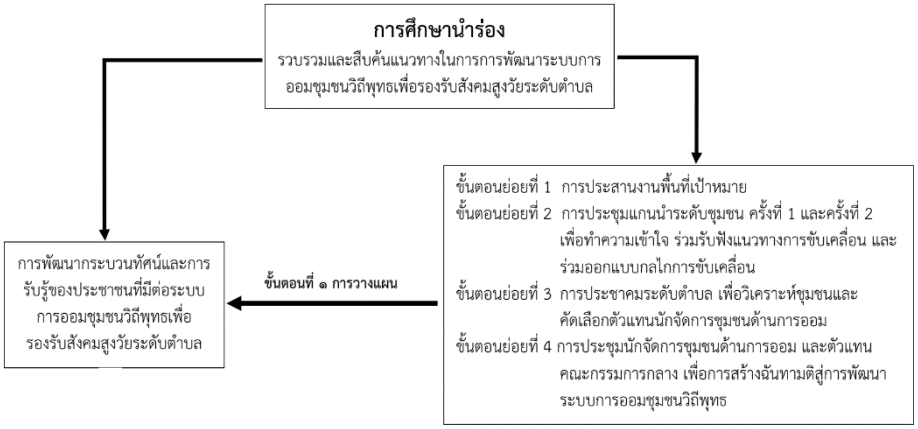

ภาพที่ ๔.๑ กระบวนการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ ๑

ผลการวิจัย พบว่า

๔.๑.๑ การรู้ทุกข์ เป็นการรู้จักปัญหาและผลกระทบในพื้นที่ มองให้เห็นว่าเป็นปัญหาร่วมกันของชุมชนทั้งหมดในพื้นที่ ในขั้นตอนนี้คณะผู้วิจัยได้มีการประสานงานระดับพื้นที่กับแกนนำระดับชุมชน มีการกำหนดให้มีการประชาคมระดับตำบล โดยมีตัวแทนในแต่ละหมู่บ้าน รวมถึงภาคีเครือข่ายเข้าร่วมกิจกรรม ประกอบด้วย เจ้าอาวาสวัดหนองกระดูกเนื้อ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองนมวัว พัฒนากรตำบลหนองนมวัว อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ผู้ใหญ่บ้าน ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านดอนกระดูกเนื้อ ตัวแทนชาวบ้าน จำนวน ๖๓ รูป/คน ในวันอังคารที่ ๒๒ มีนาคม ๒๕๖๕ ณ วัดหนองกระดูกเนื้อ

ภาพที่ ๔.๒ การประชาคมตำบลหนองนมวัว (ที่มา: คณะผู้วิจัย)

ผลการประชาคมตำบล พบปัญหาในเชิงพื้นที่ที่ส่งผลกระทบในเชิงเศรษฐกิจ ดังนี้

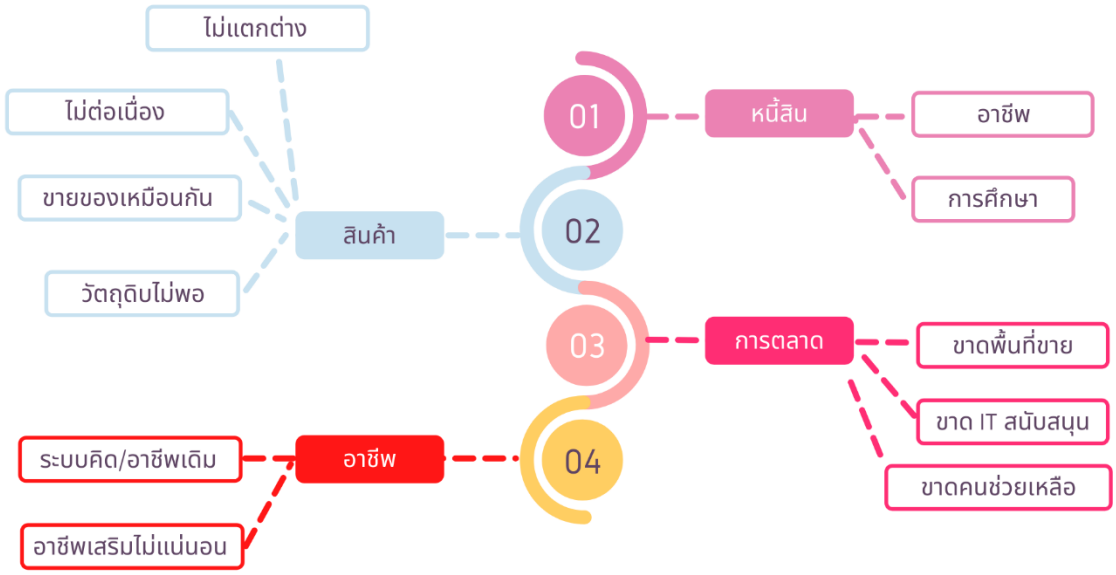

ภาพที่ ๔.๓ ปัญหาในเชิงพื้นที่ที่ส่งผลกระทบในเชิงเศรษฐกิจ (ที่มา: คณะผู้วิจัย)

จากผลการประชาคมตำบลในประเด็นการรู้ทุกข์ ทำให้ทราบว่า ปัญหาในเชิงพื้นที่ที่ส่งผลกระทบในเชิงเศรษฐกิจ สามารถสรุปได้ใน ๔ ประเด็น ประกอบด้วย

๑) ปัญหาด้านสินค้า พบว่า ผลิตภัณฑ์ที่สร้างรายได้ในชุมชน เช่น ปลาร้า ไม้กวาด ผักสวนครัว เป็นต้น แต่เนื่องจากเป็นชุมชนเกษตรกรรม จึงทำให้สินค้า ผลิตภัณฑ์ขาดความแตกต่างกัน เมื่อนำมาขายจึงมีความคล้ายคลึง บางสินค้า เช่น ปลาร้าที่มีแนวคิดในการนำปลาธรรมชาติมาเป็นวัตถุดิบในการผลิต ในบางช่วงเวลา ไม่สามารถจัดหาวัตถุดิบได้อย่างเพียงพอต่อความต้องการของลูกค้า ทำให้ขาดความต่อเนื่องในการจัดจำหน่าย จึงไม่สามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้

๒) ปัญหาด้านหนี้สิน พบว่า จากผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจในภาพรวม ราคาน้ำมัน ราคาสินค้าอุปโภค-บริโภค รวมทั้งค่าปุ๋ย และค่ายากำจัดศัตรูพืชสูงขึ้น ส่งผลให้ต้นทุนในการทำการเกษตรเพิ่มมากขึ้น สวนทางกับผลผลิตทางการเกษตรที่ไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่คาดหวังไว้ จึงก่อให้เกิดการกู้หนี้ ยืมสินจากแหล่งทุนต่าง ๆ เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ธนาคารพาณิชย์ กองทุนภายในหมู่บ้าน และในบางครัวเรือนมีการกู้ยืมเงินนอกระบบมาเพื่อบรรเทาภาระค่าใช้จ่าย รายได้ส่วนใหญ่มาจากการทำการเกษตรเป็นหลัก ทั้งนี้ลักษณะของการออมส่วนใหญ่เป็นการฝากธนาคาร และลงทุนในอาชีพ

๓) ปัญหาด้านอาชีพ พบว่า อาชีพหลักของชุมชนเป็นการทำการเกษตรที่สืบทอดกันต่อมาจากบรรพบุรุษ เช่น การทำไร่ข้าวโพด ทำนา อาชีพเสริมส่วนใหญ่ คือ การรับจ้างทั่วไป การทำไม้กวาด การสานตะกร้า การทำสวนผัก เป็นต้น ดังนั้นเมื่อเกิดผลกระทบจากความไม่แน่นอนของ

สถานการณ์เศรษฐกิจ สถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-๑๙ ทำให้รายได้ที่มีลดลง เงินออมลดลง หนี้สินเพิ่มขึ้น เนื่องจากขาดอาชีพเสริมที่มีความมั่นคง ไม่แน่นอนมาช่วยบรรเทาความจำเป็นในครัวเรือน

๔) ปัญหาด้านการตลาด พบว่า การจำหน่ายสินค้า ผลิตภัณฑ์ของชุมชนยังไม่ขายด้วยตนเองที่ตลาดลาดยาว อยู่ในตัวอำเภอลาดยาวซึ่งห่างจากชุมชนประมาณ ๑๑ กิโลเมตร บางรายมีพ่อค้า แม่ค้าคนกลางมารับ ทำให้มีแหล่งจำหน่ายเพียงช่องทางเดียว ในช่วงฤดูฝนก็จะจำหน่ายในชุมชนเป็นหลัก ทั้งนี้หากมีการจำหน่ายผ่านช่องทางอื่น เช่น ออนไลน์ หรือแบบขายฝากก็จะทำให้รายได้ครัวเรือนเพิ่มขึ้น แต่ทั้งนี้การจำหน่ายในลักษณะออนไลน์มีความน่าสนใจแต่ไม่สอดคล้องกับการต้องลงทุนเพิ่มในการซื้ออุปกรณ์เทคโนโลยีเพิ่ม ขณะเดียวกันยังขาดความทักษะ ความชำนาญในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และขาดคนสนับสนุนอีกด้วย

กล่าวได้ว่า ขณะที่ข้อมูลปัญหาในเชิงพื้นที่ที่ส่งผลกระทบในเชิงเศรษฐกิจที่ได้จากการสะท้อนความคิดเห็นจากผู้ที่มาร่วมการประชาคมตำบล พบปัญหาใน ๔ ประเด็น แต่จากข้อมูล TPMAP (Thai People Map and Analytics Platform ระบบบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า) ของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครสวรรค์ได้รายงานครัวเรือนเป้าหมาย จังหวัดนครสวรรค์ ปี พ.ศ.๒๕๖๕ พบว่า อำเภอลาดยาวมีครัวเรือนเป้าหมาย จำนวน ๑,๐๕๕ ครัวเรือน ๑,๖๖๖ คน ในด้านสูงที่สุด คือ จำนวนเป้าหมายในมิติรายได้ จำนวน ๘๓๗ ครัวเรือน ๑๓๐๑ คน แต่ในปรากฏครัวเรือนเป้าหมายที่อยู่ในตำบลหนองนมวัว แสดงให้เห็นว่าปัญหาในเชิงพื้นที่ที่ส่งผลกระทบในเชิงเศรษฐกิจในตำบลหนองนมวัวยังมีความรุนแรงไม่มาก แต่หากไม่ได้รับการสนับสนุนดำเนินการช่วยเหลืออาจส่งผลให้เกิดปัญหาตามมาในระยะยาว และในวงกว้างได้

๔.๑.๒ การรู้ทุน เป็นการรู้จักตัวตนของชุมชน เพื่อคัดเลือกตัวแทนนักจัดการชุมชนด้านการออมในการขับเคลื่อนการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล โดยนักจัดการชุมชนด้านการออมจะทำงานร่วมกับนักจัดการชุมชนในด้านต่าง ๆ และคณะกรรมการกลาง ซึ่งการคัดเลือกตัวแทนนักจัดการชุมชนด้านการออมจะมาจากฉันทนามติของชุมชน ซึ่งจะมาจากตัวแทนของแต่ละหมู่บ้าน รวมจำนวนทั้งสิ้น ๒๑ คน โดยมีโครงสร้าง หน้าที่ ดังนี้

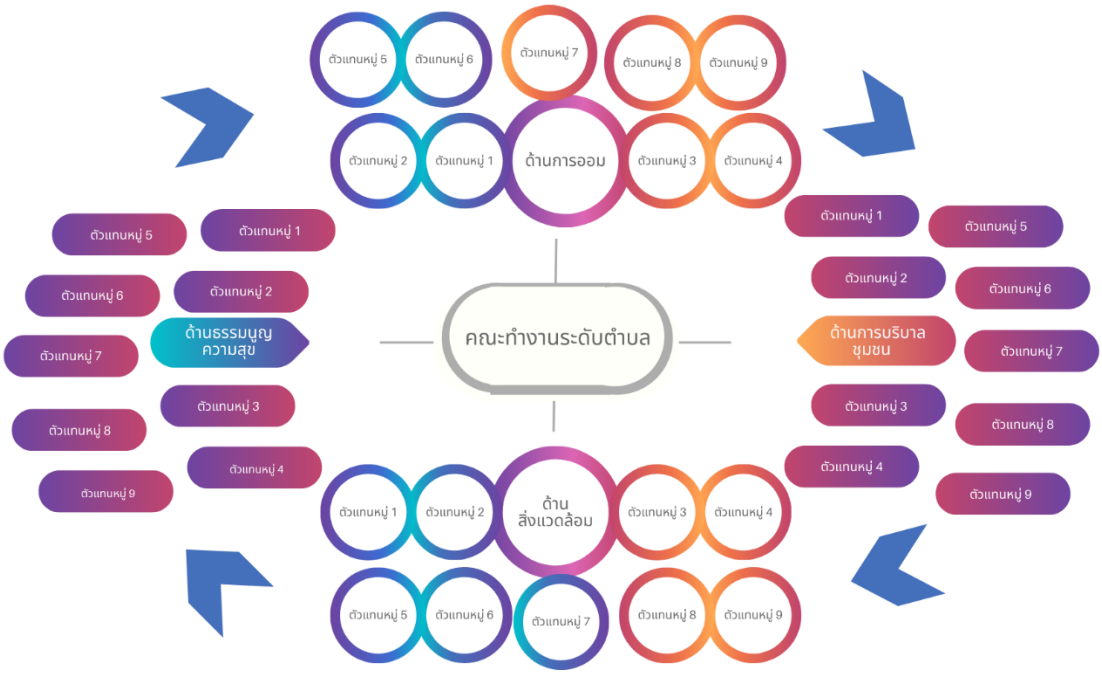

ภาพที่ ๔.๔ โครงสร้างคณะทำงานระดับชุมชน (ที่มา: คณะผู้วิจัย)

รายชื่อคณะทำงานระดับชุมชนเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมการคุ้มครองทางสังคมวิถีพุทธกับการรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลในจังหวัดนครสวรรค์ ประจำตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ประกอบด้วย

๑	นางสาวศุภรัตน์	คงเนาวรัตน์	ส.อบต.	หมู่ที่ ๔
๒	นางสาวศรีธารา	วิสุทธิเศรษฐผล	ผู้ใหญ่บ้าน	หมู่ที่ ๑
๓	นายพิเชฐ	วิชาพร	ผู้ใหญ่บ้าน	หมู่ที่ ๓
๔	นางสาววรรณา	สิงหานุวัฒน์	อสม.	หมู่ที่ ๓
๕	นางสาวกุสุมา	กิ่งวงษา	อสม.	หมู่ที่ ๒
๖	นางดวงเดือน	วิเศษศรี	อสม.	หมู่ที่ ๒
๗	นางเนตรนภา	นิเทศธัญกิจ	อสม.	หมู่ที่ ๑
๘	นายพิชัย	นิรีย์	อสม.	หมู่ที่ ๑
๙	นายสมบัติ	บุญช่วย	ผู้ใหญ่บ้าน	หมู่ที่ ๕
๑๐	นายขวัญชัย	มณีรุ่ง	ผู้ใหญ่บ้าน	หมู่ที่ ๙
๑๑	นายลำดวน	สุขสิทธิ	ผู้ใหญ่บ้าน	หมู่ที่ ๘
๑๒	นายบุญลือ	ปั้นสวัสดิ์	กำนัน	หมู่ที่ ๔
๑๓	นายมณเฑียร	เทียนสันต์	ส.อบต.	หมู่ที่ ๗
๑๔	นางสาวสุนทรี	มั่นกสิกร	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	หมู่ที่ ๖
๑๕	นายปรีชา	เหล่ารอด	ส.อบต.	หมู่ที่ ๙

๑๖	นางสายัน	บุญทิพย์จำปา	ส.อบต.	หมู่ที่	๕
๑๗	นายรังสรรค์	คำสิทธิ์	ผู้ใหญ่บ้าน	หมู่ที่	๖
๑๘	นางประไพร	เกษวิริยะกาน	ส.อบต.	หมู่ที่	๖
๑๙	นางลำพวน	แถมพยัคฆ์	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	หมู่ที่	๖
๒๐	นายจิรศักดิ์	ดีพิจารณ์	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	หมู่ที่	๘
๒๑	นางสาวศุภรัตน์	คงเนาวรัตน์	ส.อบต.	หมู่ที่	๔

อำนาจหน้าที่

๑. ขับเคลื่อนกิจกรรมฯ ในระดับชุมชน
๒. ประชาสัมพันธ์ สร้างความเข้าใจกับประชาชนในการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ
๓. กำกับ ติดตามการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ ในระดับหมู่บ้าน

๔.๑.๓ การรู้เท่าทัน เป็นการรู้จักอนาคตที่ต้องการของชุมชน โดยกระบวนการสร้างกลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล ผลการประชาคมตำบล กำหนดแนวทางการพัฒนาระบบการออมชุมชนใน ๔ ประเด็น ดังนี้

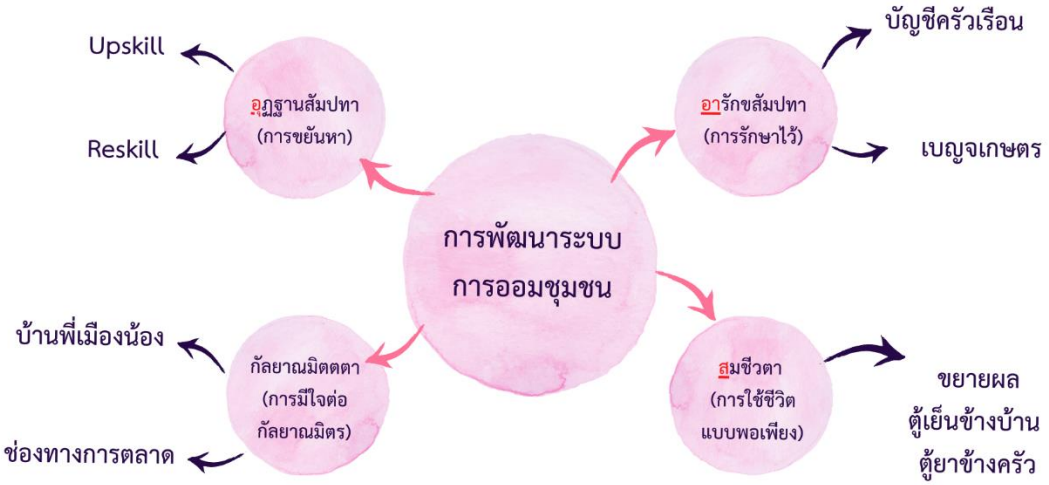

ภาพที่ ๔.๕ แนวทางการพัฒนาระบบการออมชุมชน (ที่มา: คณะผู้วิจัย)

จากผลการประชาคมตำบล ทำให้ทราบว่า แนวทางการพัฒนาระบบการออมชุมชนสามารถสรุปได้ใน ๔ ประเด็น ประกอบด้วย

๑) การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักอุฏฐานสัมปทา (การขยันหา) เป็นกระบวนการพัฒนาเพื่อสร้าง และเสริมช่องทางในการหารายได้เพิ่มขึ้นจากอาชีพหลัก โดยมุ่งมั่นพัฒนา อาชีพเสริมหรืออาชีพสำรอง มาเป็นรายได้เพื่อสนองตอบต่อค่าใช้จ่าย หนี้สิน หรือความ

ต้องการของครอบครัว เป็นการพัฒนาทักษะเดิม (Upskill) เพิ่มเติมทักษะใหม่ (Reskill) ประกอบด้วย ๒ กิจกรรม คือ

๑.๑) การ Upskill เป็นการเพิ่มเติมทักษะที่มีอยู่เดิม ด้วยทักษะความรู้ในการถ่ายภาพสินค้า หรือผลิตภัณฑ์ที่ต้องการนำเสนอขาย ด้วยกิจกรรม **“เทคนิคถ่ายภาพทำคอนเทนต์ด้วยมือถือเครื่องเดียว”** เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-๑๙ ทำให้การขายสินค้าในลักษณะขายตรงอาจไม่เพียงพอและตอบสนองต่อความต้องการซื้อของผู้บริโภคได้ ดังนั้นกระบวนการส่งเสริมทางการตลาดด้วยการใช้รูปภาพเพื่อช่วยในการสื่อสาร และโน้มน้าวใจผู้บริโภคเพื่อให้นำไปสู่ยอดขายจึงเป็นทางเลือกที่มีความน่าสนใจ แม้ว่าจะเป็นการขายในลักษณะที่ไม่ใช่สื่อออนไลน์ ภาพถ่ายยังทำหน้าเล่าเรื่องของสินค้า และเล่าเรื่องของชุมชนได้อีกด้วย ทั้งนี้การปรับทักษะในกิจกรรมนี้จะอยู่บนพื้นฐานของการมีอยู่ในต้นทุน (โทรศัพท์มือถือ) ของชาวบ้านเป็นหลัก และการสร้างทีมพี่เลี้ยงให้แก่ชุมชน

๑.๒) การ Reskill เป็นการสร้างทักษะขึ้นมาใหม่ที่จำเป็นต่อการสร้างจุดเด่นให้แก่สินค้า หรือผลิตภัณฑ์ที่ต้องการนำเสนอขาย ด้วยกิจกรรม **“การสร้างความเป็นชุมชนให้กับแบรนด์ (Brand Community)”** เป็นการทำการตลาดแนวใหม่ที่เน้นภาพลักษณ์การขายสินค้ามากขึ้น เป็นการสร้างภาพจำให้แก่ผู้บริโภค มีการสื่อสารแบบตรงไปตรงมา ร้อยเรียงเป็นเรื่องเล่า (Storytelling) หาเสน่ห์จากชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนทำให้ผู้บริโภคเห็นรูปภาพบนผลิตภัณฑ์แล้วเกิดความเข้าใจได้ง่าย เนื่องจากจุดเด่นสินค้า ผลิตภัณฑ์ของตำบลหนองนมวัว คือ เสน่ห์ทางวัฒนธรรม อัตลักษณ์ความแตกต่างที่ไม่เหมือนใคร ทำให้เกิดเป็นรูปแบบเศรษฐกิจในชุมชน ที่มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจทั้งการผลิต การบริโภค การจัดจำหน่ายที่คนในท้องถิ่นชุมชนได้มีส่วนร่วมและมีความเป็นเจ้าของร่วมกัน

๒) การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักอารักขสัมปทา (การรักษาไว้) เป็นกระบวนการพัฒนาเพื่อหาแนวทางในการลด รายจ่ายที่ไม่จำเป็นเพื่อให้เกิดความพอดี เพื่อให้มีส่วนที่เหลือก็ให้เก็บไว้หรือออมเพื่อใช้ในอนาคต ประกอบด้วย ๒ กิจกรรม คือ

๒.๑) **การทำบัญชีครัวเรือน** ส่งผลให้ลดความเสี่ยงที่จะเกิดปัญหาการใช้จ่ายไม่พอในอนาคต สามารถลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นลง โดยการวางแผนการใช้จ่าย ท้ายที่สุดจะสามารถแก้ไขปัญหาหนี้สิน และเกิดการออมได้อย่างยั่งยืน เป็นกิจกรรมแลกเปลี่ยนรู้ประสบการณ์กับผู้ที่ประสบความสำเร็จ คือ นางสาวละอองดาว แสนหลวง ได้รับรางวัลชนะเลิศครูบัญชีดีเด่นระดับภาคของสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ ๖, ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนที่มีผลงานดีเด่นด้านการขับเคลื่อนงานตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประจำปี ๒๕๖๕ และประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนปลูกผักบ้านเนินสะเดา

๒.๒) การให้ความรู้การปลูกไม้เศรษฐกิจ ตามแนวคิด **“ปลูกพืชแบบพึ่งพาด้วยป่า ๕ ระดับ”** เป็นการปลูกพืชเป็นลำดับชั้นในพื้นที่เดียวกัน โดยนำหลักความรู้จากภูมิปัญญาการทำเกษตรของคนสมัยก่อนมาปรับใช้ให้เหมาะกับพื้นที่นั้น เป็นการปลูกพืชหลากหลายชนิดให้อยู่ในแปลงเดียวแต่มีความสูงต่างระดับกัน โดยอาศัยลักษณะความแตกต่างของพืชที่มีความสูงต่ำมาอยู่

ร่วมกัน ทำให้เกิดการเกื้อกูลกันเหมือนป่าธรรมชาติ สร้างประโยชน์มากมายหลายอย่างและสามารถใช้พื้นที่ทุกตารางเมตรได้อย่างคุ้มค่า

๓) การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักกัลยาณมิตตตา (การมีใจต่อกัลยาณมิตร) เป็นกระบวนการพัฒนาเพื่อสร้าง การแลกเปลี่ยนความรู้ ความเข้าใจ ความร่วมมือ เป็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ประกอบด้วย ๒ กิจกรรม คือ

๓.๑) ความร่วมมือ “**บ้านพี่เมืองน้อง**” เป็นการสร้างข้อตกลง ผสานความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาวัตถุดิบเพื่อการผลิตสินค้า ผลิตภัณฑ์ชุมชน เช่น การประสานความสัมพันธ์เรื่องปลาน้ำจืดในการทำปลาร้ากับบ้านทัชกฤช อำเภอชุมแสง เป็นต้น เป็นการนำผู้ประกอบการมาพบกันเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหา

๓.๒) ช่องการการตลาด เป็นกิจกรรมที่สร้างทางเลือกในการนำเสนอขายสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชนทั้งช่องทางออนไลน์ และการฝากขายแก่ตัวแทนจำหน่าย ประกอบด้วยกิจกรรมย่อย ๒ กิจกรรม คือ การขยายช่องทางการตลาดแบบออนไลน์ และการขยายช่องทางการตลาดแบบฝากขาย โดยการเชิญคุณเจริญรัตน์ อภิวัชร์ชานนท์ เจ้าของแบรนด์โมจิ (ลูกชาย) แม่กุหลาบ และศูนย์ขายฝากสินค้าโมจิ (ลูกชาย) แม่กุหลาบ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในกิจกรรม “**การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่ต้องการของร้านขายฝาก และแนวทางในการฝากขายสินค้า และผลิตภัณฑ์**”

๔) การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักสมชีวตา (การใช้ชีวิตแบบพอเพียง) เป็นกระบวนการพัฒนาบุคคลโดยใช้ฐานความรู้ ฐานเศรษฐกิจและฐานคุณธรรม การช่วยเหลือสมาชิกชุมชนพึ่งกันและกันตามพื้นฐานธรรมชาติของชุมชนแบบดั้งเดิมด้วยคติการช่วยเหลือแบ่งปันเกื้อกูลอย่างไม่เป็นทางการของเครือญาติและชุมชน ประกอบด้วยกิจกรรม “**การขยายผลตู้เย็นข้างบ้าน ตู้ยาข้างครัว**” เป็นการสร้างพื้นที่ความมั่นคงทางอาหารเพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือน

ภายหลังการสรุปผลและคืนข้อมูลจากการประชาคมตำบล นำไปสู่การประชุมนักจัดการชุมชนด้านการออม และตัวแทนคณะกรรมการกลาง เพื่อการสร้างฉันทามติสู่การพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธ ตามแนวทางการพัฒนาระบบการออมชุมชนใน ๔ ประเด็น และกำหนด Timeline กิจกรรมร่วมกัน สามารถสรุปได้ ดังนี้

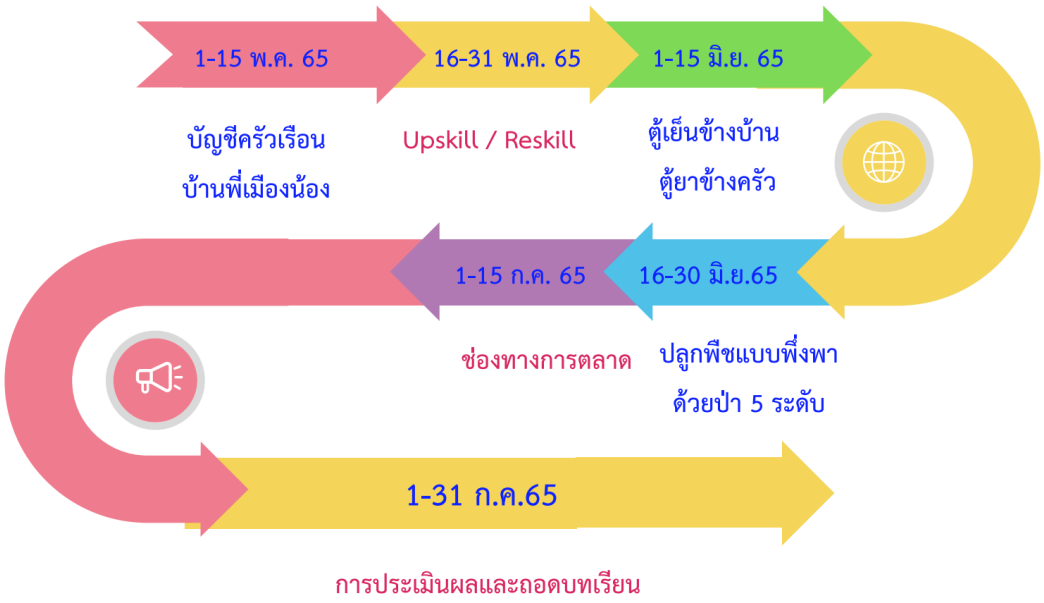

ภาพที่ ๔.๖ Timeline กิจกรรมการพัฒนาระบบการออมชุมชน (ที่มา: คณะผู้วิจัย)

๔.๒ การพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล

การนำเสนอผลการวิจัยในข้อนี้เป็นการดำเนินการตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อ ๒ เพื่อพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล เป็นขั้นตอนที่ ๒ การปฏิบัติ (Act) (Action Research) เป็นการพัฒนาบนฐานความร่วมมือของเครือข่าย บวร นอกจากนั้นยังเป็นการพัฒนาซึ่งมีเป้าหมายที่มากกว่าการพัฒนาเพื่อสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจเท่านั้น คือ มากกว่าการพัฒนาทุนเงินตรา แต่ต้องเน้นการพัฒนาโดยการใช้ทุนและศักยภาพของชุมชนด้วย (ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ทุนทางวัฒนธรรม เป็นต้น) เพื่อนำไปสู่การพัฒนาและบริหารจัดการตำบลตนเองได้อย่างยั่งยืน

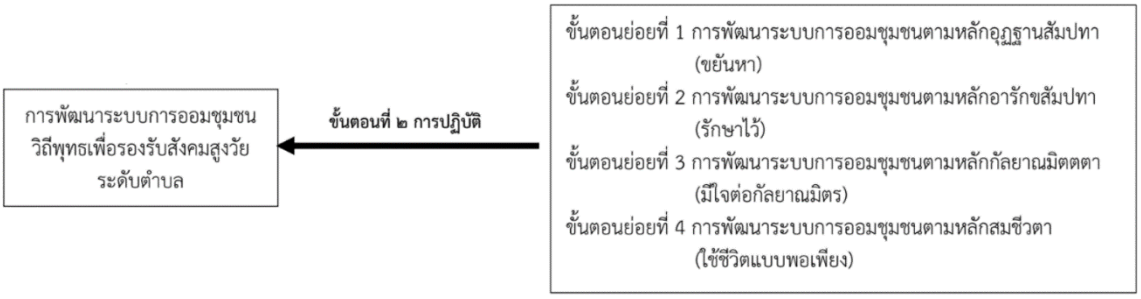

ภาพที่ ๔.๗ กระบวนการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ ๒

ผลการวิจัย พบว่า

๔.๒.๑ การพัฒนาระบบการออมชุมชนโดยการทบทวนกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ สืบเนื่องจากผลการประชาคมระดับตำบล โดยมีตัวแทนในแต่ละหมู่บ้าน รวมถึงภาคีเครือข่ายเข้าร่วมกิจกรรม จำนวน ๖๓ รูป/คน ในวันอังคารที่ ๒๒ มีนาคม ๒๕๖๕ ณ วัดหนองกระดูกเนื้อ ได้กำหนดให้มีกิจกรรมที่พัฒนาบนพื้นฐานการเห็นร่วมของชุมชน ได้กำหนด Timeline กิจกรรมการพัฒนาระบบการออมชุมชน ใน ๔ ด้าน ประกอบด้วย

๑) การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักอุฏฐานสัมปทา (การขยันหา) เป็นการพัฒนาทักษะเดิม (Upskill) เพิ่มเติมทักษะใหม่ (Reskill) ประกอบด้วย ๒ กิจกรรม คือ ๑.๑) การ Upskill ด้วยกิจกรรม “เทคนิคถ่ายภาพทำคอนเทนต์ ด้วยมือถือเครื่องเดียว” และ ๑.๒) การ Reskill เป็นการสร้างทักษะขึ้นมาใหม่ที่จำเป็นต่อการสร้างจุดเด่นให้แก่สินค้า หรือผลิตภัณฑ์ที่ต้องการนำเสนอขาย ด้วยกิจกรรม “การสร้างความเป็นชุมชนให้กับแบรนด์ (Brand Community)”

๒) การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักอารักขสัมปทา (การรักษาไว้) เป็นกระบวนการพัฒนาเพื่อหาแนวทางในการลด รายจ่ายที่ไม่จำเป็นเพื่อให้เกิดความพอดี เพื่อให้มีส่วนที่เหลือก็ให้เก็บไว้หรือออมเพื่อใช้ในอนาคต ประกอบด้วย ๒ กิจกรรม คือ ๒.๑) การทำบัญชีครัวเรือน และ ๒.๒) การให้ความรู้การปลูกไม้เศรษฐกิจ ตามแนวคิด “ปลูกพืชแบบพึ่งพา ด้วยป่า ๕ ระดับ”

๓) การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักกัลยาณมิตตตา (การมีใจต่อกัลยาณมิตร) เป็นกระบวนการพัฒนาเพื่อสร้าง การแลกเปลี่ยนความรู้ ความเข้าใจ ความร่วมมือ เป็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ประกอบด้วย ๒ กิจกรรม คือ ๓.๑) ความร่วมมือ “บ้านพี่เมืองน้อง” เป็นการสร้างข้อตกลง ผสานความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาวัตถุดิบเพื่อการผลิตสินค้า ผลิตภัณฑ์ชุมชน และ ๓.๒) ช่องการการตลาด เป็นกิจกรรมที่สร้างทางเลือกในการนำเสนอขายสินค้า ผลิตภัณฑ์ชุมชนทั้งช่องทางออนไลน์ และการฝากขายแก่ตัวแทนจำหน่าย

๔) การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักสมชีวตา (การใช้ชีวิตแบบพอเพียง) เป็นกระบวนการพัฒนาบุคคลโดยใช้ฐานความรู้ ฐานเศรษฐกิจและฐานคุณธรรม การช่วยเหลือสมาชิกชุมชนพึ่งกันและกันตามพื้นฐานธรรมชาติของชุมชนแบบดั้งเดิมด้วยคติการช่วยเหลือแบ่งปันเกื้อกูลอย่างไม่เป็นทางการของเครือญาติและชุมชน ประกอบด้วยกิจกรรม “การขยายผลตู้เย็นข้างบ้าน ตู้ยาข้างครัว” เป็นการสร้างพื้นที่ความมั่นคงทางอาหารเพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือน

ทั้งนี้ก่อนการขับเคลื่อนกิจกรรมตาม Timeline กิจกรรมการพัฒนาระบบการออมชุมชน ได้มีการประชุมของตัวแทนนักจัดการชุมชนด้านการออม ตัวแทนของชุมชนและตัวแทนภาคส่วนราชการในพื้นที่เข้าร่วมการประชุม จำนวน ๓๒ คน ในวันจันทร์ที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕ ณ วัดหนองนมวัว ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ โดยมีการทบทวนบริบทต่าง ๆ ที่จะส่งผลกระทบต่อการดำเนินงาน ได้แก่ สภาวะแวดล้อมภายในและความต้องการของกลุ่มคนในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ที่เปลี่ยนไป ผลการทบทวน พบว่า

๑) เป้าหมายร่วมของตำบล คือ หนองนมวัวโมเดลเมืองสุขภาวะ เป็นการอยู่ร่วมกันของคนในตำบลอย่างมีความสุข ประกอบด้วย

๑.๑) สุขกาย คือ ประชาชนในตำบลหนองนมวัวมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง มีการออกกำลังกายที่เหมาะสม และมีผู้ช่วยเหลือ สงเคราะห์ยามมีปัญหา

๑.๒) สุขใจ หมายถึง ประชาชนในตำบลหนองนมวัว มีความสามัคคี ร่วมมือร่วมแรง ร่วมใจ ในการทำงานเพื่อส่วนรวม

๑.๓) สุขสัมพันธ์ หมายถึง ประชาชนในตำบลหนองนมวัวมีความเอื้อเฟื้อแบ่งปัน เกื้อกูลซึ่งกันและกัน ไม่เบียดเบียน

๒) กิจกรรมการคุ้มครองทางสังคม ที่ประชุมมีมติร่วมกันในทิศทางการพัฒนา คือ การสร้างเสริม เติมสุข ไม่เบียดเบียน ประกอบด้วย

๒.๑) การสร้างเสริม หมายถึง การอบรมให้ความรู้แก่คนในตำบล และผู้ที่สนใจเพื่อสร้างอาชีพเสริมจากงานประจำ เนื่องจากบริบทส่วนใหญ่ของคนในตำบลเป็นเกษตรกร เวลาส่วนใหญ่จึงเป็นการทำงานในพื้นที่ทางการเกษตร ขณะที่เวลาว่างของผู้สูงอายุ และช่วงเย็นหลังเลิกงานของเกษตรกร และเยาวชนในตำบลหลังเลิกเรียน ยังไม่มีลักษณะการหารายได้เสริมที่ชัดเจน จึงเห็นควรในการเพิ่มทักษะที่จะก่อให้เกิดการสร้างเสริมอาชีพ เพิ่มรายได้แก่ครัวเรือน ทั้งนี้ยังต้องผู้ที่คอยให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำในด้านต่าง ๆ เมื่อเกิดปัญหา

๒.๒) การเติมสุข หมายถึง การเพิ่มเติมกิจกรรมที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างคน ๓ วัยในชุมชน เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน การเติมเต็มช่วงเวลา และโอกาสในการปลูกฝังทัศนคติ แนวคิดที่ดีให้แก่ลูกหลานในตำบล

๒.๓) ไม่เบียดเบียน หมายถึง การสร้างกิจกรรมที่ส่งผลต่อการไม่เบียดเบียนบริบท และวิถีชีวิตของคนในชุมชน ทั้งยังต้องไม่เบียดเบียนต่อเงินออมของครัวเรือน

๓) เป้าหมายและตัวชี้วัดของกิจกรรมการคุ้มครองทางสังคมที่ได้มีการออกแบบร่วมกัน ประกอบด้วย

๓.๑) การมีส่วนร่วม จะต้องมีแกนนำและนักจัดการชุมชนด้านการออมในตำบลหนองนมวัว <u>เข้าร่วมกิจกรรมไม่น้อยกว่า ๔๐ คน</u> เข้าร่วมในกิจกรรมการพัฒนาระบบการออมชุมชน

๓.๒) ผู้นำท้องถิ่น จะต้องมีผู้นำชุมชนในตำบลหนองนมวัว เข้าร่วมกิจกรรมและให้การสนับสนุนเต็มที่ ให้กับชุมชนและภาคีเครือข่าย <u>ไม่น้อยกว่า ๒ หมู่บ้านต่อกิจกรรม</u>

๓.๓) โครงสร้างองค์กร จะมีต้องการประสานงานระหว่างกลุ่มอาชีพ และคนในตำบล เพื่อการจัดกิจกรรม<u>ทุกกิจกรรม</u>

๓.๔) ความสามารถในการประเมินปัญหา และร่วมกันหาแนวทางเพื่อแก้ปัญหา จะต้องมีแกนนำและนักจัดการชุมชนด้านการออมในตำบลหนองนมวัว เข้าร่วมการติดตาม ช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาทุกครั้งของ<u>ทุกกิจกรรม</u>

๓.๕) การระดมทรัพยากร จะต้องมีแกนนำและนักจัดการชุมชนด้านการออมในตำบลหนองนมวัว สามารถระดม ตัดสินใจ และกระจายทรัพยากรได้อย่างเหมาะสม<u>ทุกกิจกรรม</u>

๓.๖) การเชื่อมโยงกับองค์กร/ชุมชนอื่น จะต้องมีแกนนำและนักจัดการชุมชนด้านการออมในตำบลหนองนมวัวร่วมการประสานงานระหว่างชุมชนและภาคีเครือข่ายเพื่ออบรมให้ความรู้แก่คนในตำบลของ<u>ทุกกิจกรรม</u>

๓.๗) การตั้งคำถามเพื่อการเรียนรู้ (การถามว่าทำไม) จะต้องมีแกนนำและนักจัดการชุมชนด้านการออมในตำบลหนองนมวัวร่วมกระบวนการพูดคุยและแสดงความคิดเห็น ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงร่วมกันของทุกกิจกรรม

๓.๘) ความสัมพันธ์กับตัวแทนองค์กรภายนอก แกนนำและนักจัดการชุมชนด้านการออมในตำบลหนองนมวัวความสัมพันธ์อันดีกับภาคีเครือข่าย และมีการอบรม ให้ความรู้พัฒนาศักยภาพพี่เลี้ยงในชุมชนของทุกกิจกรรม

๓.๙) การบริหารจัดการโครงการ แกนนำและนักจัดการชุมชนด้านการออมในตำบลหนองนมวัวสามารถบริหารจัดการงาน และมีความรับผิดชอบ ร่วมกันกับพี่เลี้ยงในชุมชนของทุกกิจกรรม

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ผลการประชุมเพื่อการทบทวนกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ โดยการมีส่วนร่วมของตัวแทนนักจัดการชุมชนด้านการออม ตัวแทนของชุมชนและตัวแทนภาคส่วนราชการในพื้นที่เข้าร่วมการประชุม จำนวน ๓๒ รูป/คน ในวันจันทร์ที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๖๕ ณ วัดหนองนมวัว ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ยังมีเป้าหมายร่วมของตำบลที่ชัดเจนมากขึ้น คือ การเป็นตำบลสุขภาวะที่มีความสุขกาย สุขใจ และสุขสัมพันธ์ (หนองนมวัวโมเดลเมืองสุขภาวะ) ขณะที่กิจกรรมการคุ้มครองทางสังคมเพื่อพัฒนาระบบการออมชุมชนโดยการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (หลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์) ได้เน้นไปที่การสร้างเสริม เติมสุข ไม่เบียดเบียน ทั้งนี้กิจกรรมที่มีการปรับ และเปลี่ยน คือ ช่องการการตลาด ผู้ประกอบการเดิมยังเน้นขายผลิตภัณฑ์ในชุมชน การขายด้วยตัวเอง การขายผ่านพ่อค้าคนกลางที่ตลาดลาดยาว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ และการผลิตภัณฑ์ตามคำสั่งซื้อ มากกว่าการขายผ่านการตลาดออนไลน์ โดยกลุ่มผู้ที่สนใจเข้าร่วมประชุมมีความประสงค์ที่จะสร้างทางเลือกในการนำเสนอขายสินค้า ผลิตภัณฑ์ชุมชนทั้งช่องทางออนไลน์ และการคิดประเด็นในการสร้างความแตกต่างให้กับสินค้า ขณะที่บริบทของคนในตำบลหนองนมวัวมีความเป็นเครือญาติ และความพอเพียงตามวิถีชีวิตจึงไม่มีความต้องการที่จะเปลี่ยนจากการประกอบอาชีพเดิมในครัวเรือน และการประกอบเชิงอุตสาหกรรมทำให้มีการยกเลิกในหลายกิจกรรม

ภาพที่ ๔.๘ การประชุมเพื่อการทบทวนกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ (ที่มา: คณะผู้วิจัย)

๔.๒.๒ การพัฒนาระบบการออมชุมชนโดยการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (หลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์) ประกอบด้วย กิจกรรมการพัฒนาในด้านต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายร่วมกันของคนในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ดังนี้

๑) การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักอุฏฐานสัมปทา (การขยันหา) และการพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักกัลยาณมิตตตา (การมีใจต่อกัลยาณมิตร) จากผลการประชาคมระดับตำบล โดยมีตัวแทนในแต่ละหมู่บ้าน รวมถึงภาคีเครือข่ายเข้าร่วมกิจกรรม จำนวน ๘๐ รูป/คน ในวันอังคารที่ ๒๒ มีนาคม ๒๕๖๕ ณ วัดหนองกระดูกเนื้อ ได้กำหนดให้มีกิจกรรมที่พัฒนาบนพื้นฐานการเห็นร่วมของชุมชน ๒ กิจกรรม คือ การ Upskill เป็นการเพิ่มเติมทักษะที่มีอยู่เดิม ด้วยทักษะความรู้ในการถ่ายภาพสินค้า หรือผลิตภัณฑ์ที่ต้องการนำเสนอขาย ด้วยกิจกรรม “เทคนิคถ่ายภาพทำคอนเทนต์ ด้วยมือถือเครื่องเดียว” และการ Reskill เป็นการสร้างทักษะขึ้นมาใหม่ที่จำเป็นต่อการสร้างจุดเด่นให้แก่สินค้า หรือผลิตภัณฑ์ที่ต้องการนำเสนอขาย ด้วยกิจกรรม “การสร้างความเป็นชุมชนให้กับแบรนด์ (Brand Community)” แต่ทั้งนี้ผลสืบเนื่องจากการวางแผนร่วมกันกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นกลุ่มอาชีพ ผู้ประกอบการ และผู้ที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรม ๓๒ รูป/คน ได้ออกแบบกิจกรรมที่เหมาะสมกับสภาพบริบท และความเป็นไปของชุมชน โดยสรุปกิจกรรมที่เหมาะสม จำนวน ๒ กิจกรรม ประกอบด้วย

๑.๑) การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การตลาดออนไลน์ และเทคนิคถ่ายภาพด้วยมือถือ” ในวันพฤหัสบดีที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๖๕ ระหว่างเวลา ๐๘.๓๐-๑๖.๓๐ น. ณ วัดหนองกระดูกเนื้อ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ เป็นกิจกรรมสัมพันธ์ที่ทำร่วมกันระหว่างคน ๓ วัย ในตำบล ประกอบด้วย เด็กและเยาวชนจากโรงเรียนบ้านดอนกระดูกเนื้อ และโรงเรียนใกล้เคียง, สามเณรจากโรงเรียนรัตนปัญญาวิชชาลัย, ครู บุคลากรทางการศึกษา, พระสงฆ์ในตำบลหนองนมวัว, ผู้สูงอายุในตำบลหนองนมวัวและผู้ที่สนใจ มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน ๕๓ รูป/คน โดยวิทยากร คือ อาจารย์ตติยา องค์ศิริพร คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ มีรายละเอียด ดังนี้

ภาพที่ ๔.๙ การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การตลาดออนไลน์ และเทคนิคถ่ายภาพด้วยมือถือ”
(ที่มา: คณะผู้วิจัย)

๑.๒) การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การวิเคราะห์และออกแบบธุรกิจด้วย Business Model Canvas (BMC)” เป็นการอบรมให้ความรู้ และการทดลองวิเคราะห์และจัดทำแบบจำลองธุรกิจเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการวางแผนธุรกิจซึ่งจะช่วยให้เห็นภาพผลิตภัณฑ์ของชุมชนได้อย่างครบถ้วนในวันศุกร์ที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๕ ระหว่างเวลา ๐๘.๓๐-๑๖.๓๐ น. ณ วัดหนองกระดูกเนื้อ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน ๔๙รูป/คน โดยวิทยากร คือ อาจารย์อรอนงค์ สรรเสริญ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ มีรายละเอียด ดังนี้

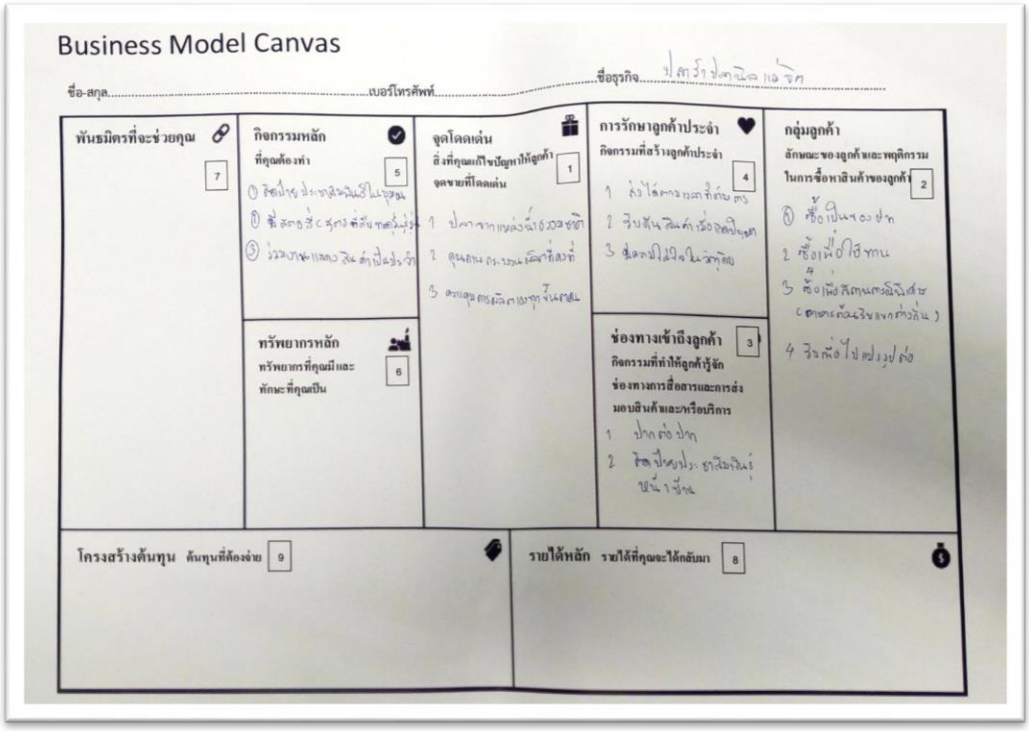

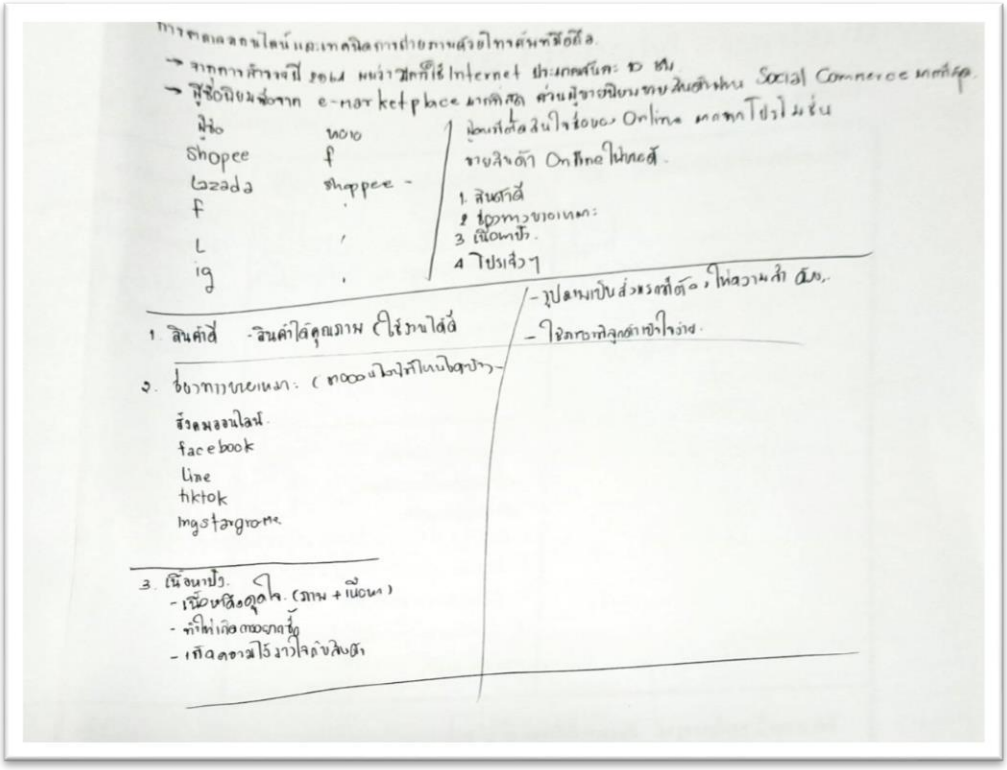

ภาพที่ ๔.๑๐ การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การวิเคราะห์และออกแบบธุรกิจด้วย BMC” (ที่มา: คณะผู้วิจัย)

๑.๓) การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การทำพวงมาลัยจากผ้าขาวม้า” เป็นกิจกรรมสัมพันธ์ที่ทำร่วมกันระหว่างคน ๓ วัย ในตำบล ประกอบด้วย เด็กและเยาวชนจากโรงเรียนบ้านดอนกระดูกเนื้อ และโรงเรียนใกล้เคียง, สามเณรจากโรงเรียนรัตนปัญญาวิชชาลัย, ครู บุคลากรทางการศึกษา, พระสงฆ์ในตำบลหนองนมวัว, ผู้สูงอายุในตำบลหนองนมวัวและผู้ที่สนใจ และยังเป็นกิจกรรมที่สร้างทักษะเพื่อก่อให้เกิดการสร้างอาชีพเสริม เติมรายได้ในครัวเรือน ในวันจันทร์ที่ ๒๕ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๖๕ ระหว่างเวลา ๐๘.๓๐-๑๖.๓๐ น. ณ วัดหนองกระดูกเนื้อ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน ๖๒ รูป/คน โดยวิทยากร คือ ประกอบด้วย อาจารย์ทัศน์วรรณ รักใคร่ อาจารย์ธัญญาภรณ์ บุญยืน อาจารย์ไพโรจน์ สำราญฤทธิ์ และน้องณัฐพล สุทธิ จากหลักสูตรคหกรรมศาสตร์ วิทยาลัยอาชีวศึกษานครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ มีรายละเอียดดังนี้มีรายละเอียด ดังนี้

ภาพที่ ๔.๑๑ การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การทำพวงมาลัยจากผ้าขาวม้า” (ที่มา: คณะผู้วิจัย)

ภายหลังจากการอบรมเชิงปฏิบัติการ ในวันจันทร์ที่ ๒๕ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๖๕ คนในตำบลได้รวมตัวกันเพื่อทดลองทำพวงมาลัยจากผ้าขาวม้าอีกครั้งในวันเสาร์ที่ ๓๐ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๖๕ ณ วัดหนองกระดูกเนื้อ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์เพื่อฝึกทักษะ และถ่ายทอดให้แก่ผู้ที่สนใจในตำบลหนองนมวัว ผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน ๘๒ รูป/คน

๑.๔) การอบรมเชิงปฏิบัติการ “งานดอกไม้” ระหว่างวันที่ ๒๖-๒๗ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๖๕ ระหว่างเวลา ๐๘.๓๐-๑๖.๓๐ น. ณ วัดหนองกระดูกเนื้อ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ มีรายละเอียดการอบรมแบ่งออกเป็น ๒ ชุดกิจกรรม ประกอบด้วย (๑) การกำดอกไม้ไหว้พระจากดอกไม้แถวบ้าน และ (๒) การทำบายศรีปากชาม โดยมีคน ๓ ช่วงวัยเข้าร่วมรับการฝึกอบรม ฝึกทักษะ และฝึกปฏิบัติ ผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน ๖๓ รูป/คน และวิทยากร ประกอบด้วย อาจารย์ทัศน์วรรณ รักใคร่ อาจารย์ธัญญาภรณ์ บุญยืน อาจารย์ไพโรจน์ สำราญฤทธิ์ และน้องณัฐพล สุทธิ จากหลักสูตรคหกรรมศาสตร์ วิทยาลัยอาชีวศึกษานครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ มาเป็นทีมวิทยากรบรรยายและนำฝึกปฏิบัติ เป็นกิจกรรมสัมพันธ์ที่ทำร่วมกันระหว่างคน ๓ วัย ในตำบล ประกอบด้วย เด็กและเยาวชนจากโรงเรียนบ้านดอนกระดูกเนื้อ และโรงเรียนใกล้เคียง , สามเณรจากโรงเรียนรัตนปัญญาวิชชาลัย, ครู บุคลากรทางการศึกษา, พระสงฆ์ในตำบลหนองนมวัว, ผู้สูงอายุในตำบลหนองนมวัวและผู้ที่สนใจ และยังเป็นกิจกรรมที่สร้างทักษะเพื่อก่อให้เกิดการสร้างอาชีพเสริม เติมรายได้ในครัวเรือน และยังช่วยลดรายจ่ายในการซื้อดอกไม้กำเพื่อทำบุญในวันสำคัญต่าง ๆ

ภาพที่ ๔.๑๒ การอบรมเชิงปฏิบัติการ “กำดอกไม้ไหว้พระ” (ที่มา: คณะผู้วิจัย)

ภาพที่ ๔.๑๓ การอบรมเชิงปฏิบัติการ “พานบายศรีปากชาม” (ที่มา: คณะผู้วิจัย)

๒) การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักสมชีวตา (การใช้ชีวิตแบบพอเพียง) ตามข้อตกลงชุมชนรวมถึงภาคีเครือข่ายที่เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน ๖๓ รูป/คน ในวันอังคารที่ ๒๒ มีนาคม ๒๕๖๕ ณ วัดหนองกระดูกเนื้อ ได้กำหนดให้มีกิจกรรมที่พัฒนาบนพื้นฐานการเห็นร่วมของชุมชน คือ ประกอบด้วยกิจกรรม “การขยายผลตู้เย็นข้างบ้าน ตู้ยาข้างครัว” เป็นการสร้างพื้นที่ความมั่นคงทางอาหารเพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือน โดยกำหนดพื้นที่นำร่องปลูกพืชสวนครัว และพืชสมุนไพรที่วัดหนองกระดูกเนื้อ (แจกแลกบุญ) โดยอาจารย์จเล สินหมี่ วิทยากรจากวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีนครสวรรค์ ได้ลงสำรวจพื้นที่สร้างความรู้ ความเข้าใจ เพื่อวิเคราะห์ความเหมาะสมของพื้นที่เพาะปลูก รวมถึงร่วมออกแบบชนิดของพืชสวนครัวในระดับพื้นที่ ในวันศุกร์ที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๖๕ ณ วัดหนองกระดูกเนื้อ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน ๘ รูป/คน โดยมีกระบวนการดังนี้

ภาพที่ ๔.๑๔ กระบวนการออกแบบการขยายผลกิจกรรมฯ (ที่มา: คณะผู้วิจัย)

ภาพที่ ๔.๑๕ การสำรวจพื้นที่ ออกแบบ และสร้างความรู้ (ที่มา: คณะผู้วิจัย)

ภาพที่ ๔.๑๖ การประชุมเพื่อหาข้อตกลงร่วมกันในกิจกรรมฯ (ที่มา: คณะผู้วิจัย)

โดยที่ประชุมเห็นควรให้ปลูกพืชสวนครัว ประกอบด้วย กระชาย พริก โหระพา แมงลัก ผักชีใบเลื่อย ใบกระเพรา ตระไคร้ มะเขือ มะนาว มะกรูด ซึ่งเป็นผักสวนครัวที่สามารถนำมาประกอบอาหารเลี้ยงสามเณร และผู้ที่มาทำบุญในวัดหนองกระดูกเนื้อได้ ทั้งยังได้มอบหมายให้นายอำนาจ แสงแมงทับ ครูผู้รับผิดชอบวิชาเกษตร ของโรงเรียนรัตนปัญญาวิชชาลัย นำไปประกอบการเรียน การสอนในรายวิชาเพื่อเสริมสร้างทักษะ ความรู้และการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์แก่สามเณรและผู้สูงอายุในชุมชน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ผลการอบรมเชิงปฏิบัติการในการพัฒนาระบบการออมชุมชนในด้านต่าง ๆ นั้น กิจกรรมที่จัดขึ้นตามความต้องการของชุมชน และความเหมาะสมกับบริบทความเป็นจริงของประชาชน ประกอบด้วย

ชุดกิจกรรมที่ ๑ การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การตลาดออนไลน์ เทคนิคถ่ายภาพด้วยมือถือ” เป็นการสอนวิธีการถ่ายภาพสินค้า หรือการสร้างเรื่องเล่าของสินค้า (Content หรือคอนเทนต์) โดยใช้โทรศัพท์มือถือเดิมที่มีอยู่ จัดขึ้นในวันพฤหัสบดีที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๖๕ ระหว่างเวลา ๐๘.๓๐-๑๖.๓๐ น. ณ วัดหนองกระดูกเนื้อ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน ๕๓ รูป/คน โดยวิทยากร คือ อาจารย์ตติยา องค์ศิริพร คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ

ชุดกิจกรรมที่ ๒ การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การวิเคราะห์และออกแบบธุรกิจด้วย Business Model Canvas (BMC)” เป็นการอบรมให้ความรู้ และการทดลองวิเคราะห์และจัดทำแบบจำลองธุรกิจเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการวางแผนธุรกิจซึ่งจะช่วยให้เห็นภาพผลิตภัณฑ์ของชุมชนได้อย่างครบถ้วน จัดขึ้นในวันศุกร์ที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๕ ระหว่างเวลา ๐๘.๓๐-๑๖.๓๐ น. ณ วัดหนองกระดูกเนื้อ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน ๔๙ รูป/คน โดยวิทยากร คือ อาจารย์อรอนงค์ สรรเสริญ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ

ชุดกิจกรรมที่ ๓ การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การทำพวงมาลัยจากผ้าขาวม้า” เป็นกิจกรรมสัมพันธ์ที่ทำร่วมกันระหว่างคน ๓ วัย ในตำบล ประกอบด้วย เด็กและเยาวชนจากโรงเรียนบ้านดอนกระดูกเนื้อ และโรงเรียนใกล้เคียง, สามเณรจากโรงเรียนรัตนปัญญาวิชชาลัย, ครู บุคลากรทางการศึกษา, พระสงฆ์ในตำบลหนองนมวัว, ผู้สูงอายุในตำบลหนองนมวัวและผู้ที่สนใจ ในวันอังคารที่ ๒๕ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๖๕ ระหว่างเวลา ๐๘.๓๐-๑๖.๓๐ น. ณ วัดหนองกระดูกเนื้อ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ และภายหลังจากการอบรมเชิงปฏิบัติการครัวเรือน คนในตำบลได้รวมตัวกันเพื่อทดลองทำพวงมาลัยจากผ้าขาวม้าอีกครั้งในวันเสาร์ที่ ๓๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๕ ณ วัดหนองกระดูกเนื้อ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์เพื่อฝึกทักษะและถ่ายทอดให้แก่ผู้ที่สนใจในตำบลหนองนมวัว ผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน ๖๒ รูป/คน รวมจำนวนผู้ที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรม จำนวน ๑๔๔ รูป/คน

ชุดกิจกรรมที่ ๔ การอบรมเชิงปฏิบัติการ “งานดอกไม้” มีรายละเอียดการอบรมแบ่งออกเป็น ๒ ชุดกิจกรรม ประกอบด้วย (๑) การกำดอกไม้ไหว้พระจากดอกไม้แถวบ้าน และ (๒) การทำบายศรีปากชาม โดยมีคน ๓ ช่วงวัยเข้าร่วมรับการฝึกอบรม ฝึกทักษะ และฝึกปฏิบัติ โดยมีวิทยากรจากหลักสูตรคหกรรมศาสตร์ วิทยาลัยอาชีวศึกษา จังหวัดนครสวรรค์ ประกอบด้วย อาจารย์ทัศน์วรรณ รักใคร่, อาจารย์ธัญญาภรณ์ บุญยืน, อาจารย์ไพโรจน์ สำราญฤทธิ์ และน้องณัฐพล สุทธิมาเป็นทีมวิทยากรบรรยายและนำฝึกปฏิบัติ เป็นกิจกรรมสัมพันธ์ที่ทำร่วมกันระหว่างคน ๓ วัย ในตำบล ประกอบด้วย เด็กและเยาวชนจากโรงเรียนบ้านดอนกระดูกเนื้อ และโรงเรียนใกล้เคียง, สามเณรจากโรงเรียนรัตนปัญญาวิชชาลัย, ครู บุคลากรทางการศึกษา, พระสงฆ์ในตำบลหนองนมวัว, ผู้สูงอายุในตำบลหนองนมวัวและผู้ที่สนใจ และยังเป็นกิจกรรมที่สร้างทักษะเพื่อก่อให้เกิดการสร้าง

อาชีพเสริม เติมรายได้ในครัวเรือน และยังช่วยลดรายจ่ายในการซื้อดอกไม้กำเพื่อทำบุญในวันสำคัญต่าง ๆ ระหว่างวันที่ ๒๖-๒๗ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๖๕ ระหว่างเวลา ๐๘.๓๐-๑๖.๓๐ น. ณ วัดหนองกระดูกเนื้อ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน ๖๓ รูป/คน

ชุดกิจกรรมที่ ๕ การขยายผลตู้เย็นข้างบ้าน ตู้ยาข้างครัว เป็นการสร้างพื้นที่ความมั่นคงทางอาหารเพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือน โดยกำหนดพื้นที่นำร่องปลูกพืชสวนครัวและพืชสมุนไพรที่วัดหนองกระดูกเนื้อ (แจกแลกบุญ) โดยอาจารย์จเล สินหมี่ วิทยากรจากวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีนครสวรรค์ ได้ลงสำรวจพื้นที่สร้างความรู้ ความเข้าใจ เพื่อวิเคราะห์ความเหมาะสมของพื้นที่เพาะปลูก รวมถึงร่วมออกแบบชนิดของพืชสวนครัวในระดับพื้นที่ โดยที่ประชุมเห็นควรให้ปลูกพืชสวนครัว ประกอบด้วย กระชาย พริก โหระพา แมงลัก ผักชีใบเลื่อย ใบกระเพรา ตระไคร้ มะเขือ มะนาว มะกรูด ซึ่งเป็นผักสวนครัวที่สามารถนำมาประกอบอาหารเลี้ยงสามเณร และผู้ที่มาทำบุญในวัดหนองกระดูกเนื้อได้ ทั้งยังได้มอบหมายให้นายอำนาจ แสงแมงทับ ครูผู้รับผิดชอบวิชาเกษตร ของโรงเรียนรัตนปัญญาวิชชาลัย นำไปประกอบการเรียน การสอนในรายวิชาเพื่อเสริมสร้างทักษะ ความรู้และการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์แก่สามเณร และผู้สูงอายุในชุมชน มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน ๘ รูป/คน

๔.๓ การถอดบทเรียนการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล

การนำเสนอผลการวิจัยในข้อนี้เป็นการดำเนินการตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อ ๓ เพื่อถอดบทเรียนการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล เป็นขั้นตอนที่ ๓ สังเกต ติดตาม และประเมินผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ เป็นการประเมินกระบวนการชุมชน โดยกระบวนการกลไกสภาผู้นำชุมชน ผ่าน ๔ ขั้นตอน (๑) การประเมินสภาพชุมชน (๒) การวางแผน (๓) การดำเนินงาน และ (๔) การติดตามและประเมินผล ด้วยตนเอง ๙ มิติ และการประเมินผลจากการสังเกตการณ์ของนักวิจัย และผู้ร่วมวิจัยท้องถิ่น การให้ความร่วมมือ การทำกิจกรรม และผลการดำเนินการตามโครงการที่วางไว้ และขั้นตอนที่ ๔ สะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ การจัดเวทีประชาคมเพื่อคืนข้อมูลสู่ชุมชนและถอดบทเรียนการทำงาน โดยมีเป้าหมายให้เกิดการแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านการเล่าประสบการณ์จากวิธีการทำงาน เพื่อค้นหาความรู้ว่าเกิดอะไรขึ้นบ้าง ทำไปจึงเป็นเช่นนั้น ผ่านการประชุมของผู้นำชุมชน ตัวแทนภาคประชาชน ตัวแทนภาครัฐและคณะสงฆ์ในพื้นที่ โดยจัดการประชุมขึ้นในวันอังคารที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖ ณ วัดหนองกระดูกเนื้อ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ มีผู้เข้าร่วมประชุมจำนวน ๔๐ รูป/คน

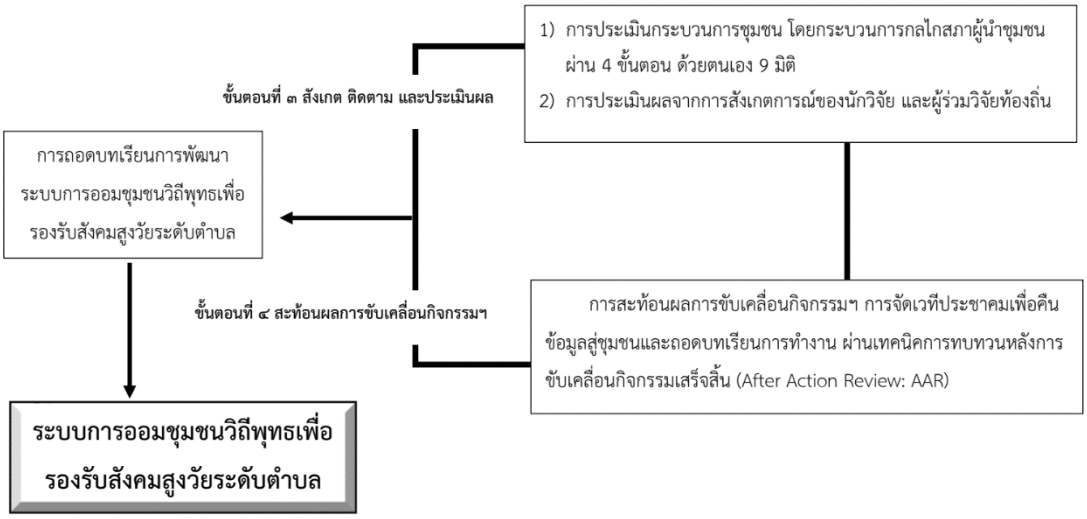

ภาพที่ ๔.๑๗ กระบวนการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ ๓

๔.๓.๑ การประเมินกระบวนการชุมชน โดยกระบวนการกลไกสภาผู้นำชุมชน ผ่าน ๔ ขั้นตอน (๑) การประเมินสภาพชุมชน (๒) การวางแผน (๓) การดำเนินงาน และ (๔) การติดตามและประเมินผล ด้วยตนเอง ๙ มิติ ประกอบด้วย (๑) การมีส่วนร่วม (๒) ผู้นำท้องถิ่น (๓) โครงสร้างองค์กร (๔) ความสามารถในการประเมินปัญหา (๕) การระดมทรัพยากร (๖) การเชื่อมโยงกับองค์กร/ชุมชนอื่น (๗) การตั้งคำถามเพื่อการเรียนรู้ (๘) ความสัมพันธ์กับตัวแทนองค์กรภายนอก (๙) การบริหารจัดการโครงการ ผลการวิจัย พบว่า ผลการประเมินกระบวนการชุมชนด้วยตนเอง ๙ มิติ ร้อยละ ๑๐๐ ประเมินให้ผ่านในค่าเฉลี่ยมากกว่า ๔.๕๐

ตารางที่ ๔.๑ ผลการประเมินเพื่อพัฒนาชุมชน ๙ มิติ

ระดับการพัฒนาชุมชน ระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ๙ มิติ		ค่า (ร้อยละ)	ความต้องการพัฒนาชุมชน ความต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน
๑. ด้านสุขภาพ	๑. ร้อยละของประชาชนที่มีสุขภาพแข็งแรง	๗๕.๒๐	๑. ร้อยละของประชาชนที่มีสุขภาพแข็งแรง
	๒. ร้อยละของประชาชนที่ได้รับการตรวจสุขภาพประจำปี		๒. ร้อยละของประชาชนที่ได้รับการตรวจสุขภาพประจำปี
	๓. ร้อยละของประชาชนที่ได้รับการตรวจคัดกรองโรคเรื้อรัง		๓. ร้อยละของประชาชนที่ได้รับการตรวจคัดกรองโรคเรื้อรัง
	๔. ร้อยละของประชาชนที่ได้รับการตรวจคัดกรองมะเร็งเต้านม		๔. ร้อยละของประชาชนที่ได้รับการตรวจคัดกรองมะเร็งเต้านม
	๕. ร้อยละของประชาชนที่ได้รับการตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก		๕. ร้อยละของประชาชนที่ได้รับการตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก
	๖. ร้อยละของประชาชนที่ได้รับการตรวจคัดกรองมะเร็งลำไส้ใหญ่		๖. ร้อยละของประชาชนที่ได้รับการตรวจคัดกรองมะเร็งลำไส้ใหญ่
	๗. ร้อยละของประชาชนที่ได้รับการตรวจคัดกรองมะเร็งตับ		๗. ร้อยละของประชาชนที่ได้รับการตรวจคัดกรองมะเร็งตับ
	๘. ร้อยละของประชาชนที่ได้รับการตรวจคัดกรองมะเร็งปอด		๘. ร้อยละของประชาชนที่ได้รับการตรวจคัดกรองมะเร็งปอด
	๙. ร้อยละของประชาชนที่ได้รับการตรวจคัดกรองมะเร็งกระเพาะอาหาร		๙. ร้อยละของประชาชนที่ได้รับการตรวจคัดกรองมะเร็งกระเพาะอาหาร
๒. ด้านเศรษฐกิจ	๑. ร้อยละของประชาชนที่มีรายได้เพียงพอต่อรายจ่าย	๗๓.๓๐	๑. ร้อยละของประชาชนที่มีรายได้เพียงพอต่อรายจ่าย
	๒. ร้อยละของประชาชนที่มีการออมเงิน		๒. ร้อยละของประชาชนที่มีการออมเงิน
	๓. ร้อยละของประชาชนที่มีหนี้สินครัวเรือน		๓. ร้อยละของประชาชนที่มีหนี้สินครัวเรือน
	๔. ร้อยละของประชาชนที่มีการประกอบอาชีพเสริม		๔. ร้อยละของประชาชนที่มีการประกอบอาชีพเสริม
	๕. ร้อยละของประชาชนที่มีการใช้จ่ายเงินอย่างประหยัด		๕. ร้อยละของประชาชนที่มีการใช้จ่ายเงินอย่างประหยัด
	๖. ร้อยละของประชาชนที่มีการใช้จ่ายเงินตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง		๖. ร้อยละของประชาชนที่มีการใช้จ่ายเงินตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง
๓. ด้านสังคม	๑. ร้อยละของประชาชนที่มีความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว	๙๒.๓๐	๑. ร้อยละของประชาชนที่มีความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว
	๒. ร้อยละของประชาชนที่มีความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน		๒. ร้อยละของประชาชนที่มีความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน
	๓. ร้อยละของประชาชนที่มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน		๓. ร้อยละของประชาชนที่มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
	๔. ร้อยละของประชาชนที่มีการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน		๔. ร้อยละของประชาชนที่มีการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน
	๕. ร้อยละของประชาชนที่มีการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา		๕. ร้อยละของประชาชนที่มีการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา
	๖. ร้อยละของประชาชนที่มีการเข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญของชาติ		๖. ร้อยละของประชาชนที่มีการเข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญของชาติ
๔. ด้านการศึกษา	๑. ร้อยละของประชาชนที่ได้รับการศึกษาภาคบังคับ	๙๙.๒๐	๑. ร้อยละของประชาชนที่ได้รับการศึกษาภาคบังคับ
	๒. ร้อยละของประชาชนที่ได้รับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย		๒. ร้อยละของประชาชนที่ได้รับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
	๓. ร้อยละของประชาชนที่ได้รับการศึกษาระดับอุดมศึกษา		๓. ร้อยละของประชาชนที่ได้รับการศึกษาระดับอุดมศึกษา
	๔. ร้อยละของประชาชนที่ได้รับการศึกษาตลอดชีวิต		๔. ร้อยละของประชาชนที่ได้รับการศึกษาตลอดชีวิต
	๕. ร้อยละของประชาชนที่ได้รับการศึกษาด้านวิชาชีพ		๕. ร้อยละของประชาชนที่ได้รับการศึกษาด้านวิชาชีพ
	๖. ร้อยละของประชาชนที่ได้รับการศึกษาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ		๖. ร้อยละของประชาชนที่ได้รับการศึกษาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ
๕. ด้านสิ่งแวดล้อม	๑. ร้อยละของประชาชนที่มีสิ่งแวดล้อมที่ดี	๘๐.๐๐	๑. ร้อยละของประชาชนที่มีสิ่งแวดล้อมที่ดี
	๒. ร้อยละของประชาชนที่มีการจัดการขยะมูลฝอยอย่างถูกวิธี		๒. ร้อยละของประชาชนที่มีการจัดการขยะมูลฝอยอย่างถูกวิธี
	๓. ร้อยละของประชาชนที่มีการจัดการน้ำเสียอย่างถูกวิธี		๓. ร้อยละของประชาชนที่มีการจัดการน้ำเสียอย่างถูกวิธี
	๔. ร้อยละของประชาชนที่มีการจัดการมลพิษทางอากาศอย่างถูกวิธี		๔. ร้อยละของประชาชนที่มีการจัดการมลพิษทางอากาศอย่างถูกวิธี
	๕. ร้อยละของประชาชนที่มีการจัดการมลพิษทางเสียงอย่างถูกวิธี		๕. ร้อยละของประชาชนที่มีการจัดการมลพิษทางเสียงอย่างถูกวิธี
	๖. ร้อยละของประชาชนที่มีการจัดการมลพิษทางน้ำอย่างถูกวิธี		๖. ร้อยละของประชาชนที่มีการจัดการมลพิษทางน้ำอย่างถูกวิธี
๖. ด้านการเมืองการบริหาร	๑. ร้อยละของประชาชนที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน	๘๐.๐๐	๑. ร้อยละของประชาชนที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน
	๒. ร้อยละของประชาชนที่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ		๒. ร้อยละของประชาชนที่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
	๓. ร้อยละของประชาชนที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน		๓. ร้อยละของประชาชนที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน
	๔. ร้อยละของประชาชนที่มีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล		๔. ร้อยละของประชาชนที่มีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล
	๕. ร้อยละของประชาชนที่มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์		๕. ร้อยละของประชาชนที่มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์
	๖. ร้อยละของประชาชนที่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ		๖. ร้อยละของประชาชนที่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ
๗. ด้านการรักษาความสงบเรียบร้อย	๑. ร้อยละของประชาชนที่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	๙๕.๐๐	๑. ร้อยละของประชาชนที่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
	๒. ร้อยละของประชาชนที่มีความปลอดภัยในการเดินทาง		๒. ร้อยละของประชาชนที่มีความปลอดภัยในการเดินทาง
	๓. ร้อยละของประชาชนที่มีความปลอดภัยในการใช้ชีวิตประจำวัน		๓. ร้อยละของประชาชนที่มีความปลอดภัยในการใช้ชีวิตประจำวัน
	๔. ร้อยละของประชาชนที่มีความปลอดภัยในการใช้ยานพาหนะ		๔. ร้อยละของประชาชนที่มีความปลอดภัยในการใช้ยานพาหนะ
	๕. ร้อยละของประชาชนที่มีความปลอดภัยในการใช้ถนน		๕. ร้อยละของประชาชนที่มีความปลอดภัยในการใช้ถนน
	๖. ร้อยละของประชาชนที่มีความปลอดภัยในการใช้ทางเท้า		๖. ร้อยละของประชาชนที่มีความปลอดภัยในการใช้ทางเท้า
๘. ด้านการท่องเที่ยว	๑. ร้อยละของประชาชนที่มีการท่องเที่ยวในชุมชน	๗๐.๐๐	๑. ร้อยละของประชาชนที่มีการท่องเที่ยวในชุมชน
	๒. ร้อยละของประชาชนที่มีการท่องเที่ยวในจังหวัด		๒. ร้อยละของประชาชนที่มีการท่องเที่ยวในจังหวัด
	๓. ร้อยละของประชาชนที่มีการท่องเที่ยวในประเทศ		๓. ร้อยละของประชาชนที่มีการท่องเที่ยวในประเทศ
	๔. ร้อยละของประชาชนที่มีการท่องเที่ยวในต่างประเทศ		๔. ร้อยละของประชาชนที่มีการท่องเที่ยวในต่างประเทศ
	๕. ร้อยละของประชาชนที่มีการท่องเที่ยวในชุมชนใกล้เคียง		๕. ร้อยละของประชาชนที่มีการท่องเที่ยวในชุมชนใกล้เคียง
	๖. ร้อยละของประชาชนที่มีการท่องเที่ยวในชุมชนห่างไกล		๖. ร้อยละของประชาชนที่มีการท่องเที่ยวในชุมชนห่างไกล
๙. ด้านการพัฒนาชุมชน	๑. ร้อยละของประชาชนที่มีการพัฒนาชุมชน	๘๐.๐๐	๑. ร้อยละของประชาชนที่มีการพัฒนาชุมชน
	๒. ร้อยละของประชาชนที่มีการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ		๒. ร้อยละของประชาชนที่มีการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ
	๓. ร้อยละของประชาชนที่มีการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ		๓. ร้อยละของประชาชนที่มีการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ
	๔. ร้อยละของประชาชนที่มีการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ		๔. ร้อยละของประชาชนที่มีการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ
	๕. ร้อยละของประชาชนที่มีการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ		๕. ร้อยละของประชาชนที่มีการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ
	๖. ร้อยละของประชาชนที่มีการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ		๖. ร้อยละของประชาชนที่มีการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ

ที่	ชื่อผู้ขอรับการประเมิน	ตำแหน่งและสังกัดปัจจุบัน	ตำแหน่งที่ขอรับการประเมิน (ตัวอย่าง)	ผลการปฏิบัติงานที่ผ่านมาย้อนหลัง ๒ ปีงบประมาณ (ระบุ ปี/ภาระงาน)	ลายมือชื่อ	ความคิดเห็นของผู้บังคับบัญชาชั้นต้นที่กำกับดูแลผู้ขอรับการประเมิน
๑.	นางสาวสุดารัตน์ ใจดี	นักวิชาการสาธารณสุข ชำนาญการ กลุ่มงานส่งเสริมสุขภาพ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านดอนไทร	นักวิชาการสาธารณสุข ชำนาญการพิเศษ กลุ่มงานส่งเสริมสุขภาพ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านดอนไทร	ปี ๒๕๖๗ – ผ่านการประเมินระดับดีมาก ปี ๒๕๖๘ – ผ่านการประเมินระดับดีมาก ผลงานเด่น: ดำเนินโครงการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชน ๓ แห่ง	.....	ผ่านการประเมินระดับดีมาก มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในการปฏิบัติงานตรงตามตำแหน่งที่ขอรับการประเมิน สมควรได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งที่ขอรับการประเมิน
๒.	นางสาวพรทิพย์ แสงทอง	นักวิชาการสาธารณสุข ชำนาญการ กลุ่มงานส่งเสริมสุขภาพ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านดอนไทร	นักวิชาการสาธารณสุข ชำนาญการพิเศษ กลุ่มงานส่งเสริมสุขภาพ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านดอนไทร	ปี ๒๕๖๗ – ผ่านการประเมินระดับดีมาก ปี ๒๕๖๘ – ผ่านการประเมินระดับดีมาก ผลงานเด่น: พัฒนาระบบฐานข้อมูลสุขภาพประชาชนในพื้นที่	.....	ผ่านการประเมินระดับดีมาก มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในการปฏิบัติงานตรงตามตำแหน่งที่ขอรับการประเมิน สมควรได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งที่ขอรับการประเมิน
๓.	นายธนกร วงศ์สุวรรณ	นักวิชาการสาธารณสุข ชำนาญการ กลุ่มงานส่งเสริมสุขภาพ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านดอนไทร	นักวิชาการสาธารณสุข ชำนาญการพิเศษ กลุ่มงานส่งเสริมสุขภาพ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านดอนไทร	ปี ๒๕๖๗ – ผ่านการประเมินระดับดีมาก ปี ๒๕๖๘ – ผ่านการประเมินระดับดีมาก ผลงานเด่น: ดำเนินโครงการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชน ๓ แห่ง	.....	ผ่านการประเมินระดับดีมาก มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในการปฏิบัติงานตรงตามตำแหน่งที่ขอรับการประเมิน สมควรได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งที่ขอรับการประเมิน

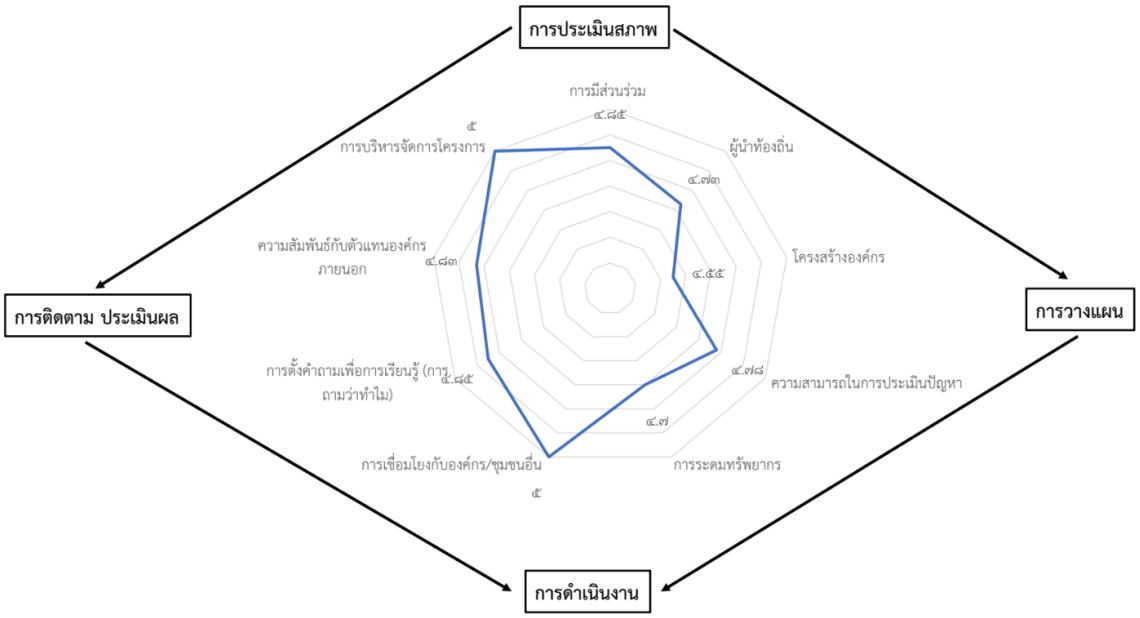

ภาพที่ ๔.๑๘ ผลการประเมินผลตนเอง ๙ มิติ (ที่มา: คณะผู้วิจัย)

๔.๓.๒ ผลการถอดบทเรียน เพื่อสะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรม ผ่านเทคนิคการทบทวนหลังการขับเคลื่อนกิจกรรมเสร็จสิ้น (After Action Review: AAR) โดยมีเป้าหมายให้เกิดการแบ่งปัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านการเล่าประสบการณ์จากวิธีการทำงาน เป็นขั้นตอนที่ ๔ สะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ ผลการวิจัย พบว่า

ภาพที่ ๔.๑๙ กระบวนการขับเคลื่อนงานวิจัย (ที่มา: คณะผู้วิจัย)

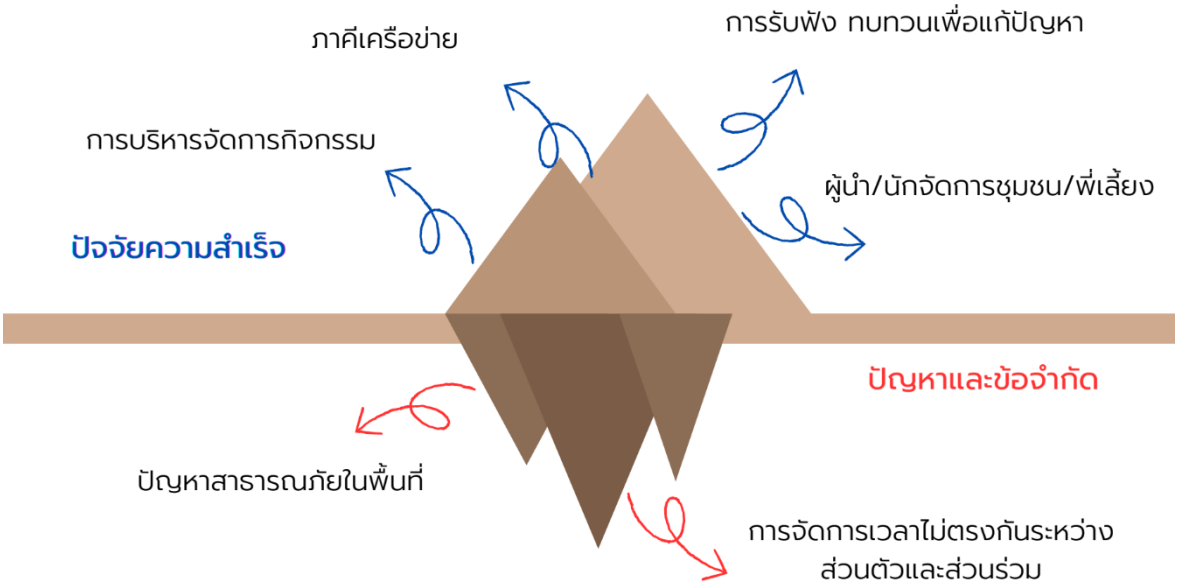

ภาพที่ ๔.๒๐ การวิเคราะห์ และถอดบทเรียน (ที่มา: คณะผู้วิจัย)

กล่าวโดยสรุปว่า ผลการถอดบทเรียน เพื่อสะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรม ผ่านเทคนิคการทบทวนหลังการขับเคลื่อนกิจกรรมเสร็จสิ้น (After Action Review: AAR) พบว่า

๑) เป้าหมายร่วมของตำบล คือ หนองนมวัวโมเดลเมืองสุขภาวะ

๒) กระบวนการขับเคลื่อนงานวิจัย ประกอบด้วย ๔ ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ ๑ การวางแผน (Plan) เป็นขั้นตอนของการสร้างความตระหนักรู้ของชุมชน เพื่อให้เกิดแรงจูงใจในการเปลี่ยนแปลง ประกอบด้วยกิจกรรม การประสานงานพื้นที่เป้าหมาย การประชุมแกนนำระดับชุมชน การกำหนดขอบเขตของพื้นที่ การแต่งตั้งนักจัดการชุมชนด้านการออม และการวิเคราะห์ชุมชน และการสร้างฉันทามติ

ขั้นตอนที่ ๒ การปฏิบัติ (Act) เป็นการปฏิบัติการโดยการเปิดพื้นที่รับฟังความเห็นของชุมชน และตัวแทน เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ สะท้อนปัญหา และแสวงหาความต้องการของทุกฝ่าย และทบทวน ปรับและเปลี่ยนกิจกรรมการพัฒนาระบบการออมชุมชน ประกอบด้วย ๕ ชุดกิจกรรม คือ ชุดกิจกรรมที่ ๑ การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การตลาดออนไลน์ เทคนิคถ่ายภาพด้วยมือถือ” ชุดกิจกรรมที่ ๒ การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การวิเคราะห์และออกแบบธุรกิจด้วย BMC” ชุดกิจกรรมที่ ๓ การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การทำพวงมาลัยจากผ้าขาวม้า” ชุดกิจกรรมที่ ๔ การอบรมเชิงปฏิบัติการ “งานดอกไม้” และชุดกิจกรรมที่ ๕ การขยายผลตู้เย็นข้างบ้าน ตู้ยาข้างครัว

ขั้นตอนที่ ๓ สังเกต ติดตาม และประเมินผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ เป็นขั้นตอนที่ทีมวิจัยติดตามประเมินผลการดำเนินงาน โดยให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ และกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการ โดย ๑) การประเมินกระบวนการชุมชน ด้วยตนเอง ๙ มิติ และ ๒) การประเมินผลจากการสังเกตการณ์ของนักวิจัย และผู้ร่วมวิจัยท้องถิ่น

ขั้นตอนที่ ๔ สะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรม ผ่านเทคนิคการทบทวนหลังการขับเคลื่อนกิจกรรมเสร็จสิ้น (After Action Review: AAR) ใน ๒ ประเด็น ประกอบด้วย การวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จ และการวิเคราะห์ปัญหาและข้อจำกัด

๓) การสะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ พบว่า

๓.๑) ปัญหาและข้อจำกัด ประกอบด้วย

(๑) ปัญหาสาธารณภัยในพื้นที่

(๒) การจัดการเวลาไม่ตรงกันระหว่างส่วนตัวและส่วนร่วม

ระยะเวลาช่วงปลายปี พ.ศ.๒๕๖๕ จังหวัดนครสวรรค์ประสบปัญหาอุทกภัยทำให้พื้นที่ทางการเกษตรเกิดความเสียหาย ต้องดำเนินการแก้ไข เยียวยาอย่างเร่งด่วนโดยจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาพอสมควร ส่งผลให้การขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ที่ต้องอาศัยความร่วมมือและร่วมแรงร่วมใจของคนในพื้นที่วิจัยหยุดชะงักลง

๓.๒) ปัจจัยความสำเร็จ ประกอบด้วย

(๑) การบริหารจัดการ จากการขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาระบบการออมในพื้นที่ พบว่า แกนนำและนักจัดการชุมชนด้านการออมในตำบลหนองนมวัวสามารถบริหารจัดการงาน มีความรับผิดชอบ ร่วมกันกับพี่เลี้ยงในชุมชนของทุกกิจกรรม และยังสามารถระดม ตัดสินใจและกระจายทรัพยากรได้อย่างเหมาะสม

(๒) ภาคีเครือข่าย จากการขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาระบบการออมในพื้นที่ พบว่า แกนนำและนักจัดการชุมชนด้านการออมในตำบลหนองนมวัวร่วมการประสานงานภายในชุมชน ระหว่างชุมชนและภาคีเครือข่ายเพื่ออบรมให้ความรู้แก่คนในตำบลของทุกกิจกรรม

(๓) การรับฟัง ทบทวนเพื่อแก้ปัญหา จากการขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาระบบการออมในพื้นที่ พบว่า เมื่อเกิดปัญหา หรือข้อขัดข้องในการขับเคลื่อนกิจกรรม จะมีการประเมินปัญหา และร่วมกันหาแนวทางเพื่อแก้ปัญหา ผ่านกระบวนการพูดคุย การแสดงความคิดเห็น การติดตาม ช่วยเหลือและแก้ไขปัญหา ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงร่วมกันของทุกกิจกรรม

(๔) ผู้นำ/นักจัดการชุมชน/พี่เลี้ยง จากการขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาระบบการออมในพื้นที่ พบว่า ได้รับความร่วมมือจากผู้นำ นักจัดการชุมชน ในการให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ การประสานระหว่างเครือข่าย ในการจัดอบรม ให้ความรู้เพื่อเพิ่มพูนทักษะ ศักยภาพแก่ประชาชนในตำบลหนองนมวัว และผู้ที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรม รวมถึงยังมีจิตอาสา และบุคลากรทางการศึกษาร่วม พัฒนาศักยภาพพี่เลี้ยงในชุมชนเพื่อคอยสนับสนุน ให้คำแนะนำและให้การช่วยเหลือแก่ประชาชนในตำบล

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยสามารถสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ดังนี้

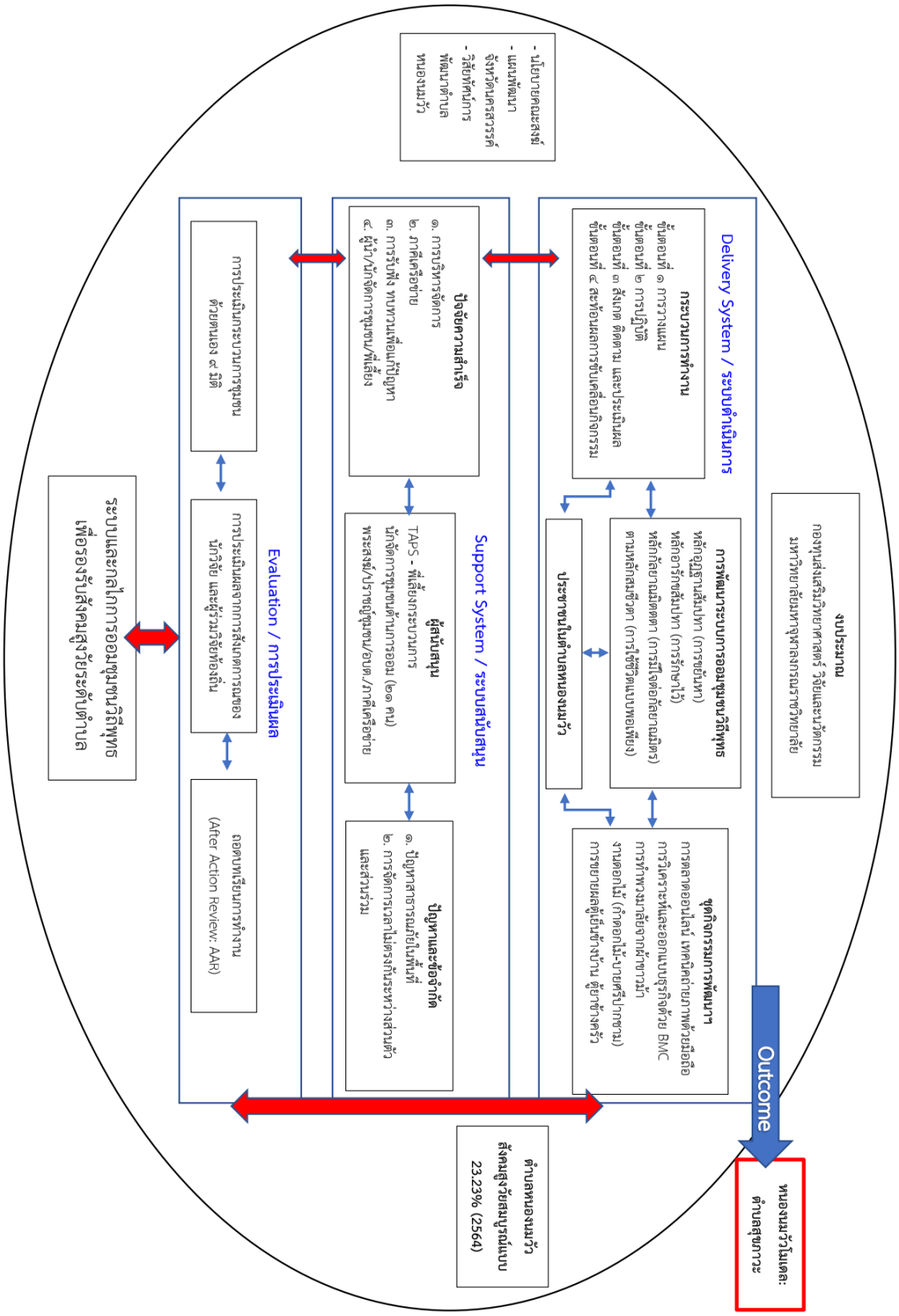

ภาพที่ ๔.๒๑ ระบบและกลไกการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล

(ที่มา: คณะผู้วิจัย)

จากภาพที่ ๔.๒๑ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย คือ ระบบและกลไกการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ แบ่งออกเป็น

๑. ระบบดำเนินการ (Delivery System) เป็นกระบวนการในการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธ ผ่านการมีส่วนร่วมของประชาชนในตำบลหนองนมวัว โดยมีกระบวนการขับเคลื่อนกิจกรรม ใน ๔ ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ ๑ การวางแผน (Plan) ขั้นตอนที่ ๒ การปฏิบัติ (Act) ขั้นตอนที่ ๓ สังเกต ติดตาม และประเมินผล และขั้นตอนที่ ๔ สะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรม ซึ่งเห็นควรร่วมกันในกิจกรรมการพัฒนา จำนวน ๕ ชุดกิจกรรม ประกอบด้วย ชุดกิจกรรมที่ ๑ การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การตลาดออนไลน์ เทคนิคถ่ายภาพด้วยมือถือ” ชุดกิจกรรมที่ ๒ การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การวิเคราะห์และออกแบบธุรกิจด้วย Business Model Canvas (BMC)” ชุดกิจกรรมที่ ๓ การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การทำพวงมาลัยจากผ้าขาวม้า” ชุดกิจกรรมที่ ๔ การอบรมเชิงปฏิบัติการ “งานดอกไม้” มีรายละเอียดการอบรม (๑) การกำดอกไม้ไหว้พระจากดอกไม้แถวบ้าน และ (๒) การทำบายศรีปากชาม และชุดกิจกรรมที่ ๕ การขยายผลตู้เย็นข้างบ้าน ตู้ยาข้างครัว บนกรอบการพัฒนาใน ๔ ด้าน ประกอบด้วย การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักอุฏฐานสัมปทา (การขยันหา) การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักอารักขสัมปทา (การรักษาไว้) การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักกัลยาณมิตตตา (การมีใจต่อกัลยาณมิตร) และการพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักสมชีวตา (การใช้ชีวิตแบบพอเพียง)

๒. ระบบสนับสนุน (Support System) เป็นการสนับสนุนให้กลไกการดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่ผ่านการออกแบบกิจกรรมร่วมกัน โดยการสนับสนุนโดยทีมพี่เลี้ยง (Technical Assistance Providers) ประกอบด้วย ๑) TAPS – พี่เลี้ยงกระบวนการ ๒) นักจัดการชุมชนด้านการออม (๒๑ คน) และพระสงฆ์/ปราชญ์ชุมชน/อบต./ภาคีเครือข่าย ซึ่งผลการจากวิเคราะห์และถอดบทเรียนภายหลังเสร็จสิ้นกระบวนการทั้งหมด พบปัจจัยความสำเร็จ ประกอบด้วย ๑) การบริหารจัดการ ๒) ภาคีเครือข่าย ๓) การรับฟัง ทบทวนเพื่อแก้ปัญหา ๔) ผู้นำ/นักจัดการชุมชน/พี่เลี้ยง และยังพบปัญหาและข้อจำกัด ประกอบด้วย ๑) ปัญหาสาธารณภัยในพื้นที่ และ ๒) การจัดการเวลาไม่ตรงกันระหว่างส่วนตัวและส่วนร่วม

๓. การประเมินผล (Evaluation) เป็นส่วนหนึ่งของระบบสนับสนุน ที่ระบุให้เห็นเครื่องมือที่ใช้ในการถอดบทเรียน และประมวลผลการขับเคลื่อนกิจกรรมในการพัฒนาระบบการออมชุมชนเชิงพุทธ ประกอบด้วย ๑) การประเมินกระบวนการชุมชนด้วยตนเอง ๙ มิติ ๒) การประเมินผลจากการสังเกตการณของนักวิจัย และผู้ร่วมวิจัยท้องถิ่น และ ๓) การถอดบทเรียนการทำงาน (After Action Review: AAR)

๔. บริบทและปัจจัย เป็นปัจจัยจากภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อการขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาฯ พบว่า

๑) การสนับสนุนและความสอดคล้องเชิงนโยบาย ประกอบด้วย นโยบายคณะสงฆ์สนับสนุนการเป็นตำบลสุขภาวะต้นแบบ แผนพัฒนาจังหวัดนครสวรรค์สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพ ทุนมนุษย์และ เสริมสร้างสังคมเข้มแข็ง และวิสัยทัศน์การพัฒนาตำบลหนองนมวัว “ตำบลหนองนมวัวเป็นตำบลน่าอยู่...”

๒) งบประมาณสนับสนุนจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓) บริบทเชิงสังคม คือ ตำบลหนองนมวัวเข้าสู่สังคมสูงวัยสมบูรณ์แบบ โดยมีผู้สูงอายุในอัตรา ๒๓.๒๓% (ปี พ.ศ. ๒๕๖๔)

๕. การนำไปใช้ (Outcome) เป็นเป้าหมายที่เห็นร่วมกันของคนในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ คือ หนองนมวัวโมเดล: ตำบลสุขภาวะ

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล” ในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) พัฒนากระบวนทัศน์และการรับรู้ของประชาชนที่มีต่อระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล ๒) พัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล และ ๓) ถอดบทเรียนการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล

ผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยการศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยขั้นตอนดำเนินการวิจัย ๔ ขั้นตอน ตามแนวคิดของ Kemmis & McTaggart คือ ขั้นตอนที่ ๑ การวางแผน (Plan) เป็นขั้นตอนของการสร้างความตระหนักรู้ของชุมชน ขั้นตอนที่ ๒ การปฏิบัติ (Act) ขั้นตอนนี้เป็นหัวใจสำคัญที่คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดประชุมการวางแผนแบบมีส่วนร่วม ขั้นตอนที่ ๓ สังเกต ติดตาม และประเมินผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ เป็นขั้นตอนที่ทีมวิจัยติดตามประเมินผลการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน และขั้นตอนที่ ๔ สะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ การจัดเวทีประชาคมเพื่อคืนข้อมูลสู่ชุมชนและถอดบทเรียนการทำงาน ผ่านเทคนิคการทบทวนหลังการขับเคลื่อนกิจกรรมเสร็จสิ้น (After Action Review: AAR) โดยประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ ประชาชนที่มีอายุ ๑๘ ปีขึ้นไปที่อาศัยอยู่ในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน ๕,๑๑๕ คน และใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นต่าง ๆ ที่สำคัญในการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล โดยสรุปตามลำดับดังนี้

๕.๑.๑ การพัฒนากระบวนทัศน์และการรับรู้ของประชาชนที่มีต่อระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล พบว่า

๑) การรู้ทุกข์ เป็นการรู้จักปัญหาและผลกระทบในพื้นที่ มองให้เห็นว่าเป็นปัญหาร่วมกันของชุมชนทั้งหมดในพื้นที่ พบว่า ปัญหาในเชิงพื้นที่ที่ส่งผลกระทบในเชิงเศรษฐกิจ สามารถสรุปได้ใน ๔ ประเด็น ประกอบด้วย ปัญหาด้านสินค้า ปัญหาด้านหนี้สิน ปัญหาด้านอาชีพ และปัญหาด้านการตลาด แต่จากข้อมูล TPMAP (Thai People Map and Analytics Platform ระบบบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า) ของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครสวรรค์ได้รายงานครัวเรือนเป้าหมาย จังหวัดนครสวรรค์ ปี พ.ศ.๒๕๖๕ พบว่า อำเภอลาดยาวมีครัวเรือนเป้าหมายจำนวน ๑,๐๕๕ ครัวเรือน ๑,๖๖๖ คน ในด้านสูงที่สุด คือ จำนวนเป้าหมายในมิติรายได้ จำนวน ๘๓๗ ครัวเรือน ๑๓๐๑ คน แต่ในปรากฏครัวเรือนเป้าหมายที่อยู่ในตำบลหนองนมวัว แสดงให้เห็นว่าปัญหาในเชิงพื้นที่ที่ส่งผลกระทบในเชิงเศรษฐกิจในตำบลหนองนมวัวยังมีความรุนแรงไม่มาก แต่หากไม่ได้รับการสนับสนุน ดำเนินการช่วยเหลืออาจส่งผลให้เกิดปัญหาตามมาในระยะยาว และในวงกว้างได้

๒) การรู้ทุน เป็นการรู้จักตัวตนของชุมชน เพื่อคัดเลือกตัวแทนนักจัดการชุมชนด้านการออมในการขับเคลื่อนการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล จำนวน ๒๑ คน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องที่ และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ทำหน้าที่ ๑) ขับเคลื่อนกิจกรรมฯ ในระดับชุมชน ๒) ประชาสัมพันธ์ สร้างความเข้าใจกับประชาชนในการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ และ ๓) กำกับ ติดตามการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ ในระดับหมู่บ้าน

๓) การรู้เท่าทัน เป็นการรู้จักอนาคตที่ต้องการของชุมชน ผลการประชาคมตำบลกำหนดแนวทางการพัฒนาระบบการออมชุมชนใน ๔ ประเด็น ประกอบด้วย

๓.๑) การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักอุฏฐานสัมปทา (การขยันหา) เป็นการพัฒนาทักษะเดิม (Upskill) เพิ่มเติมทักษะใหม่ (Reskill) ประกอบด้วย ๒ กิจกรรม คือ (๑) การ Upskill เป็นการเพิ่มเติมทักษะที่มีอยู่เดิม ด้วยทักษะความรู้ในการถ่ายภาพสินค้า หรือผลิตภัณฑ์ที่ต้องการนำเสนอขาย ด้วยกิจกรรม “เทคนิคถ่ายภาพทำคอนเทนต์ ด้วยมือถือเครื่องเดียว” และ (๒) การ Reskill เป็นการสร้างทักษะขึ้นมาใหม่ที่จำเป็นต่อการสร้างจุดเด่นให้แก่สินค้า หรือผลิตภัณฑ์ที่ต้องการนำเสนอขาย ด้วยกิจกรรม “การสร้างความเป็นชุมชนให้กับแบรนด์ (Brand Community)”

๓.๒) การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักอารักขสัมปทา (การรักษาไว้) เป็นกระบวนการพัฒนาเพื่อหาแนวทางในการลด รายจ่ายที่ไม่จำเป็นเพื่อให้เกิดความพอดี เพื่อให้มีส่วนที่เหลือก็ให้เก็บไว้หรือออมเพื่อใช้ในอนาคต ประกอบด้วย ๒ กิจกรรม คือ (๑) การทำบัญชีครัวเรือน และ (๒) การให้ความรู้การปลูกไม้เศรษฐกิจ ตามแนวคิด “ปลูกพืชแบบพึ่งพา ด้วยป่า ๕ ระดับ”

๓.๓) การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักกัลยาณมิตตตา (การมีใจต่อกัลยาณมิตร) เป็นกระบวนการพัฒนาเพื่อสร้าง การแลกเปลี่ยนความรู้ ความเข้าใจ ความร่วมมือ เป็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ประกอบด้วย ๒ กิจกรรม คือ (๑) ความร่วมมือ “บ้านพี่เมืองน้อง”

และ (๒) ช่องการการตลาด ในกิจกรรม “การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่ต้องการของร้านขายฝาก และแนวทางในการฝากขายสินค้า และผลิตภัณฑ์”

๓.๔) การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักสมชีวตา (การใช้ชีวิตแบบพอเพียง) เป็นกระบวนการพัฒนาบุคคลโดยใช้ฐานความรู้ ฐานเศรษฐกิจและฐานคุณธรรม การช่วยเหลือสมาชิกชุมชนพึ่งกันและกัน ประกอบด้วยกิจกรรม “การขยายผลตู้เย็นข้างบ้าน ตู้ยาข้างครัว” เป็นการสร้างพื้นที่ความมั่นคงทางอาหารเพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือน

๕.๑.๒ การพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล

พบว่า

๑) การพัฒนาระบบการออมชุมชนโดยการทบทวนกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ โดยมีการทบทวนบริบทต่าง ๆ ที่จะส่งผลกระทบต่อการดำเนินงาน ได้แก่ สภาวะแวดล้อมภายในและความต้องการของกลุ่มคนในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ที่เปลี่ยนไป ผลการทบทวน พบว่า

๑.๑) เป้าหมายร่วมของตำบล คือ หนองนมวัวโมเดลเมืองสุขภาวะ เป็นการอยู่ร่วมกันของคนในตำบลอย่างมีความสุข ประกอบด้วย สุขกาย สุขใจ และสุขสัมพันธ์

๑.๒) กิจกรรมการคุ้มครองทางสังคม ที่ประชุมมีมติร่วมกันในทิศทางการพัฒนา คือ การสร้างเสริม เติมสุข ไม่เบียดเบียน

๑.๓) เป้าหมายและตัวชี้วัดของกิจกรรมการคุ้มครองทางสังคมที่ได้มีการออกแบบร่วมกัน

๑.๓.๑) การมีส่วนร่วม จะต้องมีแกนนำและนักจัดการชุมชนด้านการออมในตำบลหนองนมวัว เข้าร่วมกิจกรรมไม่น้อยกว่า ๔๐ คน เข้าร่วมในกิจกรรมการพัฒนาระบบการออมชุมชน

๑.๓.๒) ผู้นำท้องถิ่น จะต้องมีผู้นำชุมชนในตำบลหนองนมวัว เข้าร่วมกิจกรรม และให้การสนับสนุนเต็มที่ ให้กับชุมชนและภาคีเครือข่าย ไม่น้อยกว่า ๒ หมู่บ้านต่อกิจกรรม

๑.๓.๓) โครงสร้างองค์กร จะมีต้องการประสานงานระหว่างกลุ่มอาชีพ และคนในตำบล เพื่อการจัดกิจกรรมทุกกิจกรรม

๑.๓.๔) ความสามารถในการประเมินปัญหา และร่วมกันหาแนวทางเพื่อแก้ปัญหา จะต้องมีแกนนำและนักจัดการชุมชนด้านการออมในตำบลหนองนมวัว เข้าร่วมการติดตามช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาทุกครั้งของทุกกิจกรรม

๑.๓.๕) การระดมทรัพยากร จะต้องมีแกนนำและนักจัดการชุมชนด้านการออมในตำบลหนองนมวัว สามารถระดม ตัดสินใจ และกระจายทรัพยากรได้อย่างเหมาะสมทุกกิจกรรม

๑.๓.๖) การเชื่อมโยงกับองค์กร/ชุมชนอื่น จะต้องมีแกนนำและนักจัดการชุมชนด้านการออมในตำบลหนองนมวัวร่วมการประสานงานระหว่างชุมชนและภาคีเครือข่ายเพื่ออบรมให้ความรู้แก่คนในตำบลของทุกกิจกรรม

๑.๓.๗) การตั้งคำถามเพื่อการเรียนรู้ (การถามว่าทำไม) จะต้องมีแกนนำและนักจัดการชุมชนด้านการออมในตำบลหนองนมวัวร่วมกระบวนการพูดคุยและแสดงความคิดเห็น ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงร่วมกันของทุกกิจกรรม

๑.๓.๘) ความสัมพันธ์กับตัวแทนองค์กรภายนอก แกนนำและนักจัดการชุมชนด้านการออมในตำบลหนองนมวัวความสัมพันธ์อันดีกับภาคีเครือข่าย และมีการอบรม ให้ความรู้ พัฒนาศักยภาพพี่เลี้ยงในชุมชนของทุกกิจกรรม

๑.๓.๙) การบริหารจัดการโครงการ แกนนำและนักจัดการชุมชนด้านการออมในตำบลหนองนมวัวสามารถบริหารจัดการงาน และมีความรับผิดชอบ ร่วมกันกับพี่เลี้ยงในชุมชนของทุกกิจกรรม

๒) การพัฒนาระบบการออมชุมชนโดยการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (หลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์) ประกอบด้วย ๕ ชุดกิจกรรมการพัฒนา ดังนี้

ชุดกิจกรรมที่ ๑ การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การตลาดออนไลน์ เทคนิคถ่ายภาพด้วยมือถือ” เป็นการสอนวิธีการถ่ายภาพสินค้า หรือการสร้างเรื่องเล่าของสินค้า (Content หรือคอนเทนต์) โดยใช้โทรศัพท์มือถือเดิมที่มีอยู่

ชุดกิจกรรมที่ ๒ การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การวิเคราะห์และออกแบบธุรกิจด้วย Business Model Canvas (BMC)” เป็นการอบรมให้ความรู้ และการทดลองวิเคราะห์และจัดทำแบบจำลองธุรกิจ

ชุดกิจกรรมที่ ๓ การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การทำพวงมาลัยจากผ้าขาวม้า” เป็นกิจกรรมสัมพันธ์ที่ทำร่วมกันระหว่างคน ๓ วัย ในตำบล

ชุดกิจกรรมที่ ๔ การอบรมเชิงปฏิบัติการ “งานดอกไม้” มีรายละเอียดการอบรมแบ่งออกเป็น ๒ ชุดกิจกรรม ประกอบด้วย (๑) การกำดอกไม้ไหว้พระจากดอกไม้แถวบ้าน และ (๒) การทำบายศรีปากชาม

ชุดกิจกรรมที่ ๕ การขยายผลตู้เย็นข้างบ้าน ตู้ยาข้างครัว เป็นการสร้างพื้นที่ความมั่นคงทางอาหารเพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือน

๕.๑.๓ การถอดบทเรียนการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล พบว่า

๑) การประเมินกระบวนการชุมชนด้วยตนเอง ๙ มิติ ประกอบด้วย (๑) การมีส่วนร่วม (๒) ผู้นำท้องถิ่น (๓) โครงสร้างองค์กร (๔) ความสามารถในการประเมินปัญหา (๕) การระดมทรัพยากร (๖) การเชื่อมโยงกับองค์กร/ชุมชนอื่น (๗) การตั้งคำถามเพื่อการเรียนรู้ (๘) ความสัมพันธ์กับตัวแทนองค์กรภายนอก (๙) การบริหารจัดการโครงการ ผลการวิจัย พบว่า ผลการประเมินกระบวนการชุมชนด้วยตนเอง ๙ มิติ ร้อยละ ๑๐๐ ประเมินให้ผ่านในค่าเฉลี่ยมากกว่า ๔.๕๐

๒) ผลการถอดบทเรียน เพื่อสะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรม ผ่านเทคนิคการทบทวนหลังการขับเคลื่อนกิจกรรมเสร็จสิ้น (After Action Review: AAR) พบว่า

๒.๑) เป้าหมายร่วมของตำบล คือ หนองนมวัวโมเดลเมืองสุขภาวะ

๒.๒) กระบวนการขับเคลื่อนงานวิจัย ประกอบด้วย ๔ ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ ๑ การวางแผน (Plan) ขั้นตอนที่ ๒ การปฏิบัติ (Act) ประกอบด้วย ๕ ชุดกิจกรรม คือ ชุดกิจกรรมที่

๑ การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การตลาดออนไลน์ เทคนิคถ่ายภาพด้วยมือถือ” ชุดกิจกรรมที่ ๒ การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การวิเคราะห์และออกแบบธุรกิจด้วย BMC” ชุดกิจกรรมที่ ๓ การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การทำพวงมาลัยจากผ้าขาวม้า” ชุดกิจกรรมที่ ๔ การอบรมเชิงปฏิบัติการ “งานดอกไม้” และชุดกิจกรรมที่ ๕ การขยายผลตู้เย็นข้างบ้าน ตู้ยาข้างครัว ขั้นตอนที่ ๓ สังเกต ติดตาม และประเมินผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ และขั้นตอนที่ ๔ สะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรม ผ่านเทคนิคการทบทวนหลังการขับเคลื่อนกิจกรรมเสร็จสิ้น

๓) การสะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ พบว่า

๓.๑) ปัญหาและข้อจำกัด ประกอบด้วย (๑) ปัญหาสาธารณภัยในพื้นที่ และ (๒) การจัดการเวลาไม่ตรงกันระหว่างส่วนตัวและส่วนร่วม

๓.๒) ปัจจัยความสำเร็จ ประกอบด้วย (๑) การบริหารจัดการ (๒) ภาคีเครือข่าย (๓) การรับฟัง ทบทวนเพื่อแก้ปัญหา และ (๔) ผู้นำ/นักจัดการชุมชน/พี่เลี้ยง

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยในครั้งนี้จะกล่าวถึงผลจากการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล คือ ระบบและกลไกการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นที่สำคัญและน่าสนใจเพื่อนำมาอภิปรายผล ดังนี้

๑. ระบบดำเนินการ (Delivery System) เป็นกระบวนการในการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธ ผ่านการมีส่วนร่วมของประชาชนในตำบลหนองนมวัว โดยมีกระบวนการขับเคลื่อนกิจกรรม ใน ๔ ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ ๑ การวางแผน (Plan) ขั้นตอนที่ ๒ การปฏิบัติ (Act) ขั้นตอนที่ ๓ สังเกต ติดตาม และประเมินผล และขั้นตอนที่ ๔ สะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรม ซึ่งเห็นควรร่วมกันในกิจกรรมการพัฒนา จำนวน ๔ ชุดกิจกรรม ประกอบด้วย ชุดกิจกรรมที่ ๑ การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การตลาดออนไลน์ เทคนิคถ่ายภาพด้วยมือถือ” ชุดกิจกรรมที่ ๒ การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การวิเคราะห์และออกแบบธุรกิจด้วย Business Model Canvas (BMC)” ชุดกิจกรรมที่ ๓ การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การทำพวงมาลัยจากผ้าขาวม้า” ชุดกิจกรรมที่ ๔ การอบรมเชิงปฏิบัติการ “งานดอกไม้” มีรายละเอียดการอบรม (๑) การกำดอกไม้ไหว้พระจากดอกไม้แถวบ้าน และ (๒) การทำบายศรีปากชาม และชุดกิจกรรมที่ ๕ การขยายผลตู้เย็นข้างบ้าน ตู้ยาข้างครัว สอดคล้องกับงานวิจัยของ**สรัญญา แสงอัมพร**[๑] ได้ศึกษาวิจัย “การใช้หลักทิฏฐธัมมิกัตถะเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนมะม่วงปลายแขน ตำบลท่างิ้ว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช” พบว่า ควรให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาให้ความรู้ ช่วยเหลือแนะนำวิธีการในการแก้ปัญหา ควรส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนรู้จักการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของครัวเรือน ควรส่งเสริมให้มีเครือข่ายความร่วมมือด้านต่าง ๆ ในระดับหมู่บ้าน และควรส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชน

---

[๑] สรัญญา แสงอัมพร, “การใช้หลักทิฏฐธัมมิกัตถะเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนมะม่วงปลายแขน ตำบลท่างิ้ว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช”, **วารสาร มหาจุฬานาครทรรศน์**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๑): ๔๑๑-๔๒๙.

รู้จักการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง ขณะที่**พระปลัดระพิน พุทฺธิสาโร**[๒] ได้ศึกษาวิจัย “รูปแบบการประยุกต์ใช้พุทธเศรษฐศาสตร์ในชุมชนต้นแบบในประเทศไทย” พบว่า มีการประยุกต์ด้วยหลักธรรมผ่านวิถีความเชื่อทางศาสนาและวิถีของการดำเนินชีวิต ซึ่งประยุกต์ด้วยการพาทำ นำให้ดูผ่านรูปแบบของกิจกรรม ทั้งสองชุมชนมีวิถีของวัดและวิถีของศาสนาเป็นเครื่องกำหนด รูปแบบและแนวทางการประยุกต์จึงดำเนินไปภายใต้วิถีทางศาสนา วัด พระสงฆ์และรวมอยู่ในวิถีวัฒนธรรมภายในชุมชน บนกรอบการพัฒนาใน ๔ ด้าน ประกอบด้วย การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักอุฏฐานสัมปทา (การขยันหา) การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักอารักขสัมปทา (การรักษาไว้) การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักกัลยาณมิตตตา (การมีใจต่อกัลยาณมิตร) และการพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักสมชีวตา (การใช้ชีวิตแบบพอเพียง) สอดคล้องกับงานวิจัยของ**ธงชัย สิงอุดม และคณะ**[๓] ได้ศึกษาวิจัย “เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธกับการสร้างเสริมความมั่นคงของครอบครัวพ่อ-แม่มือใหม่” พบว่า ประยุกต์ใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธกับการสร้างเสริมความมั่นคงทางครอบครัว โดยใช้หลักการปฏิบัติตามหลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ ๔ ประการ มาประยุกต์ใช้ให้รู้จักบริหารจัดการระหว่างความพอเพียงอย่างวัตถุวิสัยและความพอเพียงอย่างจิตวิสัยให้เกิดดุลยภาพ ซึ่งกันและกันเพื่อความเข้มแข็งของครอบครัว

๒. ระบบสนับสนุน (Support System) เป็นการสนับสนุนให้กลไกการดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่ผ่านการออกแบบกิจกรรมร่วมกัน โดยการสนับสนุนโดยทีมพี่เลี้ยง (Technical Assistance Providers) ประกอบด้วย ๑) TAPS – พี่เลี้ยงกระบวนการ ๒) นักจัดการชุมชนด้านการออม (๒๑ คน) และพระสงฆ์/ปราชญ์ชุมชน/อบต./ภาคีเครือข่าย สอดคล้องกับงานวิจัยของ**วิทยา จันทร์แดง และจำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์**[๔] ได้ศึกษาวิจัย “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน” พบว่า การมีส่วนร่วมที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็งแบบไตรภาคี ได้แก่ องค์กรชุมชน องค์กรภาครัฐ องค์กรภาคีสนับสนุน ซึ่งผลการจากวิเคราะห์และถอดบทเรียนภายหลังเสร็จสิ้นกระบวนการทั้งหมด พบปัจจัยความสำเร็จประกอบด้วย ๑) การบริหารจัดการ ๒) ภาคีเครือข่าย ๓) การรับฟัง ทบทวนเพื่อแก้ปัญหา ๔) ผู้นำ/นักจัดการชุมชน/พี่เลี้ยง และยังพบปัญหาและข้อจำกัด ประกอบด้วย ๑) ปัญหาสาธารณภัยในพื้นที่ และ ๒) การจัดการเวลาไม่ตรงกันระหว่างส่วนตัวและส่วนร่วม

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล” ผู้วิจัยขอเสนอแนะ ดังนี้

---

[๒] พระปลัดระพิน พุทฺธิสาโร, “รูปแบบการประยุกต์ใช้พุทธเศรษฐศาสตร์ในชุมชนต้นแบบในประเทศไทย”, **วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓): ๒๗๗-๒๙๓.

[๓] ธงชัย สิงอุดม และคณะ, “เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธกับการสร้างเสริมความมั่นคงของครอบครัวพ่อ-แม่มือใหม่”, **รายงานการวิจัย**, (สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.): มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐).

[๔] วิทยา จันทร์แดง และจำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์, “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน”, **ดุษฎีนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศานศาสตร์**, (ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๖).

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ภาครัฐควรสนับสนุนเชิงนโยบายในการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล

๒) ภาครัฐควรสนับสนุนด้านการยกระดับสมรรถนะชุมชน และบุคลากรในการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล

๓) ภาครัฐและจังหวัดควรสนับสนุนให้มีการจัดตั้งกองทุนหรือกลุ่ม เพื่อระดมเงินทุนสำหรับระบบการออมชุมชนวิถีพุทธและจัดหาหน่วยงานหรือวิทยากรในการให้ความรู้ การสนับสนุนด้านระบบเครือข่ายและช่องทางการเข้าถึงตลาด และการนำเทคโนโลยีและสารสนเทศมาเพื่อการพัฒนา ต่อยอดนวัตกรรมชุมชน

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑) ชุมชนควรมีแผนชุมชนในการสร้างจิตสำนึกร่วมของคนในชุมชนให้เพียงพอ สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการหรือกิจกรรมให้ชุมชนตระหนักถึงการพึ่งพากันเอง

๒) ชุมชนควรจัดเวทีสาธารณะเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รับฟังความคิดเห็นและการนำความรู้มาใช้ประโยชน์ และดำเนินชีวิตไปพร้อม ๆ กับการเรียนรู้ การสั่งสมความรู้ และการสร้างความรู้ใหม่เพื่อนำไปพัฒนาตนเองและชุมชน ลดข้อขัดแย้งจากความแตกต่างของความคิดและคุณค่า

๓) ชุมชนควรมีการจัดตั้งเครือข่ายการพัฒนาหมู่บ้าน เพื่อวางแผนการพัฒนา ทักษะการจัดสวัสดิการชุมชน การสร้างเครือข่ายธุรกิจ และเครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกชุมชนโดยมีการแลกเปลี่ยนข้อมูล สินค้าและเพื่อต่อยอดรายได้ไปยังชุมชนอื่นระหว่างกัน

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรมีการศึกษาวิจัยในการสร้างเครือข่ายระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล

๒) ควรมีการศึกษาวิจัยในการนำ Application ในการสร้างฐานข้อมูลของชุมชนเพื่อพัฒนาสู่ชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ และการพัฒนาฐานข้อมูลออนไลน์เพื่อสร้างความพร้อมต่อการตัดสินใจในการวางแผนชุมชน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

จันทนา เจริญวิริยะภาพ และคณะ. **เครือข่ายกองทุนหมุนเวียนชาวบ้านสงขลารูปธรรมที่ใช้เงินเป็นเครื่องมือสร้างสวัสดิการชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน องค์การมหาชน, ๒๕๔๖.

จีรเนาว์ ทัศศรี และณัตติพงศ์ แก้วทอง. **บทที่ ๙ การประเมินกระบวนการชุมชน ใน การติดตามสนับสนุนและประเมินผลโครงการ**. สงขลา: โฟ-บาร์ด, ๒๕๕๙.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. **แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน: ข้อเสนอทางทฤษฎีในบริบทต่างสังคม**. กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์, ๒๕๔๘.

ปัญญา เลิศไกร. **แนวคิดและรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนที่ประสบความสำเร็จ**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๐.

พระเทพวิสุทธิเมธี ปัญญานันทภิกขุ. **กตัญญูกตเวทีเป็นเครื่องหมายของคนดี**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๓๖.

พระธรรมโกศาจารย์. **รากฐานที่มั่นคงแห่งความเป็นมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๒๑.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **การพัฒนาที่ยั่งยืน Sustainable development**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๑.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **คนไทยกับสัตว์ป่า**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๒.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

พระธรรมปฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **ธรรมนูญชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๔. นครปฐม: จ.เจริญอินเตอร์พริ้น ประเทศไทย, ๒๕๕๗.

มงคล ด่านธานินทร์. **เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองเชิงระบบ**. กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดยูเคชัน, ๒๕๔๑.

ระพีพรรณ คำหอม. **สวัสดิการสังคมกับสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๗.

สมบูรณ์ ศุภศิลป์. **จิ๋วแต่แจ๋ว: เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สมิต, ๒๕๓๗.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. **รายงานสถิติจังหวัดนครสวรรค์ ๒๕๖๔**. กรุงเทพมหานคร: กองสถิติพยากรณ์ สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ๒๕๖๔.

อภิชัย พันธเสน. **พุทธเศรษฐศาสตร์ วิวัฒนาการ ทฤษฎีและการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์ สาขาต่าง ๆ**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๕๘.

(๒) รายงานวิจัย, ดุษฎีนิพนธ์:

ชลิดา เพียรสร้าง. การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา: อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด. **รายงานการวิจัย**. คณะเศรษฐศาสตร์: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๔.

ธงชัย สิงอุดม และคณะ. “เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธกับการสร้างเสริมความมั่นคงของครอบครัวพ่อ-แม่มือใหม่”. **รายงานการวิจัย**. สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.): มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

วัชระ งามจิตรเจริญ. “แนวคิดในการใช้พุทธธรรมเพื่อดำเนินการทางเศรษฐกิจในสังคมทุนนิยม: กรณีศึกษา”. **รายงานการวิจัย**. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: ศูนย์พุทธศาสน์ศึกษา, ๒๕๕๒.

วิทยา จันทร์แดง และจำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์. “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน”. **ดุษฎีนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์**. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๖.

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ ๑-๑๒. “กลยุทธ์ส่งเสริมการออมให้แก่วัยผู้ใหญ่เพื่อเตรียมการเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ”. **รายงานการวิจัย**. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์: สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ ๑-๑๒, ๒๕๕๙.

สุวัฒนา ศรีภิรมย์, สุปาณี จันทรมาศ และปาริฉัตร คลิ้งทอ. “การพัฒนาระบบการออมระยะยาวของประเทศไทย”. **รายงานการวิจัย**. กระทรวงการคลัง: สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง, ๒๕๕๑.

(๓) บทความ:

ชัชนี จันทจรูญพงษ์ และวิธาน เจริญผล. “การออมภาคบังคับช่วยพัฒนาเศรษฐกิจและตลาดทุน ได้อย่างไร”. **SET Note**, ปีที่ ๑ (๒๕๕๙): ๑-๑๓.

ชัยพร พิบูลศิริ. “การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน”. **วารสารพัฒนบริหารศาตร์**, ปีที่ ๔๘ ฉบับที่ ๑ (๒๐๐๘): ๕๗-๘๔.

ธิติมา พลับพลึง. “การออมของครัวเรือนในจังหวัดนครปฐม: กรณีศึกษาเปรียบเทียบอำเภอดอนตูมและอำเภอพุทธมณฑล”. **วิทยาสารกำแพงแสน**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๐): ๖๒-๗๐.

นิภารัตน์ นักตรีพงศ์. “สวัสดิการชุมชนเพื่อชุมชน”. **วารสารวิชาการสังคมมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช**, ปี ๑๐ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓): ๓๗-๕๓.

บุดศรี แผนพุทธา. “บทวิจารณ์หนังสือเรื่อง เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ”. **วารสารพุทธมัคค์ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม**, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐): ๕๔-๖๔.

พรทิพย์ วรพาสน์พฤติ, ลักคณา วรศิลป์ชัย และมะลินี เทพปาน. “การวิเคราะห์ความเสี่ยงและผลตอบแทนของแบบจำาลองพอร์ตการลงทุนตามระยะเวลา”. BU Academic Review, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ (๒๕๕๓): ๓๘-๔๖.

พระครูโกศลวิหารคุณ และคณะ. “เศรษฐกิจชุมชนเชิงพุทธ”. **วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์**, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม–เมษายน ๒๕๖๒): ๑๘๑-๒๐๐.

พระปลัดระพิน พุทฺธิสาโร. “รูปแบบการประยุกต์ใช้พุทธเศรษฐศาสตร์ในชุมชนต้นแบบในประเทศไทย”, **วารสารบัณฑิตแสงโคมคำา**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓): ๒๗๗-๒๙๓.

พระมหาสมบูรณ์ วุฑฺฒิกโร (พรรณา) และคณะ, “ชุมชนเข้มแข็งเชิงพุทธบูรณาการ: กรณีศึกษากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในภาคตะวันออกของประเทศไทย”. **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (ฉบับพิเศษ เมษายน-มิถุนายน ๒๕๖๐): ๕๖๕-๕๗๕.

พินทุสร โพธิ์อุไร. “แนวคิดว่าด้วยการเสริมพลังชุมชนเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ”. **วารสารพัฒนาสังคม**, ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๒ (ตุลาคม ๒๕๖๒): ๖๔-๗๗.

พิสิษฐ์ จอมบุญเรือง. “แนวทางการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุเพื่อการพึ่งพาตนเอง ในจังหวัดนครสวรรค์”. **วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์**, ปที่ ๘ ฉบับที่ ๒๔ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๖): ๑๕-๒๘.

มยุรี สุวรรนาวุธ และอุษณากร ทาวะรมย์. “ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมกับพฤติกรรมการออมของประชาชนในพื้นที่ ตำบลบ้านเชิด อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี”. **วารสารด้านการบริหารรัฐกิจและการเมือง**, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (๒๕๕๘): ๑๔๗-๑๘๔.

สรัญญา แสงอัมพร. “การใช้หลักทิฏฐธัมมิกัตถะเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนมะม่วงปลายแขน ตำบลท่างิ้ว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช”. **วารสาร มหาจุฬานาครทรรศน์**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๑): ๔๑๑-๔๒๙.

สิริชัย ดีเลิศ และคณะ. “กระบวนการส่งเสริมคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของหมู่บ้านเกษตรเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ จ. เพชรบุรี”. **วารสารบริหารธุรกิจเทคโนโลยีมหานคร**, ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓): ๑๓๐-๑๕๔.

(๔) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์:

เกษม วัฒนชัย. **การบรรยายตอนที่๓ เรียนรู้การใช้ชีวิตอย่างพอเพียงในโครงการจัดทำสื่อเพื่อการเผยแพร่ความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงและการประยุกต์ใช้**. เมื่อวันที่ ๓๐ มีนาคม ๒๕๕๐ ณ ทำเนียบองคมนตรี.

เกษม วัฒนชัย. **การปาฐกถาพิเศษเรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียง” ในงานฝึกอบรมวิทยากรตัวคูณเศรษฐกิจพอเพียง** จัดโดย สศช. เมื่อวันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๕๐ ณ โรงแรมปรินซ์พาเลซ.

“รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐”, **ราชกิจจานุเบกษา**, ๑๓๔ (เมษายน ๒๕๖๐): ๑-๙๐.

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, “**ระบบสวัสดิการชุมชน รากฐานสู่สวัสดิการสังคมไทยอย่างยั่งยืน**”. (อัดสำเนา).

สำนักงานจังหวัดนครสวรรค์ กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด, “**ข้อมูลสำคัญจังหวัดนครสวรรค์ ประจำปี ๒๕๖๓**”. (อัดสำเนา).

(๕) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

ประธาน จิวจินดา. “การออมภาคครัวเรือนของไทย แนวโน้มและข้อจำกัด”. **กรุงเทพธุรกิจ**. เข้าถึงได้จาก https://www.bangkokbiznews.com/news/๘๕๕๙๘๑ [๘ ตุลาคม ๒๕๖๔].

ข่าวหน้าใน. “คนไทยออมเงินน้อยลงทุบสถิติ”. **Khaosod Online**. เข้าถึงได้จาก https://www.khaosod.co.th/newspaper/newspaper-inside-pages/news_๕๖๐๒๓๙๓ [๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๓].

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. **“บทสรุปสำหรับผู้บริหาร การออมของครัวเรือนไทย ไตรมาสที่ ๔ ปี ๒๕๖๓”**. เข้าถึงได้จาก http://www.nso.go.th/sites/๒๐๑๔/Pages [๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๓].

สถาบันวิทยาการตลาด. **“การออมสำหรับประชาชนวัยเริ่มทำงาน”**. เข้าถึงได้จาก https://www.cma.in.th/cma/academicPaper/download/๒ [๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๓].

กลุ่มงานสื่อสารสังคม สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.). **การออมเตรียมรับสังคมสูงวัย ขยายผล “ธนาคารต้นไม้”**. เข้าถึงได้จาก https://www.nationalhealth.or.th/en/node/๒๑๗๘ [๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๓].

กรมกิจการผู้สูงอายุ. “**สถิติผู้สูงอายุของประเทศไทย ๗๗ ณ วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๒**”. เข้าถึงได้จาก https://www.dop.go.th/th/know/side/๑/๑/๒๗๕ [๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๓].

กันย์. “ออมเงิน ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง”. **โพสต์ทูเดย์** เข้าถึงได้จาก https://www.posttoday.com/life/healthy/๕๕๙๓๐๘ [๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๓].

FINNOMENA. “สร้างกลยุทธ์การออมเงิน จาก “ปรัชญาความพอเพียง”. เข้าถึงได้จาก https://www.finnomena.com/z-admin/sufficiency/ [๑๘ ตุลาคม ๒๕๖๓].

Sirintip. “**เงินออมก้นบาตร กระปุกออมสินของคนชรา**”. เข้าถึงได้จาก https://www.thaihealth.or.th/Content/๑๙๑๕๘ [๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๔].

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. “**ออมวันละบาทสู่กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลอุโมงค์**”. เข้าถึงได้จาก https://web.codi.or.th/๒๐๑๙๐๘๒๙-๘๓๓๓/ [๒๕ ตุลาคม ๒๕๖๔].

องค์การบริหารส่วนตำบลศิลา. “**ระเบียบข้อบังคับกองทุน (กองบุญ) สวัสดิการชุมชนตำบลศิลา อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์**”. เข้าถึงได้จาก https://www.sila.go.th/news/activity/content/๓๓๕ [๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๔].

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. “**ส่งเสริมการออม พร้อมเป็นแหล่งเงินทุน เกื้อหนุนสวัสดิการขยายงานเศรษฐกิจชุมชน**”. เข้าถึงได้จาก https://web.codi.or.th/๒๐๑๙๐๘๒๙-๘๓๓๓/ [๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๔].

องค์การบริหารส่วนตำบลดอนแร่ อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี. “**กองบุญสวัสดิการ ตำบลดอนแร่**”. เข้าถึงได้จาก http://www.donrae.go.th/site/index.php?option=com_ content&view=article&id= ๕๓&Itemid=๙๓ [๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๔].

๒. ภาษาอังกฤษ

1. Secondary Sources

Bowen, D. E. and Lawler, E. E. “Empowering Service Employees”. **Sloan Management Review**, Vol.36 (April 1995): 73-84.

Freire, P. **Pedagogy of the Oppressed**. Middlesex: Penguin Books, 1986.

Goodman, R. and Peng, I. “The East Asian welfare states: Peripatetic learning, adaptive change, and nation-building”. **Welfare states in transition: National adaptations in global economies**, (1996): 192-224.

Hamilton, Edwin. **Adult Education for Community Development**. Westport: Greenwood Press, 1992.

Kemmis, S & McTaggart, R. **The Action Research Planer**. 3rd ed. Victoria: Deakin University, 1988.

Wallerstein, H.A. **Dictionary of Psychology**. Zoller, U.: Penguin Books, Inc., 1993.

Zimmerman, M. A. “Psychological Empowerment: Issues and illustration”. **American Journal of Community Psychology**, Vol. 23 (May 1995): 581-599.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
หนังสือรับรองการวิจัยในมนุษย์

ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและใบยินยอม

หมายเลขข้อเสนอการวิจัย ว.๕๔/๒๕๖๕

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยตามรายงานการแสดงด้านล่าง ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแล้ว คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

ชื่อข้อเสนอการวิจัย: การพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธกับการรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล (Development of a Buddhist Community Saving System to Support the Aging Society at Sub-District Level)

รหัสข้อเสนอการวิจัย: MCU RS 800765014

สถาบันที่สังกัด: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

ผู้วิจัยหลัก: พระครูนิวิฐศีลขันธ์, ผศ.ดร.

เอกสารที่พิจารณาทบทวน

๑. แบบเสนอโครงการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๕
๒. เอกสารชี้แจงข้อมูลผู้เข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๕
๓. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๕
๔. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	ฉบับที่ วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๕

(พระสุวรรณเมธาภรณ์, ผศ.)
ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

หมายเลขใบรับรอง: ว.๕๔/๒๕๖๕
วันที่ให้การรับรอง: ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕
วันหมดอายุใบรับรอง: ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

ภาคผนวก ข
เครื่องมือวิจัย

แบบการประเมินเพื่อพัฒนาชุมชน ๙ มิติ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล”

ตัวชี้วัด ๙ มิติและการประเมินเพื่อพัฒนาชุมชน	การติดตามและประเมินผล		
	ผลการประเมิน (ค่าเฉลี่ย)	เหตุผลที่เลือก	แนวทางการพัฒนา
๑. การมีส่วนร่วม จะต้องมีแกนนำและนักจัดการชุมชนด้านการออมในตำบลหนองนมวัว เข้าร่วมกิจกรรมไม่น้อยกว่า ๔๐ คน เข้าร่วมในกิจกรรมการพัฒนาระบบการออมชุมชน			
๒. ผู้นำท้องถิ่น จะต้องมีผู้นำชุมชนในตำบลหนองนมวัว เข้าร่วมกิจกรรม และให้การสนับสนุนเต็มที่ ให้กับชุมชนและภาคีเครือข่าย ไม่น้อยกว่า ๒ หมู่บ้านต่อกิจกรรม			
๓. โครงสร้างองค์กร จะมีต้องการประสานงานระหว่างกลุ่มอาชีพ และคนในตำบล เพื่อการจัดกิจกรรมทุกกิจกรรม			
๔. ความสามารถในการประเมินปัญหาและร่วมกันหาแนวทางเพื่อแก้ปัญหา จะต้องมีแกนนำและนักจัดการชุมชนด้านการออมในตำบลหนองนมวัว เข้าร่วมการติดตาม ช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาทุกครั้งของทุกกิจกรรม			
๕. การระดมทรัพยากร จะต้องมีแกนนำและนักจัดการชุมชนด้านการออมในตำบลหนองนมวัว สามารถระดมตัดสินใจ และกระจายทรัพยากรได้อย่างเหมาะสมทุกกิจกรรม			

ตัวชี้วัด ๙ มิติและการประเมินเพื่อพัฒนาชุมชน	การติดตามและประเมินผล		
	ผลการประเมิน (ค่าเฉลี่ย)	เหตุผลที่เลือก	แนวทางการพัฒนา
๖. การเชื่อมโยงกับองค์กร/ชุมชนอื่น จะต้องมีแกนนำและนักจัดการชุมชนด้านการออมในตำบลหนองนมวัวร่วมการประสานงานระหว่างชุมชนและภาคีเครือข่ายเพื่ออบรมให้ความรู้แก่คนในตำบลของทุกกิจกรรม			
๗. การตั้งคำถามเพื่อการเรียนรู้ (การถามว่าทำไม) จะต้องมีแกนนำและนักจัดการชุมชนด้านการออมในตำบลหนองนมวัวร่วมกระบวนการพูดคุยและแสดงความคิดเห็น ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงร่วมกันของทุกกิจกรรม			
๘. ความสัมพันธ์กับตัวแทนองค์กรภายนอก แกนนำและนักจัดการชุมชนด้านการออมในตำบลหนองนมวัว ความสัมพันธ์อันดีกับภาคีเครือข่ายและมีการอบรม ให้ความรู้ พัฒนาศักยภาพพี่เลี้ยงในชุมชนของทุกกิจกรรม			
๙. การบริหารจัดการโครงการ แกนนำและนักจัดการชุมชนด้านการออมในตำบลหนองนมวัวสามารถบริหารจัดการงานและมีความรับผิดชอบ ร่วมกันกับพี่เลี้ยงในชุมชนของทุกกิจกรรม			

ระเบียบวาระการประชุม
การพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล
ครั้งที่ ...../.....
วัน.....ที่ ..... เดือน.....พ.ศ. .....
ณ .....

วาระที่ ๑ เรื่องแจ้งเพื่อทราบ

๑.๑ เรื่องที่ประธานแจ้งเพื่อทราบ

๑.๑.๑ .....

๑.๑.๒ .....

๑.๑.๓ .....

๑.๑.๔ .....

๑.๒ เรื่องที่เลขานุการแจ้งเพื่อทราบ

๑.๒.๑ .....

๑.๓ เรื่องที่..... แจ้งเพื่อทราบ

๑.๓.๑ .....

๑.๓.๒ .....

๑.๓.๓ .....

วาระที่ ๒ เรื่องรับรองรายงานการประชุม (ไม่มี)

-

วาระที่ ๓ เรื่องสืบเนื่อง (ไม่มี)

-

วาระที่ ๔ เรื่องเสนอเพื่อพิจารณา

๔.๑ .....

๔.๒ .....

๔.๓ .....

๔.๔ .....

วาระที่ ๕ เรื่องอื่น ๆ

-

ประเด็นการถอดบทเรียน

การพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล

๑. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ และความล้มเหลวในการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธ

๓.๑ ปัจจัยที่ส่งผลความสำเร็จ

๓.๒ ปัญหาและข้อจำกัด

.....

.....

.....

๒. ข้อเสนอแนะเพื่อบรรลุเป้าหมาย

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ค
ภาพกิจกรรมการลงพื้นที่และกิจกรรมประกอบการวิจัย

ภาพ การประชาคมตำบลหนองนมวัว

ภาพ การประชุมเพื่อการทบทวนกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ

ภาพ การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การตลาดออนไลน์ และเทคนิคถ่ายภาพด้วยมือถือ”

ภาพ การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การวิเคราะห์และออกแบบธุรกิจด้วย BMC”

ภาพ การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การทำพวงมาลัยจากผ้าขาวม้า”

ภาพ การอบรมเชิงปฏิบัติการ “กำดอกไม้ไหว้พระ”

ภาพ การอบรมเชิงปฏิบัติการ “พานบายศรีปากชาม”

ภาพ การสำรวจพื้นที่ ออกแบบ และสร้างความรู้

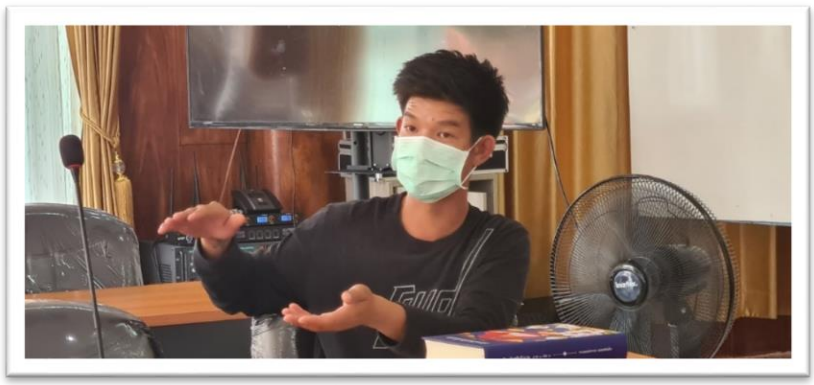

ภาพ การประชุมเพื่อหาข้อตกลงร่วมกันในกิจกรรมฯ

ภาคผนวก ง
การรับรองการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

แบบ สพ.๐๙.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ 1 มีนาคม 2566

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า นายประยงค์ สิงห์โตทอง ตำแหน่ง นายกองค์การบริหารส่วนตำบล
ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว
ที่อยู่ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์
โทรศัพท์ โทรสาร
ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง
การคุ้มครองทางสังคมวิถีพุทธกับการรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลในจังหวัดนครสวรรค์

ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ ผศ.ดร.อัครเดช พรหมกัลป์ และคณะ
โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

☐ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
☐ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
☐ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
☐ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
☑ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่นำไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ 1 มีนาคม 2566 จนถึง 28 กุมภาพันธ์ 2567 ซึ่งการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

นำไปสู่การกำหนดข้อเสนอการพัฒนา และแนวทางการพัฒนาในเชิงพื้นที่

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ .....
(นายประยงค์ สิงห์โตทอง)
ตำแหน่ง นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองนมวัว

แบบ สพ.๐๙.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ 1 มีนาคม 2566

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า นางอุไร พรมศักดิ์ ตำแหน่ง ผู้อำนวยการ
ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองนมวัว
ที่อยู่ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์
โทรศัพท์ โทรสาร
ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง
การคุ้มครองทางสังคมวิถีพุทธกับการรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลในจังหวัดนครสวรรค์

ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ ผศ.ดร.อัครเดช พรหมกัลป์ และคณะ
โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

☐ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
☐ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
☐ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
☐ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
☑ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่นำไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ 1 มีนาคม 2566 จนถึง 28 กุมภาพันธ์ 2567 ซึ่งการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

นำไปสู่การกำหนดกิจกรรมในการพัฒนานักบริบาลชุมชน และ อสม.ในพื้นที่ รวมถึงแนวทางในการดูแลสุขภาพคนในพื้นที่

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ .....
(นางอุไร พรมศักดิ์)
ตำแหน่ง ผู้อำนวยการ
โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองนมวัว

แบบ สพ.๐๙.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ 1 มีนาคม 2566

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า พระมหาสุภัค วิรโช ตำแหน่ง ผู้อำนวยการ
ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน โรงเรียนรัตนปัญญาวิชชาลัย
ที่อยู่ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์
โทรศัพท์ โทรสาร
ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง
การคุ้มครองทางสังคมวิถีพุทธกับการรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลในจังหวัดนครสวรรค์

ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ ผศ.ดร.อัครเดช พรหมกัลป์ และคณะ
โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

☑ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
☐ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
☐ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
☐ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
☐ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่นำไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ 1 มีนาคม 2566 จนถึง 28 กุมภาพันธ์ 2567 ซึ่งการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

นำไปสู่แนวทางในการออกแบบการเรียนการสอน และกิจกรรมเสริมให้กับนักเรียน

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ .....
(พระมหาสุภัค วิรโช)
ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียนรัตนปัญญาวิชชาลัย

แบบ สพ.๐๙.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ 1 มีนาคม 2566

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า นางอัญชลี ปั้นนาค ตำแหน่ง ผู้อำนวยการ
ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน โรงเรียนบ้านดอนกระดูกเนื้อ
ที่อยู่ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์
โทรศัพท์ โทรสาร
ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง
การคุ้มครองทางสังคมวิถีพุทธกับการรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลในจังหวัดนครสวรรค์

ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ ผศ.ดร.อัครเดช พรหมกัลป์ และคณะ
โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

☑ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
☐ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
☐ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
☐ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
☐ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่นำไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ 1 มีนาคม 2566 จนถึง 28 กุมภาพันธ์ 2567 ซึ่งการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้
นำไปสู่แนวทางในการออกแบบการเรียนการสอน และกิจกรรมเสริมให้กับนักเรียน

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ .....
(นางอัญชลี ปั้นนาค)
ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านดอนกระดูกเนื้อ

ภาคผนวก จ
บทความวิจัย

การพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล

Development of a Buddhist Community Saving System to Support the Aging Society at Sub-district Level

จรูญศักดิ์ สุนทรเดชา[1] พระครูนิวิฐศีลขันธ์[2] และณวพงศ์ธร นิติภูวนนท์[3]

Jaroonsak Soonthondachar, Phrakhrunivitsinlakhan and Navapongthorn Nitiphuvanon

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนากระบวนทัศน์และการรับรู้ของประชาชน 2) พัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธ และ 3) ถอดบทเรียนการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน การปฏิบัติ การสังเกต ติดตาม ประเมินผล และการสะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ ผ่านเทคนิคการทบทวนหลังการขับเคลื่อนกิจกรรมเสร็จสิ้น กำหนดพื้นที่เป้าหมายในลักษณะภาคีเครือข่าย (บวร) คือ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัย พบว่า 1) การพัฒนากระบวนทัศน์และการรับรู้ของประชาชน พบว่า 1.1) การรู้ทุกข์ พบว่า ปัญหาในเชิงพื้นที่ที่ส่งผลกระทบในเชิงเศรษฐกิจ ประกอบด้วย ด้านสินค้า ด้านหนี้สิน ด้านอาชีพ และด้านการตลาด 1.2) การรู้ทุน มีการคัดเลือกตัวแทนนักจัดการชุมชนด้านการออม จำนวน 21 คน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องที่ และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และ 1.3) การรู้เท่าทัน มีการกำหนดแนวทางการพัฒนาใน 4 ประเด็น คือ ขยันหา รักษาไว้ มีใจต่อกัลยาณมิตร และใช้ชีวิตแบบพอเพียง 2) การพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธ ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนมีมติเห็นร่วมกันใน 5 ชุดกิจกรรม ประกอบด้วย (1) การตลาดออนไลน์ เทคนิคถ่ายภาพด้วยมือถือ (2) การวิเคราะห์และออกแบบธุรกิจด้วย Business Model Canvas (3) การทำพวงมาลัยจากผ้าขาวม้า (4) งานดอกไม้ และ (5) การขยายผลตู้เย็นข้างบ้าน ตู้ยาข้างครัว และ 3) ผลการถอดบทเรียน พบว่า 3.1) การประเมินกระบวนการชุมชนด้วยตนเอง 9 มิติ พบว่า ร้อยละ 100 ประเมินให้ผ่านในค่าเฉลี่ยมากกว่า 4.50 และการประเมินผลจากการสังเกตการณ์ของนักวิจัย และผู้ร่วมวิจัยท้องถิ่น และ 3.2) การถอดบทเรียนการทำงาน พบว่า ปัญหาและข้อจำกัด คือ (1) ปัญหาสาธารณภัยในพื้นที่ และ (2) การจัดการเวลาไม่ตรงกัน ส่วนปัจจัยความสำเร็จ ประกอบด้วย (1) การบริหารจัดการ (2) ภาคีเครือข่าย (3) การรับฟัง ทบทวนเพื่อแก้ปัญหา และ (4) ผู้นำ/นักจัดการชุมชน/พี่เลี้ยง

คำสำคัญ: ระบบการออมชุมชนวิถีพุทธ, สังคมสูงวัย, หลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์

[1-3] มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding author, e-mail: jrs.stc@gmail.com

Abstract

The objectives of this research article were 1) to develop a paradigm and public awareness; 2) to develop Buddhist community savings system; and 3) to extract lessons from the development of Buddhist community savings system to support an aging society at the sub-district level. It was an action research consisting of 4 steps: planning, implementing, observing, monitoring, evaluating, and there was reflecting on the results of driving the activities through review techniques after driving activities completed. The target area was defined as a network partner (Bowon), namely Nong Nom Wua Subdistrict, Lat Yao District, Nakhon Sawan Province. Research results found that 1) paradigm development and public awareness found that 1.1) understanding of suffering found that spatial problems effecting an economic impact included products, debt, careers, and marketing; 1.2) knowledge of capital: A total of 21 representatives of savings community organizers were selected consisting of community leaders, local leaders, and village health volunteers; and 1.3) seeing through someone's trick: There were guidelines for development in 4 areas: diligently seeking, maintaining, having a heart for friends and living a self-sufficient life; 2) developing Buddhist community savings system through the public participation process, consensus was reached on 5 sets of activities consisting of (1) online marketing, techniques for taking photos with a mobile phone, (2) business analysis and design with the Business Model Canvas, (3) making a garland from loincloth, (4) flower work, and (5) expanding the refrigerator next to the house, the medicine cabinet next to the kitchen; and 3) the results of the lesson learned found that 3.1) in the aspect of self-assessment of the community process in 9 dimensions, it was found that 100 percent passed the assessment with an average of more than 4.50 and the evaluation from the observation of the researchers and local co-researchers; and 3.2) extracting work lessons, it was found that the problems and limitations were (1) disaster problems in the area, and (2) inconsistent time management. As for success factors, they included (1) management, (2) network partners, (3) listening and reviewing to solve problems, and (4) leaders/community organizers/mentors.

Keywords: Buddhist Community Savings System, Aging Society, Ditthadhammikattha

บทนำ

การออมนับเป็นสิ่งสำคัญในระบบเศรษฐกิจของประเทศ ด้วยการออมเป็นแหล่งสำคัญของการนำเงินไปลงทุนเพื่อการพัฒนาต่อไป นอกจากนี้ การออมยังเป็นการคุ้มครองตนเองในทางสังคมสำหรับบุคคลตั้งแต่วัยเริ่มทำงานจนถึงวัยเกษียณอายุ ในปัจจุบันแม้ว่าอัตราการออมต่อ GDP ของประเทศไทยถูกจัดว่าอยู่ในระดับต้นของภูมิภาคอาเซียน แต่เมื่อเทียบกับประเทศที่พัฒนาแล้ว อัตราการออมดังกล่าวของไทยยังอยู่ในระดับที่สามารถพัฒนาให้ดีขึ้นได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่อยู่ในวัยเริ่มทำางาน มักจะไม่มีการออมเพื่อวางแผนทางการเงินในระยะยาว แต่เลือกที่จะมองหาเป้าหมายการออมในระยะสั้น อีกทั้งยังมีการออมด้วยเงินสด ในรูปของเงินฝากธนาคารมากกว่าที่จะเป็นการออมในผลิตภัณฑ์ทางการเงิน การออมเป็นนโยบายสาธารณะที่มีบทบาทสำคัญในระบบเศรษฐกิจของทุกประเทศ การออมเป็นแหล่งสำคัญของการลงทุนเพื่อพัฒนาสร้างความเจริญเติบโตและความมั่นคงให้กับเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งนอกเหนือจากปัจจัยเศรษฐกิจทางการลงทุนแล้ว ระบบการออมยังเป็นการคุ้มครองทางสังคมซึ่งหมายถึงการออมเพื่อการเกษียณอายุ เพื่อระบบบำเหน็จบำนาญหรือเพื่อการชราภาพ (สถาบันวิทยาการตลาด, 2564)

ผลการสำรวจครัวเรือนทั่วประเทศของไทย ณ ปี 2561 พบว่า ครัวเรือนไทยมีประมาณ 21.6 ล้านครัวเรือน มีครัวเรือนที่มีการออมเงิน 15.7 ล้านครัวเรือน หรือ 72.7% และอีก 5.9 ล้านครัวเรือน หรือ 27.3% ไม่มีเงินออม อย่างไรก็ดีเมื่อเปรียบเทียบการออม พบว่าจำนวนครัวเรือนที่มีการออมในปี 2561 เพิ่มจากปี 2559 ราว 6.0% (ครัวเรือนมีการออม 66.7% ในปี 2559 และ 72.7% ในปี 2561) สะท้อนให้เห็นว่า ตลอดระยะเวลา 2 ปีที่ผ่านมา สัดส่วนของครัวเรือนมีการเก็บออมเพิ่มขึ้น (ประธาน จิวจินดา, 2564) ขณะที่การออมในปี 2563 ของคนไทยจะอยู่ที่ 4.8 ล้านล้านบาท หดตัว 8.5% เมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมา จากสถิติในช่วงวิกฤตครั้งสำคัญที่ผ่านมา แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าอัตราการขยายตัวของการออมเบื้องต้นในประเทศมีทิศทาง ลดลงอย่างเห็นได้ชัด จากผลกระทบของสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด 19 เมื่อเทียบกับวิกฤตเศรษฐกิจครั้งสำคัญ โดยช่วงวิกฤตต้มยำกุ้งในปี 2540 หดตัว 1.7% และวิกฤตแฮมเบอร์เกอร์ในปี 2551 หดตัว 2.9% (ข่าวหน้าใน, 2564) ซึ่งหากครัวเรือนต้องหยุดทำงานกะทันหันโดยไม่มีกำหนด ระยะเวลาส่วนมากที่ครัวเรือนสามารถนำเงินออม มาใช้ดำรงชีพได้น้อยกว่า 1 ปี คิดเป็นสัดส่วนสูงสุด คือ ร้อยละ 54.1 รองลงมาตั้งแต่ 1-5 ปี ร้อยละ 10.5 ตั้งแต่ 6-10 ปี ร้อยละ 2.3 ตั้งแต่ 11-20 ปี ร้อยละ 0.4 และต่ำสุด คือ ตั้งแต่ 21 ปีเป็นต้นไป ร้อยละ 0.1 จากผลการสำรวจดังกล่าว พบว่า ครัวเรือนไทยมีการเก็บออม แต่ใช้เงินที่เก็บออมได้ในระยะเวลาอันสั้นเท่านั้น ซึ่งอาจส่งผลกระทบกับการดำรงชีพในอนาคตหากครัวเรือนหยุดการทำงานหรือตกงาน ส่วนครัวเรือนที่ไม่ทราบ/ไม่แน่ใจ ระยะเวลาที่สามารถนำเงินออมมาใช้ดำรงชีพมีร้อยละ 32.6 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2564) พฤติกรรมทางการออมหรือวินัยทางการเงินที่ดีจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการลดปัญหาหนี้ครัวเรือนของประเทศไทย เช่น ถ้าครัวเรือนมีเงินออมต่อเดือนน้อย จะทำาให้เงินออมสะสมต่ำซึ่งไม่เพียงพอจ่ายการใช้จ่ายชำระในการซื้อสินค้าทั้งหมด ทำให้เกิดการผ่อนชำระระยะยาวเกิดหนี้สูงและมีระยะเวลานาน หรือในกรณีที่จำเป็นต้องมีการผ่อนชำระ เช่น การซื้อบ้านเงินออมที่มีน้อยจะทำให้เลือกผ่อนชำระหนี้ต่อเดือนต่ำ ภาระหนี้ก็จะสูงและมีระยะเวลาที่ยาวนานเช่นกัน

ดังนั้นแล้วการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลจะแนวทางในการปฏิบัติทั้งของภาครัฐและภาคสังคมที่เกิดจากความเห็นพ้องต้องกันของคนในชุมชน ได้จัดทำขึ้นเพื่อให้ชุมชนเกิดความอยู่เย็นเป็นสุขเป็นสังคมแห่งการเอื้ออาทร สังคมไม่ทอดทิ้งกัน ประชาชนดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (หลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์) ให้บุคคลรู้จักประมาณตนไม่ฟุ้งเฟ้อ สุรุ่ยสุร่าย จนเกินกว่าฐานะและความเป็นอยู่ของตนเอง รู้จักแสวงหาทรัพย์รักษาทรัพย์และจ่ายทรัพย์โดยมีปัญญาเห็นถูกต้องด้วยแล้ว ยังสอนให้บุคคลเป็นนายเหนือความทะยานอยากได้อันเป็นเหตุให้เกิดทุกข์เพราะหลักเศรษฐกิจธรรมดาเป็นเพียงการสนองความต้องการของคนในการบริโภคโภคทรัพย์แต่หลักธรรมในพระศาสนาสอนให้คนเราหาความสุขได้จากการบรรเทาความต้องการ หรือความทะยานอยากได้ที่ไม่จำเป็นหรือเกินจำเป็นให้น้อยลง กล่าวอีกนัยหนึ่งคือความสุขจากการเสียสละ และตั้งตัวได้หรือพึ่งตนเองได้ทางศีลธรรม คือการดำรงชีวิตที่งดงามคือ ธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้นหรือธรรมเพื่อเป็นไปในประโยชน์ปัจจุบัน และยังนำมาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตได้ถึงปัจจุบันได้ เกิดความรู้ที่เท่าทัน เป็นฐานของการพัฒนาซึ่งจะก่อให้เกิดการเป็นต้นแบบของระบบการออมชุมชนวิถีพุทธที่จะขยายผลไปยังจังหวัดข้างเคียงหรือพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศไทยในโอกาสต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนากระบวนทัศน์และการรับรู้ของประชาชนที่มีต่อระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล

2. เพื่อพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล

3. เพื่อถอดบทเรียนการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยใช้วิธีวิทยาวิจัย ดังนี้

1. การศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการศึกษาวิเคราะห์บริบทเชิงพื้นที่เกี่ยวกับ วิถีการดำเนินชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีและข้อมูลกายภาพ ข้อมูลประชากร ข้อมูลเศรษฐกิจ ข้อมูลทุนชุมชน และกระบวนการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลที่มีความเหมาะสมกับชุมชน และไม่ขัดต่อวิถีชีวิต ค่านิยม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของชุมชน

2. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อออกแบบ พัฒนากิจกรรม และพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล มีขั้นตอนดำเนินการวิจัย 4 ขั้นตอน ตามแนวคิดของ Kemmis, S. & McTaggart, R. (1988) คือ

ขั้นตอนที่ 1 การวางแผน (Plan) เป็นขั้นตอนของการสร้างความตระหนักรู้ของชุมชน เพื่อให้เกิดแรงจูงใจในการเปลี่ยนแปลง ประกอบด้วย การประสานงานพื้นที่เป้าหมายเพื่อชี้แจงรายละเอียดของโครงการวิจัย การประชุมแกนนำระดับชุมชน (นักจัดการชุมชนด้านการออม)

การกำหนดขอบเขตของพื้นที่ โดยการแต่งตั้งคณะทำงานในการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล โดยมติร่วมของชุมชนและให้ความร่วมมือเครือข่าย บวร การวิเคราะห์ชุมชน และการสร้างฉันทามติสู่การพัฒนาระบบการออมชุมชน โดยการเปิดเวทีสาธารณะผ่านเวทีชวนคิด ชวนคุยกับผู้มีส่วนได้เสีย

ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติ (Act) ขั้นตอนนี้เป็นหัวใจสำคัญที่คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดประชุมการวางแผนแบบมีส่วนร่วมซึ่งผู้วิจัยได้ประยุกต์เอาเทคนิคกระบวนการ AIC มาใช้จัดลำดับขั้นในการประชุมและปฏิบัติในการเปิดพื้นที่รับฟังความเห็นของชุมชน และตัวแทน เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ สะท้อนปัญหา และแสวงหาความต้องการของทุกฝ่าย

1. การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักอุฏฐานสัมปทา (การขยันหา) เป็นกระบวนการพัฒนาเพื่อสร้าง และเสริมช่องทางในการหารายได้เพิ่มขึ้นจากอาชีพหลัก โดยมุ่งมั่นพัฒนา อาชีพเสริมหรืออาชีพสำรอง มาเป็นรายได้เพื่อสนองตอบต่อค่าใช้จ่าย หนี้สิน หรือความต้องการของครอบครัว เป็นสร้างความเข้มแข็งของระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนในพื้นที่ รวมถึงเป็นการพัฒนาระบบข้อมูล จัดการความรู้ การสื่อสารประชาสัมพันธ์

2. การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักอารักขสัมปทา (การรักษาไว้) เป็นกระบวนการพัฒนาเพื่อหาแนวทางในการลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นเพื่อให้เกิดความพอดี เพื่อให้มีส่วนที่เหลือก็ให้เก็บไว้หรือออมเพื่อใช้ในอนาคต การจัดทำบัญชีครัวเรือน ทั้งนี้เพื่อจะทำให้ทราบถึงประมาณการรายรับ และประมาณการรายจ่ายรวมถึงหนี้สินของครัวเรือน ขณะเดียวกันเมื่อทราบถึงรายจ่ายแล้วก็จะต้องมีการจัดการให้มีจำนวนที่น้อยลงหรือลดลง

3. การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักกัลยาณมิตตตา (การมีใจต่อกัลยาณมิตร) เป็นกระบวนการพัฒนาเพื่อเป็นการสร้างการแลกเปลี่ยนความรู้ ความเข้าใจ ความร่วมมือ รวมทั้งมีกิจกรรมการเรียนรู้ผสมผสานได้ การรวมกลุ่มมีความสัมพันธ์ที่ค่อนข้างเหนียวแน่น มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ รวมทั้งการเป็นสังคมที่มีการแบ่งปัน เกื้อกูลและการเชื่อมโยงเครือข่าย และเชื่อมประสานภาคีทั้งภายในและภายนอกตำบลโดยไม่ขัดต่อวิถีชีวิต ค่านิยม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของชุมชน

4. การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักสมชีวตา (การใช้ชีวิตแบบพอเพียง) เป็นกระบวนการพัฒนาบุคคลโดยใช้ฐานความรู้ ฐานเศรษฐกิจและฐานคุณธรรม ในการมีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญา

ขั้นตอนที่ 3 สังเกต ติดตาม และประเมินผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ เป็นขั้นตอนที่ทีมวิจัยติดตามประเมินผลการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน ประกอบด้วย 1) การประเมินกระบวนการชุมชน โดยกระบวนการกลไกสภาผู้นำชุมชน และ 2) การประเมินผลจากการสังเกตการณ์ของนักวิจัยและผู้ร่วมวิจัยท้องถิ่น การให้ความร่วมมือ การทำกิจกรรม และผลการดำเนินการตามโครงการที่วางไว้

ขั้นตอนที่ 4 สะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ การจัดเวทีประชาคมเพื่อคืนข้อมูลสู่ชุมชนและถอดบทเรียนการทำงาน ผ่านเทคนิคการทบทวนหลังการขับเคลื่อนกิจกรรมเสร็จสิ้น

(After Action Review: AAR) โดยมีเป้าหมายให้เกิดการแบ่งปัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านการเล่าประสบการณ์จากวิธีการทำงาน

สรุปผลการวิจัย

1. การพัฒนากระบวนทัศน์และการรับรู้ของประชาชนที่มีต่อระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล พบว่า

1.1 การรู้ทุกข์ เป็นการรู้จักปัญหาและผลกระทบในพื้นที่ มองให้เห็นว่าเป็นปัญหาร่วมกันของชุมชนทั้งหมดในพื้นที่ พบว่า ปัญหาในเชิงพื้นที่ที่ส่งผลกระทบในเชิงเศรษฐกิจ สามารถสรุปได้ใน 4 ประเด็น ประกอบด้วย ปัญหาด้านสินค้า ปัญหาด้านหนี้สิน ปัญหาด้านอาชีพ และปัญหาด้านการตลาด แต่จากข้อมูล TPMAP (Thai People Map and Analytics Platform ระบบบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า) ของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครสวรรค์ได้รายงานครัวเรือนเป้าหมาย จังหวัดนครสวรรค์ ปี พ.ศ.2565 พบว่า อำเภอลาดยาวมีครัวเรือนเป้าหมายจำนวน 1,055 ครัวเรือน 1,666 คน ในด้านสูงที่สุด คือ จำนวนเป้าหมายในมิติรายได้ จำนวน 837 ครัวเรือน 1301 คน แต่ในปรากฏครัวเรือนเป้าหมายที่อยู่ในตำบลหนองนมวัว แสดงให้เห็นว่าปัญหาในเชิงพื้นที่ที่ส่งผลกระทบในเชิงเศรษฐกิจในตำบลหนองนมวัวยังมีความรุนแรงไม่มาก แต่หากไม่ได้รับการสนับสนุน ดำเนินการช่วยเหลืออาจส่งผลให้เกิดปัญหาตามมาในระยะยาว และในวงกว้างได้

1.2 การรู้ทุน เป็นการรู้จักตัวตนของชุมชน เพื่อคัดเลือกตัวแทนนักจัดการชุมชนด้านการออมในการขับเคลื่อนการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล จำนวน 21 คน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องที่ และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ทำหน้าที่ 1) ขับเคลื่อนกิจกรรมฯ ในระดับชุมชน 2) ประชาสัมพันธ์ สร้างความเข้าใจกับประชาชนในการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ และ 3) กำกับ ติดตามการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ ในระดับหมู่บ้าน

1.3 การรู้เท่าทัน เป็นการรู้จักอนาคตที่ต้องการของชุมชน ผลการประชาคมตำบลกำหนดแนวทางการพัฒนาระบบการออมชุมชนใน 4 ประเด็น ประกอบด้วย 1) การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักอุฏฐานสัมปทา (การขยันหา) เป็นการพัฒนาทักษะเดิม (Upskill) เพิ่มเติมทักษะใหม่ (Reskill) 2) การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักอารักขสัมปทา (การรักษาไว้) เป็นกระบวนการพัฒนาเพื่อหาแนวทางในการลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นเพื่อให้เกิดความพอดี เพื่อให้มีส่วนที่เหลือก็ให้เก็บไว้หรือออมเพื่อใช้ในอนาคต 3) การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักกัลยาณมิตตตา (การมีใจต่อกัลยาณมิตร) เป็นกระบวนการพัฒนาเพื่อสร้างการแลกเปลี่ยนความรู้ ความเข้าใจ ความร่วมมือ เป็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และ 4) การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักสมชีวตา (การใช้ชีวิตแบบพอเพียง) เป็นกระบวนการพัฒนาบุคคลโดยใช้ฐานความรู้ ฐานเศรษฐกิจและฐานคุณธรรม การช่วยเหลือสมาชิกชุมชนพึ่งกันและกัน

2. การพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล พบว่า

2.1 การพัฒนาระบบการออมชุมชนโดยการทบทวนกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ โดยมีการทบทวนบริบทต่าง ๆ ที่จะส่งผลกระทบต่อการดำเนินงาน ได้แก่ สภาวะแวดล้อมภายในและความ

ต้องการของกลุ่มคนในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ที่เปลี่ยนไป ผลการทบทวน พบว่า

1) เป้าหมายร่วมของตำบล คือ หนองนมวัวโมเดลเมืองสุขภาวะ เป็นการอยู่ร่วมกันของคนในตำบลอย่างมีความสุข ประกอบด้วย สุขกาย สุขใจ และสุขสัมพันธ์

2) กิจกรรมการคุ้มครองทางสังคม ที่ประชุมมีมติร่วมกันในทิศทางการพัฒนา คือ การสร้างเสริม เติมสุข ไม่เบียดเบียน

3) เป้าหมายและตัวชี้วัดของกิจกรรมการคุ้มครองทางสังคมที่ได้มีการออกแบบร่วมกัน

3.1) การมีส่วนร่วม จะต้องมีแกนนำและนักจัดการชุมชนด้านการออมในตำบลหนองนมวัว เข้าร่วมกิจกรรมไม่น้อยกว่า 40 คน เข้าร่วมในกิจกรรมการพัฒนาระบบการออมชุมชน

3.2) ผู้นำท้องถิ่น จะต้องมีผู้นำชุมชนในตำบลหนองนมวัว เข้าร่วมกิจกรรมและให้การสนับสนุนเต็มที่ ให้กับชุมชนและภาคีเครือข่าย ไม่น้อยกว่า 2 หมู่บ้านต่อกิจกรรม

3.3) โครงสร้างองค์กร จะมีต้องการประสานงานระหว่างกลุ่มอาชีพ และคนในตำบล เพื่อการจัดกิจกรรมทุกกิจกรรม

3.4) ความสามารถในการประเมินปัญหา และร่วมกันหาแนวทางเพื่อแก้ปัญหา จะต้องมีแกนนำและนักจัดการชุมชนด้านการออมในตำบลหนองนมวัว เข้าร่วมการติดตามช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาทุกครั้งของทุกกิจกรรม

3.5) การระดมทรัพยากร จะต้องมีแกนนำและนักจัดการชุมชนด้านการออมในตำบลหนองนมวัว สามารถระดม ตัดสินใจ และกระจายทรัพยากรได้อย่างเหมาะสมทุกกิจกรรม

3.6) การเชื่อมโยงกับองค์กร/ชุมชนอื่น จะต้องมีแกนนำและนักจัดการชุมชนด้านการออมในตำบลหนองนมวัวร่วมการประสานงานระหว่างชุมชนและภาคีเครือข่ายเพื่ออบรมให้ความรู้แก่คนในตำบลของทุกกิจกรรม

3.7) การตั้งคำถามเพื่อการเรียนรู้ (การถามว่าทำไม) จะต้องมีแกนนำและนักจัดการชุมชนด้านการออมในตำบลหนองนมวัวร่วมกระบวนการพูดคุยและแสดงความคิดเห็น ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงร่วมกันของทุกกิจกรรม

3.8) ความสัมพันธ์กับตัวแทนองค์กรภายนอก แกนนำและนักจัดการชุมชนด้านการออมในตำบลหนองนมวัวความสัมพันธ์อันดีกับภาคีเครือข่าย และมีการอบรม ให้ความรู้พัฒนาศักยภาพพี่เลี้ยงในชุมชนของทุกกิจกรรม

3.9) การบริหารจัดการโครงการ แกนนำและนักจัดการชุมชนด้านการออมในตำบลหนองนมวัวสามารถบริหารจัดการงาน และมีความรับผิดชอบ ร่วมกันกับพี่เลี้ยงในชุมชนของทุกกิจกรรม

2.2 การพัฒนาระบบการออมชุมชนโดยการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (หลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์) ประกอบด้วย 5 ชุดกิจกรรมการพัฒนา ดังนี้

ชุดกิจกรรมที่ 1 การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การตลาดออนไลน์ เทคนิคถ่ายภาพด้วยมือถือ” เป็นการสอนวิธีการถ่ายภาพสินค้า หรือการสร้างเรื่องเล่าของสินค้า (Content หรือคอนเทนต์) โดยใช้โทรศัพท์มือถือเดิมที่มีอยู่

ชุดกิจกรรมที่ 2 การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การวิเคราะห์และออกแบบธุรกิจด้วย Business Model Canvas (BMC)” เป็นการอบรมให้ความรู้ และการทดลองวิเคราะห์และจัดทำแบบจำลองธุรกิจ

ชุดกิจกรรมที่ 3 การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การทำพวงมาลัยจากผ้าขาวม้า” เป็นกิจกรรมสัมพันธ์ที่ทำร่วมกันระหว่างคน 3 วัย ในตำบล

ชุดกิจกรรมที่ 4 การอบรมเชิงปฏิบัติการ “งานดอกไม้” มีรายละเอียดการอบรมแบ่งออกเป็น 2 ชุดกิจกรรม ประกอบด้วย 1) การกำดอกไม้ไหว้พระจากดอกไม้แถวบ้าน และ 2) การทำบายศรีปากชาม

ชุดกิจกรรมที่ 5 การขยายผลตู้เย็นข้างบ้าน ตู้ยาข้างครัว เป็นการสร้างพื้นที่ความมั่นคงทางอาหารเพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือน

3. ผลการถอดบทเรียนการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล พบว่า

3.1 การประเมินกระบวนการชุมชนด้วยตนเอง 9 มิติ ประกอบด้วย 1) การมีส่วนร่วม 2) ผู้นำท้องถิ่น 3) โครงสร้างองค์กร 4) ความสามารถในการประเมินปัญหา 5) การระดมทรัพยากร 6) การเชื่อมโยงกับองค์กร/ชุมชนอื่น 7) การตั้งคำถามเพื่อการเรียนรู้ 8) ความสัมพันธ์กับตัวแทนองค์กรภายนอก 9) การบริหารจัดการโครงการ ผลการวิจัย พบว่า ผลการประเมินกระบวนการชุมชนด้วยตนเอง 9 มิติ ร้อยละ 100 ประเมินให้ผ่านในค่าเฉลี่ยมากกว่า 4.50

3.2 ผลการถอดบทเรียน เพื่อสะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรม ผ่านเทคนิคการทบทวนหลังการขับเคลื่อนกิจกรรมเสร็จสิ้น (After Action Review: AAR) พบว่า 1) เป้าหมายร่วมของตำบล คือ หนองนมวัวโมเดลเมืองสุขภาวะ และ 2) กระบวนการขับเคลื่อนงานวิจัย ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การวางแผน (Plan) ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติ (Act) ประกอบด้วย 5 ชุดกิจกรรม คือ ชุดกิจกรรมที่ 1 การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การตลาดออนไลน์ เทคนิคถ่ายภาพด้วยมือถือ” ชุดกิจกรรมที่ 2 การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การวิเคราะห์และออกแบบธุรกิจด้วย BMC” ชุดกิจกรรมที่ 3 การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การทำพวงมาลัยจากผ้าขาวม้า” ชุดกิจกรรมที่ 4 การอบรมเชิงปฏิบัติการ “งานดอกไม้” และชุดกิจกรรมที่ 5 การขยายผลตู้เย็นข้างบ้าน ตู้ยาข้างครัว ขั้นตอนที่

3 สังเกต ติดตาม และประเมินผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ และขั้นตอนที่ 4 สะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรม ผ่านเทคนิคการทบทวนหลังการขับเคลื่อนกิจกรรมเสร็จสิ้น

3.3 การสะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ พบว่า 1) ปัญหาและข้อจำกัด ประกอบด้วย (1) ปัญหาสาธารณภัยในพื้นที่ และ (2) การจัดการเวลาไม่ตรงกันระหว่างส่วนตัวและส่วนร่วม และ 2) ปัจจัยความสำเร็จ ประกอบด้วย (1) การบริหารจัดการ (2) ภาคีเครือข่าย (3) การรับฟัง ทบทวนเพื่อแก้ปัญหา และ (4) ผู้นำ/นักจัดการชุมชน/พี่เลี้ยง

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยในครั้งนี้จะกล่าวถึงผลจากการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล คือ ระบบและกลไกการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นที่สำคัญและน่าสนใจเพื่อนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ระบบดำเนินการ (Delivery System) เป็นกระบวนการในการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธ ผ่านการมีส่วนร่วมของประชาชนในตำบลหนองนมวัว โดยมีกระบวนการขับเคลื่อนกิจกรรม ใน 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 1 การวางแผน (Plan) ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติ (Act) ขั้นตอนที่ 3 สังเกต ติดตาม และประเมินผล และขั้นตอนที่ 4 สะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรม ซึ่งเห็นควรร่วมกันในกิจกรรมการพัฒนา จำนวน 4 ชุดกิจกรรม ประกอบด้วย ชุดกิจกรรมที่ 1 การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การตลาดออนไลน์ เทคนิคถ่ายภาพด้วยมือถือ” ชุดกิจกรรมที่ 2 การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การวิเคราะห์และออกแบบธุรกิจด้วย Business Model Canvas (BMC)” ชุดกิจกรรมที่ 3 การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การทำพวงมาลัยจากผ้าขาวม้า” ชุดกิจกรรมที่ 4 การอบรมเชิงปฏิบัติการ “งานดอกไม้” มีรายละเอียดการอบรม (1) การกำดอกไม้ไหว้พระจากดอกไม้แถวบ้าน และ (2) การทำบายศรีปากชาม และชุดกิจกรรมที่ 5 การขยายผลตู้เย็นข้างบ้าน ตู้ยาข้างครัว สอดคล้องกับงานวิจัยของสรัญญา แสงอัมพร (2561) พบว่า ควรให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาให้ความรู้ช่วยเหลือแนะนำวิธีการในการแก้ปัญหา ควรส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนรู้จักการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของครัวเรือน ควรส่งเสริมให้มีเครือข่ายความร่วมมือด้านต่าง ๆ ในระดับหมู่บ้าน และควรส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนรู้จักการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง ขณะที่พระปลัดระพิน พุทธิสาโร (2563) พบว่า มีการประยุกต์ด้วยหลักธรรมผ่านวิถีความเชื่อทางศาสนาและวิถีของการดำเนินชีวิต ซึ่งประยุกต์ด้วยการพาทำ นำให้ดูผ่านรูปแบบของกิจกรรม ทั้งสองชุมชนมีวิถีของวัดและวิถีของศาสนาเป็นเครื่องกำหนด รูปแบบและแนวทางการประยุกต์จึงดำเนินไปภายใต้วิถีทางศาสนา วัด พระสงฆ์ และรวมอยู่ในวิถีวัฒนธรรมภายในชุมชน บนกรอบการพัฒนาใน 4 ด้าน ประกอบด้วย การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักอุฏฐานสัมปทา (การขยันหา) การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักอารักขสัมปทา (การรักษาไว้) การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักกัลยาณมิตตตา (การมีใจต่อกัลยาณมิตร) และการพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักสมชีวตา (การใช้ชีวิตแบบพอเพียง) สอดคล้องกับงานวิจัยของธงชัย สิงอุดม และคณะ (2560) พบว่า ประยุกต์ใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธกับการสร้างเสริมความมั่นคงทางครอบครัว โดยใช้หลักการปฏิบัติตามหลักทิฏฐธัมมิกัตถ

ประโยชน์ 4 ประการ มาประยุกต์ใช้ให้รู้จักบริหารจัดการระหว่างความพอเพียงอย่างวัตถุวิสัยและความพอเพียงอย่างจิตวิสัยให้เกิดดุลยภาพ ซึ่งกันและกันเพื่อความเข้มแข็งของครอบครัว

2. ระบบสนับสนุน (Support System) เป็นการสนับสนุนให้กลไกการดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่ผ่านการออกแบบกิจกรรมร่วมกัน โดยการสนับสนุนโดยทีมพี่เลี้ยง (Technical Assistance Providers) ประกอบด้วย 1) TAPS-พี่เลี้ยงกระบวนการ 2) นักจัดการชุมชนด้านการออม (21 คน) และพระสงฆ์/ปราชญ์ชุมชน/อบต./ภาคีเครือข่าย สอดคล้องกับงานวิจัยของวิทยา จันทร์แดง และจำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์ (2556) พบว่า การมีส่วนร่วมที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็งแบบไตรภาคี ได้แก่ องค์กรชุมชน องค์กรภาครัฐ องค์กรภาคีสนับสนุน ซึ่งผลการจากวิเคราะห์และถอดบทเรียนภายหลังเสร็จสิ้นกระบวนการทั้งหมด พบปัจจัยความสำเร็จ ประกอบด้วย 1) การบริหารจัดการ 2) ภาคีเครือข่าย 3) การรับฟัง ทบทวนเพื่อแก้ปัญหา 4) ผู้นำ/นักจัดการชุมชน/พี่เลี้ยง และยังพบปัญหาและข้อจำกัด ประกอบด้วย 1) ปัญหาสาธารณภัยในพื้นที่ และ 2) การจัดการเวลาไม่ตรงกันระหว่างส่วนตัวและส่วนร่วม

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยขอนำเสนอผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ผลการวิจัย ดังนี้

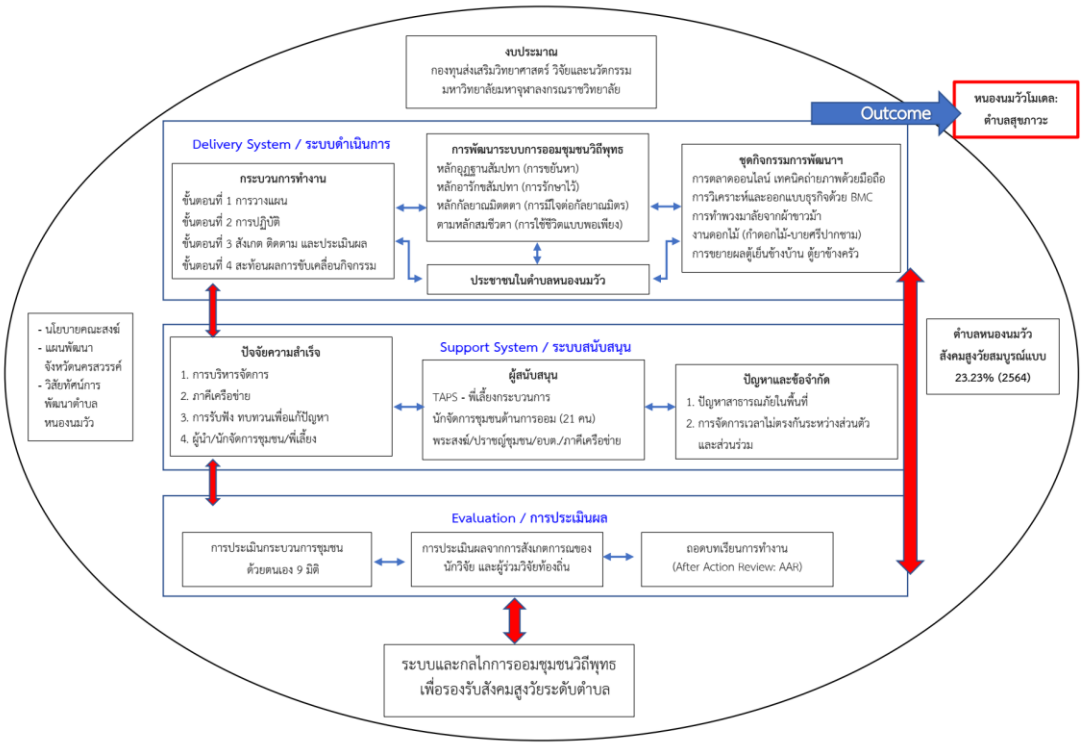

ภาพที่ 1 ระบบและกลไกการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย คือ ระบบและกลไกการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

1. ระบบดำเนินการ (Delivery System) เป็นกระบวนการในการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธ ผ่านการมีส่วนร่วมของประชาชนในตำบลหนองนมวัว โดยมีกระบวนการขับเคลื่อนกิจกรรม ใน 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 1 การวางแผน (Plan) ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติ (Act) ขั้นตอนที่ 3 สังเกต ติดตาม และประเมินผล และขั้นตอนที่ 4 สะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรม ซึ่งเห็นควรร่วมกันในกิจกรรมการพัฒนา จำนวน 5 ชุดกิจกรรม ประกอบด้วย ชุดกิจกรรมที่ 1 การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การตลาดออนไลน์ เทคนิคถ่ายภาพด้วยมือถือ” ชุดกิจกรรมที่ 2 การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การวิเคราะห์และออกแบบธุรกิจด้วย Business Model Canvas (BMC)” ชุดกิจกรรมที่ 3 การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การทำพวงมาลัยจากผ้าขาวม้า” ชุดกิจกรรมที่ 4 การอบรมเชิงปฏิบัติการ “งานดอกไม้” มีรายละเอียดการอบรม 1) การกำดอกไม้ไหว้พระจากดอกไม้แถวบ้าน และ 2) การทำบายศรีปากชาม และชุดกิจกรรมที่ 5 การขยายผลตู้เย็นข้างบ้าน ตู้ยาข้างครัว บนกรอบการพัฒนาใน 4 ด้าน ประกอบด้วย การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักอุฏฐานสัมปทา (การขยันหา) การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักอารักขสัมปทา (การรักษาไว้) การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักกัลยาณมิตตตา (การมีใจต่อกัลยาณมิตร) และการพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักสมชีวิตา (การใช้ชีวิตแบบพอเพียง)

2. ระบบสนับสนุน (Support System) เป็นการสนับสนุนให้กลไกการดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่ผ่านการออกแบบกิจกรรมร่วมกัน โดยการสนับสนุนโดยทีมพี่เลี้ยง (Technical Assistance Providers) ประกอบด้วย 1) TAPS-พี่เลี้ยงกระบวนการ 2) นักจัดการชุมชนด้านการออม (21 คน) และพระสงฆ์/ปราชญ์ชุมชน/อบต./ภาคีเครือข่าย ซึ่งผลการจากวิเคราะห์และถอดบทเรียนภายหลังเสร็จสิ้นกระบวนการทั้งหมด พบปัจจัยความสำเร็จ ประกอบด้วย 1) การบริหารจัดการ 2) ภาคีเครือข่าย 3) การรับฟัง ทบทวนเพื่อแก้ปัญหา 4) ผู้นำ/นักจัดการชุมชน/พี่เลี้ยง และยังพบปัญหาและข้อจำกัด ประกอบด้วย 1) ปัญหาสาธารณภัยในพื้นที่ และ 2) การจัดการเวลาไม่ตรงกันระหว่างส่วนตัวและส่วนร่วม

3. การประเมินผล (Evaluation) เป็นส่วนหนึ่งของระบบสนับสนุน ที่ระบุให้เห็นเครื่องมือที่ใช้ในการถอดบทเรียน และประมวลผลการขับเคลื่อนกิจกรรมในการพัฒนาระบบการออมชุมชนเชิงพุทธ ประกอบด้วย 1) การประเมินกระบวนการชุมชนด้วยตนเอง 9 มิติ 2) การประเมินผลจากการสังเกตการณของนักวิจัย และผู้ร่วมวิจัยท้องถิ่น และ 3) การถอดบทเรียนการทำงาน (After Action Review: AAR)

4. บริบทและปัจจัย เป็นปัจจัยจากภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อการขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาฯ พบว่า

1) การสนับสนุนและความสอดคล้องเชิงนโยบาย ประกอบด้วย นโยบายคณะสงฆ์สนับสนุนการเป็นตำบลสุขภาวะต้นแบบ แผนพัฒนาจังหวัดนครสวรรค์สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การ

พัฒนาศักยภาพ ทุนมนุษย์และ เสริมสร้างสังคมเข้มแข็ง และวิสัยทัศน์การพัฒนาตำบลหนองนมวัว “ตำบลหนองนมวัวเป็นตำบลน่าอยู่...”

2) งบประมาณสนับสนุนจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

3) บริบทเชิงสังคม คือ ตำบลหนองนมวัวเข้าสู่สังคมสูงวัยสมบูรณ์แบบ โดยมีผู้สูงอายุในอัตรา 23.23% (ปี พ.ศ. 2564)

5. การนำไปใช้ (Outcome) เป็นเป้าหมายที่เห็นร่วมกันของคนในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ คือ หนองนมวัวโมเดล: ตำบลสุขภาวะ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ภาครัฐควรสนับสนุนเชิงนโยบายในการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล

2. ภาครัฐควรสนับสนุนด้านการยกระดับสมรรถนะชุมชน และบุคลากรในการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล

3. ภาครัฐและจังหวัดควรสนับสนุนให้มีการจัดตั้งกองทุนหรือกลุ่ม เพื่อระดมเงินทุนสำหรับระบบการออมชุมชนวิถีพุทธและจัดหาหน่วยงานหรือวิทยากรในการให้ความรู้ การสนับสนุนด้านระบบเครือข่ายและช่องทางการเข้าถึงตลาด และการนำเทคโนโลยีและสารสนเทศมาเพื่อการพัฒนา ต่อยอดนวัตกรรมชุมชน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ชุมชนควรมีแผนชุมชนในการสร้างจิตสำนึกร่วมของคนในชุมชนให้เพียงพอ สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการหรือกิจกรรมให้ชุมชนตระหนักถึงการพึ่งพากันเอง

2. ชุมชนควรจัดเวทีสาธารณะเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รับฟังความคิดเห็นและการนำความรู้มาใช้ประโยชน์ และดำเนินชีวิตไปพร้อม ๆ กับการเรียนรู้ การสั่งสมความรู้ และการสร้างความรู้ใหม่เพื่อนำไปพัฒนาตนเองและชุมชน ลดข้อขัดแย้งจากความแตกต่างของความคิดและคุณค่า

3. ชุมชนควรมีการจัดตั้งเครือข่ายการพัฒนาหมู่บ้าน เพื่อวางแผนการพัฒนา ทักษะการจัดสวัสดิการชุมชน การสร้างเครือข่ายธุรกิจ และเครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกชุมชนโดยมีการแลกเปลี่ยนข้อมูล สินค้าและเพื่อต่อยอดรายได้ไปยังชุมชนอื่นระหว่างกัน

เอกสารอ้างอิง

ข่าวหน้าใน. (2564). คนไทยออมเงินน้อยลงทุบสถิติ. *Khaosod Online*. เข้าถึงได้จาก https: //www.khaosod.co.th/newspaper/newspaper-inside-pages/news_ 562393

ธงชัย สิงอุดม และคณะ. (2560). *เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธกับการสร้างเสริมความมั่นคงของครอบครัวพ่อ-แม่มือใหม่.* (รายงานการวิจัย). สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ประธาน จิวจินดา. (2564). *การออมภาคครัวเรือนของไทย แนวโน้มและข้อจำกัด.* กรุงเทพธุรกิจ เข้าถึงได้จาก https://www.bangkokbiznews.com/news/855981

พระปลัดระพิน พุทฺธิสาโร. (2563). รูปแบบการประยุกต์ใช้พุทธเศรษฐศาสตร์ในชุมชนต้นแบบในประเทศไทย. *วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ, 5*(2), 277-293.

วิทยา จันทร์แดง และจำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์. (2556). *การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน.* (ดุษฎีนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.

สถาบันวิทยาการตลาด. (2564). *การออมสำหรับประชาชนวัยเริ่มทำงาน.* เข้าถึงได้จาก https://www. cma.in.th/cma/academicPaper/download/2

สรัญญา แสงอัมพร. (2561). การใช้หลักทิฏฐธัมมิกัตถะเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนมะม่วงปลายแขน ตำบลท่างิ้ว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสาร มหาจุฬานาครทรรศน์, 5*(2), 411-429.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2564). *บทสรุปสำหรับผู้บริหาร การออมของครัวเรือนไทย ไตรมาสที่ 4 ปี 2563.* เข้าถึงได้จาก http://www.nso.go.th/sites/2014/Pages

Kemmis, S. & McTaggart, R. (1988). *The Action Research Planer*. (3rd ed.). Victoria : Deakin University.

ประวัติผู้วิจัย

๑. **ชื่อ - นามสกุล** พระครูนิวิฐศีลขันธ์ ฐิตวฑฺฒโน,ผศ.ดร. (ณรงค์ เชื้อศรี)
ชื่อ - นามสกุล Assist. Prof Dr. Phrakhrunivitsinlakhan

๒. **ที่อยู่** วัดมฤคทายวัน ตำบลแม่เล่ย์ อำเภอแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์

๓. **ตำแหน่งปัจจุบัน**

- อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์
- ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริหาร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

๔. ประวัติการศึกษา

- ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ปริญญาตรี นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ปริญญาโท รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยนอร์ท-เชียงใหม่
- ปริญญาเอก พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พธ.ด.รัฐประศาสนศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

๕. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ

- การบริหารจัดการองค์กร / การบริหารคณะสงฆ์ / กฎหมายคณะสงฆ์
- ทฤษฎีการพัฒนาชุมชน / สังคม / สังคมวิทยาการพัฒนา / การพัฒนาชนบทไทย
- การบริหารและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

๖. ผลงานวิจัย

หัวข้องานวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุนการการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
ทัศนคติที่มีต่อบทบาทและการแสดงออกของนิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์	ปีงบประมาณ ๒๕๕๗	ผู้ร่วมวิจัย
การพัฒนาบึงน้ำขนาดใหญ่แบบมีส่วนร่วมในสังคมไทย	ปีงบประมาณ ๒๕๕๘	ผู้ร่วมวิจัย
ศึกษาความขัดแย้งกับการสืบสานประเพณีแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ	ปีงบประมาณ ๒๕๕๘	ผู้ร่วมวิจัย
แผนงานวิจัย : ยุทธศาสตร์การจัดการชุมชนพื้นที่กลางน้ำกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัย	ปีงบประมาณ ๒๕๕๙	ผู้ช่วยแผนงานวิจัย
การจัดการชุมชนพื้นที่กลางน้ำเชิงยุทธศาสตร์กับการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัย	ปีงบประมาณ ๒๕๕๙	ผู้ร่วมวิจัย

หัวข้องานวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุนการการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
การบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนตามแนวพระราชดำริในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่วงก์	ปีงบประมาณ ๒๕๕๙	หัวหน้าโครงการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยกับการพัฒนาทักษะชีวิตของนิสิตสู่ประชาคมอาเซียน	ปีงบประมาณ ๒๕๕๙	ผู้ร่วมวิจัย
แผนงานวิจัย : พ่อ-แม่มือใหม่ : แนวคิดและกระบวนการเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา	ปีงบประมาณ ๒๕๖๐	ผู้ช่วยแผนงานวิจัย
ยุ้งข้าวยุคใหม่ : กระบวนการปรับตัวสู่ทางรอดแห่งภูมิปัญญาของชาวนาไทย	ปีงบประมาณ ๒๕๖๐	ผู้ร่วมวิจัย
วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นวิถีพุทธกับการเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัวพ่อ-แม่มือใหม่	ปีงบประมาณ ๒๕๖๐	หัวหน้าโครงการวิจัย
แผนงานวิจัย : ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการเพื่อความพอเพียงบนพื้นฐานการขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐ	ปีงบประมาณ ๒๕๖๑	ผู้ช่วยแผนงานวิจัย
ธรรมปฏิบัติกับการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการเพื่อความพอเพียงบนพื้นฐานการขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐ	ปีงบประมาณ ๒๕๖๑	หัวหน้าโครงการวิจัย
การบริหารจัดการและโมเดลเมืองอัจฉริยะเชิงพุทธกับการยกระดับคุณภาพชีวิตด้านคุณธรรมจริยธรรมในหมู่บ้านชุมชนจังหวัดนครสวรรค์	ปีงบประมาณ ๒๕๖๓	ผู้ร่วมวิจัย
การพัฒนากระบวนทัศน์และความเข้าใจทางพหุวัฒนธรรมกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ	ปีงบประมาณ ๒๕๖๓	ผู้ร่วมวิจัย
การเสริมสร้างเครือข่ายลดปัจจัยเสี่ยงเรื่องเหล้าและบุหรี่ตามแนวพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครสวรรค์	ปีงบประมาณ ๒๕๖๓	ผู้ร่วมวิจัย

๗. ผลงานทางวิชาการ(งานวิจัย/บทความทางวิชาการ/หนังสือ/ตำรา)

๗.๑ บทความวิจัย

พระครูนิวิฐศีลขันธ์. “การพัฒนาระบบการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดนครสวรรค์บนฐานพุทธธรรม”, ตีพิมพ์ใน **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม - สิงหาคม ๒๕๕๙

อัครเดช พรหมกัลป์, พระครูนิวิฐศีลขันธ์. “การสื่อสารทางการเมืองกับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในนโยบายสาธารณะ : กรณีศึกษาโครงการก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์” ตีพิมพ์ใน **การประชุมทางวิชาการระดับชาติ** MCU Congress II, ณ ห้อง เธียร์เตอร์ B คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๓๐ เมษายน ๒๕๖๑.

พระครูนิวิฐศีลขันธ์, อัครเดช พรหมกัลป์, รัตติยา พรมกัลป์. “การบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนตามแนวพระราชดำริในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่วงก์” ตีพิมพ์ใน **การประชุมทางวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒**, ณ วิทยาลัยสงฆ์น่านเฉลิมพระเกียรติฯ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดน่าน ๙ กันยายน ๒๕๖๑.

พระสาธิต สุดเทศ, พระครูนิวิฐศีลขันธ์ เชื้อศรี, พระราชรัตนเวที โชติธมฺโม. “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวในตำบลท่าฬ่อ อำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร”. **วารสารวิจยวิชาการ**, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๒): ๙๙-๑๑๒.

พระครูนิวิฐศีลขันธ์ และสมคิด พุ่มทุเรียน. “บทบาทคณะสงฆ์กับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนผ่านเครือข่าย บวรในตำบลเขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์”. **วารสารวิจยวิชาการ**, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๓): ๒๙-๔๓.

ชนัณท์ธิณิดา กิตติอนันต์ธาดา, พระครูนิวิฐศีลขันธ์ เชื้อศรี, พระราชรัตนเวที โชติธมฺโม. “ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่สามเหลี่ยม ปากแม่น้ำยม-น่าน อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์”. **วารสารวิจยวิชาการ**, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๓): ๙๗-๑๑๐.

พระคำรณ อติภทฺโท (ทองน้อย), พระครูนิวิฐศีลขันธ์. “การบริหารจัดการเชิงเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข่า ตามหลักอปริหานิยธรรมในเขตเทศบาลตำบลทุ่งน้อย อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร”. **วารสารวิจยวิชาการ**, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๓): ๒๗-๔๐.

พระครูวิชิตสังฆโสภณ (สายัน นิลกำเนิด), พระครูนิวิฐศีลขันธ์. “การบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรแบบมีส่วนร่วมในเขตตำบลท่าขมิ้น อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร”. **วารสารวิจยวิชาการ**, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๓): ๔๑-๕๐.

อัครเดช พรหมกัลป์, พระครูนิวิฐศีลขันธ์, รัตติยา เหนืออำนาจและจรูญศักดิ์ สุนทรเดชา. “ต้นน้ำเจ้าพระยากับการพัฒนาสู่เศรษฐกิจฐานรากทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน”. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๔ (กรกฎาคม-สิงหาคม ๒๕๖๓): ๑๔๗๙-๑๔๙๑.

๗.๒ บทความทางวิชาการ

พระครูนิวิฐศีลขันธ์. “ทุติยปาปณิกสูตรกับการส่งเสริมการบริหารจัดการยุคใหม่”, ตีพิมพ์ใน **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์,** ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ มกราคม - มีนาคม ๒๕๖๐

พระครูนิวิฐศีลขันธ์. “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์การเพื่อการยืนหยัดในโลกของการแข่งขันไร้พรมแดนอย่างยั่งยืน”, ตีพิมพ์ใน **วารสารสถาบันวิจัยพิมลธรรม**, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ ประจำเดือนมกราคม – มิถุนายน ๒๕๕๙

๗.๓ หนังสือ/ตำรา

พระครูนิวิฐศีลขันธ์, ดร. (๒๕๕๙). **กฎหมายปกครอง**, นครสวรรค์ : นครสวรรค์ บรอดแคสติ้ง ซิสเต็ม. จำนวน ๒๗๕ หน้า.

พระครูนิวิฐศีลขันธ์, ดร. (๒๕๕๙). **หลักการจัดการทรัพยากรมนุษย์**, นครสวรรค์ : นครสวรรค์ บรอดแคสติ้ง ซิสเต็ม. จำนวน ๔๘๗ หน้า. ISBN: ๙๗๘-๖๑๖-๔๒๓-๖๔๔-๔

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

๑. ชื่อ - นามสกุล ดร.จรูญศักดิ์ สุนทรเดชา
ชื่อ - นามสกุล Dr.Jaroonsak Soonthondachar

๒. ที่อยู่ เลขที่ ๓๓๓/๑๓๔ หมู่บ้านอนาวิลล์-สุวรรณภูมิ
ถ.ฉลองกรุง แขวงลำปลาทิว เขตลาดกระบัง
จังหวัดกรุงเทพมหานคร ๑๐๕๒๐
โทรศัพท์มือถือ ๐๙๔-๖๓๙๕๖๙๒
E-mail: email: jrs.stc@gmail.com

๓. ตำแหน่งปัจจุบัน

- ผู้ช่วยนักวิจัย

๔. ประวัติการศึกษา

- ปริญญาตรี คณะวิศวกรรมไฟฟ้า สาขาวิชาสื่อสารโทรคมนาคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเทเวศน์
- ปริญญาโท มหาวิทยาลัยรามคำแหง สาขาวิชาบริหารจัดการ
  มหาวิทยาลัยรามคำแหง สาขาวิชาการตลาด
- ปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์)
  มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- หลักสูตรประกาศนียบัตรผู้บริหารขั้นสูง “สถาบันพระปกเกล้า” (๒๕๕๗)
  หลักสูตรการบริหารงานภาครัฐและกฎหมายมหาชน (ปรม.๑๓)
- หลักสูตรนักบริหารระดับสูง “ธรรมศาสตร์เพื่อสังคม” (๒๕๕๙)
  มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (นมธ.๘)
- Octel Business Collage, California USA (๒๕๓๘)
  Master Certificate of Voice Processing Management
- Periphonics,Signapore (๒๕๓๙)
  Master Certificate of Voice Processing & Call Center Management

๕. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ

- การบริหารจัดการองค์กรขนาดใหญ่
- การตลาด
- เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

๖. ผลงานวิจัย

เรื่องที่การวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุนการการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
นิเวศวัฒนธรรม: รูปแบบและกระบวนการส่งเสริมการท่องเที่ยวต้นน้ำเจ้าพระยา	ปีงบประมาณ ๒๕๖๐	ผู้ร่วมวิจัย
ต้นน้ำเจ้าพระยากับการพัฒนาสู่เศรษฐกิจฐานรากทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	ปีงบประมาณ ๒๕๖๑	ผู้ร่วมวิจัย

๗. ผลงานทางวิชาการ

บทความทางวิชาการ

จรูญศักดิ์ สุนทรเดชา. “เทคนิคการบริหารค่าตอบแทนที่มีประสิทธิภาพ”. วารสารสถาบันพิมลธรรม, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๑).

จรูญศักดิ์ สุนทรเดชา. “รูปแบบการสร้างเสริมสุขภาวะในองค์กรที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของหน่วยงานภาครัฐ”. วารสารวิจัยวิชาการ วิทยาเขตนครสวรรค์, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๒).

จรูญศักดิ์ สุนทรเดชา. “การสร้างเสริมสุขภาวะในองค์กรที่สงผลต่อประสิทธิภาพในการทำงาน”. รายงานการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๑. ณ วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี วัดไร่ขิง พระอารามหลวง จังหวัดนครปฐม ๙-๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

พระราชรัตนเวที สิทธิอินทร์, จรูญศักดิ์ สุนทรเดชา. “ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ในจังหวัดนครสวรรค์”. วารสารวิจัยวิชาการ วิทยาเขตนครสวรรค์, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๓).

๘. ประสบการณ์การทำงานและผลงาน

๘.๑ ประสบการณ์การทำงาน

- ประธานกรรมการ บริษัท บีสมาร์ท คอร์ปอเรชั่นจำกัด
- ประธานกรรมการ บริษัท เอเชีย คอนเน็คท์ คอร์ปอเรชั่นจำกัด
- คณะทำงานนายพิพัฒน์ รัชกิจประการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา โดยมีหน้าที่ให้คำปรึกษาในภารกิจต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา
- คณะกรรมการสรรหากรรมการสภามหาวิทยาลัย ผู้ทรงคุณวุฒิ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
- กรรมการส่งเสริมกิจการมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
- กรรมการมูลนิธิส่งเสริมเศรษกิจชนบทและพัฒนาสิ่งแวดล้อม
- ที่ปรึกษาโครงการศึกษาพัฒนาไหมไทยพื้นบ้าน ไหมดาหลาและแมลงทับ จ.สระแก้ว ในมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ

- ที่ปรึกษาชมรมผู้ทรงคุณวุฒิไหมและผ้าไทย
- ที่ปรึกษารองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์
- ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์

๘.๒ ผลงาน

- โครงการ Phuket Smart City ดูแลระบบ Digital Signage on Cloud ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารให้นักท่องเที่ยวและประชาชน
- ออกแบบและร่วมวางระบบ Face Recognition (ระบบความปลอดภัย ตรวจจับใบหน้า) งานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร จังหวัดภูเก็ต
- ออกแบบสร้างและบริหารระบบ IOT Platform ให้กับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) ทั่วประเทศ
- ออกแบบและวางระบบ CCTV ให้กับสำนักปลัดกระทรวงสาธารณสุข
- ออกแบบและวางระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ระบบความปลอดภัยของข้อมูล ให้กับสำนักปลัดกระทรวงสาธารณสุข
- ออกแบบระบบหุ่นยนต์ดูแลผู้ป่วยโรงพยาบาล บำราศนราดูร
- ออกแบบและวางระบบ Network Monitoring ให้กับสำนักปลัดกระทรวงสาธารณสุข
- ออกแบบและวางระบบ Call Center ให้กับสายการบิน Lion Air เพื่อจองสายการบินและบริการอื่น ๆ
- ออกแบบและวางระบบ ๑๓๓๗ Pattaya City Call Center และระบบบริหารจัดการเมืองด้วยระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อบริการนักท่องเที่ยวและประชาชนในเมืองพัทยา
- จัดทำระบบตอบรับอัตโนมัติ (Call center) ๑๒๗๕ ขึ้นเพื่อทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เป็นการเทิดพระเกียรติเนื่องในโอกาสทรงเจริญพระชนมพรรษา ๗๕ พรรษา ๑๒ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๕๐
- ออกแบบและวางระบบ Call Center กองสลากรัฐบาล เช็คผลออกสลากและรับเรื่องขายสลากเกินราคา
- ออกแบบสร้างและร่วมบริหาร Platform ให้คำปรึกษาข้อกฎหมาย “LawRai” ทั้งระบบ Chat, Call, Video Call

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

ดร.ณวพงศ์ธร นิติภูวนนท์

ประวัติการศึกษา

- เปรียญธรรม ๙ ประโยค
-การบริหารการศึกษามหาบัณฑิต, (กศ.ม) ม.นเรศวร
-รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (รป.ม) ม.ปทุมธานี
-รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (รป.ด) ม.ปทุมธานี

ตำแหน่งปัจจุบัน

อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์
วิทยาเขตนครสวรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย

สถานที่ปฏิบัติงาน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์
๙๙๙ หมู่ ๖ ตำบลนครสวรรค์ออก อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ๖๐๐๐๐
มือถือ ๐๖๒ - ๘๓๘ - ๙๕๙๕